

พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย

MUSEUM OF THAI FARMERS AND RICE CULTURE

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต

(สถาปัตยกรรม) ภาควิชาสถาปัตยกรรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ปีการศึกษา 2548 - 2549

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย
MUSEUM OF THAI FARMERS AND RICE CULTURE
ชื่อนักขา นางสาว ปิยมาศ โสมภี
ภาควิชา สถาปัตยกรรมศึกษา
คณะ สถาปัตยกรรมศาสตร์
ปีการศึกษา ๒๕๔๘ - ๒๕๔๙

บทคัดย่อ

ความเป็นมา

"ข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวและการทำนา" เป็นเหตุปัจจัย เป็นบ่อเกิด เป็นเสาหลัก เป็นรากฐานของแบบแผนพฤติกรรม และผลงานต่างๆ ของชาวนา เรื่องราวของข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวจึงเป็น "วัฒนธรรม" จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเรื่องของข้าว และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าว ที่เรียกว่า "วัฒนธรรมข้าว" ขึ้น การจัดตั้ง "พิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย" จึงสมควรที่จะก่อตั้งขึ้น

วิธีการศึกษา

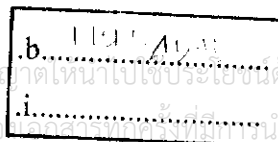
๑. ศึกษาถึงลักษณะเรื่องราวของวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย
๒. ศึกษาถึงลักษณะพฤติกรรมของผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการในแต่ละส่วนของโครงการ
๓. ศึกษาข้อมูลทางสถาปัตยกรรมแล้วนำมาวิเคราะห์หาองค์ประกอบ
๔. ศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์เพื่อเลือกที่ตั้งที่เหมาะสมของ โครงการ
๕. ศึกษาการจัดวางตัวขององค์ประกอบ
๖. นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์หาผลสรุป เพื่อจัดวางลงในที่ตั้งโครงการ

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 71521
วัน,เดือน,ปี 22 พ.ค. 2550

สรุปผลการศึกษา

๑. ลักษณะวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย เป็นเหตุปัจจัยพื้นฐาน กำหนดลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของคนไทย จึงควรที่จะอนุรักษ์ สืบสาน ส่งเสริมและเผยแพร่ต่อไป
๒. พิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย เป็นสถานที่ที่ให้การศึกษเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย เพื่อเผยแพร่แก่ประชาชน อาคารจะต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนเพียงพอ และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้เผยแพร่เชิงพาณิชย์ การค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จถูกลงไปได้ด้วยดี เนื่องจากความช่วยเหลือทางด้านการศึกษา
ข้อมูล การให้คำแนะนำ รวมทั้งเป็นกำลังใจจากบุคคลหลายๆฝ่าย ดังนี้

อาจารย์ พงศ์สันต์ สุวรรณะชฎ

อาจารย์ที่ปรึกษา

หัวหน้าพิพิธภัณฑการเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ

เจ้าหน้าที่โยธาธิการ

อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

รองผู้อำนวยการโรงเรียนนาฏศิลป์

จังหวัดสุพรรณบุรี

พ่อแม่ และทุกคนที่บ้านที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจ

เพื่อนๆสภ.๕

พี่ปุณณ์ พี่พิภ พี่กอล์ฟ พี่โหน่ง พี่เปี น้องโบ น้องเอ น้องเต๋ย น้องโจ น้องป๋ม น้องปริญ น้องตุ้ย

ขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ปิยมาศ โสมภี

ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

กิตติกรรมประกาศ

สารบัญตาราง

สารบัญภาพ

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ	๑-๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของโครงการ	๑-๕
๑.๓	ขอบเขตของการศึกษาโครงการ	๑-๖
๑.๔	ประโยชน์ของการศึกษาโครงการ	๑-๖
๑.๕	องค์ประกอบโครงการ	๑-๗

บทที่ ๒ การศึกษาข้อมูลเรื่องวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย

๒.๑	ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับข้าวและชาวนาไทย	๒-๑
๒.๒	วัฒนธรรมข้าว	๒-๑๗
๒.๓	วัฒนธรรมชาวนาไทย	๒-๑๗

บทที่ ๓ การพิจารณาที่ตั้งโครงการ

๓.๑	การพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการในระดับภาค	๓-๑
๓.๒	การพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการในระดับจังหวัด	๓-๒
๓.๓	การพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการขั้นสุดท้าย	๓-๖

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๔	การศึกษาอาคารตัวอย่างประเภทเดียวกัน	๔-๑
บทที่ ๕	การศึกษารายละเอียดและวิเคราะห์องค์ประกอบโครงการ	
	๕.๑ ศึกษาองค์ประกอบจากวัตถุประสงค์ของโครงการ	๕-๑
	๕.๒ ศึกษาองค์ประกอบจากอาคารที่มีลักษณะใกล้เคียง	๕-๕
	๕.๓ ศึกษาองค์ประกอบจากพฤติกรรมผู้ใช้โครงการ	๕-๒๓
	๕.๔ ศึกษารายละเอียดพื้นที่ใช้สอยโครงการ	๕-๖๕
บทที่ ๖	การศึกษาระบบและเทคโนโลยีทางอาคารพิพิธภัณฑ	
	๖.๑ ระบบโครงสร้างและการเลือกใช้วัสดุ	๖-๑
	๖.๒ ระบบรักษาความปลอดภัย	๖-๒
	๖.๓ ระบบปรับอากาศและระบายอากาศ	๖-๔
	๖.๔ ระบบป้องกันภัยภายใน	๖-๖
	๖.๕ ระบบป้องกันอัคคีภัย	๖-๑
บทที่ ๗	แนวความคิดในการออกแบบ	
	๗.๑ แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม	๗-๑
	๗.๒ แนวความคิดในการวางผัง	๗-๒
	๗.๓ แนวความคิดตัวอาคาร	๗-๒
บทที่ ๘	ผลงานการออกแบบ	๘-๑

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

- เทศบัญญัติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓. การออกแบบต้องศึกษาถึงรายละเอียดของวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบและแสดงออกถึงรูปแบบ ความเชื่อ และแนวความคิดทางสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย
๔. อาคารและผังบริเวณโดยรอบ การจัดภูมิสถาปัตยกรรม จะต้องมีความสัมพันธ์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรศึกษาสภาพแวดล้อมที่มีอยู่ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อโครงการ
๒. อาคารควรให้ความสะดวกสำหรับนักศึกษา ประชาชน นักท่องเที่ยว และมีการศึกษา ค้นคว้า วิจัย งานด้านวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยเพื่อการเผยแพร่แก่ผู้เข้าชม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

- ตารางที่ ๑.๑ แสดงเนื้อที่เก็บเกี่ยว,ผลผลิต,ผลผลิตต่อไร่ของข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรี ปี๒๕๔๕-๒๕๔๗
- ตารางที่ ๑.๒ แสดงเปรียบเทียบผลผลิตต่อไร่ของข้าวนาปีพันธุ์ต่างๆ ระหว่างสำนักวิจัยข้าวและเกษตรกรในปี๒๕๔๗
- ตารางที่ ๑.๓ แสดงเปรียบเทียบผลผลิตต่อไร่ของข้าวนาปรังพันธุ์ต่างๆ ระหว่างสำนักวิจัยข้าวและเกษตรกรในปี๒๕๔๗
- ตารางที่ ๓.๒ ตารางเปรียบเทียบความเป็นไปได้ของโครงการ
- ตารางที่ ๕.๑ แสดงจำนวนผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดสุพรรณบุรี จำแนกสถานที่พักและพาหนะการเดินทางปี ๒๕๓๐
- ตารางที่ ๕.๒ แสดงข้อมูลการเดินทางของผู้เยี่ยมเยือน จังหวัดสุพรรณบุรี ปี ๒๕๓๐
- ตารางที่ ๕.๓ แสดงจำนวนผู้เยี่ยมเยือนจังหวัดสุพรรณบุรี ปี ๒๕๓๐ จำแนกตามวัตถุประสงค์การเดินทาง, เพศ, อายุ และอาชีพ
- ตารางที่ ๕.๔ แสดงการประมาณจำนวนนักท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๔๒
- ตารางที่ ๕.๕ แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาใช้บริการศูนย์ในปี ๒๕๓๐ - ๒๕๔๒
- ตารางที่ ๕.๖ แสดงความถี่ของผู้เข้าชมเป็นหมู่คณะของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติองค์พระปฐมเจดีย์

สารบัญภาพ

- รูป ๓.๑ แสดงแผนที่เขตปกครองจังหวัดสุพรรณบุรี
- รูป ๓.๒ แสดงแผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี
- รูป ๓.๓ แสดงแผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี
- รูป ๓.๔ แสดงแผนที่ตัวเมืองสุพรรณบุรี
- รูป ๓.๕ แสดงแผนที่แสดงสถานที่ท่องเที่ยว โรงแรม โรงพยาบาลเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี
- รูป ๓.๖ แสดงแผนที่แสดงโซนที่นำมาพิจารณาเป็นที่ตั้งโครงการ
- รูป ๓.๗ แสดงภาพถ่ายทางอากาศของที่ตั้ง ก.
- รูป ๓.๘ แสดงสภาพที่ตั้ง ก.
- รูป ๓.๘ แสดงภาพถ่ายทางอากาศของที่ตั้ง ข.
- รูป ๓.๑๐ แสดงสภาพที่ตั้ง ข.
- รูป ๓.๑๑ แสดงภาพถ่ายทางอากาศของที่ตั้ง ค.
- รูป ๓.๑๑ แสดงสภาพที่ตั้ง ค.
- รูป ๔.๑ แสดงผังพิพิธภัณฑสถานการเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ
- รูป ๔.๒ แสดงกลุ่มอาคารพิพิธภัณฑสถานเฉลิมพระเกียรติฯ
- รูป ๔.๓ แสดงผังพื้นที่ ชั้น ๑, ๒ และ ๓ ของอาคารเฉลิมพระเกียรติฯและพิพิธภัณฑสถานเฉลิมพระเกียรติฯ
ตามลำดับ
- รูป ๔.๔ แสดงกิจกรรมและการจัดการแสดงในพิพิธภัณฑ
- รูป ๔.๕ แสดงทัศนียภาพภายในอาคารพิพิธภัณฑสถานเฉลิมพระเกียรติฯ
- รูป ๔.๖ แสดงเรือนหมู่
- รูป ๔.๗ แสดงเรือนแฝด
- รูป ๔.๘ แสดงกระท่อม (เรือนเครื่องผูก)
- รูป ๔.๘ แสดงกระท่อมหลังที่สอง (เรือนเครื่องผูก)
- รูป ๔.๑๐ แสดงเรือนไทย (เรือนเครื่องสับ)
- รูป ๔.๑๑ แสดงเรือนไทยหมู่
- รูป ๔.๑๒ แสดงยั้งข้าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูป ๔.๑๓ แสดงคอกสัตว์และพืชสวนครัว

รูป ๔.๑๔ แสดงการสาธิตการทำนา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาของโครงการ

" ขาวนาเกลือกระดูกสันหลังของชาติ"และ"ในน้ำมีปลาในนามีข้าว" คำกล่าวเช่นนี้เป็นความจริงก็เพราะว่าชาวนาปลูกข้าวเลี้ยงประชาชนทั้งประเทศเป็นหลักมาแต่โบราณ ข้าวไม่เพียงแต่เป็นอาหารหลักของประเทศเท่านั้น แต่ตอนนี้ข้าวได้กลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญอย่างหนึ่ง ชาวนา จึงเป็นกำลังสำคัญที่สุดของประเทศ ดังนั้นข้าวจึงมีความผูกพันกับคนไทยอย่างใกล้ชิด ข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยข้าวจึงเป็นเหตุปัจจัยพื้นฐาน กำหนดลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของคนไทย

ข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทยมาแต่โบราณ คนไทยส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวอยู่เย็นเป็นสุขเรื่อยมา "ข้าว" เป็นชนคล้ายกับ "อากาศ" ที่คนเราหายใจ คือ แม้ว่าจะเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดของชีวิต เป็นสิ่งที่ชีวิตขาดไม่ได้ แต่ดูเหมือนว่าคนเรารู้เรื่องราวของข้าว และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวน้อยกว่าเรื่องราวของดารานักร้องต่างประเทศบางคน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลข่าวสารเรื่องข้าว และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวที่ไม่ค่อยปรากฏทางสื่อการมวลชน สิ่งตีพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ให้ประชาชนได้มีโอกาสเห็นหรือเรียนรู้เรื่องเหล่านี้

ปัจจุบันกระแสวัฒนธรรมอื่นเข้ามา พร้อมกับการพัฒนาทางเทคโนโลยี ทำให้จำนวนชาวนาลดน้อยลงสิ่งที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวนากำลังจะสูญหาย ถูกทำลายและทอดทิ้ง ทั้งนี้เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจและขาดสถานที่ในการเผยแพร่สนับสนุนทางวัฒนธรรมและด้วยเหตุที่ "ข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวและการทำนา" เป็นเหตุปัจจัย เป็นบ่อเกิด เป็นเสาหลัก เป็นรากฐานของแบบแผนพฤติกรรม และผลงานต่างๆ ของชาวนาชาวไร่ ทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ให้เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาสู่ปัจจุบัน เรื่องราวของข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวจึงเป็น "วัฒนธรรมหนึ่ง" จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาเรื่องของข้าว และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าว ที่เรียกว่า "วัฒนธรรมข้าว" ขึ้น ก่อนที่การเปลี่ยนแปลงปรับตัวของสังคมไทยในยุคข้อมูลข่าวสารตามกระบวนกาาโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะทำลายเรื่องราว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เหล่านี้ให้สูญหายไป ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศชาติ รวมถึงการอนุรักษ์และพัฒนา
วัฒนธรรมไทยสืบไป ไม่เช่นนั้นอาชีพของบรรพบุรุษของเราก็คงจะสูญไปเลยและประเทศไทยก็คงจะ
ไม่ได้ชื่อว่าเป็น "คู่ข้าวอู่น้ำ" ของโลกอีกต่อไป"

เราจึงควรจัดตั้งโครงการที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปและ
ผู้สนใจ ในเรื่องของวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยขึ้นมา การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนา
ไทยจึงสมควรที่จะก่อตั้งขึ้น โดยมีข้อสนับสนุนดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๔๗-๒๕๕๑)^๑

ยุทธศาสตร์การแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

กลุ่มที่ ๒ การเสริมสร้างรากฐานของสังคมให้แข็งแรง

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ให้ความสำคัญกับ

- การอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน, ศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว

นโยบายของรัฐบาลด้านการท่องเที่ยว^๒

๓. ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

๓.๓ เพื่อให้เกิดพัฒนา บูรณะฟื้นฟูมรดกและทรัพย์สินทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมือง
และนอกเขตเมือง การท่องเที่ยว สร้างแหล่งจับจ่ายสินค้าของนักท่องเที่ยวส่งเสริมบทบาท
เอกชนร่วมกับชุมชน ในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง

๓.๔ เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนา
แหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งใน
รูปแบบการจัดมหกรรมท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

^๑ หนังสือ "เรื่องรณรงค์เกี่ยวกับประเทศไทย" จาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมเศรษฐกิจมหภาค

^๓ สำนักงานนโยบายและแผนเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม กรมเศรษฐกิจมหภาค กระทรวงพาณิชย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับประเทศไทยเท่านั้น สามารถปลูกข้าวได้ผลผลิตมากจนพอเพียงกับการบริโภคของประชาชน และยังมีข้าวอีกจำนวนมากเหลือจากการบริโภค โดยเหตุนี้ประเทศไทยจึงได้ส่งข้าวไปขายต่างประเทศและนำรายได้เข้าประเทศปีละหลายหมื่นล้านบาท ปัจจุบันสินค้าข้าวทำรายได้ให้กับประเทศไทยมากกว่าสินค้าเกษตรอื่น ๆ หลายชนิด ส่วนใหญ่ข้าวจะปลูกกันมากในภาคกลาง ซึ่งจนถึงกับบางครั้งเรียกภาคกลางว่า "ลู่ว้าวุ่นน้ำ" ทั้งนี้ก็เพราะพื้นที่อันอุดมสมบูรณ์กว้างใหญ่ไพศาล และมีน้ำเพียงพอต่อการทำเกษตรกรรม อาชีพทำนาเป็นอาชีพดั้งเดิมของคนไทย ที่สืบทอดมายังอนุชนรุ่นหลัง ปัจจุบันการปลูกข้าวในประเทศไทย ภาคกลาง (รวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออก) ปลูกข้าวได้มากที่สุด ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคใต้รองลงมาเป็นลำดับ^๕

ในภาคกลางนั้นจังหวัดที่ดูเหมาะสมที่จะเป็นที่ตั้งโครงการมากที่สุด คือจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลที่ว่า จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นเมืองเก่าแก่มาแต่โบราณสืบสานความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต ดังจะเห็นได้จากชื่อเดิมของจังหวัดสุพรรณบุรี คือ เมืองอู่ทองหรือสุวรรณภูมิที่มีความหมายถึง ดินแดนสีทองคือดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เพราะสีทองนั้นหมายถึงสีของรวงข้าวนั่นเอง และมีเมืองที่ปลูกข้าวเป็นหลักรอบล้อมอยู่หลายจังหวัด ตั้งแต่อดีตมาจนกระทั่งปัจจุบันสุพรรณบุรีก็ยังเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญ ปัจจุบันสุพรรณบุรีเป็นแหล่งผลิตข้าวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ สามารถผลิตข้าวเป็นจำนวนมากกว่าจังหวัดอื่นๆ และสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงสุพรรณบุรีเป็นจังหวัดที่เหมาะสมแก่การทำนามากที่สุดคือ มีพันธุ์ข้าวที่ตั้งเป็นชื่อจังหวัดสุพรรณบุรีอีกหลายชนิด ทั้ง ข้าวหอมสุพรรณ ข้าวสุพรรณ 1 ข้าวสุพรรณ 60 ข้าวสุพรรณบุรี 90 อีกทั้งผลผลิตจากข้าวเหล่านี้ยังมีผลผลิตสูงทำรายได้เข้าประเทศอย่างมหาศาลแล้วนั้น จังหวัดสุพรรณบุรียังมีโครงการส่งข้าวออกนอกประเทศเอง และยังมีโครงการจัดตั้งโรงเรียนชาวนาขึ้นมากอีกด้วย ดังนั้นจังหวัดสุพรรณบุรีจึงควรที่จะเป็นที่ตั้งของโครงการพิพิธภัณฑสถานข้าวและชาวนาไทยเป็นที่สุด

ตาราง๑.๑ แสดงเนื้อที่เก็บเกี่ยว,ผลผลิต,ผลผลิตต่อไร่ของข้าวในจังหวัดสุพรรณบุรี ปี๒๕๔๕-๒๕๔๗^๖

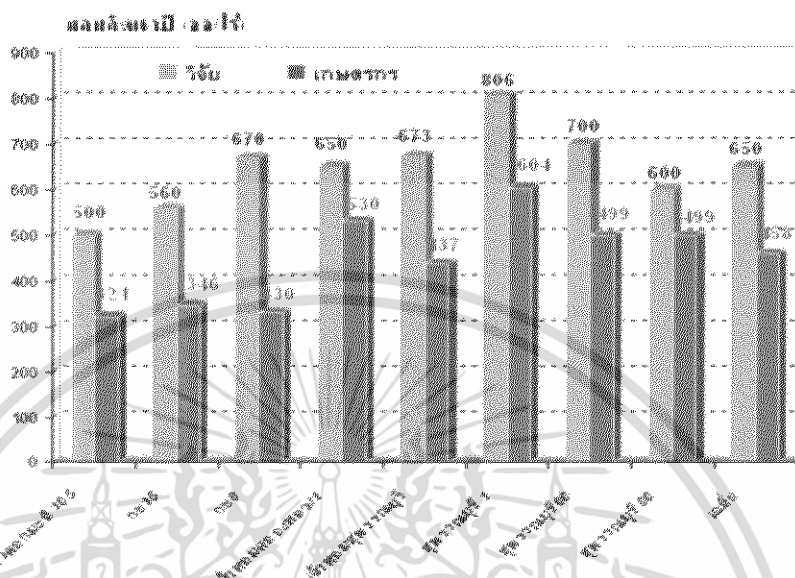
ชนิดของข้าว	เนื้อที่เก็บเกี่ยว(ไร่)			ผลผลิต(ตัน)			ผลผลิตต่อไร่ (ก.ก.)		
	๒๕๔๕	๒๕๔๖	๒๕๔๗	๒๕๔๕	๒๕๔๖	๒๕๔๗	๒๕๔๕	๒๕๔๖	๒๕๔๗
ข้าวนาปี	๑,๑๑๔,๑๑๓	๑,๐๒๗,๗๑๑	๑,๐๑๐,๖๘๐	๖๕๐,๒๖๐	๗๒๕,๑๐๑	๗๒๔,๕๔๑	๖๒๐	๗๐๖	๗๑๗
ข้าวนาปรัง	๕๖๕,๕๕๑	๑,๐๑๖,๐๐๒	๑,๐๗๒,๖๑๐	๖๘๖,๐๐๐	๗๗๔,๒๔๖	๘๓๐,๗๐๒	๗๑๐	๗๕๒	๘๐๔

^๕ คณบดีโรงเรียนวิศวกรรมและการปฎิบัติการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

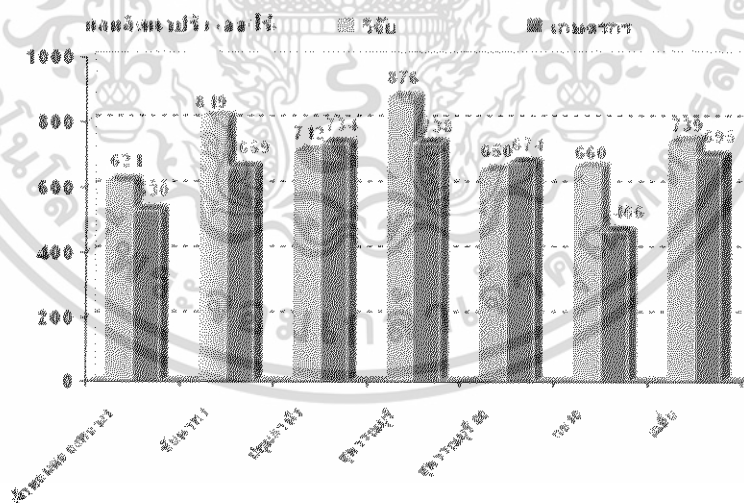
^๖ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตาราง ๑.๒ แสดงเปรียบเทียบผลผลิตต่อไร่ของข้าวนาปีพันธุ์ต่างๆ ระหว่างสำนักวิจัยข้าวและ
เกษตรกรในปี๒๕๕๖^๖

ตาราง๑.๓ แสดงเปรียบเทียบผลผลิตต่อไร่ของข้าวนาปรังพันธุ์ต่างๆ ระหว่างสำนักวิจัยข้าวและ
เกษตรกรในปี๒๕๕๖^๗

^๖ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสุพรรณบุรี

^๗ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสุพรรณบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๒. วัตถุประสงค์

ด้านกิจกรรมพิพิธภัณฑ์

๑. จัดตั้งและพัฒนารูปแบบของพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย
๒. เผยแพร่จัดแสดงพัฒนาการข้าว การทำนา และวิถีชีวิตชาวนาไทย
๓. เผยแพร่และจัดนิทรรศการ

ด้านการศึกษา

๑. เป็นศูนย์รวมของผู้สนใจศึกษาวัฒนธรรมชาวนา และยกระดับความรู้ของประชาชน ชาวชน ด้วยนิทรรศการ การแสดงสาธิต และการบรรยาย พร้อมทั้งมีห้องสมุดให้ผู้สนใจใช้ค้นคว้า
๒. ทำการค้นคว้า ด้านชีวิตและวัฒนธรรมชาวนาไทย

ด้านสังคม

๑. ให้ความรู้และความเพลิดเพลินแก่ประชาชน ชาวชน
๒. ให้บริการความรู้แก่ผู้ที่สนใจ และชาวนาด้วยการบรรยายและนิทรรศการ ทั้งการและชั่วคราว
๓. เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งของจังหวัด
๔. เพิ่มงานชุมชน และสร้างความภาคภูมิใจแก่เกษตรกร

ด้านวัฒนธรรม

๑. สืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน
๒. เผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งอยู่กับชาวนาไทยให้เป็นที่รู้จัก และเข้าใจอย่างกว้างขวาง
๓. ปลุกสำนึกทางวัฒนธรรมแก่ประชาชนและชาวชน
๔. เป็นหน่วยงานทางวัฒนธรรมอีกแห่งของจังหวัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓. ประโยชน์ของการศึกษาโครงการ

๑. ได้เรียนรู้ขั้นตอนการทำงาน ตั้งแต่เริ่มต้นหาข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น การสรุปความเป็นไปได้ของโครงการ และการออกแบบเนื่องจากเป็นโครงการที่มีระบบต่างๆเกี่ยวข้องโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจทั้งหมดที่ได้เรียนมาทำโครงการพิพิธภัณฑ์ข้าวและชาวนาไทยนี้ให้สำเร็จ
๒. ได้เรียนรู้จากการศึกษาโครงการในการเลือกที่ตั้ง และวิเคราะห์รายละเอียดข้อมูลทางกายภาพของสถานที่ตั้งและพื้นที่โดยรอบ
๓. ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาโครงการพิพิธภัณฑ์ในด้านการวางผัง
๔. ได้เรียนรู้กฎหมายและเทศบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับโครงการพิพิธภัณฑ์

๔. ขอบเขตของโครงการ พิพิธภัณฑ์จะแบ่งออกเป็น ๔ ฝ่ายคือ

๑. ฝ่ายด้านการอนุรักษ์

ทำหน้าที่ค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของข้าวและการทำนา รวมถึงวิถีชีวิตของชาวนาไทย ของแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย โดยเฉพาะภายในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยจัดทำเอกสารและข้อมูลแบบต่างๆอย่างมีระบบด้วยของจริง หุ่นจำลอง รูปภาพ หนังสือ ฯลฯ

๒. ฝ่ายด้านงานศึกษาและวิจัย

ทำหน้าที่ศึกษาและวิจัยข้อมูลต่างๆที่รวบรวมไว้เพื่อนำไปใช้พัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะภายในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้อย่างเหมาะสม โดยแบ่งวิจัยและค้นคว้าตามชนิดและข้อมูล

๓. ฝ่ายด้านงานเผยแพร่และบริการ

๓.๑ ทำหน้าที่แสดงวัฒนธรรมชาวนาในประเทศไทย ในลักษณะนิทรรศการบรรยาย ฯลฯ

๓.๒ เผยแพร่ข่าวสารความรู้ ในรูปข่าวสาร โดยจัดทำเอกสารด้านความรู้แก่ผู้ที่สนใจทั่วไป

และเยาวชน

๓.๓ ประสานงานด้านศิลปวัฒนธรรมกับหน่วยงาน หรือสถาบันอื่นๆ ทั้งในและนอกประเทศ

๓.๔ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวที่ได้รับความสนุกสนานและเพลิดเพลิน

๔. ฝ่ายงานด้านบริการ

ทำหน้าที่บริหาร และจัดงานภายในพิพิธภัณฑ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๕. องค์ประกอบโครงการ

แบ่งเป็น ๓ ส่วนคือ

องค์ประกอบหลัก

- ส่วนจัดแสดง
 - ส่วนนิทรรศการถาวร
 - ส่วนนิทรรศการชั่วคราว
 - ส่วนนิทรรศการกลางแจ้ง
- ส่วนบริหาร
 - ส่วนธุรการ
 - ส่วนงานประชาสัมพันธ์
 - ส่วนงานอาคารสถานที่
 - ส่วนงานรักษาความปลอดภัย

องค์ประกอบรอง

- ส่วนศึกษาและรวบรวมข้อมูล
- ส่วนห้องสมุดและศูนย์ข่าวสาร
- ส่วนหอประชุม
- ส่วนปฏิบัติการสวนรักษา
- ส่วนงานส่งเสริมและเผยแพร่
- ส่วนอนุรักษ์และสำรวจ
- ส่วนคลังโบราณวัตถุ
- ส่วนบริการสาธารณะ
 - ส่วนบริการนักท่องเที่ยว
 - ส่วนห้องอาหารและร้านค้าขายของที่ระลึก
 - ส่วนลานแสดงกลางแจ้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบเสริม

- ส่วนเทคนิคและการจัดแสดง
- ส่วนบำรุงรักษา
- ส่วนที่จอดรถ
- ส่วนภูมิสถาปัตย์

๖. การได้มาซึ่งข้อมูลและเอกสารอ้างอิง

หนังสือ “เรื่องราวต่างๆเกี่ยวกับประเทศไทย” จาก การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 หนังสือ “ฟ้า วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง” จาก สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อ
 พัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี
 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
 สำนักวิชาการการเกษตร
 สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.)
 มูลนิธิข้าวขวัญ
 สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสุพรรณบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย สามารถแจกแจงเป็นส่วนต่างๆได้ ๗ ส่วน ตามลักษณะการทำงาน ดังนี้

๑. ส่วนบริการสาธารณะ
๒. ส่วนเผยแพร่และบริการ
๓. ส่วนงานบริหาร
๔. ส่วนนิทรรศการ
๕. ส่วนหอประชุม
๖. ส่วนงานศึกษาและวิจัย
๗. ส่วนงานเทคนิค

๑. ส่วนบริการสาธารณะ

เป็นส่วนให้บริการทั่วไปแก่ผู้ใช้อาคารแยกเป็นหน่วยใหญ่ๆคือ

๑.๑ ส่วนจอยครบบริการ

 ๑.๑.๑ ส่วนจอยครบกู้ยืม

 ๑.๑.๒ ส่วนจอยครบผู้ชม

๑.๒ ห้องทางเข้าใหญ่

 ๑.๒.๑ ห้องอาหารและร้านค้าขายของที่ระลึก

๒. ส่วนเผยแพร่และบริการ

เป็นส่วนรวบรวมข้อมูลทางวิชาการเพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้สนใจ แบ่งเป็น

 ๒.๑ ห้องสมุดและโสตทัศนศึกษา

 ๒.๒ ห้องบรรยาย

 ๒.๓ ฝ่ายบริการทางการศึกษา

๓. ส่วนบริหารงาน

เป็นส่วนบริหารและควบคุมการดำเนินงานทั้งหมดของศูนย์ แบ่งเป็น

 ๓.๑ ส่วนบริหาร

 ๓.๒ ส่วนธุรการ

 ๓.๓ ส่วนอาคารสถานที่

๔. ส่วนนิทรรศการ

เป็นส่วนที่แสดงประวัติและชิ้นงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย สามารถแจกแจงเป็นส่วนต่างๆได้ ๙ ส่วน ตามลักษณะการทำงาน ดังนี้

๑. ส่วนบริการสาธารณะ
๒. ส่วนเผยแพร่และบริการ
๓. ส่วนงานบริหาร
๔. ส่วนนิทรรศการ
๕. ส่วนหอประชุม
๖. ส่วนงานศึกษาและวิจัย
๗. ส่วนงานเทคนิค

๑. ส่วนบริการสาธารณะ

เป็นส่วนให้บริการทั่วไปแก่ผู้ใช้อาคารยกเป็นหน่วยใหญ่ๆคือ

๑.๑ ส่วนจอร์นบริการ

ส่วนจอร์นเจ้าหน้าที่

ส่วนจอร์นผู้ชม

๑.๒ โครงการเข้าใหญ่

๑.๓ ห้องอาหารและร้านค้าขายของที่ระลึก

๒. ส่วนเผยแพร่และบริการ

เป็นส่วนงานรวบรวมข้อมูลทางวิชาการเพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้สนใจ แบ่งเป็น

๒.๑ ห้องสมุดและโสตทัศนศึกษา

๒.๒ ห้องบรรยาย

๒.๓ ฝ่ายบริการทางการศึกษา

๓. ส่วนบริหารงาน

เป็นส่วนบริหารและควบคุมการดำเนินงานทั้งหมดของศูนย์ แบ่งเป็น

๓.๑ ส่วนบริหาร

๓.๒ ส่วนธุรการ

๓.๓ ส่วนอาคารสถานที่

๔. ส่วนนิทรรศการ

เป็นส่วนที่แสดงประวัติและชิ้นงานที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๕. ส่วนหอประชุม

เป็นส่วนให้บริการแก่ผู้ชมและผู้สนใจเผยแพร่ด้านการแสดงทางวัฒนธรรม บางโอกาสใช้เป็นห้องบรรยาย สัมมนาทางวิชาการ

๖. ส่วนงานศึกษาและวิจัย

เป็นส่วนศึกษาข้อมูลในด้านวิชาการเกษตร เรื่องการทำนาและข้าว แบ่งเป็น

๖.๑ งานวิจัยและประเมินผล

๖.๒ งานส่งเสริมและเผยแพร่

๗. ส่วนงานเทคนิค

เป็นส่วนงานที่ให้บริการ เฉพาะส่วนงานหรือองค์ประกอบภายในพิพิธภัณฑ์ แบ่งเป็น

๗.๑ งานศิลปกรรมและงานซ่อมแซม

๗.๒ งานเทคนิค

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๒

การศึกษาข้อมูลเรื่องวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย

๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับข้าวและชาวนาไทย

วัฒนธรรมการเกษตรสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

วัฒนธรรมการเกษตรเป็นวิถีชีวิตซึ่งอยู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านานแล้ว นับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์กลุ่มคน ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยรู้จักยังชีพด้วยการเพาะปลูกเลี้ยงและสัตว์มาตั้งแต่สมัยแรก ๆ ของการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ดังปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวกับการเกษตรกรรมปรากฏอยู่ตามแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในทุกภาคของประเทศไทย ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าทางด้านโบราณคดีเหล่านี้พอสรุปได้ว่า ในสมัยแรกเริ่มสุด กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น เดิมคงจะดำเนินชีวิตด้วยการล่าสัตว์ หาของป่า อันแบบแผนของการดำรงชีวิต แบบดั้งเดิมและแบบแพร่หลายทั่วไปในยุคโบราณ โดยลักษณะเช่นนี้ดำรงสืบต่อกันมา จนถึงเมื่อราว ๕,๐๐๐ ปีที่แล้ว จึงเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพการดำรงชีวิตมาสู่ การทำเกษตรกรรมขึ้น ดังปรากฏหลักฐานของการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ขึ้น ในหลายบริเวณของแต่ละภาคดังนี้

ภาคเหนือ

ข้อมูลทางโบราณคดีของภาคเหนือมีลักษณะพิเศษกว่าภาคอื่น เนื่องจากภาคเหนือมีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงสลับกับป่าจำนวนมาก มีที่ราบตามแหล่งหุบเขาซึ่งมีเนื้อที่ไม่กว้างใหญ่ไพศาลเหมือนกับภาคอื่น ๆ ทำให้เป็นเสมือนปราการธรรมชาติกันคน และวัฒนธรรมกลุ่มต่าง ๆ ไม่ให้แพร่กระจายกัน ให้สะดวกมากนัก ดังนั้นจึงพบว่าลักษณะวัฒนธรรมในรุ่นแรก ๆ ของภาคเหนือมีความหลากหลายและมีพัฒนาการไม่ต่อเนื่อง และไม่เป็นที่ไปในรูปแบบเดียวกันทั้งภูมิภาค แม้แต่ในสมัยประวัติศาสตร์ยุคสร้างบ้านแปลงเมืองแล้ว ความเจริญในระดับสังคมเมืองมีจำกัดอยู่เฉพาะในหุบและแอ่งสำคัญ ๆ เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย และพะเยา เท่านั้น ส่วนแอ่งเล็ก ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไปในเขา ยังคงมีชุมชนของคนป่าล่าสัตว์หลังทางวัฒนธรรมอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในบริเวณหนึ่งจึงไม่ได้เป็นตัวแทนของพื้นที่ทั้งภาค หากแต่เป็นตัวอย่างวัฒนธรรมรุ่นเก่าในบริเวณนั้น ๆ

หลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่า ได้มีมนุษย์อาศัยอยู่ในดินแดนภาคเหนือมาเป็นเวลานานแล้ว โดยมีหลักฐานเป็นเครื่องมือหินกรวดขนาดใหญ่ห่อหุ้ม หินขวานแม่ หินขวานหินขัด บ้านแม่ทะ อำเภอมะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จังหวัดลำปาง โดยพบอยู่ได้ชั้นบะซอลต์อายุน้อย (young Basalt) สันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ในระยะไพลสโตซีนตอนต้น ต่อมาในสมัยโฮโลซีน (Holocene) ราว ๑๒,๐๐๐ - ๙,๕๐๐ ปี มาแล้ว จึงปรากฏมีเครื่องมือหินกราด แบบโฮบินเนียนในเขตเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน กระจายไปถึงหุบแม่น้ำน่านทางตะวันออก ตัวอย่างของแหล่งที่สำคัญในสมัยนี้ คือที่แหล่งโบราณคดีถ้ำผี จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยในช่วงราว ๙,๐๐๐ - ๘,๐๐๐ ปีมาแล้ว มีหลักฐานการใช้ภาชนะดินเผา ณ แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ด้วยการดำรงชีวิตคงมีลักษณะ เป็นแบบการล่าสัตว์หาของป่า ตลอดจนอาจกระทั่งถึงราว ๓,๐๐๐ - ๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว จึงพบหลักฐานการฝังศพครั้งที่สอง (Secondary Burials) ซึ่งนักโบราณคดีเชื่อว่าเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมกสิกรรมที่ยังไม่รู้จักรการใช้โลหะในแถบอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง หลังจากนั้นดินแดนภาคเหนือก็เข้าสู่การรวมตัวกันสร้างเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น และเริ่มเข้าสู่การเป็นชุมชนเมืองในที่สุด

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน เป็นภาคที่มีการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดี ก่อนประวัติศาสตร์มากกว่าภาคใด ๆ มีทั้งการขุดค้น การสำรวจกำหนดการเพาะปลูกข้าวและการเลี้ยงสัตว์มาเป็นเวลานานกว่า ๓๐ ปีมาแล้ว ดังนั้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมีค่อนข้างมาก

นักโบราณคดีได้เสนอแนวความคิดว่า การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ของสังคมกสิกรรมในภาคอีสาน นับได้ว่าเริ่มต้นมาแล้วเป็นพัน ๆ ปี โดยไม่ได้รับอิทธิพลมาจากภายนอกด้วยซ้ำไปหลักฐานที่เกี่ยวกับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์มาจากหลายที่ด้วยกัน และคาดว่าจะเริ่มขึ้นเมื่อราว ๕,๐๐๐ กว่าปีมาแล้วอย่างแน่นอน

ทั้งชุมชนกสิกรรม หรือสังคมกสิกรรมในทางโบราณคดี หมายถึงชุมชนที่มีสภาพการดำรงชีวิตด้วยการเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ และการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าเป็นสำคัญ มีการแบ่งแรงงานทำให้เกิดงานอาชีพเฉพาะอย่าง เช่น ช่างทำภาชนะดินเผา ช่างทอผ้า ช่างทำเครื่องมือเครื่องใช้จากโลหะ ฯลฯ ซึ่งแต่ละอาชีพจะทำเฉพาะงานของตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องพะวงไปทำกิจกรรมอื่น

การตั้งบ้านเรือนของชุมชนในสังคมนั้น จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ มีระเบียบประเพณีของชุมชนเพื่อรักษาให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม เช่นมีประเพณีการฝังศพ และมีผู้ปกครองดูแลซึ่งยอมรับกันแล้วในชุมชนนั้น จากหลักฐานสิ่งของต่าง ๆ ที่พบในหลุมฝังศพ ซึ่งอาจมีจำนวนและคุณค่าที่ต่างกัน อาจเป็นเครื่องแสดงให้เห็นความแตกต่างทางด้านความสามารถในการครอบครองทรัพยากรของแต่ละบุคคลได้ การเพาะปลูกนั้น พืชที่ใช้ปลูกก็คือข้าวเป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีพืชอย่างอื่นด้วยแต่เป็นที่นับเสียดายอย่างยิ่งที่เราไม่ได้พบหลักฐานเกี่ยวกับพืชอย่างอื่นเลย หลักฐานที่พบเกี่ยวกับการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เพาะปลูกข้าวนั้น ได้มาจากแหล่งโบราณคดี โบราณภาพ และแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเสียเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ก็เพราะว่าที่แหล่งโบราณคดีทั้งสองนี้มีการวิเคราะห์วิจัยหลักฐานที่พบมากกว่าแหล่งโบราณคดีกว่าแห่งอื่น ๆ โบราณคดีสถานกล่าวคือ ชุมชนในสังคมกสิกรรมเมื่อ ๕,๐๐๐ ปีที่ผ่านมาแล้วโยใช้เมล็ดข้าวผสมดินเหนียว และทราขเป็นเชื้อ เพื่อช่วยในการเผาให้ได้ออกซิเจนมากขึ้น เมล็ดข้าวจึงถูกเผาไหม้แล้วเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ไม่สามารถวิเคราะห์วิจัยได้ว่า ข้าวที่ใช้ปลูกนั้นเป็นพันธุ์อะไรเท่านั้นเอง ในขณะที่วิธีการปลูกข้าวนั้น จากหลักฐานที่พบแสดงให้เห็นว่าเมื่อ ๕,๐๐๐ - ๓,๖๐๐ ปีมาแล้ว ชุมชนในสังคมกสิกรรมน่าจะมีการเพาะปลูกข้าวแบบเลื่อนลอย (Swidden Rice Cultivation) คือ ในแต่ละปีหรือสองปี ชุมชนในสังคมกสิกรรมน่าจะมีการเพาะปลูกข้าวโดยอาศัยน้ำจากธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ของดินที่เหมาะสมในการเพาะปลูกเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งใช้เมล็ดหว่านลงไป โดยไม่มีการไถพรวนดินหรืออาจจะมีการไถพรวนดินก็ได้ เมื่อปลูกได้ปีหรือสองปีก็หาที่ใหม่เพราะดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เป็นอย่างนี้เรื่อยไปและวนเวียนไปเรื่อย ๆ ที่อยู่อาศัย หลังจาก ๓,๖๐๐ - ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว เศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงชุมชนสังคมกสิกรรมรู้จักใช้เหล็กเป็นเครื่องมือ และรู้จักเลี้ยงคายเป็นเครื่องทุนแรงในการไถพรวนดิน ดังนั้น การปลูกข้าวหลังจาก ๓,๖๐๐ ปีมาแล้ว จึงได้เปลี่ยนมาเป็นระบบท่อน้ำ (Inundation System) การปลูกข้าวระบบนี้ให้ผลผลิตที่สูงกว่าแบบแรกไม่ต้องย้ายที่เพาะปลูกบ่อย ๆ ถึงแม้จะมีปัญหาหนึ่งคือต้องใช้แรงงานมากแต่ก็คุ้มค่ากับการลงแรง

ชุมชนเกษตรกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้สืบทอดวัฒนธรรมของตนไปพร้อมกับการพัฒนารูปแบบของเทคโนโลยีการผลิต เครื่องใช้มาโดยลำดับ จนถึงราว ๒,๐๐๐ - ๑,๕๐๐ ปีมาแล้วร่องรอยของอารยธรรมจากต่างแดนได้แก่อนเดียวจึงค่อย ๆ ปรากฏหลักฐานขึ้นอย่างชัดเจนในรูปของสิ่งเคารพบูชาทางศาสนา แห่งศิลาจารึก ตลอดจนสถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อมในการตั้งถิ่นฐาน จนเข้าสู่ยุคสมัยประวัติศาสตร์เมื่อราว ๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว

ภาคกลาง

จากหลักฐานทางโบราณคดีแสดงว่าในช่วงสมัยโฮโลซีนหรือกว่าหมื่นปีมาแล้วนั้น ได้มีมนุษย์อาศัยอยู่ตามเพิงผาหรือถ้ำ และดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์หาของป่า โดยอยู่เป็นกลุ่มเล็ก ๆ แล้ว กำนเขตใจกลางของภาคกลาง อันได้แก่ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลางนั้น ไม่ปรากฏโบราณคดีสมัยเริ่มแรกแต่อย่างใด จนกระทั่งถึงราว ๓,๐๐๐ มาแล้ว จึงปรากฏหลักฐานของชุมชนเกษตรกรรมขึ้น ในบริเวณเขตภาคกลางตอนล่าง เป็นสังคมระดับหมู่บ้าน เพาะปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ แต่ก็ยังพบว่ามีการล่าสัตว์และหาของป่าไปด้วย และเมื่อราว ๒,๕๐๐ - ๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว ชุมชนในเขตภาคกลางก็มีการพัฒนาไปสู่สังคมที่มีความซับซ้อนขยายตัวเป็นเมืองมากขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคใต้

หลักฐานทางโบราณคดีที่เก่าแก่ที่สุดของคนก่อนประวัติศาสตร์ในภาคใต้ของประเทศไทย ปรากฏขึ้น ณ แหล่งโบราณคดี กำแพงวังรีเงิน จังหวัดกระบี่ กำหนดอายุได้ประมาณ ๓๗,๐๐๐ - ๒๗,๐๐๐ ปีมาแล้ว หลังจากนั้นมีการทิ้งร้างไป และปรากฏร่องรอยการกลับเข้ามาอยู่อาศัยใหม่ในราว ๘,๐๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งทั้งนี้อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพล การขึ้น-ลง ของระดับน้ำทะเล ในยุคไพลสโตซีนตอนปลายตามการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของยุคโลกโบราณนั่นเอง

คนก่อนประวัติศาสตร์ยุคแรกในภาคใต้ มีรูปแบบการดำรงชีวิตคล้ายคลึงกับของภาคอื่น คือ ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์ หาของป่า จากทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในละแวกใกล้เคียง โดยพวกที่อยู่ในแผ่นดินยังชีพจากของป่า พวกที่อยู่ใกล้ทะเลก็ยังชีพจากทรัพยากรในทะเล การดำรงชีพของคนก่อนประวัติศาสตร์ในรูปแบบนี้คงดำเนินสืบต่อมาดังปรากฏข้อมูลที่ได้จากการขุดค้นแหล่งโบราณคดี ๓ แห่งคือ ถ้ำเบื้องบน ตำบลบ้านท่าเียน อำเภอตาชูน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แสดงอายุว่ามีการอยู่อาศัยระหว่าง ๖,๕๐๐ - ๔,๒๐๐ ปีมาแล้ว โดยคนก่อนประวัติศาสตร์ที่อาศัยอยู่ในแหล่งดังกล่าว ยังคงมีระบบการดำเนินชีวิตแบบล่าสัตว์หาของป่าอยู่ แต่มีการทำภาชนะดินเผาขึ้นใช้แล้วและยังไม่ปรากฏหลักฐานทางเกษตรกรรมของภาคใต้ในช่วงเวลานี้ซึ่งคนส่วนใหญ่ยังคงชีวิตในลักษณะที่เป็น “ชนชาวถ้ำ : ล่าสัตว์หาของป่า” กับ “ชนชาวน้ำ : ยังชีพด้วยทรัพยากรจากทะเล”

ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ การดำรงชีพแบบชาวถ้ำและชาวน้ำคงเป็นวิถีชีวิตโดยทั่วไป โดยเฉพาะในเขตภูเขาและริมทะเลเนื่องจากสามารถหาอาหารและสิ่งที่ต้องการได้จาก ธรรมชาติ จนกระทั่งถึงสมัยก่อนเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์เมื่อราว ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว จึงเริ่มพบแหล่งโบราณคดี แบบที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นราบ เช่น ที่แหล่งสถานสกาใน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งอาจเป็นแหล่งที่อาจมีการดำรงชีวิตแบบทำการเกษตรแล้ว แต่แหล่งประเภทนี้ พบค่อนข้างน้อยในภาคใต้ ต่อจากนั้นดินแดนในภาคใต้อีกเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์มีการตั้งเป็นชุมชนเมือง เป็นอาณาจักรมีการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศ

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาของโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย พอจะสรุปได้ว่า การเกษตรกรรมในไทย เริ่มปรากฏมีหลักฐานขึ้นเมื่อราว ๕,๐๐๐ ปีมาแล้วโดยก่อนหน้านั้น วิถีชีวิตของคนก่อนประวัติศาสตร์มีลักษณะเป็นแบบการล่าสัตว์ และหาของป่าอยู่ตามสภาพแวดล้อมแบบต่าง ๆ การเกษตรกรรมสมัยแรกมีหลักฐาน ปรากฏอย่างชัดเจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในแหล่งโบราณคดีสำคัญที่ได้มีการขุดค้น เช่น โนนกทา และบ้านเชียง เป็นต้น จากหลักฐานที่ปรากฏ การเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ อาจเป็นนวัตกรรมของท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลมาจากดินแดนภายนอก ดังที่นักวิชาการรุ่นก่อนเคยสันนิษฐานเอาไว้ โดยการเพาะปลูกมีพืชหลัก ได้แก่ ข้าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ซึ่งอาจใช้วิธีการปลูกในลักษณะที่เป็นไร่หว่าน เลื่อนลอย อาศัยน้ำและความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ส่วนสัตว์เลี้ยงในระยะแรกนั้น ได้แก่ วัว และหมู

จนกระทั่งเมื่อจำนวนประชากรมีมากขึ้น จนทำให้ไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไปได้อีกแล้ว ชุมชนเหล่านี้จึงเริ่มทำการเกษตรแบบที่ต้องมีการดูแลบำรุงพื้นที่นา มีการกักเก็บน้ำและรู้จักใช้ควายกับเครื่องมือเหล็กช่วยในการเพาะปลูก เพื่อให้ได้ผลผลิตเพียงพอกับจำนวนประชากรที่เพิ่มและนิยมตั้งหลักแหล่งในบริเวณที่ราบขั้นบันไดขั้นต่ำใกล้แม่น้ำลำธาร ซึ่งมีความเหมาะสมต่อการเพาะปลูกข้าว ต่อมาเมื่อชุมชนเหล่านี้มีเทคโนโลยีสูงก็มีปัญหาด้านการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ซึ่งมีการขยายตัวออกไปตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบขั้นบันได ชั้นกลาง ชั้นสูง และที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงได้ เมื่อชุมชนเกษตรกรรมเหล่านี้มีการขยายตัวใหญ่ขึ้นจึงได้ริเริ่มระบบชลประทาน โดยใช้แรงงานคนได้แก่ การก่อสร้างคูเมือง คลอง หรือหนองน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อประโยชน์ด้านการเกษตรกรรมจนทำให้ชุมชนเหล่านี้มีความรุ่งเรือง และพัฒนาต่อมาจนเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ในเวลาต่อมา

วัฒนธรรมการเกษตรสมัยประวัติศาสตร์

สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนทำเกษตรมาช้านาน และในปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม กล่าวได้ว่าพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยมีรากฐานมาจากการเกษตร การที่เราจะสามารถเข้าใจถึงวัฒนธรรมไทยนั้นสามารถศึกษาผ่านประเภทของพืชหลักในสังคม ซึ่งได้แก่ข้าว โดยดูจากคติความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนาในรอบปี

ข้าว มีความผูกพันกับคนไทยอย่างใกล้ชิด เป็นพืชอาหารหลักและเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ พิธีกรรม คติความเชื่อที่เกี่ยวกับข้าวสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม ข้าวเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสร้างสรรค์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นปัจจัยกำหนดรูปแบบการปกครอง การแบ่งหน้าที่การทำงาน ความเชื่อ ค่านิยม การดำรงชีพของผู้คน ซึ่งการศึกษาวัฒนธรรมการเกษตรของไทยโดยศึกษาถึงวัฒนธรรมการเกษตรในแต่ละภูมิภาคนั้น จะทำให้เรารู้จักและเข้าใจผู้คนในส่วนต่าง ๆ ของประเทศได้ดียิ่งขึ้น

การศึกษาวัฒนธรรมการเกษตรในสังคมไทย ได้จัดแบ่งประเทศไทยออกเป็น ๔ ภูมิภาค คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรืออีสาน ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ โดยที่สภาพภูมิประเทศลุ่มน้ำ ดิน ฟ้าอากาศ บริบททางประวัติศาสตร์ ลักษณะการปกครองและประชากร ต่างมีผลต่อวัฒนธรรมการเกษตรในแต่ละภูมิภาคให้มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวที่สะท้อนเด่นชัดของแต่ละภาค มีดังนี้

ภาคอีสาน เม่นดินที่เรียกว่า “ที่ราบสูง” ลักษณะดินเป็นดินปนทรายไม่ซึมซับน้ำทำให้บริเวณส่วนใหญ่มีความแห้งแล้ง ลุ่มน้ำสำคัญในภูมิภาคนี้ ได้แก่ ลุ่มน้ำมูลและสาขาแม่น้ำโขงไหลผ่านเป็น

พรมแดนระหว่างไทยกับลาว จากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่ยากลำบาก หน้าฝนจะไหลบ่าท่วมพื้นที่พระเป็นอันองกระตะ หน้าแล้งขาดแคลนน้ำ ดังนั้นผู้คนจึงต้องพยายามเอาชนะความโหดร้ายของธรรมชาติ มีพิธีกรรมเพื่อการขอฝนและเพื่อความสมบูรณ์ขึ้นมากมายของชาวอีสาน ประกอบกับการหาวิธีควบคุมน้ำทำการเกษตรและเทคนิคการทำนาข้าวให้เหมาะกับสภาพดินฟ้าอากาศ ลักษณะของชุมชนหมู่บ้านอีสานสมัยก่อนมีความเป็นอิสระและมีความสัมพันธ์อย่างหลวม ๆ กับศูนย์กลาง แต่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเมืองทั้งสองฝั่งโขง ภาคอีสานประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติ ที่สำคัญซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากเวียงจันทน์ หลวงพระบางบริเวณลุ่มน้ำโขง จึงได้รับอิทธิพลกฎเกณฑ์การปฏิบัติแบบแผนพิธีกรรมจากลาวที่สืบทอดกันมาเป็นจารีตประเพณี ที่เรียกว่าอิสานสองคองคิงสี่ ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อรูปแบบวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวอีสาน

ภาคเหนือ มีเทือกเขาสูง เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำปิง ฝาง ยม และน่าน จากลักษณะทางกายภาพของลำน้ำที่มีลักษณะการจากบริเวณที่สูงมายังที่ลาดต่ำ น้ำในลำน้ำและลงอย่างรวดเร็ว เวลาฝนตกหนักและขาดแคลนฝน ในขณะที่น้ำจะล้นบ่าเข้าไปในบริเวณที่ราบและค้างอยู่ในบริเวณที่ราบนาน สภาพดังกล่าวนำมาสู่การสร้างระบบเหมืองฝาย ซึ่งจัดเป็นพัฒนาการทางภูมิปัญญาของชาวล้านนาภาคเหนือเป็นรากเหง้าความคิด เช่น วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มคนซึ่งทำนบและเพาะปลูกในบริเวณเดียวกันจะร่วมมือเพื่อแสวงหาวิธีการนำน้ำจากแม่น้ำมาใช้ด้วยกัน ระบบเหมืองฝายเป็นกลไกสำคัญทางการปกครองของรัฐล้านนาในอดีต และเป็นที่มาสำคัญของความเชื่อ พิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาทำนบและเพาะปลูก

ในอดีตบริเวณทางตอนเหนือของไทยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรที่รุ่งเรืองหลายแห่งด้วยกัน เช่น หริภุญไชย โยนก เงินยาง เชียงแสน และอาณาจักรล้านนา ซึ่งศูนย์ที่เชียงใหม่สามารถรวบรวมดินแดนต่าง ๆ สร้างความเจริญขึ้นมาเป็นลักษณะวัฒนธรรมล้านนาไทย

ภาคกลาง เป็นที่ตั้งอาณาจักรสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมประเพณี เป็นภูมิภาคที่มีพื้นดินอุดมสมบูรณ์ มีลุ่มน้ำเหมาะแก่การเพาะปลูกและการตั้งถิ่นฐาน โดยมีลุ่มน้ำที่สำคัญได้แก่ ลุ่มน้ำ เจ้าพระยา แม่งลอง ท่าจีน และบางปะกง ในบริเวณภาคกลางเป็นที่อาศัยของกลุ่มชนหลายเชื้อชาติด้วยกัน เช่น ชาวไทย จีน เขมร และมอญ เป็นต้น จากการที่เมืองหลวงของประเทศตั้งอยู่ในบริเวณภาคกลางทำให้ความเจริญในด้านต่าง ๆ แพร่ขยายได้รวดเร็ว รวมถึงมีการติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับต่างประเทศ ทำให้วัฒนธรรมของภาคกลางกลางมีลักษณะไม่เด่นชัด ในส่วนของประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบปีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการเกษตรมีทั้งประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์ โดยที่วัฒนธรรมทั้งสองมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การศึกษาประเพณีหลวงสามารถศึกษาได้จากพระราชพิธีสิบสองเดือน สำหรับประเพณี พิธีต่าง ๆ ของราษฎรนั้นจะมีอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นของภาคกลาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคใต้ เป็นแผ่นดินแยกทอดยาวจากทวีปอเมริกาใต้ มีทะเลเขตนานอยู่ทั้งสองด้าน ภูเขาประกอบเป็นแกนหรือสันของคาบสมุทร มีที่ราบลุ่มที่สำคัญในการเพาะปลูกอยู่ในทางฝั่งตะวันออกจากสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น ประกอบด้วยพื้นที่ที่เป็นคาบสมุทร ทำให้ฤดูกาลแตกต่างจากภาคอื่นของประเทศ มีผลต่อการเพาะปลูกข้าวคือ จะเริ่มลงมือปลูกข้าวและเก็บเกี่ยวหลังจากภาคอื่น ๆ ประมาณ ๒ - ๓ เดือน

กลุ่มชนในภาคใต้ ประกอบด้วยชาวพื้นเมืองเดิม และการอพยพเข้ามาของผู้คนจากภายนอก เช่น ชาวจีน และอินเดีย เป็นต้น ทางภาคใต้มีอาณาจักรหรือในอดีตที่สำคัญคือ เมืองศรีวิชัยหรือไชยา ตามพรลิงค์หรือนครศรีธรรมราช เมืองสทิงพระ ลังกาสุกะ เป็นต้น

แหล่งอารยธรรมข้าวสมัยโบราณ

ข้าวป่าต้นกำเนิดของพันธุ์ข้าวในปัจจุบัน

ข้าวที่เราเพาะปลูกกันในปัจจุบันมาจากข้าวป่าตระกูล *Orza gramineae* มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนชื้นของทวีป Gondwanaland ก่อนพื้นดินจะแยกตัว ออกจากกันเป็นทวีปต่างๆเมื่อ ๒๓๐ - ๖๐๐ ล้านปีมาแล้ว จากนั้นพันธุ์ข้าวแพร่จากเขตร้อนชื้นของทวีปแอฟริกา เอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ ออสเตรเลีย อเมริกาและใต้ ข้าวสามารถสามารถเติบโตได้ทั้งในเขตร้อนชื้นและเขตอบอุ่นทั้งในที่ราบลุ่มจนถึงที่สูงจากระดับน้ำทะเล ๒,๕๐๐ เมตร

ข้าวพันธุ์พื้นเมือง

ในเวลาที่มนุษย์ได้คัดเลือกพันธุ์ข้าวป่าตามความต้องการของตน เพื่อให้สอดคล้องกับระบบนิเวศ มีการผสมพันธุ์ระหว่างข้าวที่ปลูกกับวัชพืชที่เกี่ยวข้อง เกิดข้าวพันธุ์พื้นเมืองขึ้นมากมายหลายพันธุ์ซึ่งให้ผลผลิตสูงปลูกได้ตลอดปี ก่อให้เกิดพันธุ์ข้าวปลูกที่เรียกว่า ข้าวลูกผสม ซึ่งมีประมาณ ๑๒๐,๐๐๐ พันธุ์ทั่วโลก

พันธุ์ข้าวในปัจจุบัน แบ่งออกเป็น ๒ สายพันธุ์ ได้แก่ ข้าวแอฟริกาและข้าวเอเชีย

ข้าวแอฟริกา

แพร่กระจายอยู่เฉพาะแอฟริกาตะวันออกเท่านั้นสันนิษฐานว่า ข้าวแอฟริกาเกิดขึ้นครั้งแรกประมาณ ๑๕,๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาลหรือหลังจากนั้น

ข้าวเอเชีย

เป็นข้าวลูกผสมเกิดจาก *Orza sativa* กับข้าวป่ามีถิ่นกำเนิดบริเวณอินเดีย บังกลาเทศ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปลูกกันอย่างแพร่หลายตั้งแต่อินเดียตอนเหนือของบังกลาเทศบริเวณดินแดนสามเหลี่ยมระหว่าง หม่า ไทย ลาว เวียดนาม และจีนตอนใต้ แบ่งออกเป็น ๓ สายพันธุ์ ดังนี้

๑. Sinica หรือ Japonica เป็นข้าวเมล็ดป้อมปลูกบริเวณแม่น้ำเหลืองของจีน แพร่ไปยังเกาหลี และญี่ปุ่นราว ๓๐๐ BC.

๒. Indica เป็นข้าวเมล็ดยาว ปลูกในเขตร้อนแพร่สู่ตอนใต้ของอินเดีย ศรีลังกา แหลมมลายู หมู่เกาะต่างๆ และลุ่มแม่น้ำแยงซีของจีนราว ๒๐๐ BC.

๓. Favanica หรือ ข้าชวา ปลูกในอินโดนีเซียราว ๑,๐๘๔ BC. จากนั้นแพร่ไปยังฟิลิปปินส์และญี่ปุ่น

กำเนิดอารยธรรมข้าว

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำจำกัดความ ข้าว ว่า เป็นเมล็ดพืชพวกหญ้า มีใบยาว และบางเส้นใบเป็นแบบขนาน ต้นเป็นลำข้อ และมีดอก ในฤดูเก็บเกี่ยวที่ปลายยอดของแต่ละข้อจะมีก้านอ่อนเล็กกว่า ๕ ก้าน แต่ละก้านจะมีเมล็ดข้าวติดอยู่เป็นแถว มีเปลือกสีน้ำตาลหุ้มเมล็ดข้างใน ถ้าเขย่าเบาๆ จะทำให้เมล็ดหลุดจากข้อเมล็ดข้างในจะหลุดออกจากเปลือกได้โดยการตำหรือสีข้าว เมล็ดข้าวที่เอเปลือกออกแล้ว ทำให้สุกโดยการต้มหรือนึ่ง เพื่อรับประทานเป็นอาหาร

ในยุคแรกราว ๑๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว มนุษย์รู้จักเพียงเก็บข้าวป่ามาบริโภคตามฤดูกาลยังไม่มีการเพาะปลูก ต่อมาเมื่อประชากรมนุษย์เพิ่มขึ้นข้าวป่าจึงไม่อาจสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้น ได้อย่างเพียงพอ

ระยะต่อมาราว ๑๐,๐๐๐ ปีที่แล้ว มนุษย์ได้ฝึกสังเกตและเรียนรู้จากธรรมชาติ จนสามารถสะสมองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากสภาพนิเวศ และทำการเพาะปลูกข้าวแบบไร่องนลอยหรือข้าวไร่เพื่อเก็บเกี่ยวข้าวไว้บริโภค วิถีชีวิตเริ่มเปลี่ยนจากเดิมที่เคยเก็บของป่าล่าสัตว์มาเป็นการผลิตอาหาร

การปฏิวัติสมัยหินใหม่ การเพาะปลูกข้าว นับเป็นครั้งแรกในการปฏิวัติชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ นักโบราณคดีเรียกยุคสมัยแห่งความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้ว่า การปฏิวัติสมัยหินใหม่ (Neolithic Revolution)

ระยะต่อมาราว ๗,๐๐๐ ปีที่แล้ว มนุษย์ได้พัฒนากระบวนการเพาะปลูกข้าว มีการตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกจนเกิดการรวมกลุ่มและขยายตัวเป็นชุมชนจึงกล่าวได้ว่า ชุมชนชวอน เป็นหมู่บ้านแห่งแรกของโลก

ชุมชนยุคหินใหม่ที่เก่าแก่ ตั้งอยู่ในตะวันออกเฉียงใต้ของจีน ซีเรีย อิสราเอล อิรัก อียิปต์และอิหร่าน โดยเฉพาะ แหล่งอารยธรรมเมโสโปเตเมีย ของชาวซูเมเรียนทางตะวันออกของแม่น้ำไทกริส เมื่อประมาณ ๖,๐๐๐ ปีที่แล้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การปลูกข้าวแบบทำไร่เลื่อนลอย ในเมืองมณฑลยูนนานพบวิธีการปลูกข้าวแบบทำไร่เลื่อนลอย ดังปรากฏหลักฐานในวัฒนธรรมลุงชานของจีน และวัฒนธรรมของฮ่าบิเนียนของเวียดนาม เมื่อ ประมาณ ๑๐,๐๐๐ ปีที่แล้ว

การปลูกข้าวแบบทำนาหว่าน ต่อมาพบหลักฐานการทำนาหว่าน ดังปรากฏหลักฐานใน วัฒนธรรมขางเซาบริเวณลุ่มแม่น้ำเหลือง และในวัฒนธรรมลุงชานของจีนรวมทั้งวัฒนธรรมฮ่าบิเนียน ของเวียดนามเมื่อประมาณ ๕,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ ปีที่แล้ว

การปลูกข้าวพัฒนาสู่การปักดำ ภูมิปัญญาด้านการเพาะปลูกข้าวพัฒนาสู่การปักดำ พบหลักฐาน ในวัฒนธรรมบ้านเชียงในประเทศไทย เมื่อ ไม่น่ากว่า ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว

ภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ที่ผาหมอนน้อย อ.โขงเจียม จ. อุบลราชธานี แสดงให้เห็นวิถี เกษตรกรรม ล้นนิหลักฐานว่า น่าจะสัมพันธ์กับการประกอบพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์

ข้าวที่ปลูกกันในประเทศไทย แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ ข้าวไร่ ข้าวนาสาบและข้าวนาสวน

๑. ข้าวไร่ เป็นข้าวที่ไม่ต้องการน้ำหล่อเลี้ยงในการเจริญเติบโต และมักจะตายถ้าน้ำขังอยู่นาน แต่ต้องการความชุ่มชื้นของดินทำนองเดียวกับพืชไร่ ข้าวไร่จึงนิยมปลูกกันบนที่สูงหรือตามไหล่เขา ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และทำกันเป็นหย่อมๆ

๒. ข้าวนาสาบ เป็นข้าวที่ต้องการน้ำหล่อเลี้ยงในระหว่างเจริญเติบโตมักปลูกกันเป็นส่วนมาก ทนความลึกของน้ำได้ไม่เกิน ๑ เมตร การทำนาก็ทำวิธีดำเป็นส่วนใหญ่ บริเวณทำนาสาบมีประมาณ ๘๔% ของเนื้อที่นาในประเทศไทย

๓. ข้าวนาเมือง เป็นข้าวที่ปลูกในแหล่งที่มีระดับน้ำสูงกว่า ๑ เมตรขึ้นไป เป็นข้าวพันธุ์พิเศษที่ เรียกกันว่าข้าวขึ้นน้ำ หรือ ข้าวลอย หรือ ข้าวฟางลอย เพราะเป็นพันธุ์ที่มีลำต้นยาว และทอดออกไป แดกแขนงตามข้อและออกรากตามข้อได้ ลำต้นเจริญเติบโตได้รวดเร็วกว่าพันธุ์นาสาบ ในเมื่อระดับน้ำ เปลี่ยนแปลงขึ้น ข้าวนาเมืองจึงปลูกกันในที่ลุ่มมากๆ ในภาคกลาง เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พิจิตร สุพรรณบุรี ลพบุรี อ่างทอง ชัยนาท สิงห์บุรี เป็นต้น รวมทั้งบริเวณที่ลุ่มมากๆ ในภาคอื่นๆที่ไม่สามารถ ปลูกข้าวนาสาบได้ การปลูกข้าวนาเมืองใช้วิธีหว่าน และปลูกในเนื้อที่นาประมาณ ๑๖ % ของเนื้อที่นา ในประเทศ

ข้าวทั้ง ๓ ประเภท อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิด ตามคุณสมบัติของเมล็ด คือ ข้าวเจ้า และข้าว เหนียว

๑. ข้าวเจ้า เป็นข้าวที่มีเนื้อเมล็ดใส เมื่อหุงแล้วเมล็ดจะร่วนและสวยไม่มีใครติดกัน ใช้รับประทาน กันเป็นประจำในภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสานตอนใต้ของประเทศไทย

ปริมาณข้าวเจ้าที่ผลิตตามภาคต่างๆ คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของผลผลิตทั้งหมดของภาค คือ ภาค เหนือประมาณ ๘% ภาคอีสานประมาณ ๒๖% ภาคกลางประมาณ ๕๕% ภาคใต้ประมาณ ๕๔%

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๒. ข้าวนีนา เป็นข้าวที่นิยมลิ้มรสกว่าข้าวเจ้า เมื่อหุงหรือต้มแล้ว เมล็ดจะเหนียวติดกัน ใช้รับประทานกันเป็นประจำในภาคเหนือ และภาคอีสานตอนเหนือ และใช้ทำขนมต่างๆ ในภาคกลาง และภาคใต้ ปริมาณข้าวนีนาที่ผลิตตามภาคต่างๆ คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของผลผลิตทั้งหมดของภาคมีดังนี้ คือ ภาคเหนือ ๘๒% ภาคอีสานประมาณ ๑๔% ภาคกลางประมาณ ๕% ภาคใต้ประมาณ ๖% คนไทยปลูกข้าวเจ้ามากกว่าข้าวนีนา เพราะจำนวนประชากรที่บริโภคข้าวเจ้ามีมากกว่า อย่างไรก็ตาม ข้าวเป็นอาหารหลักที่คนไทยรับประทานกันเป็นประจำวัน คนไทยประมาณ ๑๒% มีอาชีพในการทำรายได้ไม่น้อยกว่า ๕๐% ของราคาสินค้าขาออกของประเทศไทย ได้มาจากการขายข้าวข้าวจึงเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจของประเทศเนื่องจากเป็นแหล่งรายได้ของประชากรส่วนใหญ่ เราอาจกล่าวได้ว่า ข้าวเป็นพืชที่สำคัญยิ่งต่อชีวิตของคนไทยทุกคน วัฒนธรรมไทยมีพื้นฐานอยู่ที่ข้าว และอาจจะเรียกได้ว่าเป็นวัฒนธรรมข้าว

ข้าวที่เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยคือ ข้าวเจ้า และข้าวนีนา ที่ปลูกกันในประเทศนี้มีชื่อเรียกต่างกันไป ตามลักษณะพันธุ์อีกมาก จากผลการสำรวจพันธุ์ข้าวพื้นเมืองของกรมส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้กล่าวถึงชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่ปลูกบริเวณต่างๆ ของประเทศไทยไว้หลายร้อยชื่อ ดังนี้

ข้าวเจ้า เมื่อดูจากชื่อที่เรียกกันแล้ว อาจแบ่งตามชื่อได้เป็น ๓ พวกใหญ่ๆ คือ

๑. ชื่อพันธุ์ข้าวที่ขึ้นต้นด้วย ขว เช่น ขวเสรี ขวมะลิ ขวสุพรรณ
๒. ชื่อพันธุ์ข้าวที่ขึ้นต้นด้วย เกลือก เช่น เกลือกเสรี เกลือกหลวง เกลือกสร้อยทอง
๓. ชื่อพันธุ์ข้าวอื่นๆ เช่น หอมมะลิ หอมพระอินทร์

ข้าวนีนา ชื่อพันธุ์ข้าวนีนามีน้อยกว่าพันธุ์ข้าวเจ้า เมื่อแบ่งประเภทตามชื่อจะแบ่งได้เป็น ๓ พวก ได้แก่

๑. ข้าวที่ขึ้นต้นด้วยคำ ขว เช่น ขวกรุง ขวานางเข้ม
๒. ข้าวที่ชื่อพันธุ์มีคำ คำ เพื่อบอกว่าเป็นข้าวนีนา คำ เช่น เนินหวด คำทรง
๓. ชื่ออื่นๆ เช่น ฟ้ามืด เนินหวดกะทิ ต้นข้าวทอง

เมื่อดูจากรายชื่อพันธุ์ข้าวพื้นเมืองแล้ว จะเห็นได้ว่า ชื่อพันธุ์ข้าวเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นอย่างง่าย ๆ เข้าใจว่าส่วนมากชาวบ้านเป็นผู้ตั้ง เราอาจจัดจำแนกรูปแบบการตั้งชื่อได้ดังนี้

๑. ตั้งตามชื่อชานหรือชานบ้าน เช่น ขวตาแห้ง เหลืองตากุย
๒. ตั้งชื่อตามสถานที่ เช่น ขวสุพรรณ เหลืองร้อยเอ็ด
๓. ตั้งตามลักษณะเด่นของเมล็ดข้าว เช่น ขวมะลิ ข้าวหอม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๔. ตั้งชื่อตามธรรมชาติของการได้ผลผลิต คือ ข้าวหนักซึ่งได้ผลผลิตข้าวสูงกว่าข้าวเบาที่เรียกชื่อตามนั้น เช่น เศรษฐีหนัก เบาทอม
๕. ตั้งชื่อที่มีความหมายในทางที่ดีเป็นสิริมงคล บอกรถึงความร่ำรวย หรือการได้ผลผลิตมากๆ เช่น ล้นถุง เหลืองฉายล้ำ รอดหนี เกษียณหัก
๖. ตั้งชื่อตามธรรมชาติของพันธุ์ข้าว เช่น ข้าวสูง เหลืองเคี้ย สองรวง สามรวง
๗. ตั้งชื่อตามสีที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์ข้าวหรือเมล็ดข้าว เช่น เขียวนางงาม เหลืองฉาย ขาวสะอาด
๘. ตั้งชื่อตามพืชชนิดอื่น เช่น ข้าวคอกมะลิ จำปาทอง
๙. ชื่ออื่นๆ เช่น ข้าวจังหวัด ข้าวห้าร้อย สามงาม แขนนาง เปลือกไข่

เมื่อดูจากชื่อพันธุ์ข้าวแล้วจะพบว่า การตั้งชื่อพันธุ์ข้าวนอกจากจะตั้งตามชื่อคน ชื่อสถานที่ และลักษณะตามธรรมชาติของข้าวซึ่งเป็นพืชชนิดหนึ่งแล้ว ชื่ออื่นๆมักเป็นในทางที่ดี เป็นมงคลทั้งนั้น ทั้งนี้เป็นเพราะคนไทยส่วนมาก มีอาชีพในทางทำไร่ทำนา ข้าวเป็นทั้งอาหารหลักและพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่ ชาวบ้าน พืชที่เพาะปลูกจึงถือว่าเป็นสิ่งดี เป็นมงคล เป็นคุณประโยชน์แก่ชาวบ้าน ความรู้สึกของชาวนาที่มีต่อข้าวจึงเป็นความรู้สึกสำนึกถึงบุญคุณของข้าวที่มีความสำคัญยิ่งต่อตัวเองจึงต้องตั้งชื่อที่ดีและเป็นมงคลเพื่อผลผลิตที่ได้จะได้ดีตามไปด้วย

เนื่องจากชีวิตคนไทยเกี่ยวพันอยู่กับข้าว วัฒนธรรมไทยจึงเน้นคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับข้าวตามไปด้วยเพื่อความสะดวกในการสื่อสาร และทำความเข้าใจ คำศัพท์เฉพาะที่เรียกข้าวในลักษณะต่างๆมีอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นการเอ่ยคำเพียงคำเดียวก็เข้าใจกันได้ไม่จำเป็นต้องอธิบายลักษณะของข้าวเหล่านี้เป็นนาสีหรือประโยชน์ คำศัพท์เหล่านี้ได้แก่

ข้าวเจ้า	ข้าวที่เมื่อเมล็ดโต ใช้หุงอาหาร เป็นข้าวที่คนไทยส่วนมากกินเป็นประจำ
ข้าวเหนียว	ข้าวที่เมื่อเมล็ดบูนกว่าข้าวเจ้า เมื่อหุงหรือหนึ่งแล้ว เมล็ดจะเหนียวติดกัน
ข้าวเปลือก	เมล็ดข้าวที่ยังไม่ได้เอาเปลือกออก
ข้าวปลุก	ข้าวเปลือกที่เก็บไว้สำหรับทำพันธุ์
ข้าวกล้า	ข้าวเปลือกที่เพาะไว้สำหรับย้ายไปปลูกที่อื่น
ข้าวสาร	ข้าวเปลือกที่สีซ้อมจนเหลือแต่เมล็ดขาวดีแล้ว
ข้าวซ้อม	ข้าวกล้องที่ซ้อมขาวแล้ว
ข้าวลิบ	ข้าวที่มีแต่เปลือกลิบ ไม่มีเมล็ดข้าวสารอยู่ข้างใน
ข้าวฟ่อน	ข้าวที่รวงที่เกี่ยวแล้ว มัดทำเป็นฟ่อนใหญ่ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้าวหนัก หรือ ข้าวงัน	ชื่อข้าวชนิดหนึ่งที่ได้ผลช้า กว่าจะเก็บเกี่ยวก็ในราวเดือนยี่ ออกรวงช้ำกว่าข้าวเบา
ข้าวเบา	ข้าวที่ออกรวงเร็ว เป็นข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ในระยะเวลาประมาณ ๓ เดือน บางทีเรียกข้าวสามเดือน
ข้าวเก่า	ข้าวที่เก็บเกี่ยวไว้ค้างปี
ข้าวใหม่	ข้าวที่เก็บเกี่ยวใหม่ในปีนั้น
ข้าวหนึ่ง	ข้าวเปลือกที่นึ่งแล้วตากแดดก่อนสี มักส่งขายในต่างประเทศ
ข้าวสุก	ข้าวที่หุงสุกแล้ว บางทีเรียกว่า ข้าวสวย
ข้าวดิบ	ข้าวที่อยู่กับต้น ยังไม่สุก หรือข้าวที่หุงไม่สุก
ข้าวสวย	ข้าวที่หุงสุกแล้ว
ข้าวตาก	ข้าวสุกที่ตากแห้ง
ข้าวตั้ง	ข้าวสุกที่ติดเป็นแผ่นเกรียมกันหม้อ หรือกระทะ
ข้าวตอก	ข้าวเปลือกที่เอามาคั่วให้แตกเป็นดอกบาน
ข้าวเม่า	ข้าวเปลือกที่ยังไม่แก่จัด เอามาคั่วแล้วตำให้แบน
ข้าวอง(ภาษาอีสาน)	ข้าวเหนียวที่ยังไม่แก่จัด เอามาคั่วตากแดดให้แห้งแล้วตำและนึ่ง

นอกจากคำศัพท์ที่คิดขึ้นมาเพื่ออธิบายลักษณะเฉพาะของข้าวแต่ละแบบต่างๆแล้ว คนไทยยังนำข้าวไปทำเป็นอาหารประเภทต่างๆ โดยนำคำศัพท์อื่นเข้ามารวมกับคำข้าว ทำให้เกิดการประสม เช่น ข้าวเกรียบ ข้าวแกง ข้าวต้ม ข้าวบิณฑค์ ข้าวชอย ข้าวยา ข้าวเช่า

ข้าวที่นำมาใช้ทำเป็นอาหารนี้มีเป็นจำนวนมาก ถ้าจะจัดจำแนกอาหารที่ทำจากข้าวตั้งได้เอ่ยชื่อมาข้างต้นแล้วจะเห็นได้ว่า สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑. อาหารที่ชาวมัยานำมารับประทานกันเป็นสามัญทั้งลาวและหวน เช่น ข้าวหลาม ข้าวหมาก
๒. อาหารที่ใช้ในพิธีกรรม เช่น ข้าวขวัญ ข้าวบิณฑค์

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ข้าวเข้าไปเกี่ยวข้องกับชีวิตคนไทยในทุกๆด้าน ทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ คือตอบสนองต่อความต้องการตามธรรมชาติของร่างกายในด้านอาหาร และตอบสนองต่อความเชื่อ ซึ่งเป็นการต้องการทางจิตใจ จึงอาจกล่าวได้ว่าข้าวมีความสำคัญต่อชีวิตคนไทยเป็นอย่างมาก ดังกล่าวที่ว่า อุดข้าวดอกจนเจ้าฟ้าวาย นักมานุษยวิทยาก็ว่าคำศัพท์ในภาษาย่อมบ่งชี้ถึงความสนใจเฉพาะของวัฒนธรรม เมื่อมีการใช้คำศัพท์ ข้าว ในภาษาไทยมาก จึงหมายความว่า วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับข้าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้าว เข้าไปเกี่ยวข้องกับกำเนินชีวิตของคนไทยหลายด้าน อาจแบ่งได้ดังนี้

ข้าวกับมาตราวัด

หนังสืออุบายทบรพกิจที่ใช้เป็นหนังสือเรียนในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกล่าวถึงมาตราวัดของไทย มาตราวัดความยาวของไทยแต่เดิมใช้เมล็ดข้าว คือ

๑ กระเบียด	เท่ากับ	๒ เมล็ดข้าว
๑ เมล็ดข้าว	เท่ากับ	๘ ตัวหา

ข้าวกับมาตราตวง

หนังสือสำนวนไทย กาญจนาคพันธุ์ ได้กล่าวถึงมาตราตวง ดังนี้

๑๕๐	เมล็ดข้าว	เท่ากับ	๑	ยิบมือ
๔	หีบมือ	เท่ากับ	๑	มือ
๔	มือ	เท่ากับ	๑	พายมือ
๒	พายมือ	เท่ากับ	๑	กอบ
๔	กอบ	เท่ากับ	๑	ทะนาน
๒๕	ทะนาน	เท่ากับ	๑	สัด
๘๐	สัด	เท่ากับ	๑	เกวียน

ข้าวกับระยะเวลา

ตามปกติแล้วการนับเวลาของชาวบ้านมักไม่ละเอียด เพราะไม่มีเครื่องจับเวลาที่ชัดเจนการจับเวลาของคนไทยจึงมักคาดคะเนจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และตามสิ่งทีคนคุ้นเคย ข้าวเป็นสิ่งหนึ่งที่อยู่กับตัวชาวบ้านมาก ชาวบ้านจึงจับเวลาจากการงู้งข้าวเราจึงมีสำนวน ข้าวห้อมข้าวเดือด ก้นห้อมข้าวยังไม่ทันดำ คอยเหมือนข้าวคอกฝน

ข้าวกับธรรมเนียมไทย

ในสมัยก่อนขานาทำนามักได้ข้าวเกินความต้องการ จะขายหรือให้ผู้อื่น ในหมู่บ้านเขาก็ผลิตได้เหมือนกัน คนไทยจึงมักจัดงานเลี้ยงพระและคนด้วยข้าวปลาอาหารและสิ่งของที่เหลือกินเหลือใช้ดีกว่าสะสมไว้ไม่ได้ประโยชน์อะไร และเมื่อมีแขกไปใครมาหาสู่ที่บ้านคนไทยจึงมักต้อนรับด้วยธัญชาติไมตรีอันดี และมักชักชวนแขกให้รับประทานอาหารด้วย เราจึงมีสำนวนที่ชาวบ้านพูดกัน เป็นปกติว่า ไปไหนมา กินข้าวกินปลาหรือยัง มากินข้าวกินปลากันก่อน

ข้าวในสำนวนไทย

คนไทยอยู่ในวัฒนธรรมข้าว จึงใช้คำว่า ข้าว เป็นคำเปรียบเทียบกับสิ่งต่างๆหลายอย่างส่วนมากแล้วเรารู้ว่าข้าวเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญงอกงาม ความอุดมสมบูรณ์ เช่น ข้าาเหลือเกลืออิม ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ข้าวใหม่ปลามัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้าวในค่านิยมไทย

สังคมไทยแต่เดิมเป็นระบบศักดินา การจัดลำดับชนชั้นในสังคมแบ่งออกได้เป็น ๒ พวก คือ นายและไพร่ นาย คือ เจ้านายและขุนนางที่มีศักดินากิน ๔๐๐ ไร่ ส่วนไพร่ คือ รายนที่ถูกเกณฑ์แรงงานมาทำงานให้หลวงหรือให้นาย

เนื่องจากสังคมไทยมีพื้นฐานอยู่ที่วัฒนธรรมข้าว ข้าวเป็นทั้งอาหารและเป็นที่มาของรายได้ทรัพย์สินเงินทอง วัฒนธรรมไทยจึงเห็นว่าข้าวมีความสำคัญมากจึงมีคำศัพท์ที่เกี่ยวกับข้าวและสำนวนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับข้าวอยู่เป็นจำนวนมาก

แม่โพสพ เทวีแห่งข้าว

คนไทยได้เรียนรู้ว่าข้าวเป็นของมีคุณค่า เป็นพืชที่เลี้ยงชีวิตเผ่าพันธุ์ไทยยั่งยืนมาแต่โบราณกาลจนสืบเชื้อสายอยู่มากมายในปัจจุบัน

ในเมื่อข้าวมีความสำคัญต่อชีวิตของคนไทย คนไทยจึงมีความกตัญญูต่อข้าว ยกย่องข้าวเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ เชื่อว่าในข้าวมีวิญญาณข้าวเรียกว่า แม่โพสพ สถิตอยู่ ฉะนั้นผู้ใดผู้แก่จึงสั่งสอนว่า มิให้เหยียบถั่วข้าว มิให้สาดข้าวหรือทำข้าวหก กินข้าวเสร็จแล้วก็สอนให้ไหว้แม่โพสพขอบคุณ แม้การมหรสพของชาวบ้านยามเมื่อร้องบทธให้อำนาจก็จะมีการร้องระลึกคุณแม่โพสพไว้ด้วย

เรื่องเล่าแม่โพสพมีเล่ากันทุกภาค มีความแตกต่างกันเป็น ๒ แนว คือ นิทานภาคกลางและภาคใต้มีเรื่องตรงกับแนวหนึ่ง อีกแนวหนึ่งเป็นนิทานของภาคเหนือและภาคอีสาน ดังมีรายละเอียดดังนี้ ดำเนินแม่โพสพของภาคกลางและภาคใต้

แม่โพสพเป็นเทวีแห่งข้าว มีพวงหั้นเป็นปลารายทองและปลาคาชา ในวันหนึ่งที่มีเมืองไพสวกลกลางสโสมสรสันนิบาต มนุษย์ได้ปรึกษากันว่าระหว่างพระพุทธเจ้ากับแม่โพสพใครมีคุณมากกว่ากัน ที่ประชุมต่างพากันกราบทูลว่าคุณพระพุทธเจ้าใหญ่กว่าแม่โพสพและพระเพชรลจุกรรณได้ฟังดังนั้นก็ขึงใจว่าเรารักยามมนุษย์อยู่ มนุษย์ไม่เห็นความดีจึงทรงปลารายหนีไปยังป่าหิมพานต์เขาคชภูฏ เมื่อแม่โพสพจากไปก็เกิดความอดอยากขึ้นในโลกมนุษย์ ทำไรไถนาไม่มีข้าวมีแต่เกลบ มนุษย์จึงชวนกันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าให้พระมาตุลีไปเจริญางกลับมา พระมาตุลีตามไปจนถึงจนถึงเขาทบกันก็ไปไม่ได้ จึงใช้ให้ปลาสลาดไปตามดองจนพบ ปลาสลาดได้อ้อนวอนขอให้นางกลับคืนโลก นางตอบว่าอยู่ที่นี้ราสบาย ถ้าจะไปใจแม่หาย พระเขาไม่รู้บุญคุณ แม่จะให้แต่เม็ดข้าวไปรักษาแก่ฝูงคน เมื่อเก็บนึกถึงเรา เราจะไปปีละหน ตรวจสอบทุกผู้คน เก็บเกี่ยวแล้วให้ทำขวัญ นางได้มอบเมล็ดข้าว ๗ เมล็ด (บ้างก็ว่า ๕ เมล็ด) ไปทำพันธุ์ พระเพชรลจุกรรณให้แม่เหล็ก ๑ อัน สำหรับตั้งพรว้า นางยังสั่งด้วยว่า เมื่อมนุษย์ทำไรไถนา เมื่อข้าวใกล้สุกก็ให้จัดพิธีทำขวัญให้เมล็ดด้วยขวัญข้าว และด้วยเหตุที่ปลาสลาดเป็นผู้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บอกทางที่นางซ่อนแก่พระมาตุลี นางจึงสั่งให้นำปลาสดมาเป็นเครื่องจันทองค้ำย ปลาสดก็ลากลับมาเล่าให้พระมาตุลีฟังตามคำแม่โพสพ

พระมาตุลีรับเมล็ดข้าวแล้วก็หะกลับ ในระหว่างทางพระมาตุลีจึงหยุดพักอาบน้ำ นกกระเจาบได้มอบเมล็ดข้าวสองเมล็ดบินหนีไป ข้าวสองเมล็ดนั้นได้ตกลงมายังโลกมนุษย์กลายเป็นข้าวผี พระมาตุลีนำมาคิดพันธุ์ข้าวถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงเรียกมนุษย์มาพร้อมกัน ทรงอธิบายให้มนุษย์ฟัง และแจกเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่มนุษย์ ตั้งแต่นั้นมาเมื่อข้าวใกล้สุก มนุษย์จะทำขวัญเชิญแม่โพสพเป็นประจำทุกปี

ตำนานแม่โพสพของภาคเหนือและภาคอีสาน

เรื่องเริ่มที่อุทยานของพญานาคมีข้าวเกิดขึ้นเองต้นหนึ่งๆมีขนาดเจ็ดกำมือ เมล็ดใหญ่เท่าผลมะพร้าวมีสีเงินยางกลั่นหอมหวาน

มีหญิงม่ายคนหนึ่งเป็นคนยากไร้ ไม่มีมรดกปราศสำหรับผัวเมล็ดข้าว จึงใช้ไม้คานทุบข้าว เมล็ดข้าวแตกกระเจาย บางส่วนไปเกิดเป็นข้าวไร่ หรือ ข้าวดอย บางส่วนตกในน้ำเกิดเป็นข้าวนา หรือ แม่โพสพ แม่โพสพน้อยใจที่หญิงม่ายทำรุนแรงจึงหนีไปอยู่เสียในถ้ำทำให้มนุษย์ไม่มีข้าวกินถึงพันปี

วันหนึ่งลูกชายเศรษฐีหลงทางเข้าไปพบปลาทั้งซึ่งอยู่กับนางโพสพ ปลาทั้งพาไปให้วันง ลูกเศรษฐีได้อ้อนวอนให้นางคืนสู่เมืองมนุษย์ นางขัดอ้อนวอนไม่ได้จึงกลับมาโลกอีก ลูกเศรษฐีสำนึกในบุญคุณของนางจึงชักชวนมนุษย์ให้ยกถ้องนับถือนาง

ต่อมาอีกพันปี มีชายโลกมากผู้หนึ่งสร้างยุ่งฉางเก็บข้าวไว้กินแต่ผู้เดียว แม่โพสพโกรธจึงหนีกลับไปอยู่ถ้ำในป่าอีกตั้งให้มนุษย์ห่อคอกยากเป็นเวลาหลายร้อยปี เทวดาเล็งเห็นความทุกข์ยากจึงอ้อนวอนให้แม่โพสพกลับคืนมา พร้อมกับนั้นก็สอนให้มนุษย์รู้จักนับถือน้ำ รู้จักทำขวัญข้าว

นิทานของชาวลื้อในภาคเหนือบางส่วนเล่าว่า ในสมัยพระพุทธเจ้า นางขำญข้าวถูกไล่จึงไปอยู่ถ้ำกับพวกกรุฑนาท ต่อมาชาวเมืองจอดอยก จึงได้ทำพิธีเชิญแม่โพสพกลับเมือง

วัฒนธรรมข้าว

ด้วยเหตุที่ "ข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวและการทำนา" เป็นเหตุปัจจัย เป็นบ่อเกิด เป็นเสาค้ำ เป็นรากฐานของแบบแผนพฤติกรรม และผลงานต่างๆ ของชาวนาชาวไร่ ทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ให้เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาสู่ปัจจุบัน เรื่องราวของข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวจึงเป็น "วัฒนธรรมหนึ่ง" ที่แตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น โดยมีพืชหลักคือข้าวที่คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นเพาะปลูกเป็นเอกลักษณ์สำคัญของวัฒนธรรมหรือเป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นวัฒนธรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัฒนธรรมข้าวเริ่มก่อตัวขึ้นประมาณปลายยุคหินกลาง หรือต้นยุคหินใหม่ จากนั้นจึงเปลี่ยนแปลงพัฒนา มาจนข้าวเริ่มมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ด้านต่างๆ มากขึ้น จึงทำให้เกิดประเพณี และการสร้างสรรค์สะสม เติมพูน องค์ความรู้เรื่องข้าวด้านต่างๆ เป็นมรดกตกทอดและเป็นภูมิปัญญาที่ต้องศึกษาเรียนรู้ ถ่ายทอดจากชนรุ่นหนึ่งมาสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง พร้อมทั้งพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง องค์ความรู้และกิจกรรมต่างๆ ทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ให้มีความเหมาะสมตามกาลสถานที่ และกลุ่มชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเจริญรุ่งเรืองของเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน

เรื่องราวของ "วัฒนธรรมข้าวส่วนที่เป็นนามธรรม" ได้แก่ แบบแผนการแสดงออก ความเชื่อ ความคิด อุดมการณ์ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ ความดี ความงาม ความถูกต้องชอบธรรม ความรัก ภูมิปัญญา เทคนิค วิธีการแก้ปัญหา วิธีการคิด ฯลฯ "ส่วนวัฒนธรรมข้าวที่เป็นรูปธรรม" ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย อาหาร วัสดุ ยา ไร่ นา ยารักษาโรค ฯลฯ ของสังคมชาวนาชาวไร่

วัฒนธรรมข้าวทั้งส่วนที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมดังกล่าวข้างต้น ล้วนเป็นเอกลักษณ์ที่สังคมชาวนาชาวไร่ได้สั่งสมเลือกสรรปรับปรุงแก้ไข จนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สามารถใช้ป้องกันและนำพาชีวิตไปสู่เป้าหมายได้ ซึ่งแบบแผนพฤติกรรมและผลงานต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้ เป็นวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของชนส่วนใหญ่ของสังคมไทย

"วัฒนธรรมข้าว" ที่กล่าวข้างต้นนี้ ประกอบด้วยเหตุปัจจัยหลักสองส่วน คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับชาวนา กับส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้าว

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับชาวนา วัฒนธรรมข้าว หมายถึง แบบแผน การประพฤติปฏิบัติ วิธีการดำเนินชีวิต การแสดงออกซึ่งความรู้สึนึกคิด ในสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ ที่เป็นความเข้าใจซาบซึ้งร่วมกัน ซึ่งได้สั่งสมเลือกสรรปรับปรุงแก้ไขจนถือว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือ เป็นแนวทาง เป็นมาตรการในการแก้ปัญหา ตลอดจนนำพาชีวิตไปสู่เป้าหมายตามความต้องการของชาวนา หรือสังคมชาวนา

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้าว วัฒนธรรมข้าว หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เครื่องมือเครื่องใช้ ประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ ความรู้ ภูมิปัญญา สภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นมาจากอดีต จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมของชาวนาชาวไร่สืบมา ทั้งนี้เนื่องจาก "ข้าว" มีบทบาทสำคัญต่อชาวไร่ชาวนาเป็นอย่างยิ่ง ชาวไร่ชาวนาเห็นว่าข้าวเป็นองค์รวมของธรรมชาติ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) ที่สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ

ด้านร่างกาย ข้าวเป็นอาหารหล่อเลี้ยงให้เจริญเติบโต อยู่เย็นเป็นสุข จะหาสิ่งอื่นใดมาหล่อเลี้ยงร่างกายให้เหมือนข้าวไม่มี มนุษย์ได้ปฏิบัติธรรม ได้บรรลุธรรมสูงสุดอันเป็นเป้าหมายของชีวิตได้ก็เพราะได้อาศัยข้าวหล่อเลี้ยงร่างกายเป็นสำคัญ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

ด้านจิตใจ ชาวเป็นสายใยร้อยรัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ดินฟ้าอากาศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และธรรมชาติอื่นๆ ให้เกิดขึ้นสืบเนื่องถึงกันอย่างลึกซึ้ง ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติ เปิดโอกาสให้มนุษย์ได้พัฒนาตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายตามอุดมการณ์ได้

วัฒนธรรมชาวบ้าน ได้แก่ วิธีการดำเนินชีวิต แบบแผน พฤติกรรมในการแสดงออกในการ ดำเนินชีวิต รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เครื่องมือเครื่องใช้ ภูมิปัญญา ความรู้ ความคิด อุดมการณ์ เกี่ยวกับข้าวและการทำนาของชาวนา หรือสังคมชาวนาที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ สมัย ปรับปรุงแก้ไขเลือกสรร สืบมา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น เป้าหมายการทำนามุ่งบริโภคเป็นหลัก ใช้แรงงานสัตว์ในไร่นา เก็บเกี่ยว นวดด้วยวิธีการและเครื่องมือพื้นบ้าน ใช้มูลสัตว์เป็นปุ๋ย กำจัดวัชพืชโดยการตากถางถอน ใช้ยา สมุนไพร และวิธีการแบบพื้นบ้านกำจัดศัตรูพืช ใช้ไถ คราด มีด พร้า จอบ เป็นเครื่องมือ เป็นคัน พฤติกรรมเหล่านี้ถือว่าเป็นวัฒนธรรมข้าวแบบพื้นบ้าน เพราะเป็นสิ่งที่วิวัฒนาการมาจากอดีตที่เคยใช้ กันมาในภูมิภาคนี้

๒.๒ วัฒนธรรมข้าวส่วนที่เกี่ยวกับชาวนา

คือแบบแผน การประพฤติปฏิบัติ วิธีการดำเนินชีวิต การแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด ใน สถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ ที่เป็นความเข้าใจซาบซึ้งร่วมกัน คือประเพณีอันเกี่ยวข้องกับเทศกาล และประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีหีงกระวาด จ. สุพรรณบุรี พิธีแต่งงาน โคนจุก

๒.๓ วัฒนธรรมข้าวส่วนที่เกี่ยวกับข้าว

คือลักษณะทางกายภาพ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เครื่องมือเครื่องใช้ ประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ ความรู้ ภูมิปัญญา สภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นมาจากอดีต จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมของชาวนาชาวไร่สืบมา

พิธีกรรมข้าว

พิธีกรรมหลวง

นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา พระมหากษัตริย์ไทยในฐานะที่ทรงเป็นเจ้าของที่นาและ ผู้ปกครองป้องกันนาให้พ้นอันตราย ทรงประกอบพิธีอันเป็นโบราณราชประเพณีเพื่อสนับสนุนบำรุง ขวัญกำลังใจเกษตรกรระหว่างฤดูกาลทำนาในปีหนึ่งๆ เนื่องจากข้าวนั้นสำคัญต่อเสถียรภาพทาง เศรษฐกิจและการดำรงชีวิตพื้นฐานของชุมชน

พระราชพิธีไผ่สาจรดพระนังคัล

ก่อนเริ่มฤดูกาลเพาะปลูกใหม่ เตรียมดินเดือนหก คำว่าไผ่สา(ไผ่-สา-ชะ) หมายถึง เดือนหก จรดพระนังคัลหมายถึง การลงมือไถครั้งแรกเป็นปฐมฤกษ์ในการทำนาในปีหนึ่งๆ

พระราชพิธีพืชมงคล

ก่อนเริ่มฤดูกาลเพาะปลูกใหม่ พิธีขอฝนเดือนเก้าเป็นพระราชพิธีสำคัญประจำปีให้พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติเพื่อมิให้เกิด ฝนแล้ง ข้าวแพง มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเดิมเป็นพิธีพราหมณ์ส่วนพิธีสงฆ์มาเกิดขึ้นในภายหลัง

พระราชพิธีภัทรบท

เก็บเกี่ยวเดือนสิบ ราชสำนักและประชาชนมีประเพณีนำข้าวอ่อนจากรองที่เก็บเกี่ยวครั้งแรกมาทำมธุปายาสถวายแด่พระสงฆ์และเลี้ยงพราหมณ์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผลผลิตที่ได้ในพระราชพิธีสิบสองเดือนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจำแนกพระราชพิธีภัทรบทออกเป็น ๒ พิธี พิธีลอบบาปของพราหมณ์เรียกว่า พิธีภัทรบท ส่วนพิธีจัดเตรียมมธุปายาสและสาธุเรียกว่า พิธีทานข้าวทิพย์ หรือ พิธีสารท

พระราชพิธีอาษายูช

แข่งเรือชิงชัยเดือนสิบเอ็ด เดิมตราไว้ในกฎหมายแต่ยกเลิกในสมัยรัตนโกสินทร์ หากเรือใครสมมุขชนะเรือสมรรถไชย หมายถึง ข้าวเหลือเกลืออิม หากเรือสมรรถไชยชนะท่านายว่าจะเกิดช่วง ข้าวขาดหมากแพง

พระราชพิธีไล่เรือ

คุมสรีภมาเดือนอ้าย มีจุดมุ่งหมายให้นำซึ่งขึ้นมากตั้งแต่เดือน ๑๒ กลดงเพื่อมิให้ข้าวซึ่งมีรวงแก่ถึงคราวเสียหาย พระราชพิธีไล่เรือกระทำสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๔

พระราชพิธีเจวียนพระโคกินเลี้ยง

หลังเก็บเกี่ยวเดือนยี่ มีการสมโภชพระโคสุภราช ซึ่งเป็นพระโคที่ทำการไถนาเป็นปฐมฤกษ์ในพระราชพิธีไผสาจรดพระนังคัลรูปแบบพิธีปฏิบัติตามคติพราหมณ์

พิธีกรรมพื้นบ้าน

พิธีกรรม ข้าวมีความสำคัญต่อชาวบ้านเป็นอย่างมาก เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการทำมาหากินเลี้ยงชีวิต พิธีกรรมข้าวจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดปีตามลำดับ การเพาะปลูกข้าวประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน ได้แก่ พิธีกรรมก่อนการเพาะปลูกพิธีกรรมช่วงเพาะปลูก พิธีกรรมช่วงการบำรุงรักษา และพิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยว – ถลองผลผลิต ทั้งนี้ช่วงที่สำคัญที่สุดจะอยู่ระหว่างหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตและก่อนเริ่มฤดูกาลใหม่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิธีกรรมก่อนการเพาะปลูก

เป็นการบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษให้คุ้มครองป้องกันอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินให้มีความอุดมสมบูรณ์ ขอโอกาสและความเชื่อมั่นในการดำรงชีวิตในรอบปีนั้นๆ อาทิเช่น พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ พิธีขอฝน พิธีแห่นางแมว เทศน์พญาคันคาก สวดคาถาปลาช่อน พิธีปั้นเมฆ พิธีบุญบังไฟ พิธีทำบุญช่างะ

พิธีกรรมช่วงเพาะปลูก

เป็นการบวงสรวง บนบานเพาะปลูกแก่เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้การเพาะปลูกเข้าดำเนินการไปด้ายดีปราศจากอันตรายต่างๆ อาทิเช่น พิธีแรกนาไถ พิธีเลี้ยงผีตาแฮก ตกกล้า พิธีแรกดำนา พิธีปักข้าวตาแฮก พิธีปักกกแฮก

พิธีกรรมเพื่อการบำรุงรักษา

เพื่อให้ข้าวงอกงามปลอดภัยจากสัตว์ต่างๆ หนอน เหลี้ย พิธีกรรมประเภทนี้จัดขึ้นในช่วงระหว่างการเพาะปลูกจนกระทั่งเก็บเกี่ยว อาทิเช่น พิธีไล่น้ำ พิธีปักตาเหลว พิธีสวดสังกะหะ พิธีรำขวัญข้าวแม่โพสพ พิธีไล่หนู ไล่แมลง และอื่นๆ โดยใช้น้ำมันต์ผ้ายันต์ กาวนา โคนหว่านทรายหรือใช้เครื่องราง

พิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยว

เพื่อให้การเก็บเกี่ยวและนวดข้าวให้ผลผลิตมาก เพื่อให้คนและสัตว์ปลอดภัยในการเก็บเกี่ยวและเพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อข้าวตลอดจนถึงที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น พิธีรวบข้าว พิธีแรกเกี่ยวข้าว พิธีขวัญข้าว พิธีวางข้าวตังน้ำ พิธีทำลาน พิธีปลงข้าว พิธีขนข้าวขึ้นยุ้ง พิธีตั้งลอมข้าว พิธีปิดยุ้ง พิธีเปิดยุ้ง

พิธีกรรมภาคกลาง

ชาวนาที่บ้านหนองไร่ น้ำ ต.ศรีประจันต์ อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี จัดพิธีเชิญขวัญข้าวหรือขวัญแม่โพสพ เพื่ออัญเชิญแม่โพสพกลับเข้าไปอยู่ในที่ร่มเย็นหรือลานบ้าน

พิธีส่งข้าวบิณฑกัให้อัญเชิญแม่โพสพระหว่างข้าวตั้งท้องเครื่องพลีกรรมประกอบด้วย ข้าว ผลไม้รสเปรี้ยว แป้ง กระจก เสือผ้า หวี

พิธีกรรมภาคเหนือ

ก่อนการเพาะปลูก

ในช่วงฤดูกาลก่อนเพาะปลูกเกษตรกรจะร่วมกันประกอบ พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำทำหน้าที่ปกป้องรักษาดูแลให้แหล่งน้ำมีน้ำไหลตลอดปี โดยมีเหมืองหรือหัวหน้าเหมืองฝ่ายเป็นผู้ทำพิธี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ช่วงเพาะปลูก

ในล้านนาถือว่า พิธีบอกนา ช่วงเพาะปลูกมีความศักดิ์สิทธิ์และก่อให้เกิดสิริมงคลอันทำให้ข้าว
งอกงามเต็มที่ได้ โดยยึดตามปฏิทินปีใหม่เมืองที่จะบอกว่าปีนั้นนาให้ น้ำก่ตัวและหันหน้าไปทิศใดบ้าง

ช่วงบำรุงรักษา

มีประเพณี การหลิมนา คือการปลูกข้าวทดแทนหลังจากปลูกไปแล้ว ๑๐-๑๕ วันเนื่องจากข้าว
บางก้านอาจถูกปู ปลา หรือเต่ากัดทำลาย ส่วนการ หลกหญ้า คือการถอนหญ้าที่ขึ้นแทรกในกอข้าว

ช่วงเก็บเกี่ยว

เมื่อข้าวสีงจะมี การเอามือ หรือการลงแขกเกี่ยวข้าวจากปลูกไปแล้ว ๑๐-๑๕ วันเนื่องจาก
บางส่วนอาจถูกปู ปลา หรือเต่ากัดทำลายส่วนการ หลกหญ้า คือการถอนหญ้าที่ขึ้นแทรกในกอหญ้า

พิธีกรรมภาคใต้

ให้ข้าที่นาช่วงเดือนยี่ ขณะข้าวกำลังตั้งท้อง อ.ทุ่งสง จ.นครศรีธรรมราช

ชานาภาคใต้ใช้กระเทียมข้าว เหมาะสมกับพันธุ์ข้าวที่ครองยาวถือเป็นวัฒนธรรมร่วมกับ
ชาวนาในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย

พิธีกรรมภาคอีสาน

พิธีบุญข้าวประดับดิน เดือนเก้าที่บ้านสาวัดถี อ.เมือง จ.ขอนแก่น เพื่อบูชาผิบรรพบุรุษหรือผีไร้
ญาติ นอกจากนั้นยังเป็นการฉลองदानาเสร็จ

งานบุญบั้งไฟในเดือน ๖-๗ เป็นพิธีกรรมขอฝนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในบรรดาพิธีขอฝนภาคอีสานที่มี
อย่างหลากหลาย เป็นพิธีกรรมก่อนการเพาะปลูกเป็นสัญญาณของการตกกล้า และเริ่มฤดูการทำนาฤดู
ใหม่ด้วยการบูชาพญาแถน ซึ่งถือเป็นเทพเจ้าสูงสุดแห่งความอุดมสมบูรณ์

ชาวบ้านที่บ้านคำพอก จ.มุกดาหาร จะห่ออาหารเตรียมไว้ถวายพระเจ้าองค์หลวงประกอบด้วย
ข้าว ของควา ของหวาน หมากพลู บุหรี่ ห่ออาหารร้อยเป็นพวง

ห่ออาหารส่วนหนึ่งแบ่งไว้เลี้ยงผีไร่ ผีนา เพื่อบวงสรวงให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

บุญผะเหวดในเดือนสี่ ในขณะที่ภาคเหนือ เรียกงานตั้งธรรมกลางภาคกลางและภาคใต้เรียกงาน
เทศน์มหาชาติ อีกทั้งเป้าหมายของการทำบุญของชาวอีสานยังมีวัตถุประสงค์เพื่อขอฝน ขอความอุดม
สมบูรณ์ของข้าวและพืชพันธุ์ธัญญาหาร

ผ้าพระเวด ชาวบ้านจะร่วมกันแห่ผ้าพระเวด ซึ่งวาดเรื่องราวในชาดกเข้ามาขึงไว้รอบศาลาโรง
ธรรม ซึ่งใช้เป็นสถานที่มหาชาติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิธีบุญผะเหวด

แห่ข้าวพันก้อนหรือบุญกบ้น (กบ้นหมายถึง ฉลองสมโภชการแสดงความรื่นเริงในงาน) เป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในรอบปีเรียกว่า บุญใหญ่ ซึ่งความหมายที่แท้จริงคือการฉลองการเก็บเกี่ยวข้าวที่ประสบความสำเร็จในแต่ละปี

พิธีบุญผะเหวดแห่ข้าวพันก้อน

ข้าวพันก้อน หมายถึง ข้าวบูชาตากาพันพิธีแห่ข้าวพันก้อนเกี่ยวข้องกับชีวิตทางสังคม เป็นช่วงเวลาที่บ้านได้กระชับความสัมพันธ์ทางสังคม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

สำหรับการศึกษาพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวและการทำนาในรอบปี หรือตามขั้นตอนของการเพาะปลูกในแต่ละภูมิภาคของไทยนั้น สามารถแบ่งประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรในสังคมไทย ซึ่งได้ปฏิบัติมาในยุคสมัยต่าง ๆ จนกระทั่งถึงปัจจุบันออกเป็น ๕ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. พิธีกรรมเพื่อบวงสรวง อ่อนน้อน เลี้ยงทวย
๒. พิธีกรรมเพื่อการเพาะปลูก
๓. พิธีกรรมเพื่อการบำรุงรักษา
๔. พิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยว
๕. พิธีกรรมเพื่อการเฉลิมฉลอง

๑. พิธีกรรมเพื่อบวงสรวง อ่อนน้อน เลี้ยงทวย

พิธีกรรมเพื่อบวงสรวง อ่อนน้อน เลี้ยงทวย เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นอ่อนน้อนบูชาบวงสรวงเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ หรือบรรพบุรุษ ให้คุ้มครองป้องกันอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินให้มีความสวัสดิ์มงคล ความอุดมสมบูรณ์ และขอพร โอกาส และความเชื่อมั่นในการดำรงชีพในรอบปีนั้นๆ ส่วนใหญ่จัดขึ้นก่อนการเพาะปลูก หรือช่วงการเพาะ ปลูกแต่ละภาค

ภาคอีสาน มีประเพณีและพิธีกรรมเพื่อบวงสรวง อ่อนน้อน เลี้ยงทวย ที่สำคัญๆ คือ พิธีบุญบั้งไฟ พิธีเช่นไหว้ผีต่างๆ พิธีการขอฝน พิธีไหลเสื่อไฟ เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดของพิธีต่างๆ สรุปได้ดังนี้

พิธีบุญบั้งไฟ ชาวอีสานใช้บั้งไฟเพื่อเป็นเครื่องเลี้ยงทวยเรื่องของดิน ฟ้า อากาศ และพืชพันธุ์ธัญญาหาร โดยมีจุดประสงค์ของการทำบุญบั้งไฟ คือ เป็นการทำบุญในเคื่อนหก เป็นการละเล่นเพื่อความสามัคคี เป็นการขอฝน และ การระ บวงสรวงฟ้า การทำบุญบั้งไฟนั้น มาจากความเชื่อของชาว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อีสานว่าเทพเจ้า คือพญาแถนที่เป็นศาลไม้สี่เหลี่ยมคอดจนข้าวในนา ปลาในน้ำ อุดมสมบูรณ์ได้ การบูชาด้วยบั้งไฟเป็นการถ่วงสัญญาณให้พญาแถนทราบว่าถึงฤดูของการเพาะปลูก แล้วนอกจากความเชื่อในมูลเหตุของการทำบุญบั้งไฟจากตำนานนิทานพื้นบ้านเรื่องพญานาคคันคากกับพญาแถน และเรื่องท้าผาแดงกับนางไอ่แล้ว ยังมีความเชื่อว่าฟ้าดินเป็นของคู่กัน เป็นความคิดของมนุษย์ในเรื่องเพศสัมพันธ์ ในการแห่บั้งไฟจะมีการทำหุ่นรูปจำลองชายหญิงกำลังอยู่ในท่าเพศสัมพันธ์ และมีเรื่องอวัยวะเพศรวมอยู่ด้วย คำซึ่งมักเป็นคำหยาบ และมีกรวดำเชิงบั้งไฟเพื่อขอให้ฝนตกตามฤดูกาล

ประเพณีแห่นางไหม้มีต่างๆ ชาวอีสานความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมีประเพณีการนับถือผีดังระบุไว้ในสวดสิบสองกองสหัส เคล็นเจ็ด "บูชาทวดในเวียงและนอกเวียง" และในกองสหัสของท้าพระยากล่าวไว้ว่า "เป็นท้าพระยาก็ถึงฤดูเดือนเจ็ดแล้ว ให้เลี้ยงเทพารักษ์มเหศักดิ์หลักเมือง หมูเมือง ตาเมือง เกือเมือง ทรงเมือง ตามกองสหัส แล้วเชิญทวดอารักษ์มเหศักดิ์ เข้ามาชำระบ้านเมือง ป้องกันอันตรายฝ่ายมิฉาเทวี เพื่อไม่ให้เกิดโทษอันตรายด้วยมิฉาเทวี ประเพณีการแห่นางไหม้ที่สำคัญๆ ได้แก่

พิธีเลี้ยงผีปู่ตา พิธีนี้จะทำพร้อมกันทั้งหมู่บ้านระหว่างเดือนหกถึงเดือนเจ็ด จะทำก่อนการเลี้ยงตาแขก สถานที่คือคอนปู่คอนตาซึ่งเป็นที่ไม่มีกั๊ก หมู่บ้าน บริเวณนี้จะถือเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการบูชาผีปู่ตาจะจัดให้มีการเลี้ยงทายแก่กับมาบุญ สวมฟ้าอากาศ และเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง พืชพันธุ์ต่างๆ โดยใช้ไก่สามตัวในการเลี้ยงทาย และมีการเลี้ยงทายในเรื่องน้ำฝนโดยใช้ไม้มาซึ่งเป็นไม้หนึ่งก่อนให้เต่าจำ ซึ่งเป็นผู้ดูแลบริเวณคอนปู่คอนตา และเป็นตัวกลางของการติดต่อระหว่างชาวบ้านกับคอนตา เป็นผู้เลี้ยงทาย

พิธีเลี้ยงตาแขก ตาแขกคือทวดอารักษ์ที่คอยรักษาถิ่นของแต่ละบ้าน ชาวอีสานและชานาทำไปของไทยมีความเชื่อมาก่อนลงมือทำนาในแต่ละปีต้องทำพิธีเช่นสรวงผีตาแขกเสียก่อน การทำนาจึงจะได้ผลดี นาแปลงแรกที่ลงมือปักดำ คือ แปลงที่ตาแขกสิงสถิตอยู่ ลูกหลานต้องให้ความเคารพ พิธีเลี้ยงตาแขกไม่จำเป็นต้องทำพร้อมทั้งหมู่บ้าน ต่างคนต่างทำก่อนลงมือทำนา

พิธีลงผีฟ้า เป็นการอัญเชิญเทพเจ้าต่างๆ มาชำระรังทรงเพื่อพยากรณ์อนาคตของบ้านเมือง และเรื่องฝนฟ้าอากาศ

ประเพณีการขอฝน ในสวดสิบสองกองสหัส มีบทกล่าวถึงพระราชพิธีพินิจศาสตร์เช่นเดียวกับพระราชพิธีในทางภาคกลาง ซึ่งเป็นพิธีที่ผสมผสานระหว่างพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์สำหรับประเพณีการขอฝนของชานาอีสาน มีหลายพิธี ได้แก่

พิธีเต้าแม่นางซ้อง หรือเซียงซ้อง เป็นพิธีทางไสยศาสตร์เพื่อขับไล่ผีแม่แล้งที่ทำให้อากาศแห้งแล้งออกไปจากหมู่บ้าน และเพื่อทำนายว่าฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาล ข้าวปลาอาหารจะบริบูรณ์ดีหรือไม่ การประกอบพิธีนี้ใช้ขลังเป็นอุปกรณ์สำคัญ โดยนำขลังมาตกแต่งเป็นรูปคน หัวหน้าพิธีนำเครื่องสักการะมาเช่น ไหว้ ตั้งใจอธิษฐานขอให้ฝนตก เสร็จแล้วนำเซียงซ้องไปผูกกับไม้คานเพื่อให้คน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สองคนมาจับหรือเรียกว่ามาเค้ แต่จะพาวิ่งไปยังจุดที่แม่เลี้ยงอยู่เพื่อจะจับไปจากหมู่บ้าน ชาวอีสานเชื่อว่าเมื่อจับไล่ผีแม่เลี้ยงออกไปแล้วอีกไม่นานนักรกก็จะตก สำหรับการเค้แม่เลี้ยงซึ่งเพื่อทำนายนั้น จะใช้วิธีเสียงทอยว่าหากข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ขอให้ห้องสั้น หากข้าวปลาอาหารไม่บริบูรณ์ขอให้หนึ่ง เกษ พืชเค้แม่เลี้ยงซึ่งเพื่อจับขโมยและผีปอบด้วย

พืชเค้แม่เลี้ยงแมว หรือแม่เลี้ยงแมว เป็นพืชขอฝนที่พบทุกภาคของประเทศไทย เนื่องจากมีความเชื่อว่า แมวเป็นสัตว์ที่เกลียดฝน เมื่อฝนตกแมวจะส่งเสียงร้อง ดังนั้นคนจึงถือเคล็ดที่แมวร้องในเวลาฝนตกเป็นเหตุให้เกิดฝนจริงๆ ด้วย ขบวนการแม่เลี้ยงแมว เมื่อแห่ผ่านบ้านใด ชาวบ้านจะช่วยกันสาดน้ำและร่วมบริจาคข้าวปลาอาหาร ตลอดจนเกล้าให้คนในขบวนแห่ด้วย ดังนั้นการแม่เลี้ยงแมวจึงเป็นการร่วมใจกันของคนในหมู่บ้าน และยังมี การเซ็งนางแมวของภาคอีสานเพื่อความสนุกสนานและเป็นการขอให้ฝนตก

พืชเค้แม่เลี้ยงผึ้ง เป็นพิธีทางไสยศาสตร์เพื่อขอฝน การประกอบพิธีใช้กระดิ่งเป็นอุปกรณ์สำคัญ วิธีการของพืชเค้แม่เลี้ยงผึ้งทำดังนี้ คือ เตรียมดอกหลักไว้สองหลัก หลักหนึ่งเป็นหลักเลี้ยงหลักหนึ่งเป็นหลักฝน เอากระดิ่งคู่หนึ่งมามัดกับไม้คาน ให้คนจับไม้คานเค้แม่เลี้ยงผึ้ง เมื่อกล่าวคำเซ็งเสร็จแล้วแม่เลี้ยงผึ้งเคลื่อนที่ฝนจะตกในไม่ช้า ถ้าไม่เคลื่อนต้องกล่าวคำเซ็งไปเรื่อยๆ ใจความสำคัญของคำเซ็งจะเป็นการพรรณนาสภาพของพืชผลที่คอยฝนและเป็นการกล่าวของให้ฝนตก

พืชเค้ข้าวพันก้อน การทำพิธีขอฝนโดยการแห่ข้าวพันก้อนแตกต่างจากพิธีขอฝนอื่นๆ เพราะเป็นการขอฝนจากพระรัตนตรัย มิใช่ขอฝนจากเทวดา หรือภูตผี การแห่ข้าวพันก้อนกระทำโดยนำข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนเล็กๆ ให้ได้พันก้อน พร้อมด้วยเครื่องสักการบูชา จะจัดขบวนแห่เพื่อไปขอน้ำฝนจากพระรัตนตรัยที่วัดในหมู่บ้าน

การเทศน์พญาคันคาก ชาวอีสานมีความเชื่อในเรื่องฤทธิ์เดชของ พญาคันคาก หากช่วยกัน รักษา คีล ฟังเทศน์ ฝนจะตกตามฤดูกาล พิธีฟังเทศน์ พญาคันคากนั้นนิยมขุดสระ นำจอกแหวน ภู ปลา เต่า หอย ปล่อยลงไปในสระ ส่วนตามขอบสระนั้นจะปั้นรูป ช้าง ม้า วัว ควาย คอ แตน อึ่งอ่าง กบ เขียด เรียงรายไว้รอบสระ จัดเครื่องบูชา นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ชาวบ้านจะต้องนุ่งขาวห่มขาว ร่วมกันรักษาศีลห้า คีลแปด เป็นเวลาสามวัน แล้วตั้งอุทธรณ์ขอให้ฝนตก พระสงฆ์แสดงธรรมเทศนา เรื่องพญาคันคาก

การสวดคาถาปลาเค้ เพื่อขอฝนโดยเชื่อว่า ครันอดีตกาล พระพุทธเจ้าสาวพระชาติเป็นปลาเค้ (พญาปลาข่อน) และได้ทำสังกะสิริยาขอฝน ชาวอีสานเชื่อว่าเมื่อทำพิธีสวดคาถาปลาเค้ให้ครบตามกำหนดแล้ว อีกไม่นานฝนก็จะตก

การบูชานางธรณี คือการนำเครื่องสักการะไปบูชาและกรวดน้ำถึงแม่พระธรณีเพื่อขอให้ฝนตก มีความเชื่อว่าแม่พระธรณีสามารถบันดาลให้ฝนตกได้เพราะในสมัยที่พระพุทธเจ้าจะได้ตรัสรู้ แม่เลี้ยง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ธรณีได้มาขึ้นวัดมณฑลน้ำไหลออกจากผม เพื่อช่วยพระพุทธรองค์ปราบมาร หากสมความปรารถนา ผู้บนจะต้องนำเครื่องคาวานมาถักบน นอกจากนี้ยังมีการบนบานแม่พระธรณีในกรณีปรารถนา ผู้บนจะต้องนำเครื่องคาวานมาถักบน นอกจากนี้ยังมีการบนบานแม่พระธรณีในกรณีอื่นๆ อีก เช่น บนบานขอความช่วยเหลือเมื่อสัตว์กึ่งขงหาย เป็นต้น

พิธีไหลเอือไฟ เกิดจากความเชื่อของชาวอีสานเพื่อบูชาคุณแม่โพสพโดยใช้มันข้าวบูชาในวันเพ็ญ เดือน ๑๑ หรือวันเพ็ญเดือน ๑๒ ประชาชนแถบริมฝั่งโขงจะทำบุญไหลเอือไฟกันที่วัด บางวัดที่ห้ามข้าวไม่ได้ ก็จะนำไฟไปบูชาที่ทำน้ำแทน เรียกว่าเอือไฟ

ภาคเหนือ

ภาคเหนือ มีพิธีกรรมเพื่อบวงสรวง อ้อนวอน เสี่ยงทาย เหมือนกับในภาคอื่นของไทย เช่น พิธีการขอฝนโดยการแห่นางแมว การสวดคาถาปลาร้อน แต่พิธีการขอฝนที่แตกต่างจากภาคอื่นๆ ได้แก่ พิธีแห่พระเจ้าฝนแสนห่า นอกจากนี้ยังมีพิธีที่เป็นลักษณะเด่นของทางภาคเหนือ ได้แก่ พิธีเลี้ยงขุนน้ำ หรือผีฝ่าย และเปิดประตูคอย เป็นต้น รายละเอียดของพิธีการต่างๆ สรุปได้ดังนี้

พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ หรือผีฝ่าย และเปิดประตูคอย พิธีกรรมทั้งสามพิธีนี้บางครั้งชาวบ้านนอาจกระทำไปพร้อมกันหรือแยกกัน ผีเหมือง ผีฝ่าย ผีห้าย หรือผีขุนน้ำ เป็นผู้ดูแลให้น้ำแก่ไร่นา เนื่องจากทางภาคเหนืออาศัยน้ำจากต้นน้ำบนภูเขามาใช้ในหมู่บ้าน การเลี้ยงผีขุนน้ำกระทำที่ต้นฝานแรกเชิงคอย โดยนำเครื่องสังเวยไปประกอบพิธีที่ต้นน้ำ อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มารับเครื่องสังเวย และอ้อนวอนให้น้ำอุดมสมบูรณ์ ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล การเลี้ยงผีฝ่ายส่วนใหญ่จะกระทำในวันแรกของปีที่จะเริ่มลงมือทำนา คือก่อนวันเข้าพรรษา หรือทำหลังจากขุดลอกซ่อมเหมืองฝ่ายเสร็จ บางแห่งทำพิธีเร็ว ในราวเดือนเมษายนและพฤษภาคม และในบางแห่งจะทำพิธีในราวเดือนกรกฎาคม

พิธีการแห่พระเจ้าฝนแสนห่า เป็นพิธีการขอฝนโดยแห่พระพุทธรูปสมัยเชียงแสนปางมารวิชัยตลอดทางชาวบ้านจะเอาน้ำขมิ้นส้มป่อยมาสรองค์พระ เพราะเชื่อในพุทธธานภาพอาจคลบันดาลให้ฝนตกตามฤดูกาล

ภาคกลาง

ภาคกลางมีพิธีกรรมเพื่อบวงสรวง อ้อนวอน เสี่ยงทาย ทั้งในส่วนของพระราชพิธี และพิธีของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ในภาคกลาง พิธีที่สำคัญได้แก่ พระราชพิธีพืชมงคล พิธีการขอฝน โดยการแห่นางแมว การปั้นเมฆ พระราชพิธีอาศุขยแข่งเรือ พิธีบุญกำฟ้า เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดของพิธีต่างๆ สรุปได้ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระราชพิธีพืชมงคล เป็นพิธีขอฝนที่กระทำในเดือน ๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลาฤดูฝน โดยเหตุที่ราษฎรมีความเชื่อในบุญญาธิการและทศพิธราชธรรมของพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าทรงอยู่ในทศพิธราชธรรมฝนก็จะตกต้องตามฤดูกาลและบริบูรณ์ พืชพันธุ์ธัญญาหารจะเจริญงอกงาม พระราชพิธีพืชมงคลเป็นพระราชพิธีที่สำคัญ เว้นแต่ในปีใดฝนตกบริบูรณ์อยู่แล้วจะงดการทำพระราชพิธีนี้ ส่วนรูปแบบการจัดพระราชพิธีย่อมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสมัย ทั้งนี้เพื่อให้เข้ากับสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น พระราชพิธีพืชมงคลนำกระทำทั้งในสมัยสุโขทัยและอยุธยา ดังปรากฏรายละเอียดของพระราชพิธีพืชมงคลในหนังสือนางพามาศและในหนังสือ พระราชพิธีสิบสองเดือน ได้กล่าวถึงการทำพระราชพิธีนี้ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ในปัจจุบัน การกระทำพระราชพิธีพืชมงคลไม่ค่อยปรากฏให้เห็นด้วยเหตุว่าวิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่มีความเจริญมากขึ้น คือการทำฝนเทียมอันเป็นฝนพระราชทาน หรือที่เรียกว่า "ฝนหลวง" ซึ่งก็สนองความต้องการของประชาชนได้ดีกว่าพระราชพิธีพืชมงคลดังในสมัยโบราณ

พิธีแห่นางแมว และพิธีปั้นเมฆ การแห่นางแมวในภาคกลางจะทำอยู่ในช่วงระหว่างเดือน ๖ ถึงเดือน ๘ การแห่นางแมวเป็นพิธีขอฝนที่ขานนาในทุกภูมิภาคของไทยคันคย มีรูปแบบพิธีที่คล้ายกันแต่สำหรับในภาคกลางนั้น หลังจากทำพิธีแห่นางแมวแล้วสามวัน เรียกว่าพิธีปั้นเมฆพิธีนี้ห้ามผู้หญิงเข้าไปยุ่ง มักทำในหมู่ชายล้วนๆ ไปทำกันที่ไกลๆ ตามทุ่งนา ลำคลอง และสระน้ำที่แห้งขอด โดยจะเอาดินเหนียวปั้นเป็นรูปสัตว์ต่างๆ หรือ รูปคนชายหญิง และกล่าวคาถา ซึ่งมีเนื้อความค่อนข้างหายาก เมื่อปั้นเสร็จจะใส่ตะกร้าหรือชะลอมเอาไปวางไว้ที่กลางทุ่ง กลางลำคลอง หรือสระน้ำที่แห้งขอด แล้วพากันตีเกราะเคาะไม้ประจานเถาคาว่ามีแต่ความสุขจนลืมน้ำที่ให้น้ำแก่ชาวโลก เมื่อทำพิธีเสร็จจะนิมนต์พระมาเสกและมีพิธีทำบุญ สำหรับการปั้นเมฆนี้เป็นกรช่วยเหลือการแห่นางแมวให้ได้ผลดียิ่งขึ้นหรือให้ฝนตกเร็วขึ้น

พระราชพิธีอาสาชยุขแข่งเรือ พระราชพิธีนี้กระทำในเดือน ๑๑ เป็นช่วงที่มีน้ำมาก เหมาะแก่การแข่งเรือ เพื่อเสี่ยงทายความเจริญของบ้านเมืองโดยเฉพาะในเรื่องการทำมาหากินของประชาชน ทั้งด้านเกษตรกรรม และพาณิชย์กรรม พระราชพิธีนี้กระทำมาจนถึงสมัยอยุธยา โดยสมัยรัตนโกสินทร์ไม่ได้จัดพระราชพิธีนี้ขึ้นมาอีก

พระราชพิธีจองเปรียง ผลิต ลอยโคม กระทำในเดือน ๑๒ การยกโคมเพื่อบูชาพระอิศวรพระนารายณ์ และพระพรหม ต่อเมื่อไทยนับถือพระพุทธศาสนา ก็กล่าวว่าเป็นการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ พระจุฬามณีในดาวดึงส์พิภพ และบูชาพระพุทธรูปบาท ด้วยการยกโคมชัยในพิธีจองเปรียงนั้นถือว่า ถ้าไม่ยกเสาโคมแล้วน้ำจะลด การที่ยกเสาโคมนั้น เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งให้น้ำอยู่เลี้ยงต้นข้าวให้แก่อยู่จนทั่วถึงเสียก่อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคใต้

ภาคใต้มีพิธีเพื่อบวงสรวง อ้อนวอน เสี่ยงทาย ที่สำคัญๆ ได้แก่ พิธีไหว้ที่นา และประเพณีการขอฝนของชาวนาในทางภาคใต้ ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับพิธีต่างๆ สรุปได้ดังนี้

พิธีไหว้เจ้าที่นา คือการไหว้วิญญาณเจ้าของที่ดินที่ล่วงลับไปแล้ว ถือกันว่าหากเจ้าที่พอใจในการทำงานจะได้ผลสมบูรณ์ เพื่อความสุขสวัสดิ์ ปราศจากภัยพิบัติ โดยพิธีจะเริ่มกระทำในปลายเดือน ๕ แต่ไม่เกินเดือน ๖ คือก่อนเริ่มฤดูกาลทำนา เจ้าของที่นาจะต้องไปหาหมอ ทำพิธีหากุญแจวันดี พอถึงวันก็นำเครื่องสักการะไปไว้ที่กึ่งกลางของพื้นที่นา กล่าวคาถาให้เจ้าที่มารับเครื่องสังเวย

ประเพณีการขอฝน ทางภาคใต้นั้นไม่ค่อยมีปรากฏ ดังเช่นในภาคอื่น เพราะภาคใต้อยู่ในเขตรับมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีฝนตกชุกตลอดทั้งปี แต่ก็ยังมีบางท้องถิ่นที่มีประเพณีขอฝน เช่น พิธีเชื้อไซ และพิธีแห่ปลาช่อน เป็นต้น

พิธีเชื้อไซ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการทำพิธีขอฝนของชาวบ้าน ตำบลพรุ อำเภอใหญ่ จังหวัดสงขลา พิธีจะทำโดยมีครูหมอ ๑ คน คนทรง ๑ คน ลูกคู่ ๕-๖ คน ใช้ลานบ้านกลางหมู่บ้านเป็นสถานที่ทำพิธี โดยชาวบ้านจะทำไซคักปลาขนาดใหญ่ เสร็จแล้วจะผูกผ้าและประพรมน้ำหอมให้ไซ เตรียมเครื่องสักการบูชา ครูหมอท่องคาถา เมื่อท่องเสร็จลูกคู่จะบรรเลงดนตรีแบบดนตรีโนรา เมื่อดนตรีหยุด ครูหมอก็จะเริ่มเชื้อไซ โดยทำเป็นกลอนทำนองเดียวกับกลอนโนรา จนกระทั่งดาหลังเข้าไปสิงในร่างทรง เพื่อให้คนทรงอาไซ ไปยังลำห้วย เสร็จแล้วครูหมอก็ทำพิธีเชิญดาหลังออกจากร่างคนทรง ถ้าคนทรงเห็นปากไซงลงตามน้ำ เชื่อว่าฝนจะตกในไม่ช้า ถ้าคนทรงเห็นปากไซขึ้นเหนือน้ำ เชื่อว่าอีกหลายวันฝนจะตก

พิธีแห่ปลาช่อน เป็นพิธีขอฝนที่ปฏิบัติกันที่ตำบลพร่อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส พิธีแห่ปลาช่อนนี้คล้ายกับพิธีแห่นางแมวขอฝนของภาคอีสาน และบางส่วนของภาคอื่นๆ มีการปฏิบัติและเจตนาของพิธีคล้ายกัน แตกต่างกันเพียงในรายละเอียด เช่นภาคอีสานใช้แมว ส่วนภาคใต้ใช้ดินเหนียวปั้นเป็นรูปปลาช่อน หรือทำเป็นรูปอวัยวะเพศชายแทนการแห่โดยใช้แมว

๒. พิธีกรรมเพื่อการเพาะปลูก

พิธีกรรมเพื่อการเพาะปลูก หมายถึง พิธีกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเพาะปลูกข้าวโดยเฉพาะ ซึ่งกระทำในช่วงการเพาะปลูก เป็นการขอโอกาส ขออนุญาต บวงสรวง บนบาน บอกก้าว ผักฝิ่งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับข้าวและการเพาะปลูกแก่เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอให้การเพาะปลูกข้าวในปีนั้นๆ ดำเนินไปด้ายดี ทั้งคน ข้าว สัตว์ ประสมแต่สัตว์สี่มีขี้ขี้ ปราศจากอันตรายต่างๆ และเพื่อแสดงความอ่อนน้อมต่อข้าวและสิ่งที่เกี่ยวข้อง

ภาคอีสาน

ภาคอีสานมีพิธีกรรมที่ทำการเพาะปลูกที่สำคัญที่สุดในการปลูกข้าว คือพิธีแรกนาขวัญ หรือพิธีแรกไถนา นอกจากนี้มีพิธีเอาฝุ่นใส่เนา พิธีแรกค่านา พิธีเพาะข้าว ทอดกล้า รายละเอียดของพิธีต่างๆ สรุปได้ดังนี้

พิธีแรกนาขวัญหรือพิธีแรกไถนา ทำในเดือน ๖ วันที่จะทำพิธีต้องเป็นวันดีเป็นวันพิเศษ เลือกวันคู่มากกว่าวันคี่ แต่ละครอบครัวกำหนดวันไม่ตรงกัน วันคล้ายวันตายของบรรพบุรุษถูกห้ามเป็นวันแรกนา ก่อนถึงวันทำพิธี ต้องจัดสร้างศาลพระภูมิที่เนา หรือที่เรียกว่า ศาลเหยงดา พร้อมกับเตรียมเครื่องสังเวย เมื่อถึงวันทำพิธีก็นำเครื่องสังเวยไปเช่นไหว้ ต่อจากนั้นก็เริ่มไถนาไปในทิศตามเกสัดนาด ซึ่งดูได้จากปฏิทินหลวง ไถสามรอบแล้วหยุด เป็นการเสร็จพิธี การแรกไถนานี้ทำเพื่อขอให้เทพเจ้าหรือเจ้าหน้าที่ให้ช่วยเหลือแลกรักษาข้าว หรือแม่โพสพให้เจริญงอกงาม ไม่มีศัตรูเบียดเบียน

พิธีเอาฝุ่นใส่เนา พิธีนี้กระทำตลอดทั้งปี การเอาฝุ่นใส่เนา คือการนำปุ๋ยคอกไปโรยในที่เนา เพื่อให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ พิธีนี้ไม่มีการเช่นไหว้ แต่มีความเชื่อว่า ถ้าทำแล้วจะทำให้ข้าวให้ผลดี

พิธีแรกค่านา เริ่มกระทำในเดือน ๗ หรือ ๘ หลังจากรอให้ฝนตก ที่นาที่ไถไว้ในวันเริ่มเปียกนำข้าวกล้าที่ปลูกไว้มาใส่ลงในนา ข้าวปลูกหรือข้าวทำพันธุ์ที่นำมาทอดกล้า เป็นข้าวที่เลือกเก็บรักษาไว้ตั้งแต่ปีก่อน แล้วนำข้าวแม่โพสพที่เก็บไว้ธัญธัญเอามาจากนา ผูกเป็นหุ่นรูปคนขนาดเล็ก ๆ เก็บไว้ในยุ้งมาปนกับพันธุ์ข้าวปลูกด้วยข้าวแม่โพสพไม่ทิ้งวง

พิธีเพาะข้าวทอดกล้า นำข้าวใส่กระบุง เอาไปแช่ใส่เนาเพื่อให้เมล็ดที่เสียดสนน้ำขึ้นมา จากนั้นนำข้าวเปลือกที่อมมาใส่ในภาชนะใหม่ที่มีฟาง หญ้าแห้งกรุไว้ คอยรดน้ำอย่าให้แห้งจนข้าวแตกหน่อ เรียกว่า "ข้าวแตกจวบ" แล้วจึงนำไปหว่าน ไปรยลงในตกกกล้า ก่อนนำข้าวไปหว่านกล่าวอัญเชิญให้แม่โพสพออกมา บอกให้รู้ว่าจะนำเอาข้าวของท่านไปเพาะปลูกทำพืชพันธุ์ต่อไป ขอให้ข้างอกงามให้ผลสมบูรณ์

ภาคเหนือ

ภาคเหนือมีพิธีกรรมเพื่อการเพาะปลูกในภาคเหนือที่สำคัญคือพิธีแรกนาและประเพณีบูชาแม่โพสพและทำางตุโลกบาล ซึ่งมีรายละเอียดของพิธีสรุปได้ดังนี้

พิธีแรกนา เป็นประเพณีที่มีมาในล้านนาแต่โบราณ ดังปรากฏอยู่ใน คำราโบราณฉบับที่เกี่ยวกับการทำพิธีสังเวยของราษฎร แต่ไม่ปรากฏชัดในราชสำนัก การแรกนาเป็นพิธีเกี่ยวกับการแรกนา หรือพิธีแรกนาขวัญ หรือพิธีรดพระนังคัล จุดสำคัญที่สุดของพิธีแรกนาในภาคเหนือ คือการประกอบพิธีชุก "ดาเหยี่ยวอันใหญ่" ซึ่งเป็นไม้ไผ่สานรูปหกเหลี่ยม ขนาดด้วยไม้ที่ยื่นออกมาเป็นรูปแขนข้างละอัน มีไม้ไผ่สานเป็นสร้อยยาว เป็นเครื่องหมายแทนसानสะพาย เครื่องประดับ ดิดที่ปลายแขนทั้งสอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ข้างและที่ปลายสร้อยไม้ไผ่แต่ละด้าน จะสามไม้ไผ่เป็นรูปปลาห้อยอยู่ "ตาเหยี่ยวใหญ่" จะผูกไว้ใกล้ๆ ตรงยอดของเสาया และเสานี้จะถูกยกขึ้นตั้งตรงอย่างช้าๆ และมีพิธีรดอง เครื่องหมายนี้จะตั้งทิ้งไว้ใน นาข้าวตลอดฤดูปลูกข้าว สายสร้อยที่มีรูปปลาจะแกว่งไปมาตามสายลม เชื่อว่าเพื่อทำให้แม่โพสพเกิดความเพลิดเพลิน เพราะปลาเป็นเพื่อนเก่าของแม่โพสพ เมื่อทำพิธีปลีกรรมแก่พระธรณีและพระแม่โพสพ (ทางภาคเหนือเรียกแม่โพสพว่าแม่โพสก) ชาวนาก็เริ่มทำการแรกนา การไถนาครั้งแรก ต้องถูกต้องตามประเพณีโดยคำนึงถึงพยุงานาคให้น้ำในวันปีใหม่ของปีนั้นว่า นาคที่ให้น้ำหันหน้าไปทางทิศไหน การเริ่มไถแรกนาจะไถตั้งแต่หัวนาไปหาหางนา จะไม่ทวนเกล็ดหรือไปตะกายท้องนา

พิธีบูชาแม่โพสพและท้าวจตุโลกบาล ชาวล้านนาไทยมีความเชื่อว่าเทวดาและเทพธิดาจะสิงสถิตและรักษาลิงต่างๆ เช่น ผีขุนน้ำ รักษาต้นน้ำลำธาร เทพธิดารักษานา รักษาข้าวกล้า ได้แก่ เทพธิดาโพสพ และเทพเจ้าผู้รักษาทิศทั้ง ๔ คือ ท้าวจตุโลกบาล ทำหน้าที่ดูแลไม่ให้คนพาลมาทำลายให้ข้าวในนาเสียหาย ดังนั้นชาวนาจึงทำพิธีบางสรวงเทพธิดาโพสพ และท้าวจตุโลกบาลเพื่อเป็นสิริมงคลและให้คุ้มครองรักษาข้าวในนา โดยชาวนาจะสร้างศาลเล็กๆ สำหรับเป็นที่สิงสถิตในศาล ระหว่างนี้ต้องระวังไม่ให้หันหน้าไปทางทิศที่อยู่ของทวารบาล ซึ่งเป็นหัวหน้าสี่ที่สำคัญ ซึ่งจะถูกสมมุติขึ้นในรูปแบบต่างๆ และวางไว้ตามทิศต่างๆ ในบริเวณพิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเป็นวันใดของสัปดาห์ที่เลือกทำพิธี ขึ้นคือ ไปชาวนาจะปลูกหน่อข้าว ๘ หน่อในบริเวณหน้าศาลแม่โพสพ ขณะที่ปลูกแต่ละหน่อด้วยมือขวา ชาวนาจะต้องสวมมณฑปเป็นภาษาบาลี ซึ่งเป็นภาษาของศาสนาพุทธนิกายเถรวาท คันกล้าที่ปลูกนั้นกล่าวกันว่าเป็น "ก้านต้นพื้ง" และในแต่ละมุมของที่ดินแปลงนี้ชาวนาจะปักไม้ไผ่ที่สานเป็นรูป ๖ มุม ซึ่งเรียกกันว่า "ตาเหยี่ยว" หรือ ตาหวา แล้วเอาด้ายสีขาวเวียนขวารอบเสาทั้ง ๔ ที่ติด "ตาเหยี่ยว" ไว้ ด้ายสีขาวที่พันนั้น ถือเป็นเครื่องป้องกันเจ้าแม่โพสพและพืชที่ปลูก ให้พ้นจากการทำลายของพวกผีและสัตว์ร้ายต่างๆ

ภาคกลาง

ภาคกลางมีพิธีเพื่อการเพาะปลูก ซึ่งเป็นการเริ่มต้นการทำนาข้าว ทั้งประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์ คือพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ และพิธีการแรกนา ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

พระราชพิธีไพศาลจรดพระนังคัล พิธีนี้กระทำเมื่อเข้าฤดูฝน การทำนากำลังเริ่มมีขึ้นทั่วราชอาณาจักร พระเจ้าแผ่นดินจึงจัดให้มีพระราชพิธีขึ้นเป็นตัวอย่างให้กับราษฎรเพื่อให้ปฏิบัติตามในปัจจุบันพระราชพิธีไพศาลจรดพระนังคัลมีชื่อเรียกว่า พระราชพิธีพืชมงคลและจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งพระราชพิธีพืชมงคลเป็นพิธีสงฆ์ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้มีเพิ่มขึ้นเพื่อเป็นสิริมงคลแก่พืชพันธุ์ธัญญาหาร แล้วร่วมกับพระราชพิธีจรดพระนังคัลซึ่งเป็นพิธีพราหมณ์ สำหรับวันที่จะจัดพระราชพิธีนี้จะทำในเดือน ๖ ต้องได้ฤกษ์ดีกว่าฤกษ์อื่นๆ โดยกำหนดไว้ ๔ อย่าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้วยกันคือ ต้องไม่ตรงกับวันพิเพ็ช เป็นฤกษ์ศุภลัทธิ เป็นบูรณฤกษ์ และเป็นศุภเคราะห์ซึ่งฤกษ์พวกนี้ จะใช้ในวันแรกนาหว่านข้าว ค่าข้าว เกี่ยวข้าว และขนข้าวขึ้นยุ้ง ซึ่งจะต้องได้ฤกษ์ตามลืออย่างนี้ แต่ฤกษ์ จรดพระนังคัล จะต้องให้ได้ฤกษ์ดีตามธรรมเนียมอีกชั้นหนึ่ง

พิธีการแรกนา เป็นพิธีกรรมเริ่มต้นในการทำนาปลูกต้นข้าว มีพิธีอยู่สองส่วนคือ พิธีแรกไถ และพิธีแรกหว่าน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

พิธีแรกไถ การกำหนดวัน จะดูฤกษ์ยามยามดีแล้วแต่บุคคลจะเชื่อ หรือกำหนดตรงกับวันพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ การทำพิธีแรกไถของชาวนาภาคกลางจะเหมือนกับการทำพิธีแรกนาของชาวอีสานและชาวล้านนา

พิธีแรกหว่าน ชาวนาบางคนจะทำพร้อมกันในวันแรกนา หรือทำในวันอื่นๆ มีการตั้งศาลเพียงตาเช่นเดียวกับการแรกไถ หรืออาจใช้ปักธงสามเหลี่ยม จำนวนห้าอัน ปักเป็นรูปสี่เหลี่ยมและตรงกลาง นิยมนำธงที่ผ่านพิธีกรรมต่างๆ เช่น ธงพิธีกรรมทอดผ้าป่ามาใช้ ชาวนาจะเตรียมพันธุ์ข้าวที่จะหว่าน กล่าวอัญเชิญแม่โพสพให้มาอยู่ที่ภาชนะซึ่งใช้สำหรับใส่ข้าวที่จะประกอบพิธีแรกหว่าน ชาวนาบางราย จะแยกพันธุ์ข้าวออกมาจำนวนหนึ่ง นำมากองเป็นสามกอง ให้นก หนู และปูปลา พร้อมกับกล่าวขอความคุ้มครองไร่นา ผ่ากแม่ธรณีคุ้มครองรักษา หลังจากนั้นจึงนำเมล็ดข้าวที่เหลือไปหว่านเป็นพิธีตามแนวรอยที่แรกไถ หลังจากเสร็จพิธีเมล็ดข้าวที่เหลือนำมาเก็บไว้ในยุ้งฉางเก็บเมล็ดพันธุ์

ภาคใต้

ภาคใต้มีพิธีกรรมเพื่อการเพาะปลูกที่เริ่มต้นช้ากว่าภาคอื่นๆ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศและลมฟ้าอากาศในภาคใต้ทำให้มีฤดูกาลที่แตกต่างจากภาคอื่นๆ พิธีกรรมที่สำคัญได้แก่ พิธีแรกนาขวัญ พิธีแรกหว่าน และพิธีแรกดำนา ซึ่งมีรายละเอียดของพิธีสรุปได้ดังนี้

พิธีแรกนาขวัญ ชาวนาภาคใต้มักกำหนดวันแรกนาขวัญของตนเองหลังจากพิธีจรดพระนังคัลแรกนาของหลวงผ่านพ้นไปแล้ว วันประกอบพิธีจะเลือกวันดีตามหลักเหมือนในพิธีจรดพระนังคัล พิธีกรรมเริ่มจากพิธีเซ่นไหว้เจ้าที่ไร่นา เสร็จแล้วก็จัดการไถ โดยการไถเวียนขวาสามรอบเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีแรกหว่าน หลังจากไถนาเรียบร้อยแล้ว ชาวนาจะเริ่มทำการหว่าน ข้าวกล้า ในวันทำพิธีจะเอาข้าวทำพันธุ์ซึ่งเรียกว่า "ข้าวปลูก" ซึ่งเป็นข้าวได้มาจากพิธีทำขวัญข้าว ผสมกับข้าวที่ได้คัดเลือกไว้ทำพันธุ์หว่านลงไปนาสามกำมือ ก่อนจะหว่านใช้มือกำกักไปทิ้งสี่ทิศพร้อมกับว่าคาถาหว่านเสร็จก็ใช้ไถกลบหรือปล่อยไว้โดยไม่ไถกลบก็แล้วแต่จะเห็นควร จากนั้นจะทำการหว่านจริงอาจเป็นวันถัดไปหรือวันใดก็ได้ตามสะดวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิธีแรกดำนา จะทำหลังจากต้นข้าวที่หว่านตกกล้าสูงพอจะทำได้ ประมาณปลายเดือนสิบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับน้ำฝนที่ตกลงมาตามฤดูกาลหรือไม่ ชาวนาภาคใต้จะรอฝนตกในฤดูกาลทำนาประมาณ ปลายเดือนห้าถึงเดือนเก้า เรียกว่าฝนหรีด เป็นช่วงที่ฝนตกหนัก น้ำเต็ม ชาวนาจะเริ่มถอนกล้าจากนาหว่าน เอามาปักดำในแปลงนาที่ได้เตรียมไว้ก่อนที่จะปักดำกันจริง หากยกบ้านติดอนคั้นกล้าแล้วนำมาปักดำก่อนสักจำนวนหนึ่งประมาณห้ากอ ก่อนการถอนคั้นกล้านั้นต้องกล่าวขอโทษแม่โพสพ และกล่าวขอขวัญเชิญไปเฝ้าवार ฌ ที่ปักดำ ก่อนดำก็กวักมือไปหิ้งสี่ทิศ กล่าวคาถา เป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนั้นเริ่มดำนาได้

ภายหลังจากการปักดำนาในแต่ละปีเสร็จสิ้นแล้ว ชาวนาในจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดนราธิวาสมีประเพณีสวดท่งและสวดนา ซึ่งมีลักษณะคล้ายกัน โดยมีการนิมนต์พระสงฆ์ไปสวดมนต์ที่กลางทุ่งนาเพื่อขับไล่เสนียดจัญไร และเพื่อความเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ยังมีพิธีทางไสยศาสตร์คือการเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ขอให้หม่าคุ้มครองข้าวกล้าในนา ให้ปลอดจากโรคภัยและให้มีคามอุดมสมบูรณ์

๓. พิธีกรรมเพื่อการบำรุงรักษา

พิธีกรรมเพื่อการบำรุงรักษา เป็นพิธีกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ การบำรุงรักษาข้าวกล้าให้เจริญงอกงามปลอดภยันจากศัตรูข้าวและโรคภัยต่างๆ นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงความอ่อนน้อมต่อข้าาและสิ่งที่เกี่ยวข้อง พิธีกรรมประเภทนี้จัดขึ้นช่วงระหว่างการเพาะปลูก จนกระทั่งก่อนเกี่ยวเกี่ยว

ภาคอีสาน

ภาคอีสานมีพิธีกรรมเพื่อการบำรุงรักษาที่สำคัญคือ พิธีสู่ขวัญข้าวหรือสู่ขวัญแม่โพสพซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

พิธีสู่ขวัญข้าวหรือสู่ขวัญแม่โพสพ ประมาณปลายเดือนสิบ ข้าวจะตั้งท้องออกรวง ชาวอีสานเรียกว่า "ข้าวโพ่ง" เมื่อข้าวอู้มท้องจะมีการรับขวัญโดยจัดเครื่องสังเวย ได้แก่ ส้ม กล้วย อ้อย แป้งหอม น้ำมันแตงผม และหวี ผู้ทำพิธีนำน้ำหอมไปประพรมไปต้นข้าวเป็นการแต่งตัวแม่โพสพ และกล่าวคำรับขวัญขอให้เจริญสมบูรณ์อย่าได้มีภัยอันตราย

ภาคเหนือ

ภาคเหนือมีพิธีกรรมเพื่อบำรุงรักษาโดยมีการสู่ขวัญหรือรับขวัญต้นข้าวเหมือนในภาคอื่น ๆ และยังมีพิธีที่ทำขึ้นเพื่อป้องกันศัตรูทั้งหลายอย่าให้มารบกวนต้นข้าว ได้แก่ พิธีปักตาแหลว หรือฉลว มีรายละเอียดสรุปดังนี้

พิธีปักตาเหลวหรือเฉลว หลังจากหว่านข้าวหรือปักกล้าแล้ว ชาวนาจะนำตาเหลวไปปักที่หัวนา การทำตาเหลวก่อนเอาไม้ไผ่มาสานเป็นตาไขว้กันแล้วปักไว้ที่หัวไร่ปลายนา พร้อมกับบอกกล่าวให้ตาเหลวดูแลไม่ให้สัตว์ทั้งหลายมารบกวนต้นข้าว

ภาคกลาง

ภาคกลาง มีพิธีกรรมเพื่อการบำรุงรักษา ในส่วนของพระราชพิธี คือพระราชพิธีไล่เรือ ส่วนประเพณีของชาวนาทั่วไปคือ การทำขวัญข้าวซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

พระราชพิธีไล่เรือ พิธีกระทำในเดือนอ้าย โดยมีจุดมุ่งหมายให้น้ำที่มีมากตั้งแต่เดือน ๑๒ ลดลง เพราะถ้าน้ำในเดือนอ้ายยังไม่ลดลง จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ต้นข้าว พิธีนี้ไม่ได้ทำสืบต่อมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์

พิธีทำขวัญข้าว หรือ พิธีบูชาท้องข้าวหรือการเชื่อมท้องข้าว ทำพิธีในระยะเวลาที่ต้นข้าวตั้งท้อง ภาคกลางเรียกว่า “ข้าวกล้าหางปลาหู” โดยจะทำพิธีสู่ขวัญแม่โพสพที่กำลังตั้งท้องประมาณเดือน ๑๑ ไปจนถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ โดยเลือกทำวันศุกร์ ส่วนมากทำพิธี ณ แปลงนาที่ได้ทำพิธีแรกนาไว้ และปักเฉลวเพื่อป้องกันแมลงเหมือนกับในภาคเหนือ ผู้ประกอบพิธีกรรม เพื่อรับขวัญแม่โพสพนิยมใช้ผู้หญิงจะนำเครื่องสังเวยมาประกอบพิธีและแต่งตัวให้ต้นข้าวพร้อมกับกล่าวรับขวัญแม่โพสพ ขอให้ต้นข้าวเจริญเติบโตรวงใหญ่

ภาคใต้

ภาคใต้มีพิธีกรรมเพื่อบำรุงรักษาที่สำคัญได้แก่ การทำขวัญข้าว พิธีไล่ศัตรูข้าว ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

พิธีทำขวัญข้าว มีอยู่ในทุกขั้นตอนของการทำนา เพื่อเป็นการระลึกถึงแม่โพสพ และเมื่อข้าวในนาเริ่มสุก จะมีการรวบข้าวหรือผูกข้าวโดยหมอบทำขวัญ เอาไม้ซุงแสง ไม้ซุงเห็ด ไม้ซุงพู่ ไม้กำขำ (มะหาด) ไม้หว้า ฯลฯ ผูกมัดเข้ากับใบพรหมคด ปักเป็นหลักลงในนาตรงที่ข้าวแตกออกรวงสมบูรณ์ที่สุด และรวบต้นข้าวสักห้าถึงหกกอ มาผูกกับหลังด้วยหญ้าฉีกมัด ด้ายขาว และไค้แดง ก่อนผูกให้ภักมือเรียกขวัญแม่โพสพไปทั้งสี่ทิศ ผูกแล้วสวดแปลทำขวัญ เพื่อเชิญขวัญแม่โพสพให้อยู่คุ้มครองข้าวและเจ้าของนาให้ปลอดภัย ข้าวส่วนที่ผูกมัดไว้นี้เป็นข้าวขวัญสำหรับเก็บไว้บูชาและแพร่พันธุ์ต่อไป

พิธีไล่ศัตรูข้าว ในระยะเวลาที่ต้นข้าวเริ่มผลิอกเป็นพุ่มเขียวจนระยะเวลาที่ข้าวเริ่มตั้งท้อง เรียกว่า “ลดข้าว” ชาวนาภาคใต้จะมีพิธีไล่ศัตรูข้าวอยู่หลายพิธีได้แก่ พิธีไหว้ตาหนู และพิธีฉวีปุ่นา เป็นต้น มีรายละเอียดดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิธีไหว้ดาหนุ จุดประสงค์เพื่อกำจัดหนูที่ลอยกีดกันข้าว ชานนาเชื่อว่า หนูที่อาศัยอยู่ในนา นั้นมีเชื้อสายบรรพบุรุษที่เรียกว่า “ดาหนุ” เจ้าของนาจึงทำพิธีไหว้ดาหนุ ขอให้ดูแลไม่ให้ลูกหลานดาหนุมา กีดกันข้าวเสียหาย ถ้ามีหนูมาทำลายข้าวอีก จะถือว่าไม่ใช่ลูกหลานของดาหนุสามารถกำจัดได้

พิธีฉิมปุณา เป็นพิธีที่กำจัดปุณาที่มากลายข้าว ซึ่งทำพิธีในเดือนที่ข้าวเริ่มออกรวง วิธีการทำคือ ใช้ไม้ผ่าซีกขนาดเท่ารูปูหรือเล็กกว่าแทงลงไปนรูปูนั่นเอง ในบางท้องถิ่นก็จะทำพิธีนี้ก่อนฤดูปัก คำนานา

๔. พิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยว

พิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยว หมายถึงพิธีกรรมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเก็บเกี่ยวและนวดข้าว ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลผลิตมาก เพื่อให้ คน สัตว์ ปลอดภัยในการเก็บเกี่ยว และเพื่อแสดงความอ่อนน้อม กับข้าว ตลอดจนถึงสิ่งที่เกี่ยวข้อง พิธีกรรมประเภทนี้ จัดขึ้นในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว

ภาคอีสาน

ภาคอีสานมีพิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยว โดยเมื่อฤดูเกี่ยวข้าวมาถึงชาบ้านจะมีพิธีนาวาน พิธีลาน นวดข้าว พิธีปลงขวัญข้าว ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

ประเพณีนาวาน หรือประเพณีการลงแขก คำว่านาวานนี้ หมายถึงการลงแขกเช่นเดียวกับทาง ภาคกลาง จะทำกับเรื่องที่ต้องการใช้คนมากและเป็นงานรีบเร่งจะทำให้เสร็จเช่นการเกี่ยวข้าว เป็นต้น โดยเจ้าภาพจะเป็นผู้เลี้ยงอาหาร และผู้ที่เป็นเจ้าภาพ และผู้ที่เป็นเจ้าภาพ เมื่อ “ถูกาน” จะต้องไปช่วย เป็นการตอบแทนกัน โดยขณะลงแขกเกี่ยวข้าวมีการละเล่นพื้นบ้านที่สำคัญ คือการ รำเซิ้ง การเกี่ยวพา ราสีของหนุ่มสาว เป็นต้น

พิธีลานนวดข้าว เป็นพิธีก่อนการลงมือนวดข้าว โดยเตรียมซึ่งจะต้องทำพิธีขออนุญาตนาง ธรณีตาแยกเพื่อจะได้ทำการนวดข้าว จากนั้นก็ทำพิธีลั่นเชิญแม่โพสพจากท้องนาให้เข้าสู่ลาน และเก็บ ข้าวทุกชนิดที่ตกอยู่ในนาห่อใส่ผ้าหรือกระบุงนำไปไว้ที่อันคาร ในบริเวณลานข้าว ข้าวที่เก็บมานี้ เรียกว่า “ข้าวแม่โพสพ” เป็นชีวิตหรือขวัญของข้าว จะเก็บไว้ในชั่งพร้อมกับข้าวปลูก และเก็บไว้รวมกับ รวงข้าวที่จะสุกเป็นหุ่นรูปแม่โพสพ

พิธีปลงข้าว เป็นพิธีเอาข้าวตั้งล้อมไว้บนลานลงมานวดข้าว วันปลงข้าวต้องเป็นวันคู่โดย จะต้องทำการบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ ได้แก่ แม่โพสพ นางธรณี ตาแยก นำเอาเครื่องเส่นมาทำพิธีที่ลานนวด กล่าวคำอนุญาตต่อแม่โพสพ และขอให้ตาแยกและนางธรณีช่วยคุ้มครองรักษา และกล่าวทำนองสิริ มงคลต่าง ๆ แก่ข้าวด้วย จากนั้นเอาข้าวจากลอมมาร่วาดหนึ่งฟ่อน ฟาดเสร็จแล้วเอาฟางกำหนึ่งมัดห่อไข

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

และเครื่องเช่นสำนวนหนึ่ง แล้วนำไปปักไว้ในลอมข้าวหรือใกล้ ๆ ลอมข้าวเป็นสัญลักษณ์ให้รู้ว่าข้าวลานนี้ปลงแล้ว พร้อมจะนาคได้

ภาคเหนือ

ภาคมีพิธีเพื่อการเก็บเกี่ยวที่สำคัญ เช่น ประเพณีการเอามือ พิธีแรกนาคและประเพณีสู่ขวัญข้าว พิธีวางข้าวตังน้ำ พิธีทำนายวันฝักินหรือไม่ฝักิน ซึ่งมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

ประเพณีการเอามือ คล้ายกับประเพณีลงแขกของภาคกลาง ซึ่งเป็นประเพณีที่ทำในวาระต่าง ๆ ของการปลูกข้าว โดยเฉพาะงานที่ต้องการความรีบเร่ง เช่น การเกี่ยวข้าว และการเอามือเอาแรงในการทำเหมืองฝายซึ่งเป็นวัฒนธรรมการเกษตรที่สำคัญของภาคเหนือ

พิธีแรกนาค และประเพณีสู่ขวัญข้าว (ฮ้องขวัญข้าว) ชาวบ้านลานจะตั้งศาลขึ้นในบริเวณลานนาค มีการเตรียมเครื่องสังเวยเพื่อเซ่นไหว้เทพเจ้าต่าง ๆ และเทพประจำท้องถิ่น รวมถึงแม่พระธรณี

ประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นการทำให้พิธีพร้อมกันไปกับพิธีแรกนาค เป็นพิธีที่มาจากความเชื่อในเรื่องเกี่ยวกับขวัญ การสู่ขวัญข้าวเป็นการบูชาพระลี้กคุณแม่โพสพ

พิธีวางข้าวตังน้ำ ในวันที่จะนำข้าวเปลือกมาใส่ยุ้งที่บ้านนั้น บางแห่งนำกระทง ข้าวเปลือก ข้าวสาร ดอกไม้ธูป เทียน ไปวางไว้ตังน้ำ คือร่องน้ำที่ให้น้ำเข้านา เป็นการบูชาขุนหลางมะลึงคะ หรือ วิริงคะ กษัตริย์สมัยโบราณซึ่งเป็นเจ้าของแผ่นดินล้านนา

พิธีทำนายวันฝักินหรือไม่ฝักิน การนำข้าวเปลือกมาใส่ยุ้งนั้น ตามปกติภาคเหนือจะทำในเดือนสามหรือสี่ ชาวลานจะตั้งขนข้าวขึ้นยุ้งในวันที่ไม่ฝักิน ด้วยการนับเดือนตามโศกวันดี วันเล็ย พิธีทำนายวันฝักินหรือไม่ฝักิน เวล่านำข้าวเปลือกมาใส่ยุ้งข้าว ต้องทำพิธีโดยมีไม้ปัก คือไม้ที่ทำไว้เป็นชั้น ๆ เพื่อนับวันฝักินและไม่ฝักิน หากนับได้วันไหนเป็นการสะดาก จะเอาข้าวจากยุ้งใหญ่มาใส่ในยุ้งเล็กเพื่อนำไปดำ นอกจากนี้ยังต้องนำตาเหลาไปปักไว้ในสั้มุมของยุ้งข้าวโดยเชื่อว่าเป็นเครื่องรางกันผีไม่ให้เข้าใกล้ข้าวในยุ้ง

ภาคกลาง

ภาคกลางมีพิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยวส่วนใหญ่จะเป็นพิธีราษฎร์ ได้แก่ ขวัญข้าว พิธีแรกเกี่ยว พิธีหลังเกี่ยว พิธีปิดยุ้ง พิธีเปิดยุ้ง และประเพณีการลงแขก ซึ่งมีรายละเอียดของพิธีต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

พิธีรับขวัญข้าว จะทำพิธีในสองขั้นตอนด้วยกันคือ ตอนขนข้าวเข้าลาน และขนข้าวเข้ายุ้งดังนี้

พิธีรับขวัญข้าวเข้าลาน หรือเรียกว่ารับขวัญแม่โพสพจากไร่่นาข้าวลานนาคทำหลังจากที่ขนฟ่อนข้าวเข้ามาเก็บไว้ในลาน พิธีกรรมจะทำโดยการเอาฟางมามัดเป็นหุ่นแม่โพสพ แต่งหุ่นให้สวยงาม แล้วอัญเชิญแม่โพสพมารับเครื่องเสวย จากนั้นผู้รับขวัญจะเก็บรวงข้าวที่ตกอยู่มาสามรวงหรือเมล็ดข้าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ตกอยู่ พร้อมกับเก็บเงินไปแปลงนามาสวมก้อนใส่ไว้ในกระบุงนำมาเก็บไว้ที่ลอมข้าวซึ่งกองไว้ในลานนา

พิธีรับขวัญข้าวเข้ายุ้ง ทำหลังจากที่นวดข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยตั้งเครื่องสังเวย เช่นเดียวกับการทำขวัญข้าวทั่วไป ผู้ประกอบพิธีจะออกไปสู่ลานนาตักโยยข้าวมาหนึ่งกระบุงแล้ว อัญเชิญรวงข้าวหรือเมล็ดข้าวพร้อมด้วยหุ่นฟางแม่โพสพมาไว้ในยุ้งและอัญเชิญแม่โพสพมารับเครื่องสังเวย

พิธีแรกเกี่ยว พิธีนี้โดยมากจะเลือกทำวันศุกร์ หรือวันดีตามปฏิทินหลวงโดยนำเคียวทั้งหมดมาวางไว้แล้วอัญเชิญแม่โพสพมาเพื่อกล่าวขอขมา แล้วจึงไปแรกเกี่ยว

พิธีหลังเกี่ยว หลังจากเกี่ยวข้าวเสร็จ ชาวนาบางบางรายจะทำพิธีหลังเกี่ยว ซึ่งเรียกว่า “ข้าวเทวดาเดินไร่” โดยถือกลมหนึ่งมุมใดของแปลงนาเกี่ยวข้าวทิ้งไว้ประมาณหนึ่งถึงสองกำ คนเกี่ยวจะเกี่ยวไม่เดินไป ทั่วทุกประสงฆ์เพื่อทิ้งไว้เพื่อเป็นทานกับเจ้าที่หรือสิ่งศักดิ์

พิธีปิดยุ้ง จะทำหลังจากนวดข้าวเมื่อขนข้าวเข้ายุ้งเสร็จเรียบร้อยแล้วนิยมทำในวันศุกร์ โดยจัดเครื่องสังเวยพร้อมกับขอให้แม่โพสพบันดาลให้มีข้าวมากมาย เสร็จแล้วจึงปิดประตูยุ้ง

พิธีเปิดยุ้งข้าว ประกอบพิธีในวันดี ผู้ประกอบพิธีจะต้องเป็นผู้ที่เกิดในปีนักษัตรที่ไม่กินข้าว เพื่อกล่าวขอโทษแม่โพสพ และขออนุญาตคักข้าวขาย

ประเพณีการลงแขก เป็นการสละกันช่วยกันทำ งานซึ่งกันและกัน ผู้ที่มาช่วยเรียกว่าแขก มีการเลี้ยงอาหาร และมีการรื่นริงสนุกสนาน เช่น การร้องเพลงเกี่ยวข้าว เป็นต้น

ภาคใต้

ภาคใต้มีพิธีกรรมเพื่อการเก็บเกี่ยว เช่น พิธีข่มข้าว พิธีรวบขวัญข้าวหรือปลุกข้าว พิธีแรกเก็บ ประเพณีการออกปากกินาน พิธีเชิญข้าวขึ้นยุ้ง พิธีทำขวัญข้าว พิธีเปิดยุ้งข้าว เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดของพิธีต่าง ๆ สรุปไว้ดังนี้

พิธีข่มข้าว คือการที่ชาวนาใช้ไม้ข่มข้าว ข่มให้ต้นข้าวที่รวงข้าวสุกเต็มที่แล้วเอนล้มไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อสะดวกในการเก็บเกี่ยวด้วยเครื่องมือที่เรียกว่าแกะ ซึ่งต่างจากเคียวที่ใช้ในกาเกี่ยวข้าวเหมือนกับภาคอื่น ๆ

พิธีรวบขวัญข้าวหรือผูกข้าว ทำเมื่อข้าวสุกพอที่จะเกี่ยวได้ เจ้าของนาจะให้หมอกลงบ้าน เลือกวันเป็นมงคลให้ การรวบขวัญข้าวหรือผูกข้าว ก่อนเกี่ยวจะนำเครื่องบูชาไปบูชาแม่โพสพเพื่อความ เป็นสิริมงคล

พิธีแรกเก็บ เป็นกิจกรรมต่อเนื่องจากพิธีรวมขวัญข้าวหรือพิธีผูกข้าว เมื่อข้าวสุกดีแล้วจะหาวันดีเพื่อทำพิธีแรกเก็บ ตามภาษากันเรียกว่าเก็บสัก ๒-๓ หน้า และหนึ่งคือประมาณการวงข้าวไว้หนึ่งกำมือ เก็บรวงข้าวไว้ได้ ๒-๓ กำมือ เอามารวมผูกกับคอรวงข้าวด้วยข้งข้าวเป็น ๑ เลียง ข้าวที่ได้จากการแรกเก็บนี้จะนำไปเก็บไว้รวมกับขวัญข้าวต่อไป

ประเพณีการออกปากกินวาน ภาคใต้มีประเพณีคล้ายการลงแขกของทางภาคกลางเรียกว่า ออกปาก - กินวาน ซึ่งหมายถึงกรไหว้วานให้เพื่อนบ้านมาช่วยกันลงแรงทำงานเพื่อให้งานหนักหรืองานเร่งด่วนสำเร็จคล่องคงทันการ กรไหว้วานใช้วินอกกล่าวกันคือวาจา เรียกว่า “ออกปาก” และเจ้าภาพต้องเลี้ยงอาหารผู้มาร่วมลงแรง ผู้มาร่วมลงแรงใช้คำว่า “ไปกินวาน”

พิธีเชิญข้าวขึ้นยุ้ง เป็นพิธีที่ทำภายหลังจากเกี่ยวข้าวก่อสุกท้าย ก็จะทำพิธีเชิญขวัญข้าวขึ้นยุ้ง นำเครื่องเช่นางบนเข้าหาที่ปูไว้ โยงค้าย้ายสายสัญญาณจากกอข้าว แล้วท่องคาถา รอจนกว่าจะมีพากแมลงคลานมาที่ข้าวาว จึงรีบคัดกอข้าว ๓ รวง เอาข้าวหว่อรวงข้าวโดยมีแมลงอยู่ข้างในนำกลับมาไว้ในยุ้งข้าว ระหว่างทางให้นำข้าวขวัญกลับมา ให้ทานตลอดทาง เมื่อนำขวัญข้าวมาถึงยุ้งฉางแล้วก็ปิดประตู ประตูนี้จะเปิดอีกทีเมื่อนำข้าวเปลือกไปนวด สี หรือตำ

พิธีทำขวัญข้าว หลังจากเก็บเกี่ยวและขนข้าวขึ้นยุ้งฉางเรียบร้อยแล้วจะทำขวัญข้าว โดยมากนิยมทำในวันธรรมสวนะ โดยเฉพาะคืนวันเพ็ญเตรียมเครื่องสังเวยมาบูชาคุณของแม่โพสพ โดยนำเครื่องบูชามาวางบนยุ้งข้าวและขอให้แม่โพสพอยู่ประจำยุ้งข้าว เป็นเสร็จพิธี

พิธีเปิดยุ้งข้าว เป็นการถือเคล็ดไม่ยอมดวงข้าวขายในวันศุกร์ พิธีการคือเอาขันตักบาตรตักข้าวเปลือกไปขันหนึ่ง กล่าวคำขวัญแม่โพสพและขอขมา เสร็จแล้วสามารถดวงข้าวขายได้ การนำข้าวไปใช้ทุกครั้งต้องขอขมาแม่โพสพ

๕. พิธีกรรมเพื่อการเฉลิมฉลอง

พิธีกรรมเพื่อการเฉลิมฉลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อการเฉลิมฉลองผลผลิตที่ได้เลี้ยงเพื่อนบ้านและมักัน หรือเช่นสังฆายเทพอรัญย์ สิ่งศักดิ์ต่าง ๆ ที่ได้ให้การคุ้มครองรักษา คน สัตว์ พืชพันธุ์ธัญญาหารได้ผลดี อยู่เย็นเป็นสุขตลอดฤดูกาลที่ผ่านมา และขอโทษกรรมหากมีการกระทำล่วงเกินในสิ่งเหล่านี้ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ จะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม ในโอกาสเดียวกันนี้ชาวนายังได้นิมนต์พระสงฆ์มาบำเพ็ญบุญ หรือไม่ก็มาร่วมทำบุญในวัดแล้วอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์ต่าง ๆ พิธีกรรมประเภทนี้ส่วนใหญ่อจัดขึ้นหลังการเก็บเกี่ยว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคอีสาน

ภาคอีสานมีพิธีเพื่อการเฉลิมฉลองอยู่หลายพิธี ที่สำคัญ ๆ ได้แก่พิธีบุญคุณสถาน พิธีกุมข้าวใหญ่ พิธีบุญข้าวจี พิธีบุญข้าวประดับดิน พิธีบุญข้าวสาก เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดของพิธีต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

พิธีบุญคุณสถาน พิธีนี้ในแต่ละบ้านจะทำไม่พร้อมกัน ขึ้นอยู่กับว่าขนาดข้าวเสร็จเมื่อไร วันที่ขนข้าวขึ้นยุ้งคือวันที่ทำบุญคุณสถาน มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวในลานของตน และเพื่อขออานิสงส์ให้ได้ข้าวมากขึ้น

พิธีบุญกุมข้าวใหญ่ เป็นประเพณีบุญที่เปิดโอกาสให้ฆานานาในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ทำบุญร่วมกัน หลังจากเสร็จสิ้นภาระของการทำงาน เพื่อร่วมกันจัดหาทุนทรัพย์ให้แก่ทางวัด โดยที่ชาวบ้านจะช่วยกันบริจาคข้าวเปลือก ซึ่งจะได้ออกของใหญ่ บริจาคให้ทางวัดนำไปขายเพื่อนำเงินมาใช้ประโยชน์ แต่ไม่ได้กำหนดว่าทุกปี

พิธีบุญข้าวจี ทำในระหว่างเดือน ๓ ถึงหรือเดือน ๔ โดยนำเอาข้าวเหนียวที่นึ่งเสร็จแล้วมาป้อนเป็นก้อน เอาน้ำอ้อยปอกเป็นไส้เสียบไม้ย่าง เมื่อนำมาคักบาตรถวายพระ

พิธีบุญข้าวประดับดิน เป็นงานฉลองต้นข้าวจากการค้ำนา เอาต้นข้าวหรือข้าวกล้ามาปักดำในนา เป็นการเอาต้นข้าวมาประดับดินซึ่งชาวอีสานถือว่าเป็นความสำเร็จในการทำนาคอร์จัดงานฉลองแสดงความยินดี กระทำในเดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ ดังมีกล่าวไว้ในอิตลียสอง งานบุญข้าวประดับดินนี้ ชาวอีสานปฏิบัติกันมาแต่โบราณ ที่เรียกว่าข้าวประดับดินเพราะชาวบ้านจะนำห่อข้าวไปวางไว้ตามดินเพื่อให้เป็นทานแก่ห่ากผี

พิธีบุญข้าวสาก ภาคกลางเรียกว่า กระยาสารท (ข้าวสาก) ภาคเหนือเรียกว่า บุญก่วยสลาก พิธีทำบุญข้าวสากจะคล้ายคลึงกับพิธีบุญข้าวประดับดิน ด้วยการนำข้าวไปถวายพระสงฆ์อุทิศส่วนบุญไปให้ญาติ พี่น้อง ผู้ตาย อีกส่วนหนึ่งจัดอาหารใส่กระทงแล้วนำไปฝังดิน หรือแขวนไว้กับต้นไม้อื่นเหมือนบุญข้างประดับดิน แต่ต่างกันคือ บุญข้าวสากมีการกวนข้าวทิพย์ที่เรียกว่าข้าวมธุปายาส

ภาคเหนือ

ภาคเหนือมีพิธีกรรมเพื่อเฉลิมฉลองที่สำคัญ ได้แก่ พิธีทานข้าวสันบวทรหรือทำบุญดอยข้าว และพิธีสู่ขวัญควาย เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดของพิธีสรุปได้ดังนี้

พิธีทานข้าวสันบวทร หรือทำบุญดอยข้าว เป็นพิธีของชาวล้านนาที่ทำกันมาตั้งแต่อดีตทำในวันขึ้น ๑๔ - ๑๕ ค่ำ เดือน ๔ ของทางภาคเหนือ (มกราคม) ทางวัดจะนำเสื่อมาปูที่หน้าวิหาร และเอาบาตรมาวางไว้ตรงกลางเสื่อทั้งสองแห่ง เพื่อให้ชาวบ้านมาใส่ถวายเป็นทาน ซึ่งคนจะเทจนสันบวทร กลายเป็นข้าวกองใหญ่ จึงเป็นที่มาของคำว่า ทานข้าวสันบวทรบางแห่งเรียกว่า ดอยข้าว ดอยเงิน (ข้าวสาร) ดอยคำ (ข้าวเปลือก) ในบางแห่งจะมีการตกลงกันว่า คนมีนามากต้องถวายเป็นทาน คนมีนายน้อยก็ถวายเป็นทานน้อย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิธีสู่ขวัญควาย หรือเรียกว่า "มัดมือควาย" หรือ "ช่องขวัญควาย" พิธีนี้ทำเพื่อแสดงสำนึกบุญคุณของควาย ที่ช่วยขนานาในการปลูกข้าว พิธีสู่ขวัญควายนี้ คือการเรียกขวัญควาย และเป็นการขอโทษที่ได้ทุบตีควายระหว่างใช้แรงงานควาย

ภาคกลาง

ภาคกลาง มีพิธีกรรมเพื่อเฉลิมฉลองในส่วนของประเพณีหลวงคือพระราชพิธีภัทรบท พิธีสารท พระราชพิธีตรีศัมพวาย ตรีปวาย พระราชพิธีเวียง พระโคกนเคียง พระราชพิธีธนายเทาะห์ ประเพณีราษฎร์ ได้แก่ พิธีทำข้าวยาทุ พิธีบุญกำฟ้า เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดของพิธีต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

พระราชพิธีภัทรบท พิธีสารท ทำในเดือน ๑๐ ซึ่งเป็นฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าว ราชสำนักและประชาชนมีธรรมเนียมประเพณีเพื่อเฉลิมฉลองโดยนำข้าวอ่อนจากรวงที่เก็บเกี่ยวครั้งแรก มาทำมธุปายาสถวายทานแก่พระสงฆ์ และเลี้ยงพราหมณ์เพื่อความสิริมงคลแก่ผลผลิต

พระราชพิธีตรีศัมพวาย ตรีปวาย ทำในเดือนอ้ายหรืออี เพื่อรำลึกถึงเทวดา ถือว่าเป็นวันปีใหม่ของพราหมณ์ เชื่อว่าเทพเจ้าคือพระอิศวรและพระนารายณ์ จะเดินทางมาเยี่ยมโลกปีละครั้ง มีการจัดเครื่องอาหารถวายแสดงการขอบคุณ จากการทำเราขอให้ท่านช่วยเหลือเพื่อความอุดมสมบูรณ์ตั้งแต่เมื่อครั้งพิธีจรดพระนังคัลมรกนขาวิญ ดังนั้นพิธีนี้จึงถือเป็นพิธีฉลองการเก็บเกี่ยวด้วย

พระราชพิธีเวียงพระโคกนเคียง ทำในเดือนอี หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าว ต่อเมื่อได้รับผลผลิตแล้วก็จะมีการสมโภชพระโคตุมุกราช ซึ่งเป็นพระโคที่นำการไถเป็นปฐมฤกษ์ในการพระราชพิธีไพศาลจรดพระนังคัลมรกนขาวิญเป็นการให้ความสำคัญแก่พระโคทั้งหลายที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำนา

พระราชพิธีธนายเทาะห์ ทำในเดือน ๓ ซึ่งเป็นช่วงที่ทำการเก็บเกี่ยวข้าว ทำพิธีขนข้าวเข้าลาน หลังจากนั้นจะทำพิธีเผาซึ่งข้าวเพื่อป้องกันโทษภัยต่าง ๆ พิธีเผาข้าวเป็นการคู่กันกับพระราชพิธีจรดพระนังคัลเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ธัญญาหาร

พิธีทำข้าวยาทุ ชาวนาจะทำในระยะเมล็ดข้าวเป็นน้ามน โดยนำมากวนเพื่อนำไปถวายพระและนำมาบริโภคเอง

พิธีบุญกำฟ้า เป็นงานบุญพื้นบ้านของชาวไทยพวน ระยะเวลาในการทำพิธีแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ภายในระยะเวลา ๓ เดือนคือเดือนอ้าย ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือนยี่ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ หรือฟ้าร้องครั้งแรกในเดือน ๓ ก่อนถึงวันกำฟ้าพื้นบ้านจะช่วยกันทำข้าวปุ้น (ขนมจีน) เพื่อไว้รับประทานและถวายพระ ต่อมาเปลี่ยนจากการทำข้าวปุ้นมาทำเป็นข้าวหลามแทน เมื่อถึงวันกำฟ้าทุกคนจะหยุดงานเพื่อต้อนรับเพื่อนฝูงที่มาเยี่ยมเยียน ตอนบ่ายจะมีการละเล่นพื้นเมืองและการพยากรณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เกี่ยวกับเรื่องฝนฟ้า ชาติความเป็นอยู่นอกจากนี้ พิธีบุญก้ำฟ้ายังเป็นพิธีกรรมเพื่อบูชาขอพรจากเทวดาด้วย

ภาคใต้

ภาคใต้ มีพิธีกรรมเพื่อการเฉลิมฉลองที่สำคัญได้แก่ พิธีกวนข้าวยาคุหรือข้าวมธุปายาส พิธีทำบุญข้าวโมสถ์ พิธีลาซัง พิธีทำบุญสารท เดือน ๑๐ เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดของพิธีต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

พิธีกวนข้าวยาคุหรือข้าวมธุปายาส คล้ายกับการกวนข้าวยาคุ หรือข้าวมธุปายาส ในภาคกลาง แต่ภาคใต้จะทำพิธีประมาณวันขึ้น ๑๒ - ๑๔ ค่ำเดือน ๓ ชาวบ้านจะมาช่วยกันทำที่วัด ใช้สาวพรหมจารี อายุไม่เกิน ๑๕ มากวนข้าวพระสงฆ์สวดขยันโต เมื่อกวนเสร็จจะนำมาตักบาตรถวายพระสงฆ์ในวันใหม่

พิธีทำบุญข้าวโมสถ์ ช่วงที่ข้าวในนาใกล้สุก ชาวบ้านจะเตรียมรับขวัญข้าวใหม่ประกอบด้วย เป็นช่วงที่ทำงานของชาวก้นบึงชวนกันทำบุญที่วัด ในทุกวันพระของเดือน ๓ โดยสลับเปลี่ยนกันไป

พิธีลาซัง เป็นพิธีประจำปีของชาวนาในแถบจังหวัดชายแดนทางภาคใต้ เรียกชื่อต่างกันออกไป กล่าวคือ แถวอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี เรียก "ลัมซัง" บ้าง "กินขนมจิน" บ้าง "กินฟ้องข้าว" บ้าง และชาวไทยมุสลิมเรียก "บูยอมีอน" สาเหตุที่ทำให้เกิดพิธีลาซัง เนื่องจากความเชื่อเรื่องแม่โพสพ ถ้าจัดพิธีในปีต่อไปจะทำให้ได้ผลผลิตสูง เพราะเป็นการรู้คุณเจ้าที่นาและแม่โพสพ ช่วงเวลาที่จัดประเพณีนี้ จะทำกันในเดือน ๖ วันจันทร์ที่หนึ่งของเดือน โดยเลือกทำในวันดี จะเป็นข้างขึ้นข้างแรมก็ได้ เช่น วัน ๑ ค่ำ ๓ ค่ำ ๕ ค่ำ เป็นต้น แล้วแต่ชาวบ้านตกลงกันและจะทำพร้อมกัน ส่วนที่อำเภอตากใบ แต่ละหมู่บ้านอาจทำไม่พร้อมกัน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละหมู่บ้านเป็นสิ่งสำคัญ ประเพณีลาซังมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องที่สำหรับ **พิธีลาซังของกลุ่มอำเภอสายบุรี** เมื่อถึงวันทำพิธี ชาวนาจะนำซังข้าวพร้อมเครื่องสังคายไปประกอบพิธี และจัดเครื่องบูชานำไปถวายพระนำซังข้าวของทุกบ้านมารวมกัน และทำเป็นหุ่นผู้ชายและหุ่นผู้หญิง เรียกหุ่นที่ทำจากซังนี้ว่า "ซุมพุก" จากนั้นสร้างศาลเพียงตาเพื่อนำของที่เตรียมไว้มาเซ่นไหว้เจ้าที่นาและแม่โพสพ ทำพิธีแต่งงาน และทำขวัญให้กับซุมพุก แล้วอัญเชิญเจ้าที่นาและแม่โพสพมารับเครื่องเซ่น ป้อนข้าวและน้ำให้ซุมพุก จากนั้นขอให้เจ้าที่นาและแม่โพสพจงช่วยให้ในปีต่อไปได้ผลผลิตสูง แล้วจึงหามซุมพุกไปริมป่า ช่วยกันทำลายซุมพุก แล้วโยนซังที่สร้างเป็นตัวซุมพุกนั้นขึ้นสู่ท้องฟ้าเป็นอันเสร็จพิธีลาซัง ส่วน **พิธีลาซังกลุ่มอำเภอตากใบ** เมื่อกำหนดวันได้แล้วจะนิมนต์พระ ก่อนวันลาซังจะเตรียมทำ ขนมจิน และนำขนมจินเลี้ยงพระ เรียกว่า "วันกินขนมจิน" เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์จะมีการเล่นสนุกสนาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิธีปูของมือบน เป็นพิธีของชาวไทยมุสลิม โดยการนำอาหารมาชุมนุมกลางทุ่งนาที่กำหนดทำ พิธีลาซังข้าว และเชิญโต๊ะครู โต๊ะอิหม่าม โต๊ะปาเก อ่านคุอาขอพรจากอัลลอฮ์ เพื่อความสมบูรณ์ของ ข้าวกล้าในปีต่อไป

พิธีทำบุญสารทเดือนสิบ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ อุทิศส่วนบุญกุศลให้ บรรพบุรุษและเป็นการทำบุญ เพื่อแสดงความยินดี ในโอกาสที่ได้รับผลผลิตทางการเกษตร ในช่วงปลายเดือน ๑ ซึ่งตรงกับพิธีสารท เป็นระยะที่พืชพันธุ์ต่างๆ กำลัง ได้ผล ชาวบ้านที่มีอาชีพเกษตรกรรมจึงทำบุญ โดยนำเอาข้าวหรือพืชผล ของตนไปถวายพระสงฆ์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว และเพื่อผลในการ ประกอบอาชีพ ด้านเกษตรกรรมต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2.1 ประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยในรอบ 12 เดือน

เดือน	ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว			
	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้
พฤษภาคม	- พระราชพิธีไพศาลจรดพระ นังคัลแรกนา (แรกนาไทยและ แรกหว่าน)	- พิธีแฮกนาหรือพิธีแรกนาขวัญ - ประเพณีบุญบั้งไฟ - ประเพณีการนับถือผีต่างๆ		- พิธีสู่วัญของหมู่บ้าน (แก้งบน) - พิธีลาซังหรือประเพณีลาซัง- โต๊ะชุมพุก
มิถุนายน	- พิธีห่มนางแมว	- ประเพณีเบิกบ้านเบิกเมือง (เดือนหกหรือเดือนเจ็ด)	- ประเพณีบูชาแม่โพสพและท้าวจตุ โลกบาล	- พิธีแรกนาขวัญ
กรกฎาคม	- พิธีปั้นเมฆ - สวดคาถาปลาช่อน	- ประเพณีเลี้ยงปู่ตา (ทำก่อนเลี้ยงตา แยก เวลาห่มบั้งไฟขอฝน ต้องแห่ บั้งไฟไปบูชาปู่ตาด้าย) - ประเพณีการเลี้ยงตาแยก - ประเพณีชิงผีฟ้า (เดือนห้าหรือเดือน เจ็ด) - พิธีแรกค่านา (เดือนเจ็ดหรือเดือน แปด)	- พิธีพิธีกรรมแก่พระธรณี - พิธีแฮกนา - เกษมณฑ์ทำนงาม - เกษมณฑ์ป้องกันศัตรูพืช - พิธีสู่วัญค้าย หรือพิธีฮ้องขวัญ ค้าย	- พิธีแรกไถนา - พิธีแรกหว่านข้าว - พิธีแรกค่านา

เดือน	ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว			
	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้
สิงหาคม	- พระราชพิธีพืชมงคล	<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีบุญข้าวประดับดิน - พิธีปลงต้นข้าว (การดำนาเอากล้ามาปักดำในนา) - ประเพณีการขอฝน - พิธีเต้าแม่ นางข้องหรือพิธีเซียงข้อง - พิธีเต้านางแม - พิธีเต้าแม่ นางคัง - พิธีตั้งครกคังสากหรือพิธีโยนครกโยนสาก - พิธีแห่ข้าวพันก้อน - การเทศน์พญาคันคาก - การสวดลาถาปลาคอ - การบ้านางธรณี 		<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีขอฝน - พิธีเชื้อไซ - พิธีแห่ปลาช่อน - พิธีการไหว้ที่้าว-คาย (เดือนเก้าหรือเดือนหก)

เดือน	ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว			
	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้
กันยายน	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชพิธีภัทรบท (พิธีลอยบาป) - พิธีสารทหรือพิธีกว่นข้าวทิพย์ หรือพิธีจัดเตรียมมธุปายาสาคู - การทำขวัญข้าว 	<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีบุญข้าวสาก (สลากกัณฑ์) หรือ - ประเพณีบุญห่อข้าวใหญ่เป็นพิธีบุญฉลองผลที่ได้รับ ครั้งแรกในการ ค่านา - พิธีทำข้าวสัปปียากหรือข้าวมธุปายาส 		<ul style="list-style-type: none"> - พิธีแรกค่านา - ประเพณีสวดทุ่ง - ประเพณีสวดนา - ประเพณีทำบุญสารท
ตุลาคม พฤศจิกายน	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชพิธีอาสาศุขแข่งเรือ - พระราชพิธีจองเปรียงลวดลวด ลอยโคม 	<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีไหลเรือไฟหรือไหลโคมลหรือลอยกระทง (ชาวอีสานที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ทำประเพณีนี้ปีละ 2 ครั้ง คือเดือนสิบเอ็ดและเดือนสิบสอง) - ประเพณีการบูชาผานข้าว เพื่อเป็นการระลึกถึงบุญคุณแห่งเมล็ดข้าวหรือแม่โพสพ 		<ul style="list-style-type: none"> - พิธีสูบขวัญวัว-ควาย

เดือน	ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว			
	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้
ธันวาคม	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชพิธีไล่เรือ - พระราชพิธีตรีโยมพวย ตรีปาย 	<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีนาาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีเอามือและตอมมือ (เกี่ยวข้าว ตีข้าว ทะข้าว) - พิธีแรกนวด - พิธีสูงข้าวหรือพิธีอ่องข้าว - จะทำพร้อมกับการเลี้ยงผีแห่งพื้นนา - พิธีวางข้าวตางน้ำ - พิธีทำนายวันสีกินหรือไม้กิน 	<ul style="list-style-type: none"> - พิธีไล่ศัตรูข้าว - ประเพณีข่มข้าว
มกราคม	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชพิธีเถียนพระโคกินเลี้ยง - ประเพณีการกงเขก 	<ul style="list-style-type: none"> - พิธีปลงข้าวขวัญ - พิธีเซ่นไหว้คานอก และนางธรณี - พิธีเชิญขวัญข้าวหรือเชิญขวัญแม่โพสพเข้าสู่ความสุกบ้าน - การชนข้าวขึ้นยุ้ง - ประเพณีทำบุญ คุณทาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีทานข้าวคันนาตรหรือ - ประเพณีทำบุญลอยข้าว 	<ul style="list-style-type: none"> - พิธีไหว้เจ้าที่นา (ยกันน) ทำกัน 2 ครั้งคือ เริ่มฤดูทำนาและหลังเก็บเกี่ยว - พิธีวางข้าว - พิธีแรกเก็บ - ประเพณีออกปากาน (ในการเกี่ยวข้าว) - ประเพณีทำนาหะหรือทำนาหว่า

เดือน	ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว			
	ภาคกลาง	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้
กุมภาพันธ์	<ul style="list-style-type: none"> - พระราชพิธีทานอหะหะห์ - การทำขวัญข้าวในลานนา - การทำขวัญข้าวเข้ายุ้ง - พิธีปิดยุ้ง-เปิดยุ้ง - ประเพณีบุญกำฟ้า 	<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีกุ่มข้าวใหญ่และสูงขวัญข้าว - ทำวันเตียวกัน 		<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีเชิญขวัญข้าวสู่ยุ้ง - การเหยียบข้าว - การตีข้าว - การนาคข้าว - พิธีทักเมา - พิธีกวนข้าวยาคุกรัด - ข้าวมธุปายาส
มีนาคม				<ul style="list-style-type: none"> - พิธีสู่ขวัญข้าวบมยั้ง
เมษายน		<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีบุญข้าวจ่าง (เดือนสามหรือเดือนสี่) - ประเพณีบุญขึ้นปีใหม่หรืองานบุญสงกรานต์เป็นเดือนหยุดงานเรียกว่า "ตอม" 		<ul style="list-style-type: none"> - พิธีทำขวัญข้าวใหญ่ พิธีเปิดยุ้งข้าว - พิธีวันว่าง - พิธีไหว้เจ้าที่นา (ปลายเดือนห้าหรือเดือนหก)

จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมการเกษตรในแต่ละภาคของประเทศไทยจะมีประเพณีและพิธีกรรมหลักที่คล้ายคลึงกัน แต่จะมีคติความเชื่อหรือพิธีกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูกที่แตกต่างกันไปบ้างในแต่ละภาค แต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งมีผลทำให้พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนาของแต่ละภาคล้วนมีจุดเด่นในตัวเองที่น่าสนใจ นอกจากนี้การสะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรจากพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับข้าวและการทำนาในรอบปี หรือในสิบสองเดือนแล้วนั้น สะท้อนวัฒนธรรมการเกษตรจากขั้นตอนการทำงานระบบเหมืองฝาย เครื่องมือเครื่องใช้ พันธุ์ข้าว อาหารการกิน ศิลปการแสดง การละเล่นต่างๆ เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๓

การพิจารณาที่ตั้งโครงการ

๓.๑ การพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการในภาคกลาง

เนื่องจาก เป็นโครงการที่มีความสำคัญ ดังนั้นการเลือกที่ตั้งในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งจะต้องพิจารณา โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

๑. เมื่อพิจารณาถึงผู้เข้ามาใช้บริการ ตามปกติโครงการประเภทนี้มีผู้มาใช้ที่มีสติมากที่สุดจะเป็นนักเรียน นักศึกษารองลงมาเป็นประชาชนและนักท่องเที่ยวซึ่งโครงการจะต้องตอบสนองผู้ใช้ได้ทั่วถึง

๒. ในแง่วัตถุประสงค์ของโครงการ จะต้องเป็นแหล่งที่สามารถเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์เรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยได้

๓. เกี่ยวกับความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ เพื่อให้โครงการเป็นประโยชน์ต่อประชาชนได้เต็มที่และถูกต้องตรงตามนโยบายของรัฐ

เมื่อกำหนดข้อพิจารณาดังกล่าวก็สามารถสรุปได้ว่า จังหวัดที่จะนำมาทำการเลือกสถานที่ตั้งโครงการ จะต้องมียกยณะดังนี้

- ก. เป็นจังหวัดที่มีความพร้อมทางด้านการศึกษา การคมนาคมและการสาธารณสุข
- ข. เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพสูงในแง่การท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยวเข้าชมโครงการ รวมทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย
- ค. มีลักษณะเด่นที่จะเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยได้
- ง. มีจำนวนประชากรที่เหมาะสมมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควรที่จะรองรับโครงการได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากข้อกำหนดในการพิจารณาสามารถสรุปได้ว่า จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นที่ตั้งที่เหมาะสมโดยมีเหตุผลสนับสนุนดังนี้

๑. สุพรรณบุรี เป็นเมืองโบราณ พบหลักฐานทาง โบราณคดี มีอายุไม่ต่ำกว่า ๓,๕๐๐-๓,๘๐๐ ปี พบว่าเป็นอยู่ช้ำวอน้ำที่สำคัญมาแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังเป็นแหล่งผลิตข้าวที่มากที่สุดในประเทศ และมีจังหวัดล้อมรอบที่ปลูกข้าวเป็นหลัก

๒. จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นจังหวัด ที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย เช่น แหล่งท่องเที่ยว ทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทอง, พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุพรรณบุรี) แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตและกิจกรรม (หมู่บ้านควาย, หอคอยบรรหาร-แจ่มใส, ตลาด ๑๐๐ ปีสามชุก) แหล่งท่องเที่ยว ทางศาสนสถาน (พระพุทธรบาท วัดเขาคีตลิก, หลวงพ่อโต วัดป่าเลไลยก์, วัดไผ่โรงวัว) แหล่งท่องเที่ยว ทางธรรมชาติ (อุทยานแห่งชาติพุเตย, อุทยานมัจฉาวัดพระนอน, เขื่อนกระเสียว)

๓. แนวโน้มการท่องเที่ยวของจังหวัดสุพรรณบุรี สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาได้มากขึ้น มีเส้นทางตัดใหม่ที่ทำให้การเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปสุพรรณบุรี ใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง และการคมนาคมจากภาคต่างๆมายังสุพรรณบุรีมีความสะดวก

๓.๒ การพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการในระดับจังหวัด

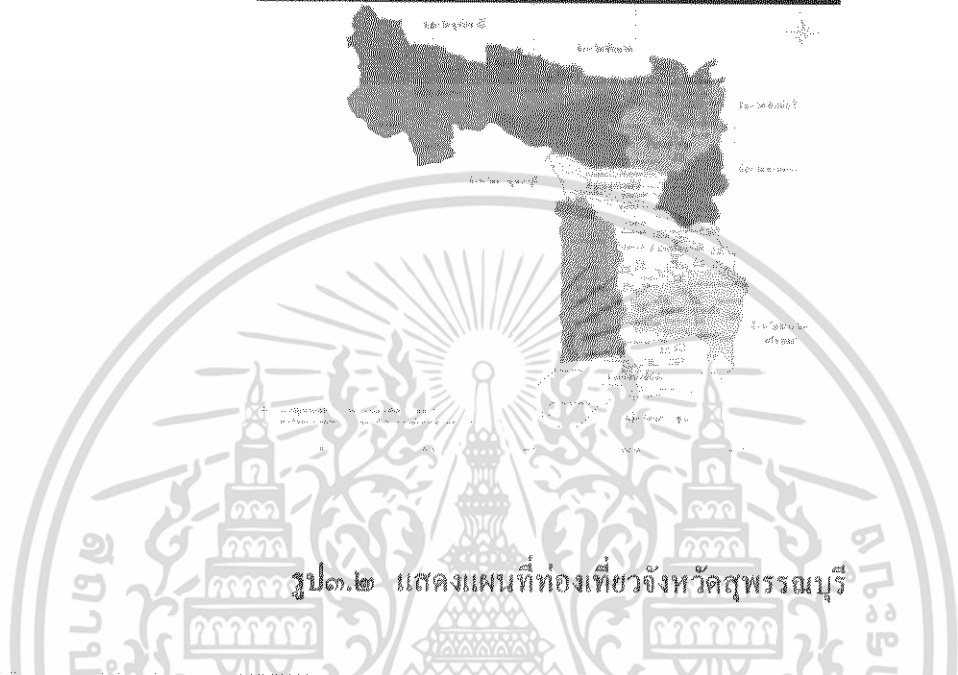
การพิจารณาเลือกตำแหน่งที่ตั้งโครงการที่เหมาะสม มีเกณฑ์พิจารณาดังนี้

- อยู่ในเขตที่ผังเมืองกำหนดให้สามารถจัดตั้งโครงการได้
- อยู่ใกล้ศูนย์กลางเมืองหรือตัวเมืองใกล้กับบริเวณสถาบันการศึกษา
- การเข้าถึงสะดวก มีถนนละรถประจำทางผ่านประจำ
- มีสภาพแวดล้อมที่ดี
- มีขนาด รูปร่าง เหมาะกับขนาด โครงการ

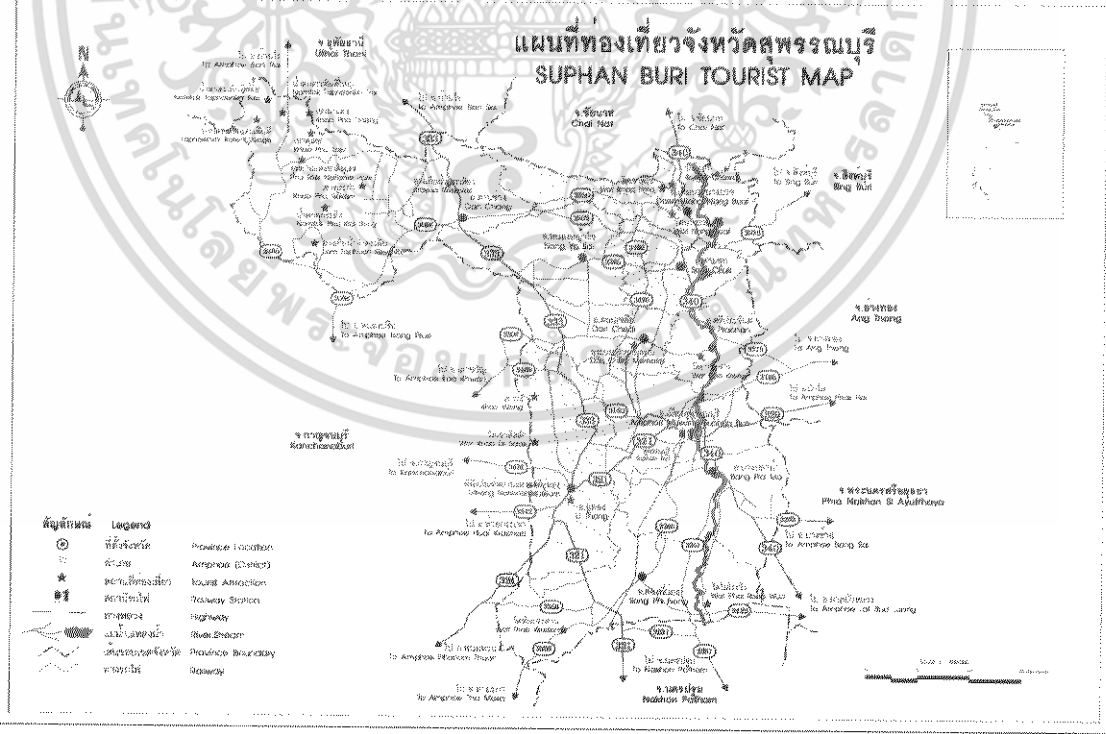
จากข้อกำหนดข้างต้นได้เลือกเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรีเนื่องจากมีความเจริญค่อนข้างสูงเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาและเป็นจุดแวะพักจุดหนึ่งของนักท่องเที่ยว

รูป ๓.๑ แสดงแผนที่เขตปกครองจังหวัดสุพรรณบุรี

แผนที่เขตการปกครองจังหวัดสุพรรณบุรี

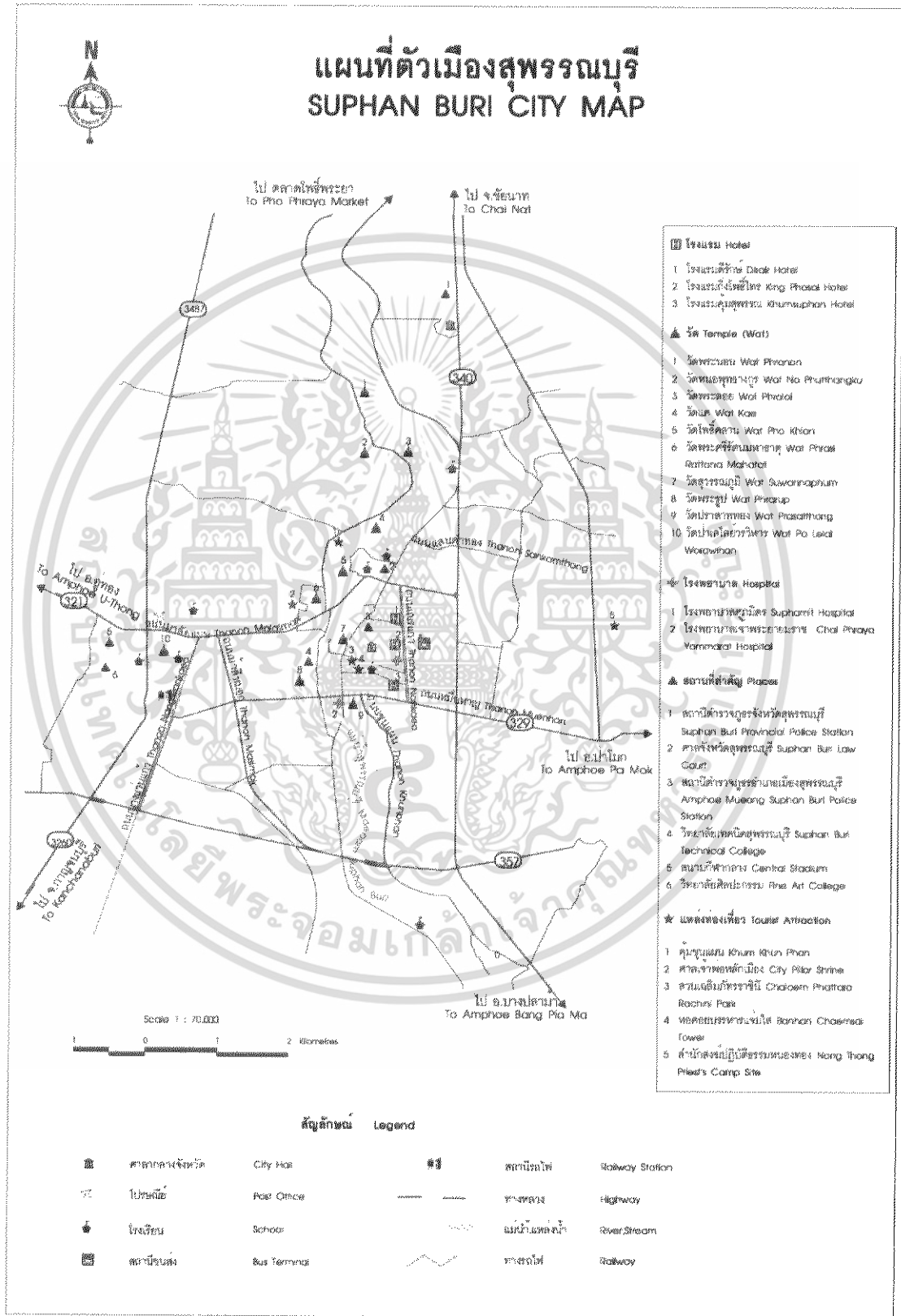

รูป ๓.๒ แสดงแผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดสุพรรณบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูป๓.๔ แสดงแผนที่ตัวเมืองสุพรรณบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓.๓ การพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการ

หลักเกณฑ์การพิจารณาเลือกเพื่อเปรียบเทียบและให้คะแนน มีดังนี้

๑. ย่าน (Zoning)

- เนื่องจากเป็นโครงการที่ให้ความรู้ความเพลิดเพลิน การพักผ่อน สำหรับนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไปจึงควรอยู่ใกล้ชุมชน หรือในเขตต่อเนื่องกับเขตการศึกษา หรือเขตวัฒนธรรม
- อยู่ในข้อกำหนดของผังเมือง
- ไม่ควรอยู่ในย่านอุตสาหกรรมหรือการค้า

๒. การจราจรและการเข้าถึง (Traffic And Accessibility)

- อยู่ในที่ที่การจราจรสะดวก ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต
- ขวดยานและผู้คนเข้าถึงได้ง่ายไม่เสียเวลาไม่ยุ่งยากทั้งทางเข้า ทางรถยนต์ รถประจำทาง และอื่นๆ

๓. ราคาที่ดิน (Land Cost) และเจ้าของ

- การได้มาของที่ดิน คำนึงความเป็นไปได้

๔. สภาพแวดล้อม (Environment)

- ควรใช้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
- มีขนาดรูปร่างของที่ดินกว้างขวางเหมาะสมกับขนาดโครงการ
- ไม่มีปัญหาเรื่องมลภาวะ มีบรรยากาศร่มรื่น

๕. ความเป็นศูนย์กลาง (Center)

- มีความสัมพันธ์และความเป็นศูนย์กลางกับแหล่งท่องเที่ยวการศึกษา
- ควรอยู่ใกล้กับสถาบันวัฒนธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากอาจมีการประสานงานด้านกิจกรรมต่างๆ

การพิจารณาเลือกที่ตั้งจำนวน ๓ ที่มาทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อหาที่ตั้งโครงการที่เหมาะสม ได้แก่

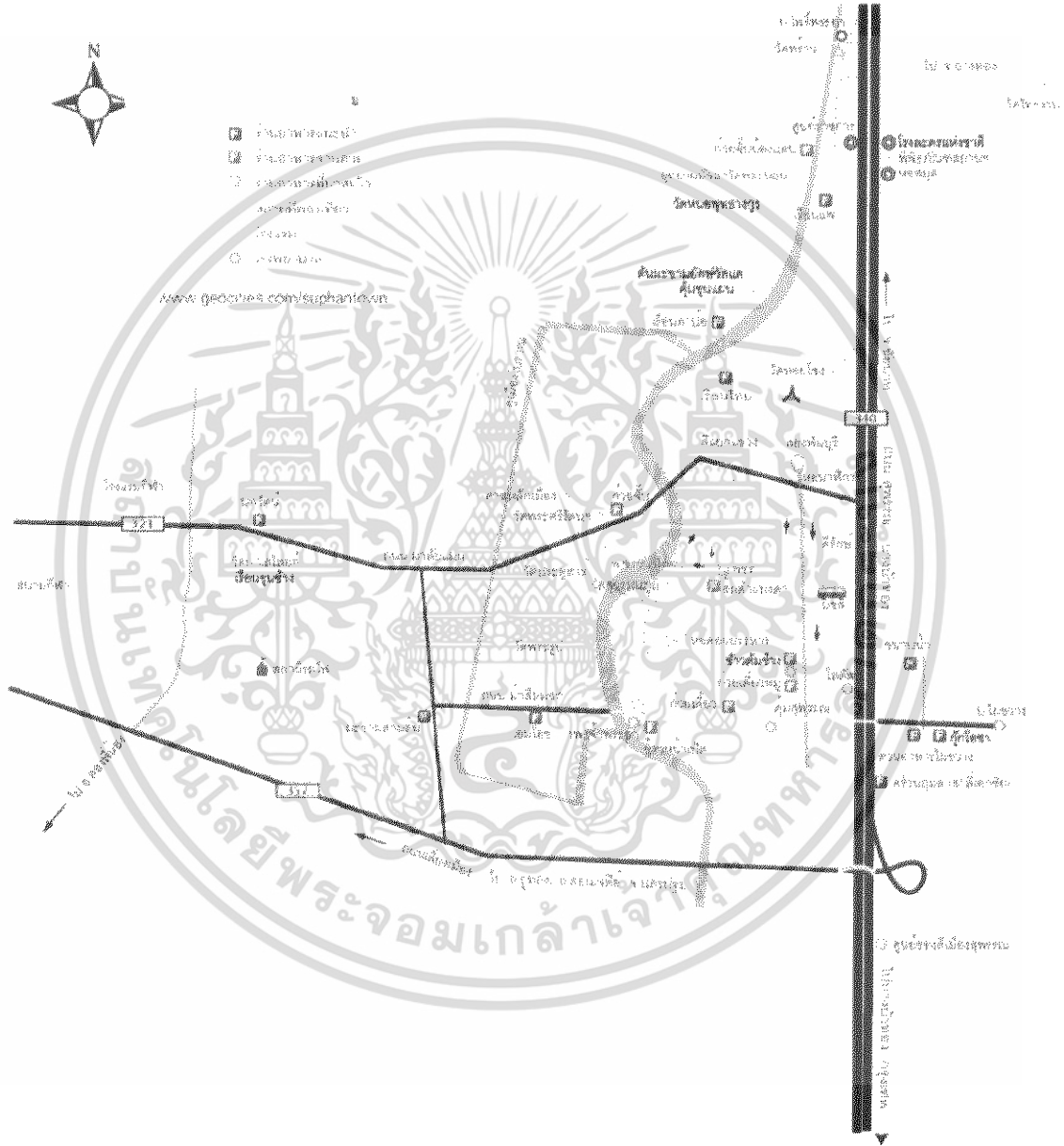
ที่ตั้ง ก ตั้งอยู่ติดถนนหลวงหมายเลข ๓๔๐ อยู่ในย่านศูนย์ราชการ มีพื้นที่ประมาณ ๒๒ ไร่

ที่ตั้ง ข ตั้งอยู่ติดถนนมาลัยแมน อยู่ทางด้านเหนือของสนามกีฬาจังหวัดสุพรรณบุรีมีพื้นที่ประมาณ ๒๖ ไร่

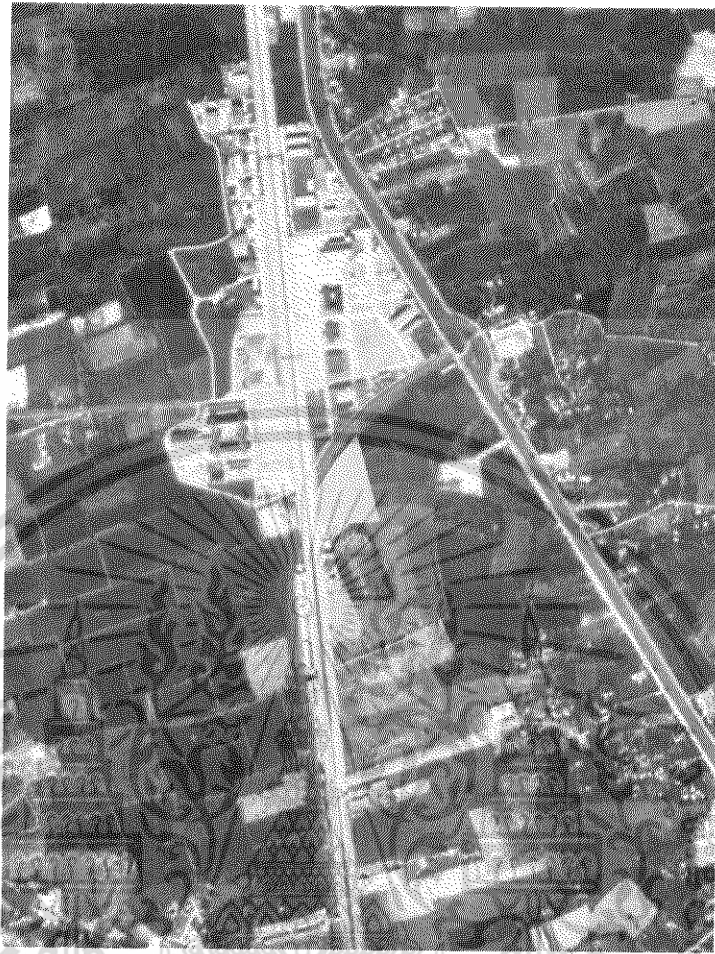
ที่ตั้ง ค ตั้งอยู่ติดถนนหลวงหมายเลข ๓๔๐ อยู่ใกล้แยกถนนเลียบเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี ตรงข้ามกับศูนย์ของดีเมืองสุพรรณบุรี มีพื้นที่ประมาณ ๒๔ ไร่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูป๓.๕ แสดงแผนที่แสดงสถานที่ท่องเที่ยว โรงแรม โรงพยาบาลเขตเทศบาลเมืองสุพรรณบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูป ๓.๗ แสดงภาพถ่ายทางอากาศของที่ตั้ง ก.

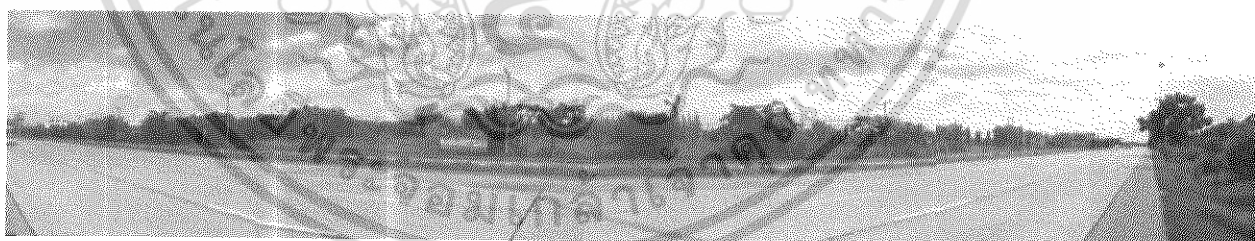

รูป ๓.๘ แสดงสภาพที่ ตั้ง ก.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูป๓.๘ แสดงภาพถ่ายทางอากาศของที่ตั้ง ข.

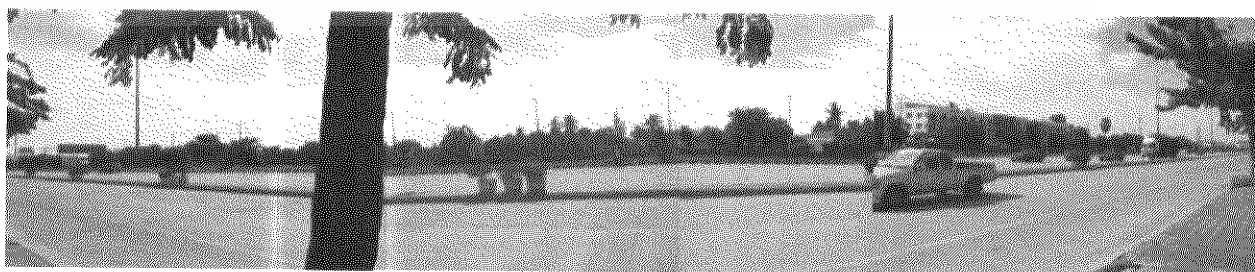

รูป๓.๑๐ แสดงสภาพที่ที่ตั้ง ข.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูป๓.๑๑ แสดงภาพถ่ายทางอากาศของที่ตั้ง ค.

รูป๓.๑๑ แสดงสภาพที่ต้ง ค.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ๓.๑ หลักเกณฑ์การพิจารณาที่ตั้งแต่ละแห่งพร้อมรายละเอียด

หลักเกณฑ์	ที่ตั้ง	รายละเอียด
๑	ก	- ปัจจุบันเป็นที่ว่าง โล่ง เป็นพื้นที่สูงน้ำท่วมไม่ถึง ต่ำกว่าระดับถนน ประมาณ ๑๐ เซนติเมตร อยู่ในเขตชุมชนย่านที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง ใกล้สถานที่ราชการ สถานศึกษา และไม่ห่างจากย่านการค้ามากนัก
	ข	- ปัจจุบันเป็นที่ว่าง โล่ง อยู่ในย่านที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง อยู่ห่างจากสถานที่ราชการ สถานศึกษาไม่มากนัก
	ค	- ปัจจุบันเป็นที่ว่าง โล่ง อยู่ในย่านที่พักอาศัยหนาแน่นน้อย อยู่ห่างจากสถานที่ราชการ สถานศึกษามากนัก
๒	ก	- อยู่ห่างจากศูนย์ราชการ ประมาณ ๕ เมตร ถนนด้านหน้าเป็นถนนหลวง หมายเลข ๓๕๐ มีป้ายรถเมล์อยู่ห่างจาก โครงการประมาณ ๑๐๐ เมตร ไฟฟ้าและประปาเข้าถึงสะดวก
	ข	- อยู่ห่างจากศูนย์ราชการ ด้านหน้าเป็นถนนสายรอง มีเกาะกกลางถนน มีไฟฟ้าและน้ำประปาเข้าถึงสะดวก
	ค	- อยู่ห่างจากศูนย์ราชการประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร ไม่ไกลจากย่านการค้า ด้านหน้าเป็นถนนหลวงหมายเลข ๓๕๐ เป็นถนนสายหลัก
๓	ก	- เป็นที่ดินของเอกชน
	ข	- เป็นที่ดินของเอกชน
	ค	- เป็นที่ดินของเอกชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หลักเกณฑ์	ที่ตั้ง	รายละเอียด
๔	ก	- ทิศเหนือติดกับที่นา ทิศใต้ติดถนนสายเล็ก ทิศตะวันออกติดที่นา ทิศตะวันตกติดทางหลวงหมายเลข ๑๔๐
	ข	- ทิศเหนือติดถนนสายเลี่ยงเมือง ทิศใต้ติดทางรถไฟ ทิศตะวันออกติดนา ทิศตะวันตกติดถนนสายรอง
	ค	- ทิศเหนือติดซอย ทิศใต้ติดนา ทิศตะวันออกติดนา ทิศตะวันตกติดถนน ทางหลวงหมายเลข ๑๔๐
๕	ก	- อยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยว เป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมดี อยู่ใกล้กับศูนย์ ศิลปวัฒนธรรมง่ายต่อการติดต่อประสานงาน
	ข	- อยู่ใกล้สถานศึกษาและแหล่งชุมชน
	ค	- อยู่ใกล้ย่านการค้า

* หมายเหตุ: รายละเอียดเบื้องต้นมีจรรยาบรรณผู้ประกอบธุรกิจการสำรวจด้วยตนเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ๓.๒ ตารางเปรียบเทียบความเป็นไปได้ของโครงการ

หลักเกณฑ์	ความสำคัญ	ก		ข		ค	
		คะแนน	รวม	คะแนน	รวม	คะแนน	รวม
๑. ย่าน	๒	๓	๖	๒	๔	๒	๔
๒. การจราจรและการเข้าถึง	๓	๓	๙	๒	๖	๒	๖
๓. ราคาที่ดิน	๑	๓	๓	๒	๒	๒	๒
๔. สภาพแวดล้อม	๒	๓	๖	๒	๔	๑	๒
๕. ความเป็นศูนย์กลาง	๓	๒	๖	๒	๖	๓	๙
	รวม		๓๐		๒๒		๒๓

การให้คะแนน

๓ ต่ำมาก

๒ ค

๑ ปานกลาง

สรุป จากการเปรียบเทียบ เลือกที่ตั้ง ก. ติดกับศูนย์ศิลปวัฒนธรรมและตรงข้ามศูนย์โครงการ เป็นที่ตั้งโครงการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๔

การศึกษาอาคารตัวอย่างประเภทเดียวกัน

อาคารภายในประเทศ

พิพิธภัณฑ์การเกษตรเฉลิมพระเกียรติ

ประวัติความเป็นมา

เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในปี พุทธศักราช 2539 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จัดทำโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์การเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ ณ ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ในพื้นที่ประมาณ 500 ไร่ เพื่อเป็นสถานที่เผยแพร่พระราชกรณียกิจของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยกับการพัฒนาการเกษตรและรวบรวมผลงานด้านการพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในการเผยแพร่พระเกียรติคุณ และพระบุญญาธิการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
๒. เพื่อเป็นการแสดงถึงเรื่องราว และวิวัฒนาการเกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องมือในด้านเกษตรกรรม ของภาคต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อเป็นแหล่งความรู้ความเข้าใจแก่บุคคลทั่วไป ได้ศึกษาความเป็นมาในด้านปฐมนิยบุคคล ที่ได้สร้างคุณประโยชน์ทางด้านเกษตรและโครงการพระราชดำริเกี่ยวกับการเกษตรและโครงการพระราชพิธีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเกษตร
๓. เพื่อเป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า วิจัยรวมถึง การกำหนดแนวทางการอนุรักษ์พืชพันธุ์ การเกษตร และพันธุ์สัตว์ที่หายาก ตลอดจนจัดระบบ เผยแพร่ข้อมูลด้านการเกษตร โดยใช้เทคโนโลยีด้านสารสนเทศ ในลักษณะ One-Stop-Service ให้ข่าวสารถึงผู้ใช้เทคโนโลยีมากที่สุด และยังสามารถสืบค้นข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๔. เพื่อให้ประชาชนและบุคคลทั่วไป ได้เข้าใจถึงระบบ และกระบวนการ ในการดำเนินงาน ของหน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในการอนุรักษ์และสืบสารเรื่องราว ความเป็นมาต่างๆ ทางด้านการเกษตรกรรมของประเทศไทย

๕. เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการสัมมนาแสดงสินค้า และผลงานทางด้านการเกษตรของรัฐบาล และเอกชน และฝึกอบรม การเกษตร จากสถาบัน เกษตรและธุรกิจด้านการเกษตร ปศุสัตว์ ประมง ป่า ไม้ และการบริการ ด้านการเกษตร

จุดมุ่งหมาย

เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการเผยแพร่พระเกียรติคุณและ พระบุญญาธิการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

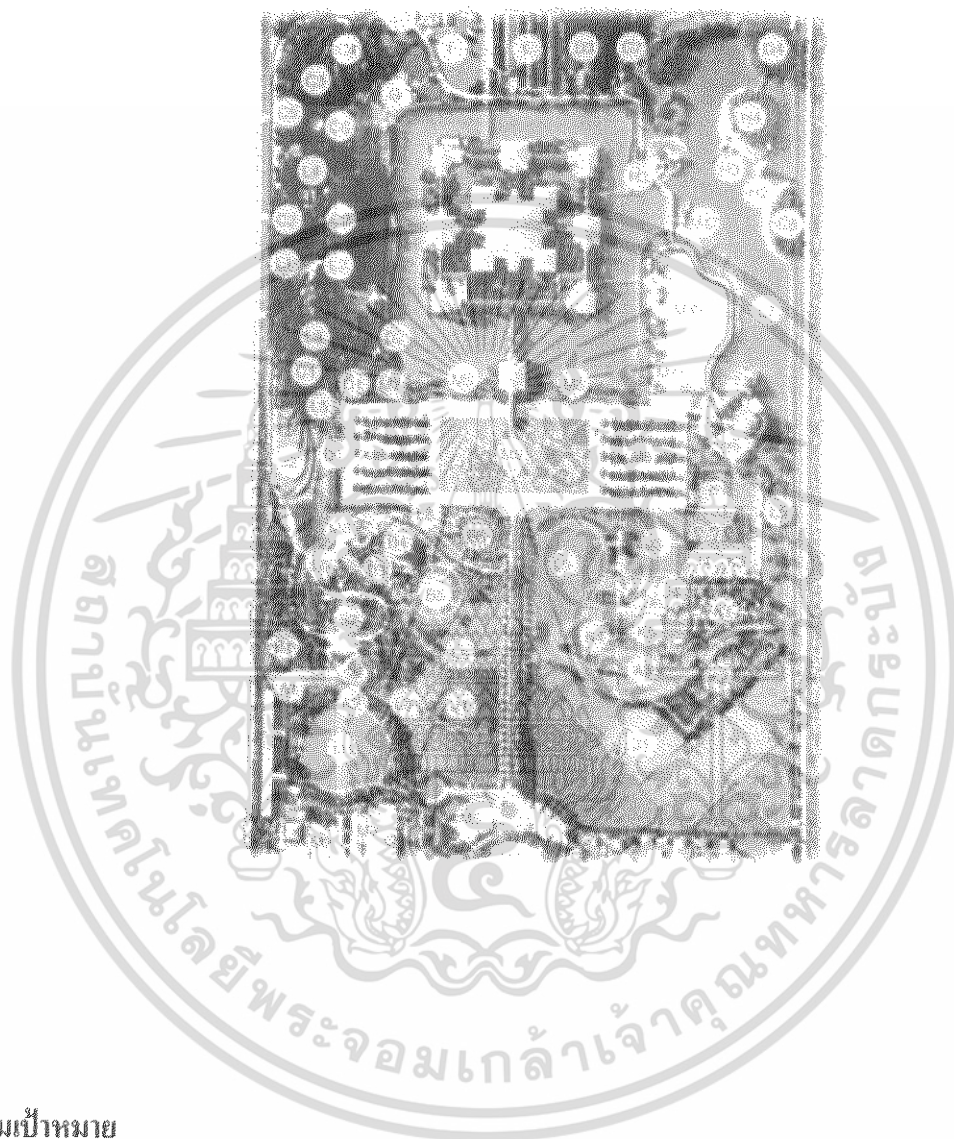
เพื่อเป็นการแสดงเรื่องราวและวิวัฒนาการ เกี่ยวกับเครื่องมือเครื่องมือในด้านเกษตรกรรม ของ ภาครต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อเป็นแหล่งความรู้ ความเข้าใจแก่บุคคลทั่วไป ได้ศึกษาความ เป็นมาในค่านิยมบุคคลที่ได้สร้างคุณประโยชน์ทางด้านการเกษตรและ โครงการพระราช ดำริ เกี่ยวกับการเกษตรและ โครงการพระราชพิธีต่างๆที่เกี่ยวกับการเกษตร

เพื่อเป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า วิจัย รวมไปถึงการกำหนดนโยบายทางการอนุรักษ์พืชพันธุ์ การ เกษตร และพันธุ์สัตว์ที่หายาก ตลอดจนจัดระบบ เผยแพร่ข้อมูลด้านการเกษตร โดยใช้เทคโนโลยีด้าน สารสนเทศ ในลักษณะ One-Stop-Service ให้ข่าวสารถึงผู้ใช้เทคโนโลยีมากที่สุด และยังสามารถสืบค้น ข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

เพื่อให้ประชาชนและบุคคลทั่วไป ได้เข้าใจถึงระบบ และกระบวนการ ในการดำเนินงานของ หน่วยงาน ในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในการอนุรักษ์และสืบสารเรื่องราว ความเป็นมาต่างๆทางด้านการเกษตรกรรมของประเทศไทย

เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการสัมมนา แสดงสินค้า และผลงานทางด้านการเกษตรของรัฐบาล และ เอกชน และฝึกอบรม การเกษตร จากสถาบัน เกษตรและธุรกิจด้านการเกษตร ปศุสัตว์ ประมง ป่าไม้ และการบริการ ด้านการเกษตร

รูป ๔.๑ แสดงผังพิพิธภัณฑ์การเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายและจำนวนผู้เข้าชมที่คาดการณ์เมื่อโครงการนี้แล้วเสร็จ มีดังนี้
 กลุ่มนักเรียน และ นักศึกษา

กลุ่มประชาชนทั่วไปที่มีแหล่งพักอาศัยในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

กลุ่มนักท่องเที่ยว กรู๊ปทัวร์ชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะทัวร์ด้านศิลปวัฒนธรรม เส้นทาง
 กรุงเทพฯ – อูซุบายา

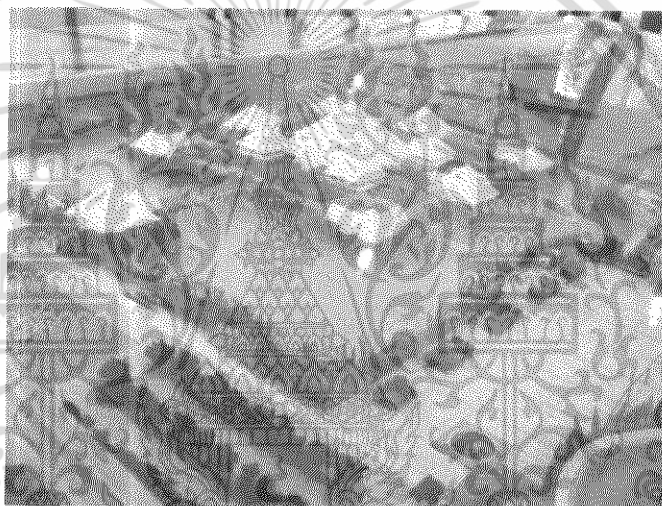
กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาจากองค์กร หน่วยงานภาครัฐบาลและเอกชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การออกแบบ

ตัวอาคารได้รับการออกแบบด้วยสถาปัตยกรรมของหมู่อาคารหลังคาทรงปั้นหยา ประดับประดาด้วยเอกลักษณ์อันวิจิตรของศิลปะสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ อาคารพิพิธภัณฑ์ การเกษตรเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประกอบด้วย อาคาร 9 หลัง สร้างตาม รัชกาลไทยในปัจจุบัน คือ รัชกาลที่ 9 หลังคาสีเหลืองทอง หมายถึง สีในวัน พระราชสมภพ ของ รัชกาลที่ ๙ ซึ่งตรงกับ วันจันทร์และหลังคาที่เชื่อมต่อกับตัวอาคารเป็น สีเขียวหมายถึงความอุดม สมบูรณ์ ทางเกษตร

รูป ๔.๒ แสดงกลุ่มอาคารพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติฯ

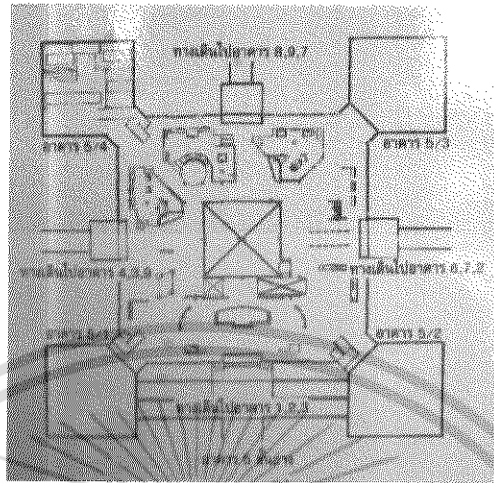

อาคารเฉลิมพระเกียรติ

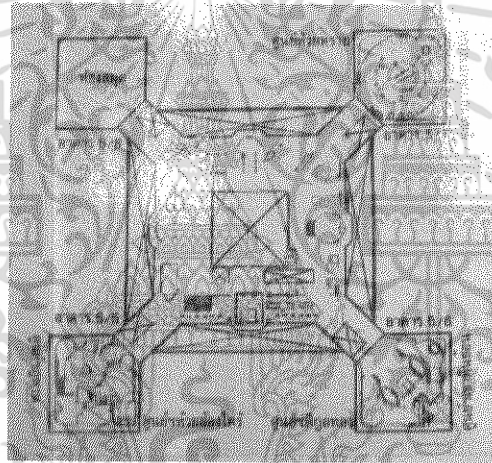
- ชั้น ๑ นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการเกษตรกรรมของไทย
- ชั้น ๒ นำเสนอเรื่องราวโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- ชั้น ๓ ห้องประชุมและจัดนิทรรศการหมุนเวียน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

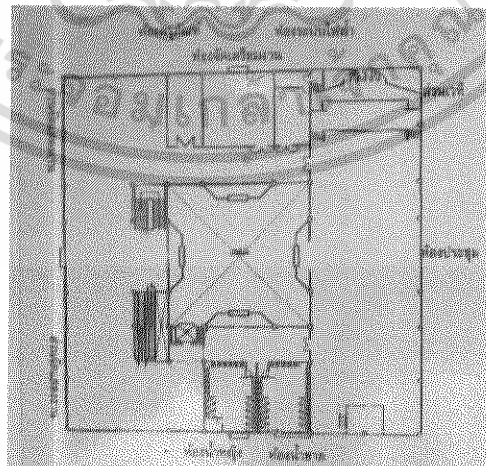
รูป ๔.๓ แสดงผังพื้น ชั้น ๑, ๒ และ ๓ ของอาคารเฉลิมพระเกียรติฯ และพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติฯ ตามลำดับ

แสดงผังชั้นที่ ๑

แสดงผังชั้นที่ ๒

แสดงผังชั้นที่ ๓

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การจัดแสดง

เพื่อให้ความเห็นสอดคล้องกับ แนวความคิดที่ต้องการให้เป็นพิพิธภัณฑ์ ที่ให้ความรู้สึกลึ้นไหวสัมผัสได้ ผู้เข้าชมสามารถ ได้รับความรู้ และความเพลิดเพลินในเวลาเดียวกัน แนวการจัดแสดงจึงได้พยายามให้ผู้เข้าชมมีอารมณ์ร่วมมากที่สุดโดยวิธีการต่างๆ ดังต่อไปนี้

การสร้างบรรยากาศให้สอดคล้องกับเรื่องราวที่จัดแสดงเช่น การจำลองสภาพป่า,สภาพชุมชนเกษตรกร, บรรยากาศใต้ทะเลเป็นต้น

นำเสนอด้วยเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น การถาม-ตอบหรือหาข้อมูลจากเครื่องคอมพิวเตอร์ นำเสนอด้วยเทคนิค Magic Vision การจัดแสดงเป็นเรื่องราวประกอบ แสง สี เสียง ภาพ การนำผู้ชมไปยังจุดแสดงกิจกรรมทั้งภายใน และภายนอกอาคารให้เกิดความสนุกสนานตื่นเต้น สะดวกสบายและอยากจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ได้จัดขึ้น อาทิเช่น การจัดให้มีเรือเพื่อนำชมกิจกรรมต่างๆทางน้ำ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมภายนอกอาคาร ณ พิพิธภัณฑ์การเกษตรฯ มีการจัดกิจกรรมทางการเกษตรกลางแจ้งที่มีทั้งการแสดง การสาธิต การทดลองวิจัยและกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ ของผู้เข้าชมโดยกิจกรรมการเกษตรมีความหลากหลาย ตามรูปแบบ และสภาพภูมิประเทศ ที่จัดจำลองขึ้น อาทิ เรือนเพาะปลูก แปลงนาสาธิต และการจำลองสภาพวิถี ชีวิต รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรที่ครอบคลุมทุกภูมิภาค ของประเทศไทยการจัดกิจกรรม ณ พิพิธภัณฑ์การเกษตรฯ นอกจากการจัดกิจกรรมภายในอาคาร แล้วทางพิพิธภัณฑ์ฯยังได้จัดให้มีการทำกิจกรรม และการแสดงกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตรกลางแจ้งอีกด้วย ทั้งการแสดงการสาธิตการทดลองวิจัยและกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจและการเข้าร่วมทำกิจกรรมของผู้เข้าชม โดยกิจกรรม การเกษตรมีความหลากหลายรูปแบบ เช่น

นาข้าว

แปลงนามีสถิตพันธุ์จำหน่าย

สาธิตวิธีการตกกล้า การเตรียมดิน ปักดำการดูต้นข้าวจนกระทั่งเก็บเกี่ยวและจำหน่ายพันธุ์ข้าวที่ได้จากแปลงนาพันธุ์เนื่องในโอกาสนิทรรศการประจำปี

แปลงนาข้าวขั้นบันได

สาธิตขั้นตอนการทำนา ได้แก่ การเตรียมแปลงกล้าการถอนกล้าการเตรียมดินและการปักดำบนพื้นที่นาข้าวขั้น บัน ไคบริเวณเชิงเขาที่จำลองขึ้น สำหรับแสดงพันธุ์ข้าว ได้แก่ พันธุ์ข้าวนาปี และพันธุ์ข้าวนาปรัง แปลงแสดงขั้นตอนการทำนาโดยแยกเป็นการทำนาค้าและการทำนา “ นาหว่านน้ำคม ”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูป ๔.๔ แสดงกิจกรรมและการจัดการแสดงในพิพิธภัณฑ์

องค์ประกอบเสริมต่างๆ

นอกจากการจัดให้เป็นพิพิธภัณฑ์การเกษตรแล้ว โครงการยังมีศักยภาพที่จะเป็นศูนย์ฝึกอบรมและประชุมสัมมนาด้านวิชาการเกษตร ด้วยองค์ประกอบเสริมอื่นๆ อันได้แก่ ห้องประชุมขนาด ๔๐๐ ที่นั่ง ๑ ห้อง ,ห้องสัมมนาแบบ STATION ขนาด ๒๐๐ ที่นั่ง ๑ ห้อง, ห้องสมุดขนาด ๖๒๕ ตร.ม. ตลอดจนพื้นที่สำหรับจัดนิทรรศการหมุนเวียนภายในอาคาร ๗๕๐ ตร.ม.

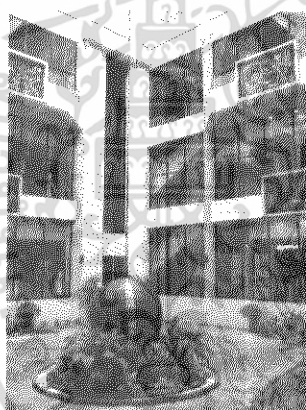
นอกจากเนื้อหาด้านกิจกรรมการเกษตรต่างๆแล้ว ทางโครงการยังได้จัดองค์ประกอบเสริมอื่นๆ เพื่อบริการผู้เข้าชม เช่น จัดทำร้านจำหน่ายอาหาร - เครื่องดื่ม, เตรียมลานเอนกประสงค์เพื่อจัดเป็นตลาดนัดผลิตผลการเกษตรหรือ จัดแสดงเครื่องจักรกล เทคโนโลยีการเกษตรใหม่ๆหรือกิจกรรมตามเทศกาลหมุนเวียนกันไป, จัดสร้างภูเขามิว พร้อมร้านอาหาร, ร้านจำหน่ายของที่ระลึก หรือผลิตภัณฑ์แปรรูปของโครงการหรือกลุ่มชุมชนการเกษตรตามที่ตั้งๆ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้เข้าชมโครงการและประชาชนทั่วไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ตั้ง

พิพิธภัณฑสถานการเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ ตั้งอยู่ ณ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ในเนื้อที่ประมาณ ๕๐๐ ไร่ปัจจุบันเป็นสถานที่ทดลองปลูกข้าวคลองหลวง ตั้งอยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมนวนคร ถนนพหลโยธิน กม.ที่ ๔๖-๔๗ พพิธภัณฑสถานการเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ ประกอบด้วย กลุ่มที่เป็นอาคารพิพิธภัณฑสถาน มีอาคารหลักและอาคารบริวารเชื่อมโยงกับอาคารหลัก พร้อมด้วยสระเก็บน้ำรอบบริเวณอาคาร ลานจอดรถ และส่วนที่บริเวณด้านหน้าอาคารและมีพื้นที่โล่งแจ้งสำหรับจัดแสดงกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตรให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ

รูป ๔.๕ แสดงทัศนียภาพภายในอาคารพิพิธภัณฑสถานการเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการศึกษาอาคารตัวอย่างพบว่า สิ่งที่สามารถนำมาปรับใช้ใน โครงการได้คือ

๑. อาคารแบ่งแยกออกเป็นส่วนๆ ทำให้ง่ายต่อการติดต่อ การทำงาน
๒. โครงการมีการให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของโครงการ มีการให้นักเรียนได้ทดลองและร่วมปฏิบัติจริง ทำให้นักเรียนมีความสนใจเรียนรู้มากยิ่งขึ้น
๓. ตัวอาคาร มีสภาพแวดล้อมที่ให้บริการของสังคม เป็นชาวเกษตร ดูเหมาะสมกับโครงการ
๔. ในการออกแบบอาคาร มีแนวคิดมาก่อน ทำให้ตัวอาคารและโครงการสอดคล้องกัน
๕. มีทางเดินที่มีหลังคาเชื่อมถึงกันในแต่ละอาคาร ช่วยกันแดดกันฝนได้ดี
๖. โครงการมีการจัดกิจกรรมพิเศษที่สามารถให้นักเรียน นักศึกษาได้เข้าร่วมตลอดปี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความเป็นมาของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย – สุพรรณบุรี

บริษัท พีพี แอนด์ พี ทรานสปอร์ต จำกัดทำการเปิดโครงการหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย สุพรรณบุรี เมื่อกลางเดือนมีนาคม๒๕๔๕ อย่างเป็นทางการ บนเนื้อที่ ๗๐ ไร่ ติดกับถนนทางหลวง หมายเลข๗๔๐ซึ่งเป็นถนนสายหลักของอำเภอสรีประจันต์และจังหวัดสุพรรณบุรี บ้านควายสุพรรณบุรี เป็นโครงการที่สะท้อนถึงวิถีการดำรงชีวิต ของชาวไทยชนบทในสมัยก่อนซึ่งมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับควาย บ้านควายสุพรรณบุรีถูกสร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และรักษาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกของประเทศไทย

นอกจากนี้โครงการบ้านควายยังสนองนโยบายของรัฐบาล โดยการสร้างงานสร้างรายได้และสร้าง โอกาสให้แก่ชุมชน และชุมชนใกล้เคียง ในการทำมาหากันประกอบอาชีพอย่างพอเพียง

บ้านควาย เปิดทุกวัน เวลา ๘.๐๐ น. – ๑๘.๐๐ น.

ผู้เข้าชมชมกันสามารถสัมผัสกับวิถีการดำเนินชีวิตแบบย้อนยุค และกิจกรรมที่น่าสนใจต่างๆ เช่น การทำนาแบบโบราณที่ใช้แรงงานจากควาย และอุปการะการทำนาแบบโบราณ หมู่บ้านชาวนา และสวนสมุนไพร

บ้านควายสุพรรณบุรี ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และรักษาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกของประเทศไทย ซึ่งท่านสามารถเดินชมรอบๆ ภายในบริเวณที่เราจัดแสดงงานพิธีต่างๆ อาทิเช่น การแต่งงานแบบไทย การทำขนมไทย การแสดงความสามารถพิเศษของควายไทย ชมวิถีการอนุรักษ์หมู่บ้านชาวนาและบ้านเรือนไทยโบราณ พร้อมทั้งมีการจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองอีกมากมาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บ้านเรือนไทย (ภาคกลาง)

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคกลางเป็นที่ลุ่มน้ำท่วมถึง มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านเป็นจำนวนมาก เรือนไทยภาคกลางจึงมีลักษณะเป็นเรือนชั้นเดียว ยกพื้นใต้ถุนสูง มุงด้วยกระเบื้องดินเผา จาก แฝก หญ้าคาและใบตองตึง นิยมปลูกกันริมแม่น้ำลำคลองเพราะสมัยก่อนแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก

เรือนไทยภาคกลางที่ก่อสร้างตัวขึ้นใหม่

ประกอบด้วยเรือนนอนซึ่งมีห้องนอนและห้องโถงหนึ่งหลัง เรือนมี 3 ช่วงเสา 2 ช่วงเสาเป็นห้องนอนอีก 1 ช่วงเสาเป็นห้องโถง มีไว้สำหรับเลี้ยงพระ รับแขก รับประทานอาหาร และพักผ่อน เมื่อครอบครัวชายตัว ลูกชายหรือลูกสาวโตขึ้นและมีครอบครัว โดยตกลงว่าจะอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้ว พ่อแม่จะปลูกเรือนให้อยู่หลังหนึ่งต่างหาก อาจสร้างขึ้นตรงข้ามกับเรือนของพ่อแม่ โดยมีชานเป็นตัวเชื่อม เกิดเป็นเรือนหมู่ขึ้น

รูป ๔.๖ แสดงเรือนหมู่

เรือนหมู่

คือเรือนที่ปลูกอยู่ในที่เดียวกันมีหลายหลัง ระยะต่อมาเมื่อมีความเจริญแล้วอาจมีชานแล่นกลางติดต่อกันได้ตลอด เรือนเหล่านี้หลังหนึ่งเป็นเรือนเดิมที่พ่อแม่อยู่ นอกนั้นเป็นเรือนหลังย่อมกว่าเป็นที่อยู่ของบุตรสาวที่ออกเรือนไปแล้ว ส่วนจำนวนเรือนว่าจะมีกี่หลังนั้นก็สุดแท้แต่จำนวนบุตรสาวมีเรือนไป โดยจะปลูกเรือนเดิมออกมาทางด้านหน้าทั้งสองข้าง เรือนหลังเดิมเรียกว่า "หอกกลาง" ส่วนเรือนนอกเรียกว่า "หอรื" เพราะปลูกไปตามยาว ถ้ามีเรือนปลูกอีกหลังหนึ่งปลูกด้านสกัดก็เรียกว่า "หอ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ขวาง" ตามปกติมักกันฝาทั้งสามด้านเปิดโล่งไว้ แต่ด้านหน้าสำหรับเป็นที่รับแขกเป็นทำนองเดียวกับเรือน "พะไล" ถ้าเรือนหมู่นี้เป็นของคหบดี มักมีเรือนโถงปลูกขึ้นหลังหนึ่งที่ตั้งตรงกลางชานสำหรับไว้นั่งเล่นหรือใช้เป็นสถานที่เวลามีงาน เช่น สวดมนต์เลี้ยงพระหอนั่งไม่จำเป็นต้องปลูกตรงกลางชานเสมอไปจะใช้เรือนที่ไม่มีคนอยู่เปิดเป็นห้องโถงใช้เป็นหอนั่งก็ได้

นอกจากนี้ยังอาจมีเรือนหลังเล็กๆ สำหรับเลี้ยงนก ซึ่งปลูกไว้ตรงไหนก็ได้ตามความเหมาะสม เรือนแบบนี้เรียกว่า "หอนก" ส่วนด้านหลังของหอนั่งมักปลูกเป็นร้านต้นไม้ ส่วนใหญ่นิยมปลูกไม้เถาที่มีดอกมีกลิ่นหอม โดยทั่วไปเรือนไทยภาคกลางนิยมปลูกเป็น ๓ ห้องนอน และไม่นิยมปลูกเรือนอยู่ ๔ ห้อง เพราะถือว่าเรือนอยู่สี่ห้องได้เดือครือนราคาสูง ถ้าเป็นคหบดีนิยมปลูกเรือนตามตะวันเป็นเรือนแฝด

รูป ๔.๗ แสดงเรือนแฝด

เรือนแฝด

มีชานบ้านแล่นกลาง หลังหนึ่งเป็นเรือนพักอาศัยมี ๓ ห้อง เป็นห้องนอน ห้องเก็บของ และห้องพระ อีกหลังหนึ่งสร้างขึ้นแบบเดียวกันให้เป็นที่อยู่ของบิคารมารดา หรือปู่ย่า ตายาย กลางชานที่แล่นกลางเรือนนิยมสร้างเป็นเรือนโปร่ง บนนอกชานนั้นครั้งหนึ่งเรียกกันว่า "หอนั่งหรือหอกกลาง" คราวจะเชื่อมต่อกับเรือนนอนด้วยชาน ชายคาของเรือนทำรางไม้รองน้ำฝน ปลายรางมีตุ้มตั้งไว้ ๑ ลูก เรือนครัวนี้มีหน้าต่างด้านข้างและด้านเหนือเตาไฟ เพื่อเปิดระบายควันไฟยามทำครัว มิให้ควันไฟจับรมควนจนดำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หมู่บ้านชาวนาไทย

ประเทศไทยมีภูมิประเทศที่เอื้ออำนวยแก่การประกอบอาชีพการเกษตรกรรมและการทำนามากที่สุดของพื้นที่ในประเทศไทยคั้งนั้นชาวนาไทยจึงถือเป็นกระดูกสันหลังของชาติบ้านควายจึงพยายามปลูกจิตสำนึกประชาชนคนไทยให้เล็งเห็นความสำคัญของชาวนาไทย ด้วยการจัดอนุรักษ์จำลองชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาไทยสมัยโบราณ อันได้แก่ บ้านเรือนทรงไทย อุปกรณ์การทำนาแบบโบราณ สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านคงสภาพเดิม

หมู่บ้านชาวนา แบ่งตามฐานะความเป็นอยู่ได้ดังนี้

กระท่อม (เรือนเครื่องผูก)

เรือนหลังคามุงจาก ฝาขัดแตะ หลังเล็กสำหรับครอบครัวแรกเริ่มที่มีรูปแบบเรียบง่าย สามารถสร้างให้เสร็จได้ภายในหนึ่งวัน โดยใช้ไม้ไผ่ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และแรงงานจาก ชาวบ้านให้ความร่วมมือในลักษณะเรียกว่า " การลงแขก "

รูป ๔.๘ แสดงกระท่อม (เรือนเครื่องผูก)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กระท่อมหลังที่สอง (เรือนเครื่องผูก)

เรือนหลังคามุงจาก ยกเรือนขึ้นสูง เพื่อเก็บอุปรณ์ทำมาหากินและทำกิจกรรมได้ถนัดบ้าน การแบ่งส่วนเรือนแสดงให้เห็นถึงการขยายขนาดของครอบครัว และมีสมาชิกเป็นเด็กอ่อน

รูป ๔.๘ แสดงกระท่อมหลังที่สอง (เรือนเครื่องผูก)

เรือนไทย (เรือนเครื่องสับ)

เรือนไม้แท้สามช่วงเสา ฝาปะกน หลังคามุงจากสำหรับครอบครัวที่มีฐานะมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพที่นิยมทำกันมากในสมัยโบราณ เพราะมีภูมิประเทศเอื้ออำนวย

รูป ๔.๑๐ แสดงเรือนไทย (เรือนเครื่องสับ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาดเห็นาเปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เรือนไทยหมู่

เรือนสามช่วงเสาสองหลัง เชื่อมด้วยชานมิกั่วไฟแยกต่างหากหลังคา มุงจากและกระเบื้อง สำหรับครอบครัวผู้มีฐานะ ในบริเวณเรือนมีขุ้งเก็บ ข้าวเปลือกและอุปกรณ์การทำนา

รูป๔.๑๑ แสดงเรือนไทยหมู่

ขุ้งข้าว

สถานที่สำหรับเก็บข้าวเปลือกหลังจากที่ได้ผ่านการนวดเรียบรื้อแล้ว โดยข้าวส่วนหนึ่งจะเก็บเป็นพันธุ์ข้าวเปลือกในปีต่อไป และข้าวสำหรับใช้สกินระหว่างปี

รูป๔.๑๒ แสดงขุ้งข้าว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คอกสัตว์และพืชผักสวนครัว

พื้นที่สำหรับเลี้ยงสัตว์ของชาวนา เพื่อไว้ใช้แรงงานและเป็นอาหาร เช่น ไก่ หมู ควาย และพื้นที่สำหรับปลูกพืชผักสวนครัวไว้ประกอบอาหาร โดยส่วนที่เหลือนำจำหน่ายได้

รูป ๔.๑๓ แสดงคอกสัตว์และพืชสวนครัว

โครงการ “บ้านควาย” ดำเนินการอยู่ที่อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกสำนึกให้กับพี่น้องประชาชนได้ระลึกถึง “ควาย” สัตว์ที่มีบุญคุณ ช่วยในการส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน และยังส่งเสริมและอนุรักษ์ให้ควายเป็นสัตว์ที่ได้รับความสนใจ และได้รับการเลี้ยงดูอย่างมีคุณค่า เพราะ ไม่นานวันข้างหน้าควายอาจกลับมามีบทบาทต่อชีวิตของพี่น้องเกษตรกรอีกก็ได้

ควาย เป็นสัตว์ที่ใช้แรงงาน มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นอยู่ของชาวไทยที่เน้นหลักการผลิตสินค้าทางการเกษตรที่มีปรากฏหลักฐานในดินแดนสุพรรณบุรี สมัยอาณาจักรทวารวดี ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองอู่ทองเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 12-18 หรือประมาณ 1,300 ปีมาแล้ว ได้พบหลักฐานทางด้านโบราณคดีว่ามีการนำควายมาใช้ไถนาเกี่ยวข้าวที่เรียกว่าวัฒนธรรมใช้ควายไถนา และเป็นสัตว์ที่สำคัญในการบุกเบิกพื้นที่ทำนา ซึ่งต่อมาได้ส่งอิทธิพลเผยแพร่ไปยังบริเวณต่างๆ เช่นกลุ่มบริเวณน้ำโขงกลุ่มชนเผ่าต่างๆทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งว่าเมื่อความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้มนุษย์หันไปใช้เครื่องจักรกลทำนาแทนแรงงานของควายที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยโบราณทำให้ควายที่เคยทำประโยชน์มาไม่น้อยกว่า ๒,๐๐๐ ปีถูกแปรเปลี่ยนจากสัตว์ที่ใช้แรงงานในทุ่งนาและอยู่คู่เกษตรกรชาวนามาเป็นสัตว์ที่ให้อาหารเพียงอย่างเดียว ทำให้คุณค่าของควายที่สำคัญ และยิ่งใหญ่มาตั้งแต่อดีตนั้น ได้สูญหายลงไปในอย่างน่าเสียดายและถูกปล่อยทิ้งไว้ในห้องทุ่งอย่างไร้ความหมาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จึงได้เกิดขึ้นจากการเล็งเห็นถึงคุณค่าของสัตว์กตัญญู ที่มีคุณค่ามุนุษย์มากกว่าพันปี ตั้งแต่สมัยอาณาจักรทวารวดี ให้มีการดำรงชีวิตสืบทอดต่อเนื่องไปอย่างไม่ขาดสาย เพื่อเป็นข้อมูลให้เยาวชนได้ศึกษา และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม ทางด้านการเกษตร อันจะทำให้ได้รับรู้ถึงความยิ่งใหญ่ ความน่ารักของสัตว์เลี้ยงชนิดนี้ที่มีคุณค่ามุนุษย์มาอย่างยาวนานภายใน "บ้านควาย" ซึ่งประกอบด้วยส่วนหลัก ๆ ดังนี้

หมู่บ้านชนบททวารวดีไทย จัดขึ้นเพื่อสะท้อนให้เห็นภาพชีวิตทวารวดีไทยดั้งเดิมขึ้นอีกครั้ง คือภาพของการทำนาที่ไม่ใช้เครื่องจักรทันสมัยใด ๆ

๑. ลานแสดงควาย สำหรับแสดงถึงความสามารถของสัตว์ที่ใครหลายคนบอกไว้ว่าควายเป็นสัตว์ที่มีสมองน้อยที่สุด เมื่อได้รับการฝึกฝนแล้วสามารถเข้าใจคำสั่งและสามารถปฏิบัติตามได้

๒. ส่วนของรูปแบบโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ หรือที่เรียกว่าโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทรงคิดเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับความเดือดร้อนจากที่ดินทำกินที่มีจำนวนจำกัด โดยทางโครงการหมู่บ้านควายได้จำลองรูปแบบไว้เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ชม

๓. เรือนไทยหมู่ภาคกลางประกอบไปด้วย เรือนคหบดี เรือนแพทย์แผนไทย และเรือนโหราจารย์โดยทางโครงการมุ่งหวังที่จะนำเสนอรูปแบบในการดำเนินชีวิต โดยจำลองความเป็นอยู่ของคนไทยในอดีต

๔. ลานแสดงศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีการแสดงฟ้อนรำของไทยจากภาคต่างๆ นอกจากนี้ ยังมีสวนกัศดาการและร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองและสินค้าจากโรงงานโดยตรงที่ผลิตในสุพรรณบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก

หัตถกรรมพื้นบ้าน

ที่มีชื่อเสียงมากของสุพรรณ คือ เครื่องจักสาน ประเภทไม้ไผ่ และหวาย โดยเฉพาะลายดอก พิกุล และหนามทุเรียนสุพรรณ เป็นลายที่มีความสวยงาม และประณีต ไม้กวาดจากเส้นใยมะพร้าว และดอกหญ้า ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา และการทอผ้า ที่อำเภออู่ทอง อำเภอเมือง และอำเภอสองพี่น้อง

ร้านขายสินค้าที่ระลึก

จำหน่ายสินค้ามากมายหลายชนิดภายใต้โครงการ "หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)" อาทิเช่น เครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้าไหม เครื่องปั้นดินเผา ของที่ระลึกทำจากเซรามิค เครื่องดื่มไวน์ไทย ผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา เครื่องจักสาน และพวกผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรธรรมชาติ

ชมการสาธิตและร่วมกิจกรรมทำนา

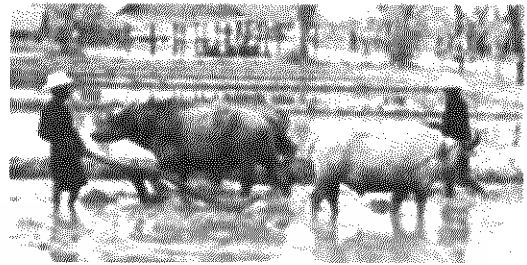
บ้านควาย จัดพื้นที่แปลงทำนาสาธิตไว้สำหรับเป็นกิจกรรมของผู้เข้าชมต่างๆ ไปได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ขั้นตอนการทำนา และฝึกปฏิบัติงานได้จริงตามโครงการ "ทำนาที่บ้านควาย" ซึ่งเรามีวิทยากรสาธิตตลอดการเข้าร่วมกิจกรรมเริ่มตั้งแต่ การสูบน้ำเข้าแปลงนาสาธิต การใช้แรงงานควายไถพรวน การเตรียมพันธุ์ข้าว การหว่านเมล็ดพันธุ์ลงในแปลงนาสาธิต และการเก็บเกี่ยวข้าวในแปลงนาสาธิต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รูป ๔.๑๔ แสดงการสาธิตการทำนา

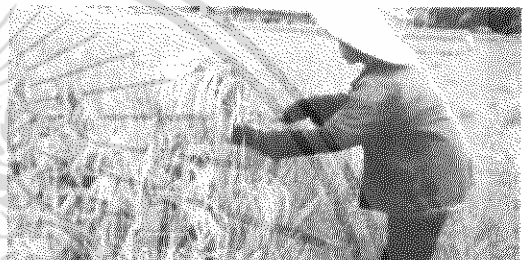
ชมสาธิตการสูบน้ำเข้าในแปลงนา

ชมสาธิตการใช้แรงงานควายไถนา

ชมสาธิตการลงแขกดำนาในแปลงนา

ชมสาธิตการเกี่ยวข้าวในแปลงนา

เด็กนักเรียนนานาชาติสนใจเข้าร่วมกิจกรรม

เด็กๆ ได้เข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรม

กิจกรรมโครงการ “ทำนาที่บ้านควาย” สร้างขึ้นเพื่อหวังให้เยาวชนรุ่นใหม่ไม่ลืมคุณค่าในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ โดยลักษณะของโครงการจะประกอบด้วยการศึกษาถึง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาไทย และวิถีการเดินทางของข้าวเปลือกสู่ต้นกล้า และแปรรูปมาเป็นอาหารคาว หวานดังมีข้อมูลในแต่ละแหล่งเรียนรู้ดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แหล่งเรียนรู้ที่ ๑ หมู่บ้านชนบท

เพื่อให้เยาวชนได้ทราบถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาไทยในอดีต โดยการเรียนรู้ลักษณะและความสำคัญของบ้านชาวนาไทยในรูปแบบต่างๆ การอยู่อาศัยแบบพึ่งพากัน และการผลิตของและเครื่องใช้ประจำวัน เช่นการจักรสาน การทำของเด็กเล่น

แหล่งเรียนรู้ที่ ๒ ลานการแสดง

เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับควา�ไทย วิถีชีวิต ความเชื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างควา�กับชาวนาไทย

แหล่งเรียนรู้ที่ ๓ วัฏจักรชีวิตข้าว

เพื่อศึกษาถึงส่วนประกอบของต้นข้าวและเมล็ดข้าว วิธีการปลูกและการเตรียมดินเพื่อการปลูกข้าว เมล็ดพันธุ์พืช ช่วงชีวิตของข้าวในแต่ละช่วง และพิธีกรรมต่างๆในการเพาะปลูก

แหล่งเรียนรู้ที่ ๔ แปลงทำนา

เพื่อศึกษาถึงลักษณะของแปลงนา ลักษณะของต้นกล้า และวิธีการปลักกล้าต้นกล้า โดยให้เยาวชนได้สัมผัสถึงการทำนาและชาวนาไทยในอดีต

แหล่งเรียนรู้ที่ ๕ จากท้องนาสู่ลานข้าว

เพื่อให้ทราบถึงวิธีการนำต้นข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมาแปลงสภาพเป็นข้าวเปลือกและข้าวสาร โดยตามแบบวิถีภูมิปัญญาไทย เช่น การนวดข้าว การตำข้าว การฝัดข้าว การสีข้าว และการใช้ประโยชน์จากส่วนอื่นๆของต้นข้าว

แหล่งเรียนรู้ที่ ๖ การแปรรูปข้าว

เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาถึงประโยชน์สูงสุดของข้าวมาแปรรูปเป็นอาหารได้หลากหลายชนิด ทั้งอาหารคาวและหวาน และชมการสาธิตการหุงข้าวโบราณ การทำขนมจากข้าวโดยการทำกิจกรรมในแต่ละแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ของเยาวชน หวังเพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงความสำคัญของ ข้าว ชาวนา และควา� ที่เคียงคู่อยู่กับคนไทยมาเป็นเวลาอันยาวนาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการศึกษาอาคารตัวอย่างพบว่า สิ่งที่สามารถนำมาปรับใช้ในโครงการได้คือ

๑. โครงการมีการให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมของโครงการ มีการให้นักเรียน ได้ทดลองและร่วมปฏิบัติจริง ทำให้นักเรียนมีความสนใจเรียนรู้มากยิ่งขึ้น
๒. ตัวอาคาร มีสภาพแวดล้อมที่ให้บริการความสะดวกสบายและเป็นชานาา ดูเหมาะสมกับโครงการ
๓. โครงการมีการจัดกิจกรรมพิเศษที่สามารถให้นักเรียน นักศึกษาได้เข้าร่วมตลอดปี
๔. โครงการใช้คนในพื้นที่เข้ามาทำงาน เป็นการกระจายรายได้ และหารายได้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ ๕

การศึกษารายละเอียดและวิเคราะห์องค์ประกอบโครงการ

การกำหนดโครงการพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย ได้ประเมินความต้องการเพื่อหาองค์ประกอบของโครงการ โดยพิจารณาจาก

- วัตถุประสงค์โครงการ
- ขอบเขตของโครงการ
- องค์ประกอบจากอาคารที่ใกล้เคียง

การวิเคราะห์หาหน่วยงานจากวัตถุประสงค์โครงการ

วัตถุประสงค์โครงการ	การดำเนินงาน(กิจกรรม)	องค์ประกอบหลัก
<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อเป็นสถานที่อนุรักษ์และเผยแพร่ วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย เพื่อให้ประชาชนมีความตระหนักถึงคุณค่า เกิดความรัก ห่วงเห่นร่วมกันรักษาและเข้าใจในวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย 	<ul style="list-style-type: none"> - เก็บรวบรวม รักษา และซ่อมแซม วัตถุข้อมูลที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม - จัดแสดงวัตถุข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์, นิทรรศการ วัตถุจริง, นิทรรศการ วัตถุจำลอง, ภาพถ่าย, ภาพเคลื่อนไหว, แผนที่, เอกสาร 	<ul style="list-style-type: none"> - งานส่งเสริมและเผยแพร่ - งานอนุรักษ์ - งานนิทรรศการถาวร - งานนิทรรศการกลางแจ้ง - งานนิทรรศการชั่วคราว - งานจัดเก็บ - งานศิลปกรรมและซ่อมแซม - งานเทคนิค

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัตถุประสงค์โครงการ	การดำเนินงาน(กิจกรรม)	องค์ประกอบหลัก
<p>- เป็นสถานที่ให้บริการด้านข่าวสารที่เนบะบุคลากรแหล่งข้อมูลทางวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจ สามารถติดต่อ รวบรวมข้อมูล ได้อย่างสะดวก รวดเร็วและถูกต้อง</p>	<p>- นำข้อมูลที่ได้มาแจกแจงวิเคราะห์ และจัดการ ให้อยู่ในรูปที่สามารถศึกษา เพื่อความเข้าใจได้ง่าย</p> <p>- รวบรวมและจัดระเบียบข้อมูล เพื่อให้ง่ายและสะดวกแก่การค้นคว้า</p> <p>- จัดพิมพ์ข้อมูลเอกสาร ทั้งทางวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย และหน่วยงาน บุคลากร แหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง</p> <p>- จัดอบรม, บรรยาย, ให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประชาชนทั่วไป และนักเรียน นักศึกษา</p>	<p>- งานวิชาการ</p> <p>- งานการศึกษา</p> <p>- งานวิจัยและการประเมินผล</p> <p>- งานห้องสมุด</p> <p>- งานเอกสารการพิมพ์</p> <p>- งานประชาสัมพันธ์</p> <p>- งานธุรการ</p> <p>- งานพัสดุ</p> <p>- งานสารบรรณ</p> <p>- ห้องบรรยาย</p>
<p>- เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการแสดงผลทาง วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจ และเห็นภาพจนได้เป็นอย่างดีและเป็น การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย</p>	<p>- จัดกิจกรรมการแสดงผลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย เช่น การทำนาหว่าน, การดำนา</p> <p>- จัดกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นการชักจูงเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้เข้ามาชม และร่วมแสดงกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยเช่น การจัดงานวันเด็ก และจัดนิทรรศการ- การ เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย ในโอกาสสำคัญๆ</p>	<p>- งานจัดแสดง</p> <p>- งานอาคารสถานที่</p> <p>- งานนิทรรศการชั่วคราว</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัตถุประสงค์โครงการ	การดำเนินงาน(กิจกรรม)	องค์ประกอบหลัก
<p>- ทำหน้าที่รวบรวม และค้นคว้า ข้อมูล ทางวัฒนธรรมข้าวและ ชานาไทย</p>	<p>- ประสานงานกับหน่วยงาน ราชการและเอกชนในการ จัด กิจกรรมการแสดง ของวัฒนธรรม ข้าวและชานาทั้งไทยและ ต่างประเทศ</p> <p>- เก็บรวบรวมวัตถุ - ข้อมูลที่ เกี่ยวข้อง และมีคุณค่าทาง วัฒนธรรมข้าวและชานาไทย</p> <p>- ศึกษาวัตถุ- ข้อมูลที่รวบรวมเพื่อ จัดระเบียบ แจกแจงเป็นข้อมูล อื่นๆ ที่ง่ายแก่การศึกษาเผยแพร่ให้ บุคคลแก่ผู้สนใจ</p>	<p>- งานบริการ</p> <p>- งานธุรการ</p> <p>- ฝ่ายการเงิน</p> <p>- งานอนุรักษ์</p> <p>- งานจัดเก็บ</p> <p>- งานวิชาการ</p>
<p>- ทำหน้าที่ศึกษา และวิจัยข้อมูล ต่างๆ ที่เก็บไว้ นำเอาไปใช้พัฒนา กับคนในท้องถิ่นอย่างถูกต้อง</p>	<p>- นำข้อมูลที่ได้มา แจกแจง วิเคราะห์ และจัดการให้อยู่ในรูปที่ สามารถศึกษา เพื่อความเข้าใจ ได้ ง่าย</p> <p>- นำข้อมูลแปลงเป็นสื่อต่างๆ ที่ เหมาะแก่การศึกษาเผยแพร่และให้ ความรู้กับบุคคลต่างๆ เช่น เอกสาร, หนังสือ</p>	<p>- งานวิชาการ</p> <p>- งานการศึกษา</p> <p>- งานวิจัยและประเมินผล</p> <p>- งานห้องสมุด</p> <p>- งานส่งเสริมและเผยแพร่</p> <p>- งานเอกสารการพิมพ์</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัตถุประสงค์โครงการ	การดำเนินงาน(กิจกรรม)	องค์ประกอบหลัก
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสถานที่แสดงวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยในลักษณะนิทรรศการ, การสาธิตการบรรจุ, การแสดงต่างๆ รวมถึงวัฒนธรรมข้าว และชาวนาของประเทศอื่นเป็นครั้งคราว 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยในรูปแบบของ นิทรรศการ, การสาธิต, การบรรจุในโอกาสต่างๆ - ประสานงานเพื่อแลกเปลี่ยนการแสดงผลงานทางวัฒนธรรมข้าวและชาวนาในท้องถิ่นกับท้องถิ่นอื่นๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - งานนิทรรศการ - หอประชุม - ห้องบรรยาย - งานธุรการ - งานประชาสัมพันธ์
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสถานที่เผยแพร่ความรู้ในรูปข่าวสารโดยทำเอกสารแนะนำ, เอกสารด้านความรู้แก่ผู้สนใจทั่วไป 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดพิมพ์ข้อมูลภาคเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยเพื่อเผยแพร่แก่ผู้สนใจทั่วไป 	<ul style="list-style-type: none"> - งานประชาสัมพันธ์ - งานเอกสารการพิมพ์ - งานวิชาการ - งานสารบรรณ
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสถานที่ประสานงานด้านวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยของแต่ละหน่วยงานหรือสถาบันอื่นๆทั้งภายในและภายนอกประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆและเพิ่มประโยชน์ต่อการศึกษาด้านวัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยทั้งในและนอกประเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - งานธุรการ - งานวิชาการ - งานบริหาร
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน นักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดการบรรยายภายในศูนย์ให้เป็นแบบวิถีชีวิตชาวนา - จัดระบบรักษาความปลอดภัยแก่ผู้มาใช้บริการศูนย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - งานอาคารสถานที่ - งานประชาสัมพันธ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การวิเคราะห์หาหน่วยงานจากอาคารที่ใกล้เคียง

จากการศึกษาหน่วยงานต่างๆแยกออกได้ เป็นหน่วยงานดังนี้

๑. ส่วนบริหารและธุรการ
 - ฝ่ายบริหาร
 - ฝ่ายธุรการ
 - ฝ่ายทะเบียน
 - ฝ่ายการศึกษา
 - ฝ่ายพัสดุ
 - ฝ่ายการเงิน
๒. ส่วนวิจัยและพัฒนา
 - ฝ่ายวิจัย
 - ฝ่ายวิชาการ
๓. ส่วนส่งเสริมและเผยแพร่
 - ฝ่ายเอกสาร
 - ฝ่ายประชาสัมพันธ์
๔. ส่วนบริการการศึกษา
 - ฝ่ายแสดงนิทรรศการ
 - งานห้องสมุด
๕. ส่วนบริการทั่วไป
 - ฝ่ายดูแลอาคารสถานที่
 - ทำจราจร
 - ห้องอาหาร
๖. ส่วนซ่อมแซมรักษา
 - ฝ่ายกิจกรรมและซ่อมแซม
 - โรงปฏิบัติการซ่อมรักษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสรุปหาหน่วยงานของโครงการจาก

- วัตถุประสงค์ของโครงการ
- ขอบเขตของโครงการ
- อาคารที่ใกล้เคียง

วัตถุประสงค์ของโครงการ	ขอบเขตของโครงการ	อาคาร ใกล้เคียง	สรุปองค์ประกอบโครงการ
- ฝ่ายบริหาร - ฝ่ายธุรการ - ฝ่ายอาคารสถานที่ - ส่วนวิจัยและประเมินผล - ฝ่ายอนุรักษ์ - ฝ่ายเทคนิค	- ฝ่ายบริหาร - ฝ่ายธุรการ - ฝ่ายอาคารสถานที่ - ส่วนวิจัยและประเมินผล - ฝ่ายเทคนิค	- ฝ่ายบริหาร - ฝ่ายธุรการ - ฝ่ายอาคารสถานที่ - ส่วนวิจัยและพัฒนา - ฝ่ายศิลปกรรมและซ่อมแซม - โรงปฏิบัติการซ่อมรักษา	- ฝ่ายบริหาร - ฝ่ายธุรการ - ฝ่ายอาคารสถานที่ - ส่วนวิจัยและประเมินผล - ฝ่ายอนุรักษ์ - ฝ่ายเทคนิค - ฝ่ายศิลปกรรมและซ่อมแซม
- งานห้องสมุด - ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ - ฝ่ายประชาสัมพันธ์ - โรงละคร - ส่วนจัดแสดง	- งานห้องสมุด - ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ - ฝ่ายประชาสัมพันธ์ - โรงละคร - ส่วนนิทรรศการ	- ห้องสมุด - ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ - ฝ่ายประชาสัมพันธ์ - ฝ่ายแสดงนิทรรศการ	- งานห้องสมุด - ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ - ฝ่ายประชาสัมพันธ์ - หอประชุม - ฝ่ายจัดแสดงนิทรรศการ
- ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ - ฝ่ายวิชาการ - ฝ่ายพัสดุ - ฝ่ายบริการ - ฝ่ายการเงิน	- ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ - ฝ่ายวิชาการ - ฝ่ายพัสดุ - ฝ่ายบริการ - ฝ่ายการเงิน	- ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ - ฝ่ายวิชาการ - ฝ่ายพัสดุ	- ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ - ฝ่ายวิชาการ - ฝ่ายพัสดุ - ฝ่ายบริการ - ฝ่ายการเงิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสรุปหน่วยงานของโครงการ โดยแบ่งแยกออกเป็นหน่วยงานหลัก ๕ หน่วยงาน คือ

<u>หน่วยงานหลัก</u>	<u>หน่วยงานย่อย</u>
๑. ส่วนบริหารและธุรการ	๑.๑ ฝ่ายบริหาร ๑.๒ ฝ่ายธุรการ ๑.๓ ฝ่ายพัสดุและทะเบียนงาน ๑.๔ ฝ่ายการเงิน
๒. ส่วนวิจัยและประเมินผล	๒.๑ ฝ่ายงานวิจัย ๒.๒ ฝ่ายประเมินผล ๒.๓ ฝ่ายอนุรักษ์ - งานเทคนิค - ฝ่ายศิลปกรรมและซ่อมแซม - ฝ่ายจัดเก็บ
๓. ส่วนส่งเสริมและเผยแพร่	๓.๑ ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ - ห้องบรรยาย ๓.๒ ฝ่ายงานประชาสัมพันธ์ ๓.๓ ฝ่ายเอกสารการพิมพ์ ๓.๔ ฝ่ายจัดแสดง - จัดการแสดง - จัดนิทรรศการ ๓.๕ ส่วนหอประชุม
๔. ส่วนบริการทางการศึกษา	๔.๑ ฝ่ายวิชาการ - งานการศึกษา - งานห้องสมุด
๕. ส่วนบริการทั่วไป	๕.๑ ฝ่ายอาคารสถานที่ ๕.๒ ห้องอาหาร ๕.๓ ที่จอดรถ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ภายในโครงการ

การแบ่งหน่วยงานตามแผนภูมิการบริหารงานภายในพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย และการจัดอัตรากำลังของแต่ละหน่วยงาน พิจารณาจากหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยเปรียบเทียบจากอัตรากำลังของการดำเนินงานของอาคารประเภทเดียวกัน และองค์ประกอบที่ได้จากขอบเขตโครงการ และหน่วยงานประเภทเดียวกัน มาประกอบการพิจารณา คือ พิพิธภัณฑ์การเกษตรเฉลิมพระเกียรติฯ หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย สำนักพิพิธภัณฑ์

การจัดองค์กรการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย สามารถแบ่งออกเป็นส่วนใหญ่อันได้ดังนี้

๑. ฝ่ายบริหารและธุรการ
๒. ฝ่ายวิจัยและประเมินผล
๓. ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่
๔. ฝ่ายบริหารการศึกษา
๕. ฝ่ายบริการทั่วไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปอัตรากำลังเจ้าหน้าที่บุคลากรประจำโครงการ

๑. ฝ่ายบริหารและธุรการ	จำนวน ๒๑	อัตรา
๒. ฝ่ายวิจัยและประเมินผล	จำนวน ๒๖	อัตรา
๓. ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่	จำนวน ๒๕	อัตรา
๔. ฝ่ายบริการการศึกษา	จำนวน ๑๘	อัตรา
๕. ฝ่ายบริการทั่วไป	จำนวน ๑๗	อัตรา
	รวม ๑๑๑	อัตรา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อัตรากำลังและหน้าที่ของบุคลากร

ตำแหน่ง	อัตรา	หน้าที่
๑. ฝ่ายบริหารและธุรการ		
- ผู้อำนวยการศูนย์	๑	- ดำเนินตามนโยบายและรับผิดชอบงานทั้งหมด
- รองผู้อำนวยการศูนย์	๑	- ผู้ช่วยผู้อำนวยการในด้านการบริหาร
- เลขานุการศูนย์	๑	- ปฏิบัติงานตามที่ผู้อำนวยการศูนย์ฯ และรองผู้อำนวยการศูนย์ฯ มอบหมาย
- คณะกรรมการศูนย์	๘	- ร่วมปรึกษา วิเคราะห์ และแนะนำปัญหาทางวัฒนธรรม
- หัวหน้าฝ่ายธุรการ	๑	- รับผิดชอบงานธุรการทั่วไป
- รองหัวหน้าฝ่ายธุรการ	๑	- ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่าย
- เจ้าหน้าที่สารบรรณ	๑	- เก็บรวบรวมหลักฐานเอกสารต่าง ๆ ทำหนังสือติดต่อและทำเอกสารราชการอื่น ๆ เดินหนังสือภายใน
- เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด	๒	- งานพิมพ์ทั่วไปของฝ่าย
- เจ้าหน้าที่การเงินการบัญชี	๖	- รับผิดชอบการเงิน - การบัญชี เงินงบประมาณ
- หัวหน้างานทะเบียนและพัสดุ	๑	- รับผิดชอบงานทะเบียนและพัสดุ
- เจ้าหน้าที่ทะเบียน	๑	- ทำทะเบียนวัตถุ
- เจ้าหน้าที่พัสดุ	๑	- ทำหน้าที่เบิกจ่ายวัสดุ อุปกรณ์ทั่วไป
รวมอัตรากำลังฝ่ายบริหารและธุรการ จำนวน ๒๕ อัตรา		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำแหน่ง	อัตรา	หน้าที่
๒. ฝ่ายวิจัยและประเมินผล		
- หัวหน้าฝ่ายวิจัยและประเมินผล	๑	- รับผิดชอบการทำงานของฝ่าย
- รองหัวหน้าฝ่ายฯ งานวิจัย	๑	- ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายทางด้านงานวิจัย
- นักวิจัย (๒)	๔	- ควบคุมและดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรม ทุกแขนง, ประสานงานการวิจัยกับหน่วยงานอื่น
- เจ้าหน้าที่วิจัย (๒)	๑	- ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายทางด้านงานประเมินผล
- รองหัวหน้าฝ่ายฯ งาน ประเมินผล	๑	- ติดตามและประเมินผลการวิจัยที่ศูนย์ฯ รับผิดชอบและให้การสนับสนุน
- เจ้าหน้าที่ฝ่ายประเมินผล	๒	- ติดตามและประเมินผลการวิจัยที่ศูนย์ฯ รับผิดชอบและให้การสนับสนุน
- เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบาย	๓	- วิเคราะห์แผนงานและโครงการระยะยาว ทำ แผนปฏิบัติงานประจำปี จัดทำงบประมาณ ประจำปี วางแผนงานและดำเนินการ โครงการ พิเศษ
- รองหัวหน้าฝ่ายฯ งานอนุรักษ์	๑	- ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายทางด้านงานอนุรักษ์
- หัวหน้าฝ่ายงานเทคนิค	๑	- รับผิดชอบการทำงานส่วนรวม (งานเทคนิค)
- เจ้าหน้าที่งานเทคนิค	๒	- วิจัยทดลองรักษาชิ้นงานแสดง
- หัวหน้าฝ่ายงานศิลปกรรมและ ซ่อมแซม	๑	- รับผิดชอบการทำงานส่วนงานศิลปกรรมและ ซ่อมแซม
- นักวิทยาศาสตร์	๒	- ปฏิบัติการทางเคมี วัตถุของจริง
- เจ้าหน้าที่งานศิลปกรรมและ ซ่อมแซม	๒	- ซ่อมแซมและรักษาชิ้นงาน
- หัวหน้าฝ่ายงานจัดเก็บ	๑	- รับผิดชอบการทำงานส่วนจัดเก็บ
- เจ้าหน้าที่งานจัดเก็บ	๒	- จัดเก็บงานที่ทำการซ่อมแซมรักษาแล้วเพื่อนำ ออกแสดงหรือส่งมอบให้หน่วยงานอื่น
- เจ้าหน้าที่พิมพ์สื่อ	๒	- งานพิมพ์ทั่วไปของฝ่าย
รวมอัตรากำลังฝ่ายวิจัยและประเมินผล จำนวน ๒๗ อัตรา		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำแหน่ง	อัตรา	หน้าที่
๓. ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่		
- หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่	๑	- รับผิดชอบการทำงานของสำนักงาน
- เจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจกรรม	๕	- รับผิดชอบโครงการหมู่บ้านวัฒนธรรม, สาธิตส่งเสริมหัตถกรรมและอาชีพ, ศูนย์สินค้าพื้นเมือง, จัดนิทรรศการชั่วคราว, จัดประกาศ. กิจกรรมต่าง ๆ
- นักวิชาการ	๑	- ดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวกับศิลปพื้นเมือง รวบรวมข้อมูล จัดกิจกรรมส่งเสริม เผยแพร่ เกียรติคุณ
- รองหัวหน้าฝ่ายฯ งานอบรมและสาธิต	๔	- ดำเนินการวัดการบรรยาย, จัดสอน, อบรมและสาธิตหลักสูตรพิเศษ จัดประชุมสัมมนาทางวัฒนธรรม
- เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์	๒	- ให้บริการคำแนะนำผู้ใช้อาคาร ในศูนย์ฯ
- เจ้าหน้าที่เอกสารพิมพ์	๒	- จัดพิมพ์เอกสารข้อมูลต่างๆ ทางวิชาการเผยแพร่
- รองหัวหน้าฝ่ายฯ งานจัดการแสดง	๑	- รับผิดชอบงานจัดแสดงทั้งหมด
- เจ้าหน้าที่จัดการแสดง	๒	- อำนวยความสะดวกด้านเวทีการแสดง
- เจ้าหน้าที่งานนิทรรศการ	๒	- อำนวยความสะดวกด้านงานนิทรรศการ
- เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด	๒	- งานพิมพ์ทั่วไปของฝ่าย
- เจ้าหน้าที่งานนิทรรศการถาวร	๒	- ดูแลรักษางาน. ให้คำแนะนำกับผู้เข้าชม
รวมอัตรากำลังฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ จำนวน ๒๔ อัตรา		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำแหน่ง	อัตรา	หน้าที่
๔. ฝ่ายบริการทางการศึกษา		
- หัวหน้าฝ่ายบริการทางการศึกษา	๑	- รับผิดชอบการทำงานของฝ่าย
- รองหัวหน้าฝ่ายฯ งานวิชาการ	๑	- รับผิดชอบงานวิชาการ
- นักวิชาการการศึกษา	๒	- รวบรวมข้อมูลเพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่
- เจ้าหน้าที่การศึกษา	๒	- ให้ความรู้แก่ผู้สนใจ
- รองหัวหน้าฝ่ายฯ งานห้องสมุด (บรรณารักษ์)	๑	- รับผิดชอบงานรวบรวมหนังสือ, เอกสาร วรรณกรรมท้องถิ่น และกิจกรรมงานห้องสมุด
- ผู้ช่วยบรรณารักษ์	๒	- แยกหมวดหมู่หนังสือและให้บริการแก่ผู้ใช้ ห้องสมุดด้านการค้นคว้า
- พนักงานห้องสมุด	๒	- ทำทะเบียนสถิติหนังสือให้บริการ
- เจ้าหน้าที่ซ่อมรักษา	๒	- ซ่อมรักษาหนังสือในห้องสมุด
- เจ้าหน้าที่โสตทัศนศึกษา	๒	- จัดเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปของระบบเสียง, ภาพยนตร์, สไลด์ รวมทั้งให้บริการข้อมูลและ จัดกิจกรรม
- เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด	๑	- งานพิมพ์ดีดทั่วไป
รวมอัตรากำลังฝ่ายบริการทางการศึกษา จำนวน ๑๖ อัตรา		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตำแหน่ง	อัตรา	หน้าที่
๕. ฝ่ายบริการทั่วไป		
- หัวหน้าฝ่ายอาคารและสถานที่	๑	- รับผิดชอบงานของหน่วยงาน
- เจ้าหน้าที่รับส่งเอกสาร	๑	- รับส่งหนังสือเอกสารภายในศูนย์ฯ
- เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด	๔	- รักษาความสะอาดภายในบริเวณศูนย์ฯ
- คนสวน	๒	- ดูแลและตกแต่งบริเวณ โดยรอบ
- พนักงานขับรถ	๒	- ขับรถของศูนย์ฯ
- เจ้าหน้าที่ยามภายใน	๓	- ดูแลและรักษาความปลอดภัยภายในอาคาร
- เจ้าหน้าที่ยามภายนอก	๔	- ดูแลและรักษาความปลอดภัยภายนอกอาคาร
รวมอัตรากำลังฝ่ายบริการทั่วไป จำนวน ๑๗ อัตรา		

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ๕.๑

แสดงจำนวนผู้เยี่ยมชมจังหวัดสุพรรณบุรี จำแนกสถานที่พักและพาหนะการเดินทางปี ๒๕๓๐

ประเภทการเดินทาง	ประเภทที่พัก						นักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยว	รวมทั้งหมด
	โรงแรม	รีสอร์ต	เกสต์เฮาส์	บ้านญาติ/เพื่อน	บ้านพักรับรอง	วัดและอื่นๆ			
รถโดยสารประจำทาง									
คนไทย	๓,๘๒๓	๐	๐	๒๗,๖๕๓	๔,๔๒๘	๔,๕๓๔	๔๐,๖๓๖	๑๘,๕๕๑	๕๕,๖๒๗
ต่างประเทศ	๑๖๒	๐	๐	๐	๐	๐	๑๖๒	๐	๑๖๒
รวม	๓,๙๘๕	๐	๐	๒๗,๖๕๓	๔,๔๒๘	๔,๕๓๔	๔๐,๗๙๘	๑๘,๕๕๑	๕๕,๗๘๙
รถนำเที่ยว									
คนไทย	๓,๔๗๓	๐	๐	๒,๕๗๕	๐	๐	๖,๐๔๘	๓,๒๒๓	๙,๒๗๑
ต่างประเทศ	๑๓๐	๐	๐	๐	๐	๐	๑๓๐	๐	๑๓๐
รวม	๓,๖๐๓	๐	๐	๒,๕๗๕	๐	๐	๖,๑๗๘	๓,๒๒๓	๙,๔๐๑
ขับรถไปเอง									
คนไทย	๕๑,๕๔๖	๐	๐	๑๘๓,๘๕๐	๐	๐	๒๓๕,๓๙๖	๕๐,๕๖๗	๓๖๖,๘๐๓
ต่างประเทศ	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
รวม	๕๑,๕๔๖	๐	๐	๑๘๓,๘๕๐	๐	๐	๒๓๕,๓๙๖	๕๐,๕๖๗	๓๖๖,๘๐๓
อื่นๆ									
คนไทย	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
ต่างประเทศ	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
รวม	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
รวม									
คนไทย	๕๕,๒๔๐	๐	๐	๒๑๔,๕๑๘	๒,๔๒๘	๔,๕๓๔	๓๒๒,๕๒๐	๑๑๓,๑๘๑	๔๓๖,๑๐๑
ต่างประเทศ	๒๙๒	๐	๐	๐	๐	๐	๒๙๒	๐	๒๙๒
รวมทั้งหมด	๕๕,๕๓๒	๐	๐	๒๑๔,๕๑๘	๒,๔๒๘	๔,๕๓๔	๓๒๒,๘๑๒	๑๑๓,๑๘๑	๔๓๖,๓๙๓

หมายเหตุ : ผู้เยี่ยมชม : นักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว
 นักท่องเที่ยว : ผู้เยี่ยมชมที่ค้างคืน
 นักท่องเที่ยว : ผู้เยี่ยมชมที่ไม่ค้างคืน
 นักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวแต่ละคนอาจเดินทางมากกว่า 1 ครั้ง

ที่มา : กองสถิติและวิจัย ฝ่ายวิชาการ
 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ๕.๒
แสดงข้อมูลการเดินทางของผู้เยี่ยมเยือน จังหวัดสุพรรณบุรี ปี ๒๕๓๐

รายการข้อมูล	คนไทย	ต่างประเทศ	รวม
จำนวนผู้มาเยี่ยมเยือน	๔๓๖,๑๐๑	๒๕๒๒	๔๓๘,๖๑๓
จำนวนนักท่องเที่ยว	๓๒๒,๕๒๐	๒๕๒๒	๓๒๕,๐๔๒
จำนวนนักทัศนาจร	๑๑๓,๕๘๑	-	๑๑๓,๕๘๑
จำนวนผู้เดินทางจำนวนตามประเภทการเดินทาง	๔๓๖,๑๐๑	๒๕๒๒	๔๓๘,๖๑๓
รถโดยสารประจำทาง	๕๕,๖๒๗	๑๖๒	๕๕,๗๘๙
รถนำเที่ยว	๕,๖๗๑	๑๓	๕,๖๘๔
ขับรถไปเอง	๓๖๖,๘๐๓	-	๓๖๖,๘๐๓
อื่น ๆ	-	-	-
จำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนตามประเภทที่พัก	๓๒๒,๕๒๐	๒๕๒๒	๓๒๕,๐๔๒
โรงแรม	๕๕,๒๔๐	๒๕๒๒	๕๗,๗๖๒
บ้านญาติ เพื่อน	๒๑๔,๕๑๗	-	๒๑๔,๕๑๗
บ้านพักรับรอง	๔,๔๒๗	-	๔,๔๒๗
วัดและอื่น ๆ	๕,๓๓๖	-	๕,๓๓๖
จำนวนผู้มาเยี่ยมเยือนจำนวนตามถิ่นที่มาจาก (ร้อยละ)	๑๐๐.๐๐		
ภาคเหนือ	๖.๗๒		
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๔.๖๗		
ภาคกลาง	๑๕.๕๗		
ภาคตะวันออก	๑๐.๑๔		
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๗.๕๕		
ภาคใต้	๐.๕๗		
กรุงเทพมหานคร	๕๓.๗๑		
ระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยว (วัน)	๒๐.๕	๑.๕๕	๒๐.๔
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวัน (สำรวจปี 2531) (บาท)	๕๐๔.๔๕	๔๕๖.๗๗	๔๐๔.๕๕
นักท่องเที่ยว	๓๗๓,๗๑	๔๕๖.๗๗	๓๗๓.๗๒
นักทัศนาจร	๔๕๒,๓๐	-	๔๕๒,๓๐

ที่มา : กองสถิติและวิจัย ฝ่ายวิชาการ
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ๕.๓
แสดงจำนวนผู้เยี่ยมชมจังหวัดสุพรรณบุรี ปี ๒๕๓๐
จำแนกตามวัตถุประสงค์การเดินทาง, เพศ อายุ และอาชีพ

รายการข้อมูล	คนไทย (ร้อยละ)	ต่างประเทศ (ร้อยละ)
วัตถุประสงค์ของการเดินทาง		
ท่องเที่ยว /พักผ่อน	๓๑.๐๘	๑๐๐.๐๐
ธุรกิจ	๔๗.๐๓	-
ปฏิบัติราชการ	๑๐.๒๗	-
ประชุมสัมมนา	๓.๒๔	-
ทัศนศึกษา	๑.๓๕	-
อื่น ๆ	๗.๐๓	-
เพศ		
ชาย	๗๕.๔๑	๖๖.๖๗
หญิง	๒๔.๕๙	๓๓.๓๓
อายุ		
ต่ำกว่า ๑๕ ปี	-	-
๑๕ - ๒๕ ปี	๒๘.๖๘	๑๖.๖๗
๒๕ - ๓๔ ปี	๑๕.๕๔	๑๖.๖๗
๓๕ - ๔๕ ปี	๕๐.๐๐	๖๖.๖๖
๔๕ - ๕๕ ปี	๔.๙๘	-
๕๕ - ๖๔ ปี	๐.๔๐	-
มากกว่า ๖๕ ปี	๐.๔๐	-
อาชีพ		
ข้าราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ	๒๕.๑๕	๓๓.๓๓
ตัวแทนขายสินค้า	๑๕.๕๙	-
ประกอบกิจการส่วนตัว	๒๐.๔๗	-
พนักงาน / ลูกจ้างบริษัท	๑๕.๓๐	-
นักศึกษา	๑๓.๐๖	๑๖.๖๗
รายการข้อมูล	คนไทย (ร้อยละ)	ต่างประเทศ (ร้อยละ)
แม่บ้าน	๓.๕๑	-
เกษตรกร	๐.๕๘	๑๖.๖๗
อื่น ๆ	๒.๓๔	๓๓.๓๓

ที่มา : กองสถิติและวิจัย ฝ่ายวิชาการ
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การคาดคะเนจำนวนผู้ใช้บริการโครงการ สามารถคาดคะเนได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือนจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งจะรวมนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยประมาณจากกลุ่มที่มีโอกาสที่จะเข้ามาใช้บริการศูนย์ รายละเอียดสถิติของจำนวนนักท่องเที่ยว และรายละเอียดข้อมูลประมาณได้ ดังนี้

รายการข้อมูล	คนไทย (ร้อยละ)	ต่างประเทศ (ร้อยละ)
วัตถุประสงค์ของการเดินทาง		
- ท่องเที่ยวพักผ่อน	๓๑.๐๘	๑๐๐.๐๐
- ทักตักศึกษา	๑.๓๕	-
รวม	๓๒.๔๓	๑๐๐.๐๐
อายุ		
- ๑๕ - ๒๔ ปี	๒๘.๖๘	๑๖.๖๗
- ๒๕ - ๓๔ ปี	๑๕.๕๔	๑๖.๖๗
รวม	๔๔.๒๒	๓๓.๓๔
อาชีพ		
- ข้าราชการ / พนักงาน / วิชาทางการ	๒๕.๑๕	๓๓.๓๓
- นักศึกษา	๑๓.๐๖	๑๖.๖๗
รวม	๓๘.๒๑	๕๐.๐๐

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สรุปสัดส่วนจำนวนผู้ที่จะมาใช้บริการศูนย์ คิดเป็นร้อยละของจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเยือน จังหวัดสุพรรณบุรี

$$\text{ชาวไทย} = \frac{๓๒.๔๓ + ๔๔.๒๒ + ๓๘.๒๑}{๓} = \frac{๑๑๔.๘๖}{๓} = ๖๑.๑๑$$

คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๒๘ ของนักท่องเที่ยวชาวไทย

$$\text{ชาวต่างประเทศ} = \frac{(๑๑๐ + ๓๓.๓๔ + ๕๐.๐๐)}{๓} = \frac{๑๙๓.๓๔}{๓} = ๖๑.๑๑$$

คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๑๑ ของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

จากการวิเคราะห์ตัวเลขสัดส่วนของผู้เข้ามาใช้บริการศูนย์ โดยคิดเป็นร้อยละของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ พอที่จะสามารถคำนวณผู้ที่ใช้บริการศูนย์ได้ดังนี้

นักท่องเที่ยว	จำนวนนักท่องเที่ยว	สัดส่วนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ (ร้อยละ)	จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ (คน)	สัดส่วน (ร้อยละ)
ชาวไทย	๔๓๖.๑๐๑	๓๘.๒๘	๑๖๖.๘๘๓	๓๘.๘๘
ชาวต่างประเทศ	๒๘๒	๖๑.๑๑	๑๗๘	๖๑.๑๑
รวม	๔๓๖.๓๘๓	-	๑๖๗.๑๖๑	๑๐๐

หมายเหตุ

1. จากสถิติของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
2. จากการวิเคราะห์และคำนวณ

ตารางที่ ๕.๔

แสดงการประมาณจำนวนนักท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๔๒

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้มาเยี่ยมเยือนชาวไทย (คน)		จำนวนผู้มาเยี่ยมเยือนชาวต่างประเทศ (คน)		รวมผู้มาเยี่ยมเยือนทั้งจังหวัด (คน)
	นักท่องเที่ยว	นักทัศนาจร	นักท่องเที่ยว	นักทัศนาจร	
๒๕๓๐	๓๒๒,๕๒๐	๑๑๓,๑๘๑	๒๕๒	-	๔๓๖,๓๕๓
๒๕๓๑	๓๓๖,๑๕๕	๑๑๓,๘๒๑	๓๑๔	-	๔๕๔,๒๕๔
๒๕๓๒	๓๔๕,๕๔๒	๑๒๒,๖๕๒	๓๓๕	-	๔๖๘,๕๒๙
๒๕๓๓	๓๖๔,๒๘๕	๑๒๖,๖๘๐	๓๖๕	-	๔๙๑,๓๓๐
๒๕๓๔	๓๗๕,๒๒๕	๑๓๒,๕๑๕	๓๕๔	-	๕๐๘,๐๙๔
๒๕๓๕	๓๕๒,๘๗๗	๑๓๗,๗๐๐	๔๒๓	-	๕๑๓,๐๐๐
๒๕๓๖	๔๐๗,๐๒๑	๑๔๒,๖๕๗	๔๕๔	-	๕๕๐,๑๓๒
๒๕๓๗	๔๒๑,๖๗๔	๑๔๗,๗๕๓	๔๘๗	-	๕๗๖,๙๑๔
๒๕๓๘	๔๓๖,๘๕๔	๑๕๓,๑๑๔	๕๒๒	-	๕๙๐,๔๙๐
๒๕๓๙	๔๕๒,๕๘๑	๑๕๘,๖๒๖	๕๖๐	-	๖๑๑,๗๖๗
๒๕๔๐	๔๖๘,๔๒๑	๑๖๔,๑๗๗	๕๗๕	-	๖๓๓,๑๗๓
๒๕๔๑	๔๘๔,๘๑๕	๑๖๕,๕๒๓	๕๕๕	-	๖๕๐,๘๙๓
๒๕๔๒	๕๐๑,๗๘๓	๑๗๕,๘๒๐	๖๑๕	-	๖๗๗,๒๑๘

หมายเหตุ อัตรการเพิ่มในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๔ อยู่ราวร้อยละ ๔ และในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๔๒ ประมาณร้อยละ ๓.๕

ที่มา : การสำรวจ, การศึกษาเบื้องต้นเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดสุพรรณบุรี คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ตารางที่ ๕.๕
แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาใช้บริการศูนย์ในปี ๒๕๓๐ - ๒๕๔๒

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้มาเยี่ยมชมเยือน ชาวไทย (คน)		จำนวนผู้มาเยี่ยมชมเยือน ชาวต่างประเทศ (คน)		รวมผู้มาเยี่ยมชมเยือน ทั้งจังหวัด (คน)
	นักท่องเที่ยว	นักทัศนอาจร	นักท่องเที่ยว	นักทัศนอาจร	
๒๕๓๐	๑๒๓,๖๔๖	๔๓,๓๓๗	๑๗๘	-	๑๖๗,๑๖๑
๒๕๓๑	๑๒๘,๗๑๕	๔๕,๑๑๓	๑๕๑	-	๑๗๔,๐๑๙
๒๕๓๒	๑๓๓,๕๕๒	๔๖,๕๖๓	๒๐๗	-	๑๘๑,๓๒๒
๒๕๓๓	๑๓๕,๔๘๖	๔๘,๘๘๘	๒๒๓	-	๑๘๔,๕๙๗
๒๕๓๔	๑๔๕,๒๐๕	๕๐,๘๕๓	๒๔๐	-	๑๙๖,๓๐๘
๒๕๓๕	๑๕๐,๔๓๒	๕๒,๗๒๕	๒๕๘	-	๒๐๓,๔๑๕
๒๕๓๖	๑๕๕,๘๔๘	๕๔,๖๒๓	๒๗๗	-	๒๑๐,๗๔๘
๒๕๓๗	๑๖๑,๔๕๘	๕๖,๕๘๕	๒๙๖	-	๒๑๘,๓๓๙
๒๕๓๘	๑๖๗,๒๑๒	๕๘,๖๒๗	๓๑๘	-	๒๒๖,๑๕๗
๒๕๓๙	๑๗๓,๒๕๓	๖๐,๗๓๗	๓๔๒	-	๒๓๔,๓๓๒
๒๕๔๐	๑๗๕,๓๕๘	๖๒,๘๖๓	๓๕๓	-	๒๓๘,๕๗๔
๒๕๔๑	๑๘๕,๖๓๕	๖๕,๐๖๓	๓๖๖	-	๒๕๑,๐๖๔
๒๕๔๒	๑๙๒,๑๓๒	๖๗,๓๔๐	๓๗๘	-	๒๕๙,๘๕๐

หมายเหตุ การพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่จะมาใช้บริการศูนย์ฯ กำหนดให้มีสัดส่วนคงที่ตลอดช่วงพยากรณ์

ก. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่จะมาใช้บริการศูนย์ที่มีสัดส่วนร้อยละ ๗๘.๒๕

ข. นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่จะมาใช้บริการศูนย์มีสัดส่วนร้อยละ ๖๑.๑๑

ที่มา : การสำรวจ, การศึกษาเบื้องต้น เพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดสุพรรณบุรี คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการศูนย์ฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๔๒ คาดหมายจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการศูนย์ฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ จำนวน ๒๕๕,๘๕๐ คน ดังนั้น จะมีผู้มาใช้บริการศูนย์ฯในแต่ละวันคาดหมายว่ามีจำนวน

$$255,850 / 268 = 955 \text{ คน}$$

(เปิดทำการ ๒๖๘ วันต่อปี)

ในหนึ่งชั่วโมงจะมีจำนวนผู้ใช้บริการ $955 / 8 = 120$ คน

ในช่วง ๑๕ นาที จะมีจำนวนผู้ใช้บริการเฉลี่ย $120 / 4 = 30$ คน

สรุปการวิเคราะห์จำนวนผู้ใช้โครงการเพื่อนำไปคำนวณหาพื้นที่ใช้สอยส่วนต่าง ๆ คือ ส่วนโถงทางเข้า, ส่วนห้องอาหาร, ส่วนที่จอดรถ, ส่วนห้องสมุด, ส่วนห้องบรรยาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๔.๓.๓ พฤติกรรมของผู้ใช้อาคาร

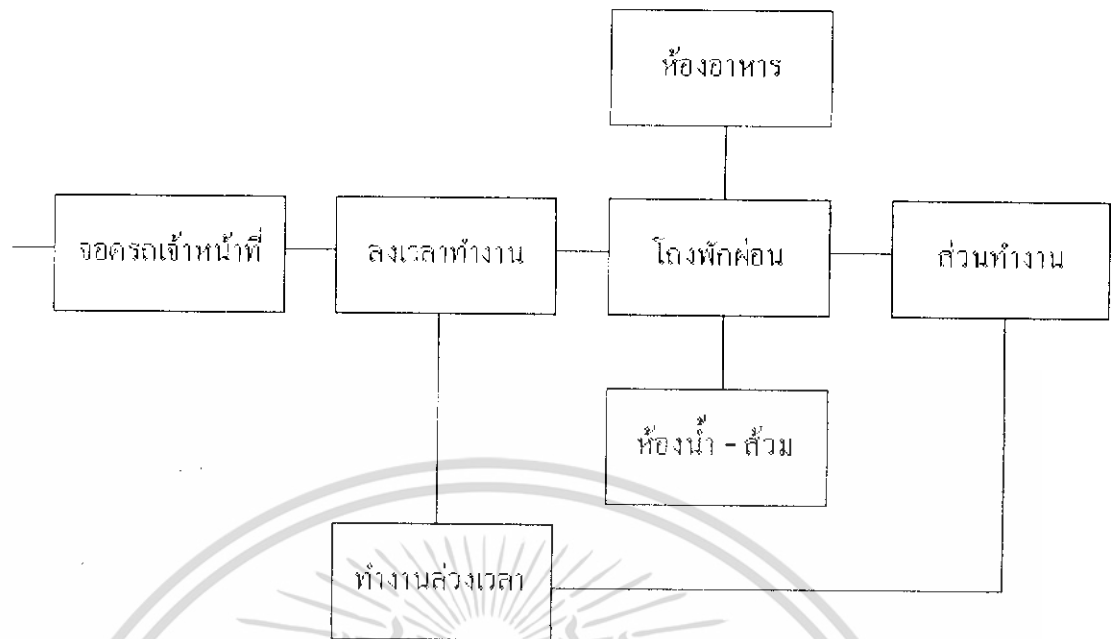
พฤติกรรมของผู้ใช้อาคารจะนำไปใช้เป็นตัวกำหนด ถึงความสัมพันธของผู้ใช้ในแต่ละกลุ่ม และองค์ประกอบที่เกิดขึ้นในศูนย์ฯ แบ่งได้ดังนี้

๑. พฤติกรรมของผู้ให้บริการ

คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ที่ทำงานในศูนย์ฯ ซึ่งเป็นทั้งลูกจ้างประจำและลูกจ้างชั่วคราว รวมไปถึงถึงพนักงานประจำร้านค้า ห้องอาหาร พฤติกรรม โดยทั่วไปมีดังนี้

- ก่อนเวลา ๘.๓๐ น. เดินทางจากที่พักมายังศูนย์ฯ โดยรถยนต์ รถประจำทาง รถจักรยานยนต์ หรือวิธีอื่น ๆ และลงทะเบียนเวลาทำงานที่เคาน์เตอร์ เมื่อมาถึงศูนย์
- เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๒.๐๐ น. เจ้าหน้าที่แยกย้ายไปปฏิบัติงานตามฝ่ายต่าง ๆ
- เวลา ๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น. พักรับประทานอาหารกลางวัน, ทำธุระส่วนตัว หรืออื่น ๆ
- เวลา ๑๓.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. เจ้าหน้าที่กลับเข้าปฏิบัติหน้าที่ตามปกติและลงทะเบียนเลิกทำงานในเวลา ๑๖.๓๐ น.
- หลังเวลา ๑๖.๓๐ น. เป็นเวลาที่เจ้าหน้าที่เดินทางกลับที่พักอาศัย หรือออกไปทำธุรกิจส่วนตัว ยกเว้นในกรณีที่มีการจัดแสดงพิเศษในศูนย์ฯ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

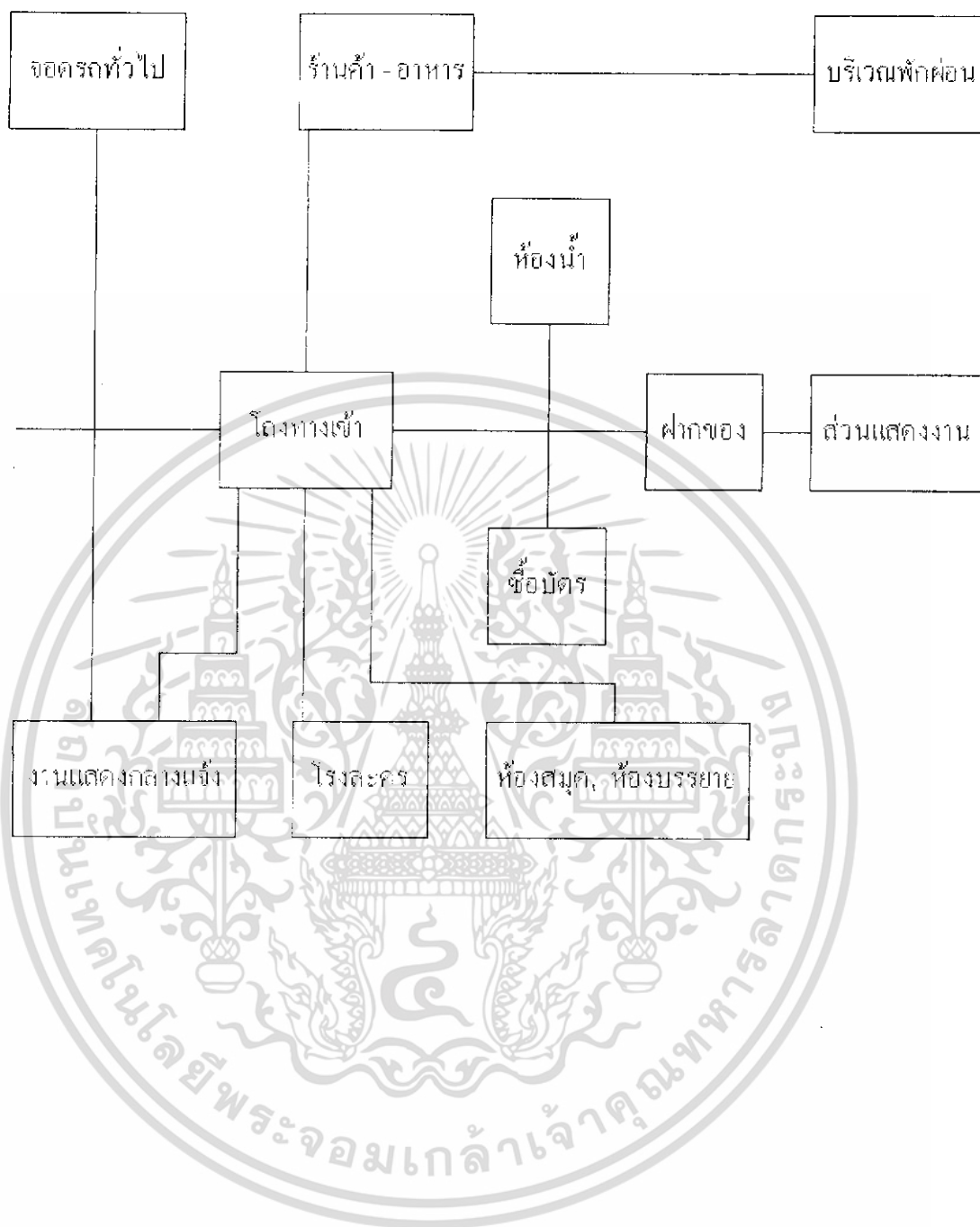
๒. พฤติกรรมของผู้ใช้บริการ

ได้แก่ ผู้คนทั่วไป นักเรียน นักศึกษา ประชาชน นักท่องเที่ยวที่ชมนิทรรศการหรือการจัดการแสดงต่าง ๆ ของศูนย์ โดยจะเดินทางเข้ามายังศูนย์โดยรถยนต์ส่วนบุคคล รถประจำทาง ทางท่องเที่ยว (COACH) แท็กซี่ โดยไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน

พฤติกรรมของผู้ใช้เข้ามาทั่วไปเมื่อเข้ามาถึงศูนย์ฯ พอจะเรียงลำดับกิจกรรมได้ดังนี้

- เข้าสู่โถงต้อนรับของศูนย์ฯ จากที่จอดรถหรือบริเวณลานจอดรถต้อนรับของศูนย์ฯ เพื่อติดต่อสอบถาม หรือการซื้อบัตรเข้าชม หรือไปยังส่วนต่าง ๆ ของศูนย์ฯ หรือเข้าสู่ส่วนแสดงงานนิทรรศการสาธารณะโดยตรง ถ้าเป็นหมู่คณะก็จะไปยังห้องบรรราชก่อนเพื่อฟังคำบรรยายสรุป แล้วจึงเข้าสู่ส่วนแสดง
- ผู้ใช้ที่ต้องการเข้าสู่ส่วนนิทรรศการถาวร จะมีเคาน์เตอร์พนักงานต้อนรับวางบัตรเข้าชม และรับฝากของก่อนที่เข้าสู่ส่วนการแสดงผล ผู้เข้าชมนิทรรศการจะสามารถเข้าชมได้ตลอดเวลาและรับฝากของ ก่อนเข้าสู่ส่วนการแสดงผล ผู้เข้าชมนิทรรศการสามารถเข้าชมได้ตลอดเวลาตามเวลาการเปิด - ปิดของศูนย์ฯ หรือมีการเข้าชมการแสดงการสาธิตต่าง ๆ
- เดินทางออกจากบริเวณแสดงผลงาน ผู้ที่จอดรถหรือลานจอดรถเพื่อเดินทางออกจากศูนย์ฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

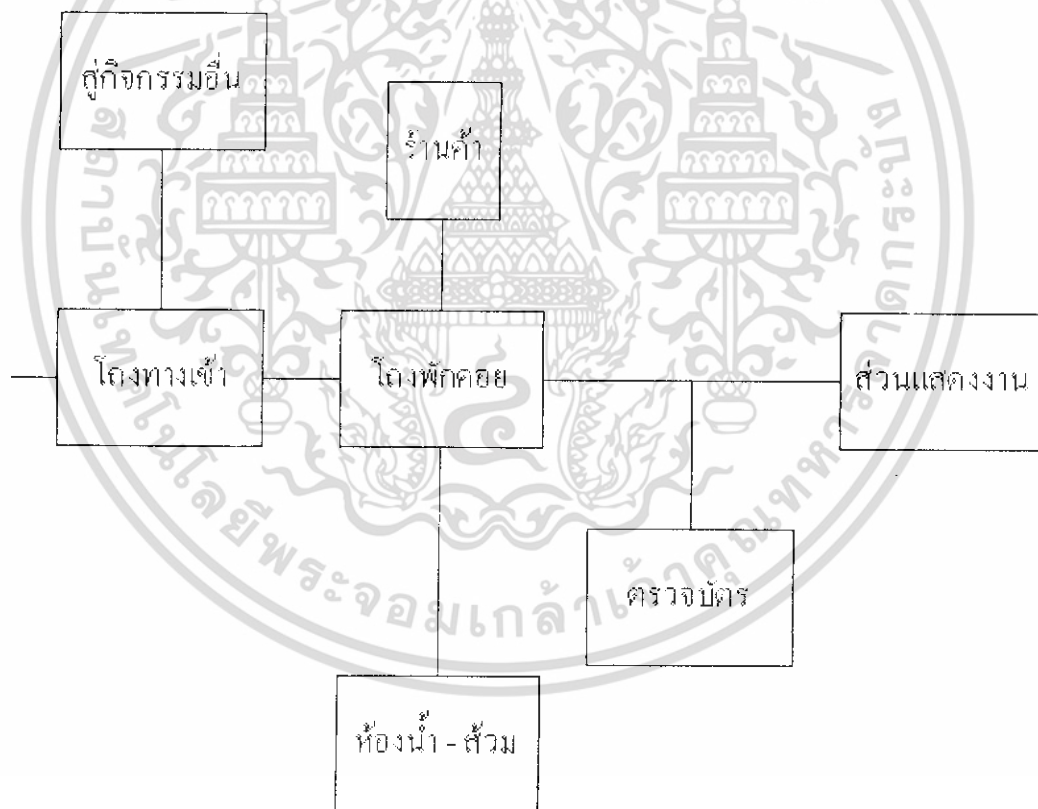
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

นอกจากนี้แล้วยังมีพฤติกรรมของผู้ใช้ชั่วคราวที่มีลักษณะพฤติกรรมเฉพาะอย่าง แบ่งแยกออกเป็นหลายกลุ่ม ดังนี้

▶ **พฤติกรรมของผู้ชมการแสดงทางวัฒนธรรม**

ยังจัดให้มีขึ้นโอกาสพิเศษ คือ การแสดงบนเวทีการแสดงกลางแจ้งและในร่มหรืออื่น ๆ รูปแบบพฤติกรรมเรียงลำดับดังนี้

- เข้าสู่โรงพักคอยบริเวณเข้าส่วนแสดง (หลังจากเข้าสู่โรงต้อนรับของคุณย์) มีเจ้าหน้าที่ตรวจรับบัตร แจกสูจิบัตรประกอบการแสดง ในส่วนนี้จะมีห้องน้ำ - ส้วม บริเวณขายเครื่องดื่ม หรือบริเวณที่พักคอย เป็นต้น
- เข้าสู่ส่วนนั่งชมการแสดง โดยนั่งในส่วนที่จัดไว้เพื่อชมการแสดง
- เมื่อจบการแสดงผู้ชมเดินออกสู่โรงพักคอยเพื่อเข้าห้องน้ำ หรือพักผ่อน หรือคอยผู้มารับหรือเดินทางสู่ส่วนจอดรถ เพื่อเดินทางออกจากศูนย์

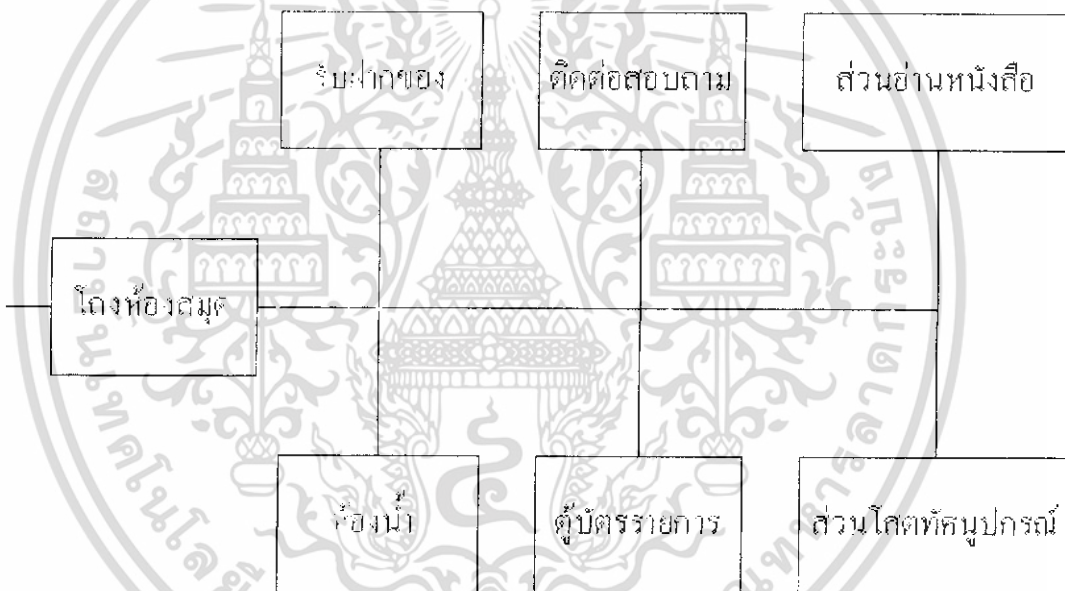

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

▶ **พฤติกรรมผู้ใช้ห้องสมุด** กิจกรรมเรียงตามลำดับดังนี้

- เดินทางมายังศูนย์ ผ่าน โถงต้อนรับหรือเดินทางเข้าสู่โถงย่อยของห้องสมุดโดยตรง ในส่วนนี้จะมีเจ้าหน้าที่คอยตรวจ คานวณ และรับฝากของ
- เข้าสู่ส่วนติดตามสอบถาม การทำบัตรสมาชิก การยืมหนังสือและบริเวณตู้บัตรรายการ หนังสือเพื่อค้นหาหนังสือที่ต้องการ
- เข้าสู่ส่วนอ่านหนังสือ โดยแบ่งบริเวณอ่าน บริเวณถ่ายเอกสาร หรือบริเวณส่วนบริการทางโสตทัศนูปกรณ์ (AUDIO - VISUAL) ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ประจำคอยให้คำปรึกษา เมื่อทำธุรกรรมแล้วผู้ใช้ห้องสมุดเดินกลับสู่ส่วน โถงทางเข้าโดยผ่านเจ้าหน้าที่ตรวจเช็คและรับของที่ฝากคืน เดินทางกลับหรือใช้กิจกรรมอื่น ๆ ของศูนย์ฯ ต่อไป

เวลาเปิด - ปิด ห้องสมุด ให้เป็นไปตามกำหนดเวลาเปิด - ปิดประจำวันของศูนย์ฯ คือ ๐๘.๓๐ - ๑๖.๓๐ น. ในวันเปิดทำการศูนย์ฯ

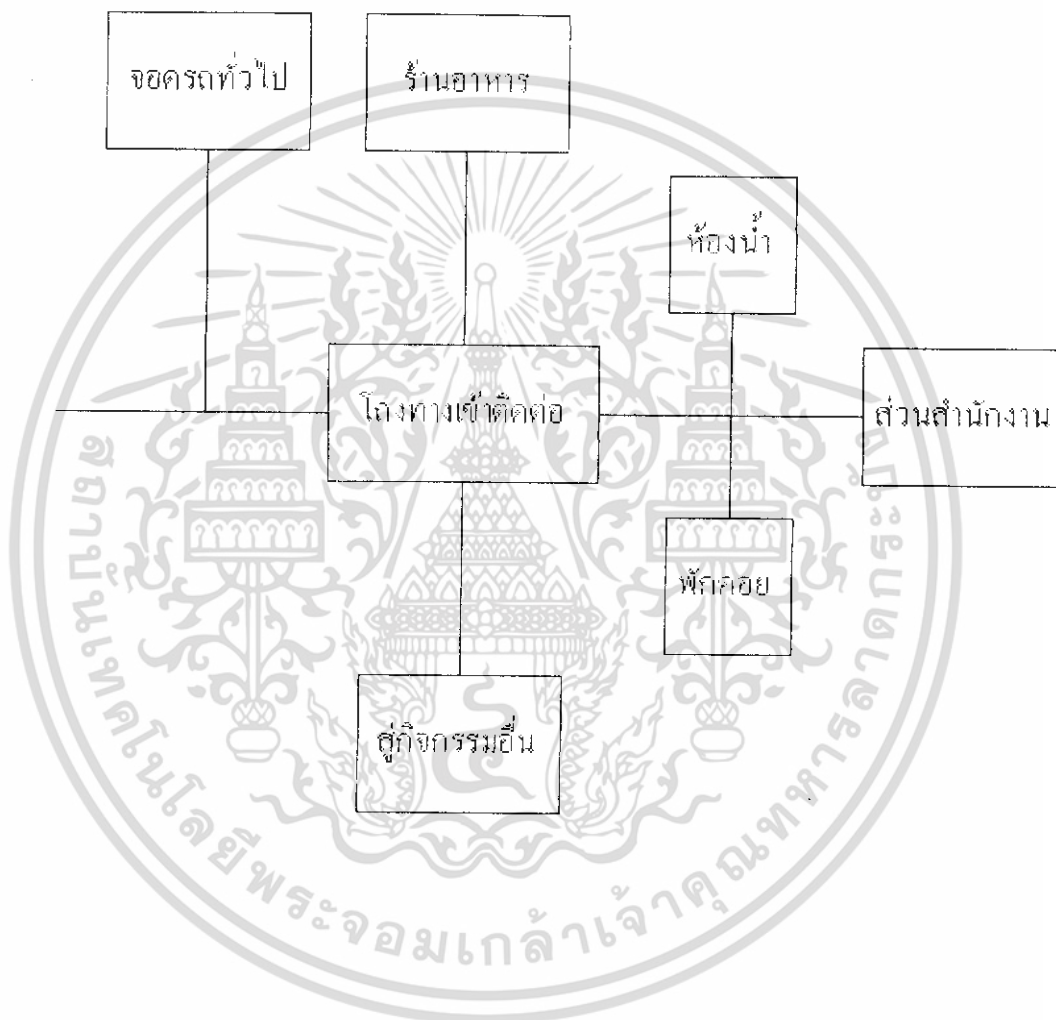

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

▶ พฤติกรรมของผู้มาติดต่อเจ้าหน้าที่ศูนย์

ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่มาติดต่อธุรกิจหรือติดต่อราชการกับศูนย์ กิจกรรมเรียงตามลำดับ ดังนี้

- เข้าสู่โถงต้อนรับของศูนย์ เพื่อติดต่อสอบถามหรือยื่นหนังสือขอพบเจ้าหน้าที่ศูนย์ หรือตรงไปยังส่วนกิจกรรมเพื่อติดต่อธุรกิจโดยตรง ในกรณีที่เคยมาติดต่อแล้วหรือรอพบเจ้าหน้าที่ของศูนย์ จัดเก้าอี้พักคอยไว้ในแต่ละส่วนงาน
- เมื่อทำธุรกิจการงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงออกไปยังส่วนอื่น ๆ ในศูนย์ฯ

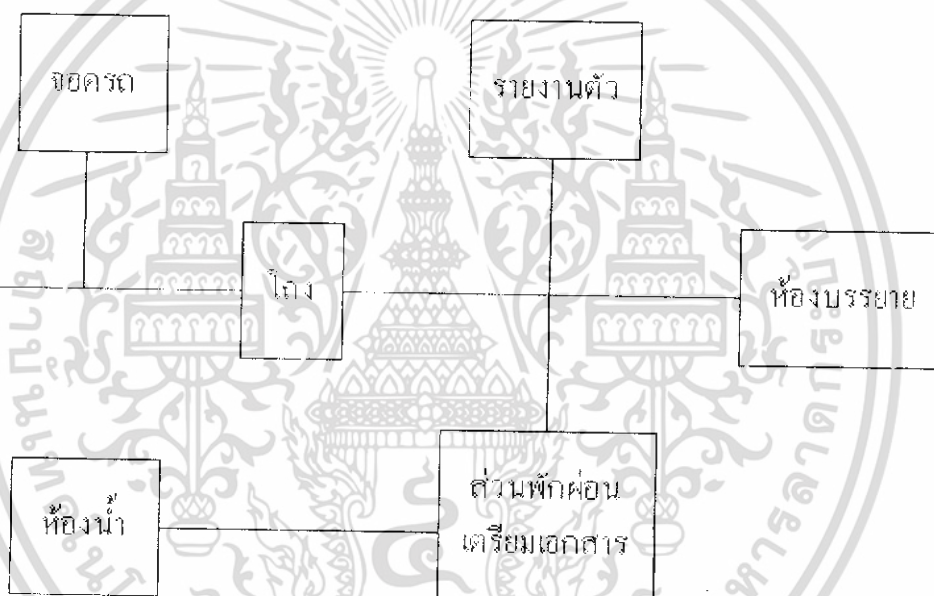

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

▶ พฤติกรรมของเจ้าหน้าที่งานวิชาการวิจัยแผนงาน

ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ วิทยากรที่ทางศูนย์เชิญมาเพื่อเปิดอบรมสัมมนาอธิบายกิจกรรมวิจัยลำดับดังนี้

- มายังศูนย์โดยรถของศูนย์ หรือรถส่วนบุคคล เดินเข้าสู่สำนักงานวิชาการหรือรายงานตัวแก่เจ้าหน้าที่ของศูนย์
- ไปยังส่วนพักผ่อน เตรียมเอกสาร ข้อมูล รวมทั้งอุปกรณ์ประกอบการสัมมนา บรรยาย หรือสาธิต
- หลังจากการจบการสัมมนา บรรยายสาธิต กลับมายังห้องพักเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และเตรียมตัวเดินทางกลับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

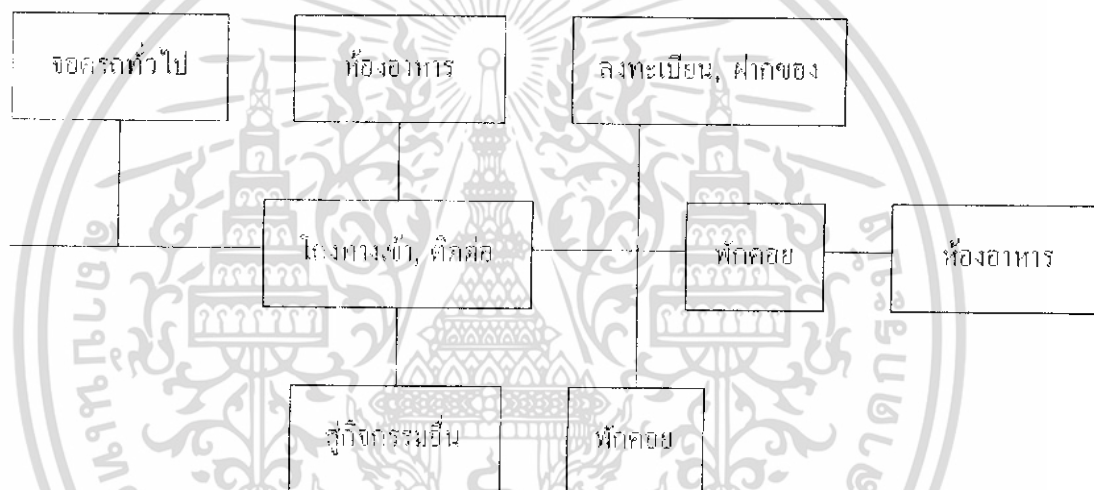
▶ พฤติกรรมของผู้มาฟังคำบรรยายหรือผู้เข้ารับการศึกษา

ได้แก่ บุคคลทั่วไป นักเรียน นักศึกษา เจ้าหน้าที่ที่ต้องการฟังคำบรรยายหรือรับการฝึกอบรม เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นฐาน กิจกรรมเรื่องตามลำดับ

- เข้าสู่โถงต้อนรับ (เค็ดต่อสอบถาม) ตรงไปยังโถงพักคอยของส่วนห้องบรรยายเพื่อรอการเข้ารับฟังการบรรยาย หรือฝึกอบรม ในส่วนนี้จะมีห้องน้ำและบริเวณที่ดื่มน้ำจัดไว้เพื่อความสะดวก หรือแยกไปส่วนกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ห้องอาหาร เป็นต้น

- กลับเข้าสู่ห้องบรรยายตามกำหนดเวลา

- กลับออกสู่โถงพักคอยหลังจากจบการบรรยาย หรือฝึกอบรมเพื่อเดินทางออกจากศูนย์ฯ พักคอยผู้มารับหรือไปยังส่วนอื่น ๆ ของศูนย์

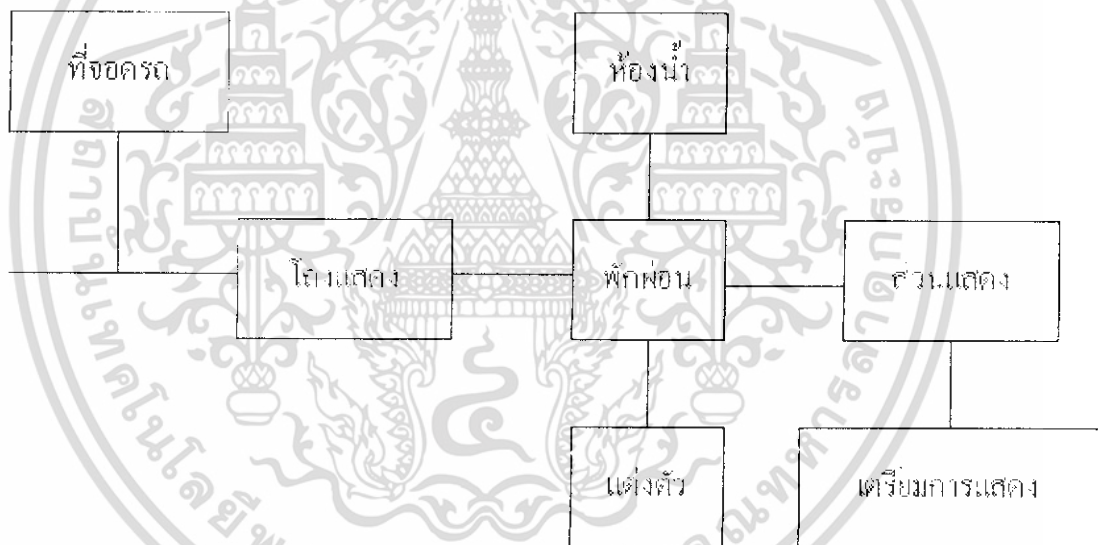

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

▶ พฤติกรรมของนักแสดง

ได้แก่ นักแสดง ศิลปิน นักดนตรี รวมทั้งผู้ติดตามเข้ามายังศูนย์โดยรถยนต์ส่วนตัวหรือรถของศูนย์ กิจกรรมเรียงตามลำดับ ดังนี้

- เข้าสู่ส่วนแสดงโดยทางเข้าของส่วนนักแสดง โดยมีเจ้าหน้าที่คอยตรวจควบคุมความเรียบร้อย
- จัดเตรียมอุปกรณ์การแสดงหรือเครื่องดนตรีก่อนทำการแสดงหรือแต่งตัว ซึ่งมีห้องน้ำ ห้องเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว ส่วนผู้ติดตามอาจรออยู่ที่ส่วนพักผ่อนหรือจัดเตรียมเวทีแสดง
- นักแสดงพร้อมที่จะแสดง รออยู่ที่ส่วนเตรียมแสดงและทำการแสดงตามลำดับ ในส่วนเตรียมแสดงประกอบด้วยบริเวณเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวสำหรับนักแสดงด้วย
- หลังจากจบการแสดง นักแสดงไปยังห้องพักนักแสดงหรือเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย หรือหักคอก พักผ่อน ก่อนเดินทางกลับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

▶ พฤติกรรมของผู้ใช้บริการห้องอาหาร กิจกรรมเรียงตามลำดับดังนี้

- เมื่อเข้าสู่ห้องอาหาร ผู้ใช้บริการเข้าไปจองที่นั่งรับประทานอาหาร ในส่วนรับประทานอาหาร จึงตรงไปสู่ BOARD แสดงรายการอาหารหรือส่วนบริการอาหาร
- ผู้ใช้บริการเดินตามช่องทางเพื่อสั่งอาหารที่ต้องการรวมทั้งเครื่องดื่ม เมื่อได้รับอาหารแล้วถึง ส่วน COUNTER ชำระเงินแล้วจึงไปบริเวณทางเชื่อมสี่มุมและกระดวยหรือที่ใส่เครื่องปรุงอาหาร
- เมื่อรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้วออกจากห้องอาหาร ไปยังส่วนอื่นต่อไป
- ในส่วนห้องอาหาร มีห้องน้ำไว้สำหรับผู้บริการด้วย จัดไว้ในตำแหน่งที่เหมาะสม

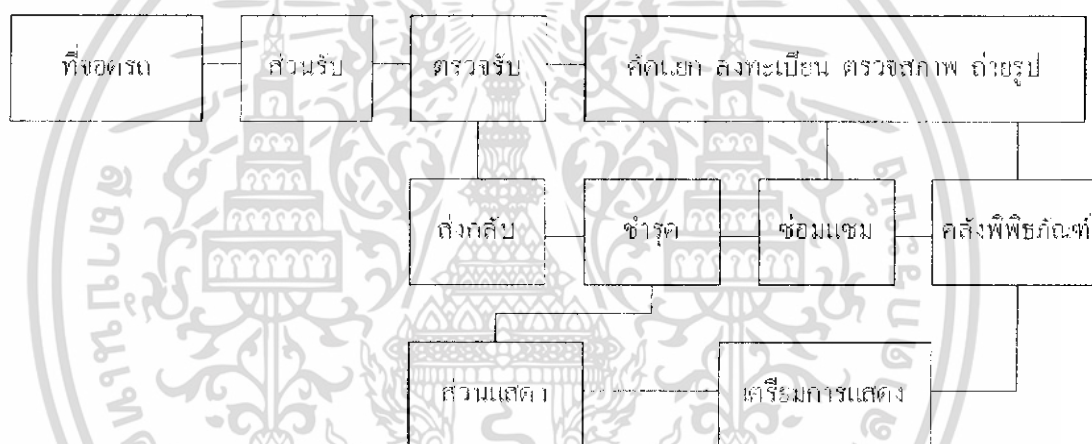

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

▶ พฤติกรรมทางวัตถุแสดงของศูนย์ฯ

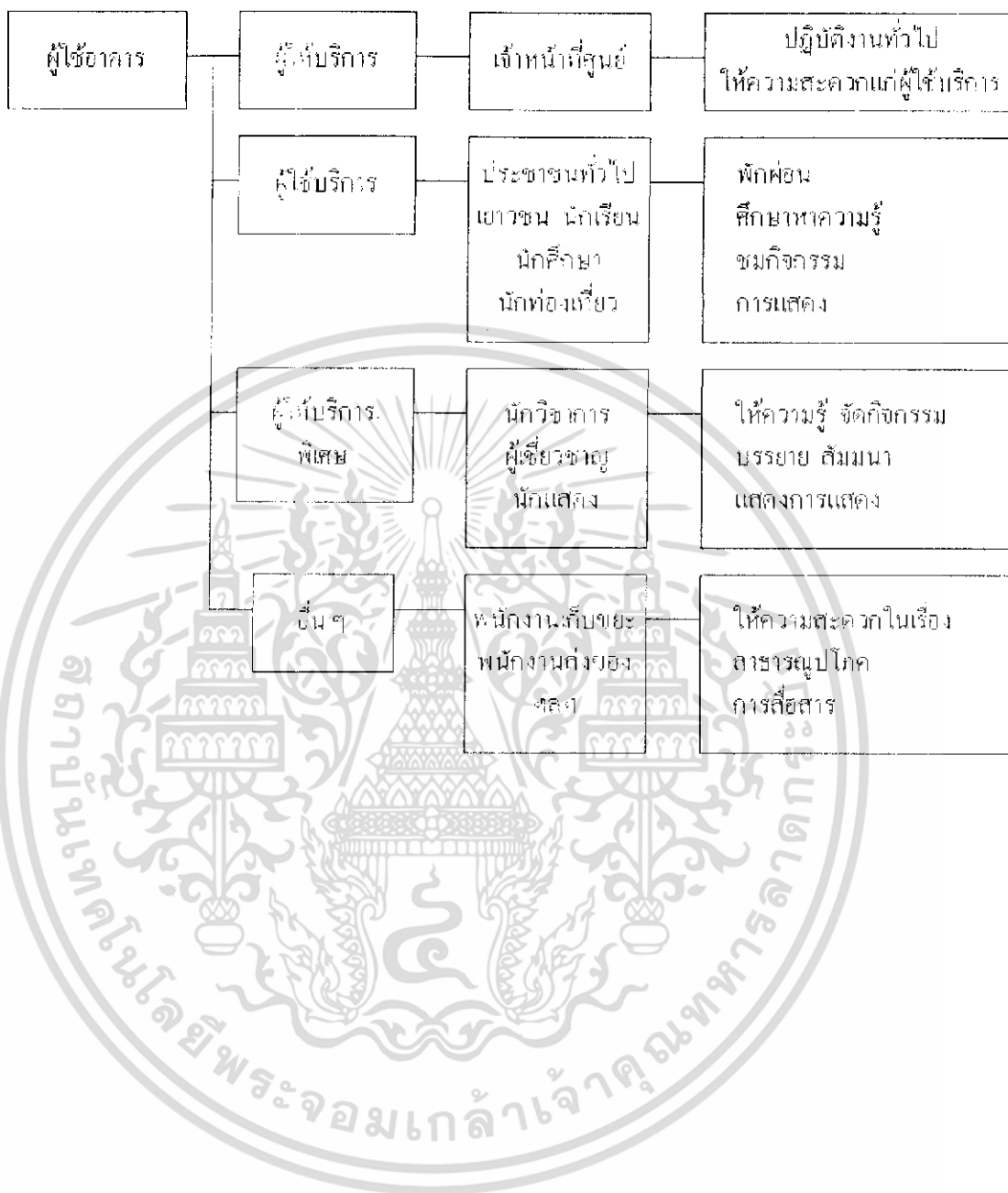
เป็นวัตถุแสดงที่เข้ามาใหม่ หรือวัตถุแสดงซ้ำคราว กิจกรรมเรียงตามลำดับดังนี้

- วัตถุแสดงจะเข้ามาทางส่วนรับ หรือซานชาลาขนถ่ายและมีเจ้าหน้าที่ตรวจรับขึ้นวัตถุแสดงเพื่อจัดทำทะเบียนเป็นรูปแบบหลักฐานอื่น ๆ
- หลังจากตรวจรับเรียบร้อยแล้ว วัตถุแสดงจะถูกส่งไปยังบริเวณคัดแยกและจัดทำทะเบียนเพื่อกะหีบห่อ ลงทะเบียน ตรวจสอบภาพ ถ่ายรูป และเข้าสู่ห้องเก็บแสดงเพื่อเตรียมออกแสดงต่อไป
- วัตถุแสดงในศูนย์ที่เก่าและชำรุดเสื่อมสภาพจะถูกส่งไปยังโรงปฏิบัติการซ่อมแซม สงวนรักษา โดยมีการลงทะเบียนเพื่อป้องกันการสูญหาย เมื่อซ่อมแซมเรียบร้อย ถ่ายภาพเก็บไว้ และนำเข้าสู่ห้องเก็บแสดงเพื่อเตรียมออกแสดงต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

▶ ผู้ใช้อาคารและพฤติกรรมของผู้ใช้อาคาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การศึกษาวัตถุที่จัดแสดง

ในส่วนแสดงงานนั้นทางพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย ได้วัตถุแสดงมาจากแหล่งต่อไปนี้

๑. กองพิพิธภัณฑ์ กรมศิลปากร
๒. การบริจาคจากเอกชนและนิติบุคคลต่างๆทั่วประเทศ

กานแสดงงานถาวร

รายละเอียดวัตถุแสดงถาวร

สำหรับส่วนแสดงงานถาวร สามารถแบ่งวัตถุแสดงออกเป็น ๘ กลุ่ม ดังต่อไปนี้

๑. วัฒนาการข้าวและการดำเนินชีวิต
๒. เครื่องมือทำนา
๓. ของใช้ในครัวเรือน
๔. เครื่องมือ จับ ตัก ปลา
๕. พานหนะ
๖. เครื่องใช้ทางพิธีกรรมและระบบความเชื่อ
๗. เครื่องดนตรีและกันทนาการ
๘. เครื่องใช้บัตเตล็ด

ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดของวัตถุแสดงดังตารางต่อไปนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการวิเคราะห์หาขนาดใช้งานและพื้นที่ใช้งานต่อหน่วย สามารถสรุปออกมาเป็นตารางตามลำดับของกลุ่มวัตถุแสดง ซึ่งแต่ละกลุ่มจะถูกนำมาจัดในห้องแสดงต่างๆดังต่อไปนี้

๑. ห้องแสดงวิวัฒนาการข้าวและการดำเนินชีวิต

ชั้นงานแสดง	จำนวน (ชั้น)	ขนาดเฉลี่ยต่อหน่วย (เมตร)	ขนาดใช้งานต่อหน่วย (เมตร)	พื้นที่ใช้งานต่อหน่วย (ตารางเมตร)	ลักษณะการจัดแสดง
บอร์ดแสดงงาน	๑๘๖	๐.๘ x ๑.๒	๑.๗ x ๒.๑	๓.๕๗	

๒. ห้องแสดงเครื่องมือทำนา

ชั้นงานแสดง	จำนวน (ชั้น)	ขนาดเฉลี่ยต่อหน่วย (เมตร)	ขนาดใช้งานต่อหน่วย (เมตร)	พื้นที่ใช้งานต่อหน่วย (ตารางเมตร)	ลักษณะการจัดแสดง
ระหัดค้ำน้ำ	๓	๐.๒๕ x ๒.๓๐	๒.๑๐%	๑๓.๘๖	BOXSTAND
คันไถ	๓	๓.๗๕ x ๑.๖๘	๓.๕๐%	๓๘.๕	BOXSTAND
คราด	๔	๑.๖๘ x ๐.๖๕	๑.๖๐%	๘.๐๕	BOXSTAND
เกี่ย	๕	๐.๒๑ x ๐.๒๕	๐.๓๐x๐.๓๐	๐.๐๕	DISPLAY
แคะ	๒	๐.๓๐ x ๐.๐๕	๐.๑๒x๐.๑๐	๐.๐๑	DISPLAY
ไม้หนีบข้าว	๑	๑.๔๐	๐.๒๐x๑.๕๐	๐.๓	DISPLAY
ไม้รองตีข้าว	๑	๐.๘๘ x ๐.๖๕	๑.๔%	๖.๑๖	BOXSTAND
พ้อม	๑	๐.๓๕x๐.๘๐	๑.๑%	๑.๒	BOXSTAND
กรอนอ	๒	๐.๔๕x๐.๒๓	๐.๕๐x๐.๕๐	๐.๒๕	BOXSTAND
พลั่วสาดข้าว	๒	๑.๑ x ๑.๖.๕	๑.๒%	๔.๕๒	BOXSTAND
ขอลาย	๔	๑.๓๖	๑.๕๐x๐.๒๐	๐.๓	DISPLAY
วีข้าว	๒	๐.๔๘x๐.๒๓	๐.๕๐x๐.๕๐	๐.๒๕	DISPLAY
ถัง	๓	๐.๓๔x๐.๒๘	๐.๔๐x๐.๔๐	๐.๑๖	DISPLAY
แอก	๒	๑.๒๐ x ๐.๘๐	๐.๑๕x๑.๐	๐.๑๕	DISPLAY
ลูกขลุบ	๒	๐.๕๕x๑.๘๖	๓.๐๐%	๒๘.๒๘	BOXSTAND
กล่อ่งใส่เมล็ดพืช	๑	๐.๒๒x๐.๓๒	๐.๓๐x๐.๓๕	๐.๑๐	DISPLAY
โพง	๔	๑.๗๓x๐.๓x๐.๒	๑.๖%	๘.๐๔	BOXSTAND

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓. ห้องแสดงของใช้ในครัวเรือน

ชิ้นงานแสดง	จำนวน (ชิ้น)	ขนาดเฉลี่ยต่อ หน่วย (เมตร)	ขนาดใช้งานต่อ หน่วย (เมตร)	พื้นที่ใช้งานต่อ หน่วย(ตารางเมตร)	ลักษณะการ จัดแสดง
กรกตำข้าว	๔	Ø๐.๕๘x๐.๕๓	๒.๗%	๒๒.๕	FLOOR
ก๊อบ	๑	Ø๐.๕๗x๐.๕๖	๐.๗x๑.๒	๐.๘๔	DISPLAY
ลิ้อซง	๑	๐.๔x๑.๔x๐.๒๕	๑.๒%	๔.๕๒	BOXSTAND
สีข้าว	๒	Ø๐.๑๗x๐.๑๘	๐.๒x๐.๒	๐.๐๔	BOXSTAND
น้ำเต้า	๓	Ø๐.๑๓x๐.๔๐	๐.๑๕x๐.๑๕	๐.๐๓	DISPLAY
เขียนหมาก	๑	Ø๐.๒๕x๐.๑๘	๐.๒๕x๐.๓๕	๐.๐๕	DISPLAY
กระออม	๔	Ø๐.๒๕x๐.๒๐	๐.๓๐x๐.๒๕	๐.๐๘	DISPLAY
กระทาย	๑	Ø๐.๔๐x๐.๕๖	๑.๓๐%	๕.๓๑	BOXSTAND
กระบุง	๕	Ø๐.๔๕x๐.๒๗	๐.๕๐x๐.๓๐	๐.๑๕	DISPLAY
เตาเชิงกราน	๑	๐.๑๓x๐.๔๔	๐.๒๐x๐.๕๐	๐.๑๐	DISPLAY
เตา	๒	Ø๐.๒๔x๐.๒๑	๐.๓๐x๐.๒๕	๐.๐๘	DISPLAY
กระต๊อบ	๓	Ø๐.๒๓x๐.๓๕	๐.๒๕x๐.๔๐	๐.๑๐	DISPLAY
กระโปม	๓	Ø๐.๕๘x๐.๐๕	๐.๖๐x๐.๖๐	๐.๓๖	DISPLAY
กระจำ	๓	๐.๓๐x๐.๑๐x๐.๑	๐.๔๐x๐.๑๕	๐.๐๖	DISPLAY
แท่นหินบด	๑	๐.๓๕x๐.๑๗	๐.๔๕x๐.๒๐	๐.๐๕	DISPLAY
ตำหินบด	๑	๐.๓๑x๐.๐๘	๐.๔๐x๐.๑๐	๐.๐๔	DISPLAY
กระต่ายขูดมะพร้าว	๓	๐.๒x๐.๔๘x๐.๒	๐.๕๕x๐.๒๐	๐.๑๓	DISPLAY
กระซอน	๑	Ø๐.๑x๑๐.๐๘	๐.๒๕x๐.๑๕	๐.๐๔	DISPLAY
ที่ตักขนมจีน	๑	Ø๐.๑๕x๐.๕๕	๐.๖๐x๐.๒๐	๐.๑๒	DISPLAY
กระบอกเสียบจำ	๑	Ø๐.๑๐x๐.๓๘	๐.๑๕x๐.๘๕	๐.๑๓	DISPLAY
หมา	๑	Ø๐.๑๘x๐.๑๕	๐.๒๐x๐.๒๐	๐.๐๔	DISPLAY
กระตัง	๒	Ø๐.๑๘x๐.๑๕	๐.๖๒x๐.๖๒	๐.๓๘	DISPLAY
ตะเกียง	๑	Ø๐.๔๗x๐.๐๒	๐.๑๓x๐.๓๕	๐.๐๕	DISPLAY
ฝักมิด	๑	๐.๑x๐.๓๐	๐.๑๕x๐.๕๐	๐.๐๘	DISPLAY
แคร่อยู่ไฟ	๑	๐.๘x๐.๑x๐.๔๓	๓.๖%	๔.๐๐	FLOOR
ครกกระเดื่อง	๑	๑.๕x๑.๐x๑.๑	๓.๕%	๓.๘๕	FLOOR
โม้ข้าว	๑	๐.๘x๒.๔x๑.๒	๑.๓%	๕.๓๑	BOXSTAND
		๐.๔๕x๐.๕			

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๔. ห้องแสดงเครื่องมือ จับ คัดปลา

ชิ้นงานแสดง	จำนวน (ชิ้น)	ขนาดเฉลี่ยต่อ หน่วย (เมตร)	ขนาดใช้งานต่อ หน่วย (เมตร)	พื้นที่ใช้งานต่อ หน่วย(ตาราง เมตร)	ลักษณะการจัด แสดง
ไซ	๒	Ø๐.๑๖x๐.๔๓	๑.๗%	๕.๐๘	BOXSTAND
อีจู้	๑	Ø๐.๑๗x๐.๕๐	๑.๒%	๔.๕	BOXSTAND
ช้อน	๑	Ø๐.๑๕x๐.๔๔	๐.๒x๐.๒	๐.๐๔	DISPLAY
ตุ้ม	๕	Ø๐.๓๒x๑.๐๕	๒.๐%	๑๒.๕	BOXSTAND
ลอบยื่น	๑	๐.๖x๑.๔x๐.๒	๒.๗%	๒๒.๕	BOXSTAND
ลอบนอน	๒	Ø๐.๒x๐.๕๕	๑.๑%	๓.๘	BOXSTAND
ชุก	๑	Ø๐.๑๖x๐.๓๑	๐.๑x๐.๓๕	๐.๐๒	DISPLAY
ساب	๒	Ø๐.๑๔x๐.๕๖	๑.๑%	๓.๘	BOXSTAND
ตุ้มกลาน	๑	Ø๐.๒๓x๐.๓๖	๐.๓x๐.๔	๐.๑๒	DISPLAY
ตุ้มปลา	๑	Ø๐.๔๔x๐.๔๕	๐.๕x๐.๕	๐.๒๕	DISPLAY
ตะแกรงคัดปลา	๑	Ø๑.๐๘x๐.๔๐	๑.๗%	๕.๓	BOXSTAND
ไหล					
กลั่นคัดปลาไหล	๑	Ø๐.๐๗x๐.๕๒	๐.๑x๑.๐	๐.๑	DISPLAY
กระชัง	๑	๐.๓๕x๐.๔๒	๐.๔x๐.๔๕	๐.๑๘	DISPLAY
ข้อง	๘	Ø๐.๑๕x๐.๒๖	๐.๒x๐.๒	๐.๐๔	DISPLAY
ข้องเปิด	๒	๐.๓x๐.๒๓x๐.๓	๐.๓๕x๐.๓๕	๐.๑๒	DISPLAY

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๕. ห้องแสดงพาหนะ

ชิ้นงานแสดง	จำนวน (ชิ้น)	ขนาดเฉลี่ยต่อหน่วย (เมตร)	ขนาดใช้งานต่อหน่วย (เมตร)	พื้นที่ใช้งานต่อหน่วย (ตารางเมตร)	ลักษณะการจัดแสดง
เกวียนควาย	๒	๖.๐x๓.๔x๒.๒	๖.๕%	๑๓๒.๓๘	FLOOR
เกวียนวัว	๔	๔.๒x๒.๐x๑.๘	๓.๕%	๔๓.๘๐	FLOOR
บรรทุกลูกว้าต่างๆ	๑	๑.๓x๔.๐x๐.๕๕	๑.๖%	๘.๐๔	BOXSTAND
เกวียน	๑	๔.๒x๑.๖x๑.๐	๔.๒%	๕๕.๔๓	FLOOR

๖. ห้องแสดงเครื่องใช้ในพิธีกรรม

ชิ้นงานแสดง	จำนวน (ชิ้น)	ขนาดเฉลี่ยต่อหน่วย (เมตร)	ขนาดใช้งานต่อหน่วย (เมตร)	พื้นที่ใช้งานต่อหน่วย (ตารางเมตร)	ลักษณะการจัดแสดง
ขันกระห้อย	๒	∅๐.๒x๐.๒๖	๐.๓x๐.๓	๐.๐๕	DISPLAY
คอง	๓	๐.๓x๐.๒๐	๑.๓x๒.๑	๑.๔๓	BOARD

๗. ห้องแสดงเครื่องใช้เบ็ดเตล็ด

ชิ้นงานแสดง	จำนวน (ชิ้น)	ขนาดเฉลี่ยต่อหน่วย (เมตร)	ขนาดใช้งานต่อหน่วย (เมตร)	พื้นที่ใช้งานต่อหน่วย (ตารางเมตร)	ลักษณะการจัดแสดง
เป็ย	๑	๐.๓๖x๐.๒๘	๐.๔๐x๐.๓๕	๐.๑๔	DISPLAY
กระสวย	๑	๐.๓๐x๐.๐๒	๐.๔๐x๐.๑๐	๐.๐๔	DISPLAY
ตะกรงไหม	๑	∅๑.๔๓	๑.๖%	๔.๕๒	BOXSTAND
อ้าว	๑	๐.๓๔x๐.๔๐	๐.๔๐x๐.๔๕	๐.๑๘	DISPLAY
พวงสาว	๑	๐.๒๕x๐.๔x๐.๔	๐.๕๐x๐.๔๕	๐.๒๓	DISPLAY
เครื่องอัดผ้า	๑	๐.๕x๐.๕๕x๐.๖	๐.๕๕x๐.๖๐	๐.๓๓	DISPLAY
โน	๑	๐.๒๕x๐.๔x๐.๔	๒.๐%	๑๒.๕๓	BOXSTAND
หูกทอผ้า	๑	๑.๓x๒.๓x๑.๔	๔.๐%	๕๐.๒๘	FLOOR

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๑. วรรณกรรมข้าวและการดำเนินชีวิต

เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบสวยงาม บอร์ด ๑ แสดงจัดเป็นขนาดเดียวกันหมด คือ ๐.๘ ๑.๒ ม.

ลำดับ	ชนิดบอร์ดแสดง	จำนวน
๑	แผนภูมิแสดงชนิดของข้าว	๑
๒	คำอธิบายประกอบแผนภูมิแสดงชนิดของข้าว (๑)	๑
๓	ภาพถ่ายเปรียบเทียบลักษณะข้าวเอเชียกับข้าวแอฟริกา พร้อมคำอธิบายได้ภาพ	๑
๔	แผนภูมิแสดงการแพร่กระจายของข้าวเอเชียจากถิ่นกำเนิด	๑
๕	แผนที่แสดงการแพร่กระจายของข้าวเอเชียจากถิ่นกำเนิด	๑
๖	คำอธิบายประกอบแผนภูมิและแผนที่ (๔, ๕)	๑
๗	แผนภูมิแสดงการแพร่กระจายของข้าวแอฟริกาจากถิ่นกำเนิด	๑
๘	คำอธิบายประกอบแผนภูมิ (๗)	๑
๙	ภาพถ่ายพร้อมคำบรรยายได้ภาพแสดงข้าวป่าที่สามารถขึ้นได้ในน้ำตื้น	๑
๑๐	ภาพถ่ายพร้อมคำบรรยายได้ภาพเปรียบเทียบแสดงข้าวป่าที่สามารถขึ้นได้ในน้ำลึกมาก	๑
๑๑	แผนภูมิแสดงวิวัฒนาการของข้าวเอเชียและข้าวแอฟริกา	๑
๑๒	คำอธิบายแผนภูมิแสดงวิวัฒนาการข้าวเอเชียและข้าวแอฟริกา	๑
๑๓	แผนภูมิแสดงหลักฐานทางโบราณคดีของข้าวในเมืองไทย	๑
๑๔	คำอธิบายแผนภูมิแสดงหลักฐานทางโบราณคดีของข้าวในเมืองไทย	๑
๑๕	ภาพถ่ายแสดงหลักฐานเมล็ดข้าวที่ขุดพบที่ถ้ำปุงสูง จ. แม่ฮ่องสอน	๑
๑๖	คำอธิบายภาพถ่ายแสดงหลักฐานเมล็ดข้าวที่ถ้ำปุงสูง	๑
๑๗	ภาพถ่ายเปรียบเทียบพันธุ์ข้าวที่ถ้ำปุงสูงกับพันธุ์ข้าวป่า ข้าวปลูกและข้าวปัจจุบันทางอีสานของไทย	๑
๑๘	ภาพถ่ายขยายรอยเคลือบข้าวในภาชนะดินเผาที่โนนนกทา จ. ขอนแก่น	๑
๑๙	ภาพถ่ายขยายเมล็ดข้าวที่พบในชั้นดินที่ ๖ จากโนนนกทา	๑
๒๐	คำอธิบายประกอบภาพถ่ายเมล็ดข้าวที่โนนนกทา	๑
๒๑	ภาพถ่ายแสดงภาพเขียนสีที่ผาหมอนน้อย บ้านตากุ่ม ต. ห้อยไผ่ อ. โขงเจียม จ. อุบลฯ	๑

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลำดับ	ชนิดบอร์ดแสดง	จำนวน
๒๒	คำอธิบายประกอบภาพเขียนสีที่สามอนน้อย	๑
๒๓	แผนภูมิแสดงชนิดของการปลูกข้าวและรายละเอียด	๑
๒๔	ภาพถ่ายแสดงการปลูกข้าวแบบ (เลื่อนลอย)	๑
๒๕	ภาพถ่ายแสดงการปลูกข้าวแบบ (ปลูกในที่ราบลุ่ม)	๑
๒๖	แผนภูมิแสดงการปลูกข้าวแบบ	๑
๒๗	คำอธิบายแผนภูมิแสดงการปลูกข้าวแบบ	๑
๒๘	ภาพถ่ายแสดงการไถพรวนดินในนาด้วยควาย (ไถตะ)	๑
๒๙	ภาพถ่ายแสดงการไถพรวนดินในนาด้วยวัว (ไถตะ)	๑
๓๐	ภาพถ่ายแสดงการไถพรวนดินในนาด้วยรถไถ (ไถตะ)	๑
๓๑	ตารางเปรียบเทียบการทำนาหว่านและนาดำ	๑
๓๒	ภาพถ่ายแสดงการหว่านเมล็ดข้าวในนาหว่าน	๑
๓๓	ภาพถ่ายแสดงการไถกลบในนาด้วยควาย	๑
๓๔	ภาพถ่ายการเพาะกล้าในนาดำ	๑
๓๕	ภาพถ่ายการไถคราดปรับดิน	๑
๓๖	ภาพถ่ายการปรับดินด้วยลูกขลุบ	๑
๓๗	ภาพถ่ายการดำกล้า	๑
๓๘	ภาพถ่ายรวงข้าวที่สุกพร้อมจะเก็บเกี่ยว	๑
๓๙	ภาพถ่ายการเกี่ยวข้าวและมัดรวงข้าว	๑
๔๐	ภาพถ่ายแสดงการขนข้าวด้วยเกวียนวัว	๑
๔๑	ภาพถ่ายแสดงการหาวมัดฟางที่ผูกกับท่อนไม้	๑
๔๒	ภาพถ่ายเส เกียงคในลานนวดข้าว	๑
๔๓	ภาพถ่ายแสดงการนวดข้าว	๑
๔๔	ภาพถ่ายแสดงการสีข้าวด้วยสีข้าว	๑
๔๕	ภาพถ่ายกองฟาง	๒
๔๖	ภาพถ่ายกองฟางยกระดับที่ อ. บางลี่ จ. สุพรรณบุรี	๒
๔๗	ภาพถ่ายหมู่บ้านชาวนาที่ จ. สุพรรณบุรี	๑๐
๔๘	ภาพถ่ายหมู่บ้านชาวนาที่ จ. สมุทรปราการ	๑๐

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลำดับ	ชนิดบอร์ดแสดง	จำนวน
๔๙	ภาพถ่ายหมู่บ้านชานาที่ จ. สมุทรสาคร	๑๐
๕๐	ภาพถ่ายหมู่บ้านชานาที่ จ. อุดรฯ	๑๐
๕๑	ภาพถ่ายหมู่บ้านชานาที่จังหวัดอ่างทอง	๑๐
๕๒	ภาพถ่ายการแต่งตัวของชานาไทยภาคกลาง	๒
๕๓	ภาพถ่ายหมู่บ้านชานาที่จังหวัดอุทัยธานี	๑๐
๕๔	ภาพถ่ายบ้านชานากาคเหนือ	๑๐
๕๕	ภาพถ่ายบ้านชานากาคอีสาน	๑๐
๕๖	ภาพถ่ายบ้านชานากาคใต้	๑๐
๕๗	ภาพถ่ายการต้อนรับเลี้ยงวีว	๑
๕๘	ภาพถ่ายแสดงวิธีการผูกค้ำจาก	๓
๕๙	ภาพถ่ายเคียงนาค ภาคอีสาน	๑๐
๖๐	ภาพถ่ายโรงนาในภาคกลาง	๑๐
๖๑	ภาพถ่ายลักษณะขี้ข้าวภาคกลาง	๑๐
๖๒	ภาพถ่ายลักษณะขี้ข้าวภาคเหนือ	๑๐

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๒. เครื่องมือทำนา

ลำดับ	ชนิดวัสดุแสดง	ท้องถิ่น	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๑	ระหัดวิดน้ำ	ภาคกลาง	๐.๒๕ x ๒.๓๐ x ๐.๔๐	วิดน้ำเข้านา
๒	คันไถ	ภาคกลาง	๓.๘๐ x ๑.๖๐	พลิกเนื้อดิน
๓	คันไถ	ภาคกลาง	๓.๘๐ x ๑.๗๐	พลิกเนื้อดิน
๔	คันไถ	ภาคอีสาน	๓.๘๐ x ๑.๗๐	พลิกเนื้อดิน
๕	คราด	ภาคอีสาน	๒.๐๐ x ๐.๖๕	ติดกับคันไถ คราดดินให้ฟู
๖	คราด	ภาคใต้	๒.๐๐ x ๐.๖๕	
๗	ระหัดวิดน้ำ	ภาคกลาง	๐.๒๕ x ๒.๓๐ x ๐.๔๐	วิดน้ำเข้านา
๘	เคียว	ภาคกลาง	๐.๔๕	ตัดรวงข้าวออกจากกัน
๙	เคียวอีสาน	ภาคอีสาน	๐.๑๕ x ๐.๓๐	
๑๐	เคียว	ภาคกลาง	๐.๒๐ x ๐.๓๐	
๑๑	เคียว	ภาคกลาง	๐.๒๐ x ๐.๕๐	
๑๒	เคียว	ภาคกลาง	๐.๒๐ x ๐.๕๐	
๑๓	เคียว	ภาคกลาง	๐.๒๐ x ๐.๕๐	
๑๔	เคียว	ภาคเหนือ	๐.๑๕ x ๐.๔๕	
๑๕	เคียว	ภาคเหนือ	๐.๑๕ x ๐.๔๕	
๑๖	ระหัดวิดน้ำ	ภาคกลาง	๐.๒๕ x ๒.๕๐ x ๐.๔๐	วิดน้ำเข้านา
๑๗	คราด	ภาคกลาง	๒.๐๐ x ๐.๖๕	ติดคันไถคราดดินให้ฟู
๑๘	คราด	ภาคกลาง	๒.๐๐ x ๐.๖๕	
๑๙	แกะ	ภาคใต้	๐.๐๕ x ๐.๑๐	ตัดรวงข้าว
๒๐	แกะ	ภาคใต้	๐.๐๕ x ๐.๑๐	
๒๑	ไม้หนับข้าว	ภาคกลาง	๑.๔๐	มัดฟ่อนข้าวเพื่อจับฟาด กับลานให้ข้าวร่วง
๒๒	ไม้รองตีข้าว	ภาคเหนือ	๕๘ x ๕ x ๐.๘๕ x ๐.๖๕	เป็นพื้นรองเมื่อฟาดข้าว
๒๓	ฟ้อม	ภาคอีสาน	∅ ๐.๗๕ ลึก ๐.๖๕	ใส่ข้าวเปลือก
๒๔	แอ่า	จ. ลำปาง	∅ ๒.๕๐ ลึก ๐.๕๕	ฟาดข้าวให้เมล็ดร่วงลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลำดับ	ชนิดวัสดุแสดง	ท้องถิ่น	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๒๕	แม่่า	จ. ลำปาง	∅ ๒.๕๐ ลึก ๐.๕๕	ใส่หญ้าให้วัวกิน
๒๖	กรอนอ	ภาคใต้	∅ ๐.๔๕ x ๐.๒๕	
๒๗	กรอนอ	ภาคใต้	∅ ๐.๔๕ x ๐.๓๐	ตัดสาดแยกฟางจาก ข้าวเปลือก
๒๘	หล้าสาดข้าว	ภาคกลาง	๑.๑๐ x ๐.๑๕	
๒๙	หล้าสาดข้าว	ภาคกลาง	๑.๑๐ x ๐.๑๕	ตัดสาดแยกฟางจาก ข้าวเปลือก
๓๐	ขอลาย	ภาคกลาง	๑.๓๕	พั่นเส้นฟางออกจากกองข้าว
๓๑	ขอลาย	ภาคกลาง	๑.๔๐	
๓๒	ขอลาย	ภาคกลาง	๑.๔๐	
๓๓	ขอลาย	ภาคกลาง	๑.๓๕	
๓๔	วีข้าว	ภาคเหนือ	∅ ๐.๕๐ ค้ำยาว ๐.๓๐	โบกผงละอองจากฟาง ออกจากเมล็ดข้าวเปลือก
๓๕	วีข้าว	ภาคเหนือ	∅ ๐.๕๐ x ๐.๓๐	จากเมล็ดข้าวเปลือก
๓๖	เกี้ยวเขมร	ชายแดนไทย ติดกับเขมร	∅ ๐.๓๕ x ๐.๖๐	ตัดข้าวออกจากรวง
๓๗	กั้ง	ภาคกลาง	∅ ๐.๓๕ x ๐.๓๐	ดวงข้าว
๓๘	กั้ง	ภาคกลาง	∅ ๐.๓๕ x ๐.๓๐	
๓๙	กั้ง	ภาคกลาง	∅ ๐.๓๕ x ๐.๓๐	
๔๐	แอก	ภาคอีสาน	๑.๒๐ x ๐.๘๐	สามค่อวัวค้ายสำหรับไถ นาหรือเท็มเกวียน
๔๑	แอก	ภาคกลาง	๑.๒๐ x ๐.๗๐	
๔๒	ลูกขลุบ	ภาคกลาง	∅ ๐.๖๐ x ๑.๘๐	กลิ้งปรับดินให้เสมอกัน
๔๓	ลูกขลุบ	ภาคอีสาน	∅ ๐.๖๐ x ๑.๘๐	
๔๔	กล่องไต้ เมล็ดพันธุ์พืช	ภาคเหนือ	∅ ๐.๒๐ x ๐.๓๐	เก็บรักษามเมล็ดพันธุ์
๔๕	โพง	ภาคกลาง	๑.๗๐ x ๐.๓๐	ตัด, พู้น้ำเข้ามา
๔๖	โพง	ภาคกลาง	๑.๗๐ x ๐.๓๐	
๔๗	โพง	ภาคกลาง	๑.๘๐ x ๐.๓๐	
๔๘	โพง	ภาคอีสาน	๑.๔๐ x ๐.๒๕	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓. ของใช้ในครัวเรือน

ลำดับ	ชนิดวัสดุแสดง	ท้องถิ่น	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๑	ครกตำข้าว	ภาคกลาง	Ø ๐.๕๕ x ๐.๕๐	ตำข้าว แยกข้าวออกจากเปลือก
๒	ก๊วย	ภาคเหนือ	Ø ๐.๖๐ x ๑.๐๐	สามก้นแฉก
๓	ครกตำข้าว	ภาคกลาง	Ø ๐.๖๐ x ๐.๕๐	ตำข้าว แยกข้าวออกจากเปลือก
๔	ครกตำข้าว	ภาคอีสาน	Ø ๐.๗๐ x ๐.๕๐	
๕	ครกตำข้าว	ภาคอีสาน	Ø ๐.๖๐ x ๐.๕๐	
๖	ลือซง	ภาคใต้	Ø ๓๘ x ๑.๔๐ x ๐.๒๕	ตำข้าวหรือกาแฟ
๗	สีข้าว	ภาคกลาง	Ø ๐.๔๐ x ๐.๗๕	สีข้าวหรือขัดข้าวเปลือก ให้เป็นข้าวสาร
๘	สีข้าว	ภาคเหนือ	Ø ๐.๔๐ x ๐.๗๐	
๙	ตะคัน	ภาคกลาง	Ø ๐.๒๐ x ๐.๒๐	จุดไฟให้แสงสว่าง
๑๐	ตะคัน	ภาคกลาง	Ø ๐.๒๐ x ๐.๒๐	
๑๑	น้ำเต้า	ภาคเหนือ	Ø ๐.๑๐ x ๐.๓๕	ตักและเก็บน้ำดื่ม
๑๒	น้ำเต้า	ภาคเหนือ	Ø ๐.๑๕ x ๐.๔๐	
๑๓	น้ำเต้า	ภาคกลาง	Ø ๐.๑๕ x ๐.๔๕	
๑๔	ขี้ยมหมาก	ภาคกลาง	Ø ๐.๓๐ x ๐.๒๐ (ฐาน)	บรรจุหมากพลู ไว้ประทาน
๑๕	กระออม	ภาคอีสาน	Ø ๐.๒๕ x ๐.๒๐	ตักน้ำ
๑๖	กระออม	ภาคอีสาน	Ø ๐.๒๕ x ๐.๒๐	
๑๗	กระออม	ภาคอีสาน	Ø ๐.๒๕ x ๐.๒๐	
๑๘	กระออม	ภาคอีสาน	Ø ๐.๒๕ x ๐.๒๐	
๑๙	กระทย	ภาคเหนือ	Ø ๐.๔๐ x ๐.๕๕	ใส่สิ่งของ
๒๐	กระบุงใส่ของ	ภาคกลาง	Ø ๐.๔๕ x ๐.๑๕	เก็บสิ่งของ (เสื้อผ้า)
๒๑	กระบุงใส่ของ	ภาคกลาง	Ø ๐.๔๕ x ๐.๑๕	
๒๒	กระบุงแพร์	จ.แพร์	Ø ๐.๓๐ x ๐.๒๐	บรรจุสิ่งของหอบคอน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลำดับ	ชนิดวัตถุแสดง	ท้องถิ่น	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๒๓	กระบุง	ภาคกลาง	Ø ๐.๔๐ x ๐.๓๐	ดวงข้าวเปลือกหรือบรรจุของหีบคอง
๒๔	กระบุง	ภาคกลาง	Ø ๐.๔๐ x ๐.๓๐	
๒๕	เตาเชิงกราน	ภาคกลาง	๐.๑๕ x ๐.๔๕	ก่อไฟ, หุงข้าว
๒๖	เตา	ภาคกลาง	Ø ๐.๒๕ x ๐.๒๐	ก่อไฟ, หุงข้าว
๒๗	เตา	ภาคอีสาน	Ø ๐.๒๕ x ๐.๒๐	
๒๘	กระติบข้าว	จ. ยโสธร	Ø ๐.๒๕ x ๐.๓๕	บรรจุข้าวเหนียว
๒๙	กระติบข้าว	จ. มหาสารคาม	Ø ๐.๒๕ x ๐.๓๕	
๓๐	กระติบ	ภาคอีสาน	Ø ๐.๒๐ x ๐.๒๒	
๓๑	กระโอม	ภาคอีสาน	Ø ๐.๖๐ x ๐.๐๕	ฝังข้าวเหนียว
๓๒	กระโอม	ภาคอีสาน	Ø ๐.๖๐ x ๐.๐๕	
๓๓	ก่องข้าว	ภาคเหนือ	๐.๒๐ x ๐.๑๐ x ๐.๑๐	บรรจุข้าวเหนียว
๓๔	กระจำ, จัก	ภาคกลาง	๐.๔๐ x ๐.๑๐ x ๐.๑๐	ตั้งอาหาร
๓๕	กระจำ, จัก	ภาคกลาง	๐.๔๐ x ๐.๑๐ x ๐.๑๐	
๓๖	กระจำ, จัก	ภาคเหนือ	๐.๓๐ x ๐.๑๐ x ๐.๑๐	
๓๗	หมั่นหินบด	ภาคกลาง	๐.๔๐ x ๐.๒๐	บดเครื่องเทศหรือยา
๓๘	ตำหินบด	ภาคกลาง	๐.๓๐ x ๐.๑๐	
๓๙	กระซอนกรอง	ภาคกลาง	๐.๔๕ x ๐.๒๐ x ๐.๑๐	กั้นกะทิ
๔๐	กระต่าย ขุดมะพร้าว	ภาคใต้	๐.๒๐ x ๐.๕๐ x ๐.๒๐	ขุดเนื้อมะพร้าวออกจาก ลูกมะพร้าว
๔๑	กระต่าย ขุดมะพร้าว	ภาคกลาง	๐.๒๐ x ๐.๕๐ x ๐.๒๐	
๔๒	กระต่าย ขุดมะพร้าว	ภาคใต้	๐.๒๐ x ๐.๕๐ x ๐.๒๐	
๔๓	กระซอนกรอง กระโท	ภาคกลาง	Ø ๐.๒๐ x ๐.๑๐	กั้นกะทิ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลำดับ	ชนิดวัสดุแสดง	ห้องเก็บ	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๔๔	ที่ตักขนมจีน	ภาคกลาง	Ø ๐.๑๕ ยาว ๐.๕๕	ตักขนมจีนที่ต้มสุกขึ้น
๔๕	กระบอมน	ภาคอีสาน	Ø ๐.๖๐ x ๐.๐๕	ฝั่งข้าวเหนียว
๔๖	กระบอกเสียบ กระจ่ำ	ภาคกลาง	Ø ๐.๑๐ x ๐.๘๐	เสียบด้ามกระจ่ำหรือทัพพี
๔๗	หมาก	ภาคใต้	Ø ๐.๒๐ x ๐.๑๕	ใช้ตักน้ำ
๔๘	กระตัง	ภาคกลาง	Ø ๐.๕๐ x ๐.๐๒	ฝัดร่อนเศษผง หรือตากของ
๔๙	กระตัง	ภาคใต้	Ø ๐.๕๐ x ๐.๐๒	
๕๐	ตะเกียง	ภาคกลาง	๐.๑๐ x ๐.๓๐	จุดไฟให้ความสว่าง
๕๑	ฝักมิด	ภาคกลาง	๐.๑๐ x ๐.๑๐ x ๐.๔๕	เป็นฝักใส่เมล็ดยา
๕๒	แคร์อูไฟ	ภาคกลาง	๑.๕๐ x ๑.๐๐ x ๑.๑๐	เป็นที่พักพื้นของหมิงหลัง กลอสบุตร
๕๓	ครกกระเบื้อง	ภาคกลาง	๐.๘๐ x ๒.๔๐ x ๑.๒๐	ตำข้าวออกจากเปลือก
๕๔	โม้ข้าว	ภาคกลาง	Ø ๐.๔๕ x ๐.๔๕	โม้ข้าวให้ละเอียดเป็นแป้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๔. เครื่องมือจับ ดักปลา

ลำดับ	ชนิดวัตถุแสดง	ท้องถิ่น	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๑	ไซ	ภาคกลาง	Ø ๐.๑๕ x ๐.๕๕	ดักกุ้งหรือปลาเล็ก
๒	ไซ	ภาคกลาง	Ø ๐.๑๕ x ๐.๕๐	
๓	อี่จู้	ภาคกลาง	Ø ๐.๑๐ x ๐.๔๕	วางดักปลาในน้ำตื้น
๔	ช้อน	จ. ฉะเชิงเทรา	Ø ๐.๑๕ x ๐.๔๕	วางดักปลาตามช่องน้ำไหล
๕	ตุ้ม	ภาคอีสาน	Ø ๐.๓๐ x ๐.๘๐	วางดักปลาโดยกั้นฝือกให้ปลาเข้า
๖	ตุ้ม	จ. สุโขทัย	Ø ๐.๓๕ x ๐.๘๕	
๗	ตุ้ม (ข่องรี)	ภาคอีสาน	Ø ๐.๓๕ x ๑.๓๕	
๘	ตุ้มคอกกระบอก	จ. ฉะเชิงเทรา	Ø ๐.๔๐ x ๑.๒๐	
๙	ลอบถีน	ภาคกลาง	๐.๕๕ x ๑.๔๐	ใช้วางดักปลา วางลำน้ำ
๑๐	ลอบนอน	จ. ลพบุรี	Ø ๐.๑๐ x ๐.๕๐	ดักปลาตัวเล็ก
๑๑	ตะแกรง	ภาคอีสาน	Ø ๐.๕๐ x ๐.๓๕	ช้อนปลาตามบึง
๑๒	ลอบนอน	ภาคกลาง	Ø ๐.๒๕ x ๐.๕๕	ดักปลาโดยขึงฝือกกั้น
๑๓	ชุด	ภาคกลาง	๐.๐๕ x ๐.๓๐	ดักปลาช้อน
๑๔	สาบ	จ. บุรีรัมย์	Ø ๐.๔๕ x ๐.๕๕	ดักปลาตามช่องน้ำไหล
๑๕	ตุ้มลาน	จ. นครราชสีมา	Ø ๐.๒๕ x ๐.๓๕	ดักปลาไม่ใหญ่ๆมากโดยมีเหยื่อล่อ
๑๖	ตุ้ม	จ. สุรินทร์	Ø ๐.๓๐ x ๑.๓๐	วางดักปลาโดยมีฝือก
๑๗	ตุ้มปลา	ภาคกลาง	Ø ๐.๔๕ x ๐.๔๕	ลุ่มหาปลาโดยเอามือล้วง
๑๘	ตะแกรงดักปลาไหล	จ. ลพบุรี	Ø ๑.๑๐ x ๐.๔๐	ใช้วางใต้กร่นแก้วไล่ปลาเข้า
๑๙	กั้นดักปลาไหล	จ. บุรีรัมย์	Ø ๐.๑๐ x ๐.๕๐	ใช้วางล่อเหยื่อดักปลา
๒๐	กระชังทรงกระบอก	ภาคกลาง	Ø ๐.๓๕ x ๐.๔๐	ชังปลาโดยผูกไว้กับท่อน
๒๑	กระชังกลม	ภาคกลาง	Ø ๐.๔๐ x ๐.๕๐	ชังปลา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลำดับ	ชนิดวัสดุแสดง	ท้องถิ่น	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๒๒	กระซังป่อง	ภาคกลาง	∅ ๐.๒๕ x ๐.๕๐	ขังปลา
๒๓	ข้อง	ภาคกลาง	∅ ๐.๑๕ x ๐.๒๐	ขังปลาที่ไม่ใหญ่มาก
๒๔	ข้อง	ภาคกลาง	∅ ๐.๑๕ x ๐.๒๕	
๒๕	ข้อง	ภาคกลาง	๐.๒๕ x ๐.๒๐ x ๐.๓๐	
๒๖	ข้อง	ภาคกลาง	∅ ๐.๑๕ x ๐.๕๐	ขังปลาที่ไม่ใหญ่นัก
๒๗	ข้อง	ภาคกลาง	∅ ๐.๒๐ x ๐.๒๕	
๒๘	ข้อง	ภาคกลาง	∅ ๐.๒๐ x ๐.๒๐	
๒๙	ข้อง	ภาคกลาง	∅ ๐.๑๕ x ๐.๒๕	
๓๐	ข้องเปิด	ภาคกลาง	๐.๒๐ x ๐.๒๕ x ๐.๓๐	ขังปลาที่ไม่ใหญ่นัก
๓๑	ข้องเปิด	ภาคกลาง	๐.๑๕ x ๐.๒๕ x ๐.๓๐	
๓๒	ساب	จ.บุรีรัมย์	∅ ๐.๑๕ x ๐.๕๕	ดักปลาตามช่องไหล
๓๓	กรบ	ภาคกลาง	∅ ๐.๓๐ x ๐.๕๐	แทงปลาน้ำตื้น

๕. พาหนะ

ลำดับ	ชนิดวัสดุแสดง	ท้องถิ่น	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๑	เกวียนค้าย	ภาคตะวันออกเฉียง	๕.๕๕ x ๓.๔๐ x ๒.๒๐	ลำเลียงข้าวและเป็นพาหนะ
๒	เกวียนค้าย	ภาคตะวันออกเฉียง	๕.๕๕ x ๓.๔๐ x ๒.๒๐	
๓	เกวียนวัว	ภาคอีสาน	๔.๒๐ x ๑.๕๐ x ๑.๘๐	
๔	เกวียนวัว	จ.สุพรรณบุรี	๔.๒๐ x ๑.๗๐ x ๑.๘๐	
๕	เกวียนวัว	ภาคเหนือ	๔.๒๐ x ๑.๖๐ x ๑.๘๐	
๖	เกวียนวัว	จ.กาญจนบุรี	๔.๐๐ x ๑.๖๐ x ๑.๘๐	
๗	บรรทุกว่าค่าง	จ.น่าน	๑.๗๐ x ๐.๗๕ x ๐.๕๕	บรรจุงข้าวของในกระบุงทั้ง 2 ข้าง
๘	เต็น	ภาคกลาง	๔.๒๐ x ๑.๖๐ x ๑.๐๐	วางบนหลังวัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๖. เครื่องใช้ทางพิธีกรรมและระบบความเชื่อ

ลำดับ	ชนิดวัตถุแสดง	ท้องถิ่น	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๑	ขันกระห้อย	ภาคอีสาน	Ø ๐.๒๐ x ๐.๒๕	ใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญ
๒	ขันกระห้อย	ภาคอีสาน	Ø ๐.๒๐ x ๐.๒๕	
๓	ตุ๊กไข่มุกมม	จ. มหาสารคาม	-	กลายเป็นพุทธบูชา
๔	ตุ๊ก	จ. น่าน	๐.๔๐ x ๐.๕๐	กลายเป็นพุทธบูชา
๕	ตุ๊ก	จ. น่าน	๐.๓๐ x ๑.๒๐	

๗. เครื่องดนตรีและอันทนาการ

ลำดับ	ชนิดวัตถุแสดง	ท้องถิ่น	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๑	ปี่มอญ	ภาคกลาง	Ø ๐.๒๕ x ๐.๔๔	เป่าเครื่องเป่าพาทย์นางหงส์
๒	ขลุ่ย	ภาคกลาง	Ø ๐.๐๕ x ๐.๔๕	เครื่องเป่า
๓	ขลุ่ย	ภาคกลาง	Ø ๐.๐๕ x ๐.๔๕	
๔	ฆ้อง	ภาคกลาง	Ø ๐.๒๐ x ๐.๐๕	ตีควบคุมจังหวะ
๕	ฆ้อง	ภาคกลาง	Ø ๐.๒๐ x ๐.๐๕	
๖	ฆ้อง	ภาคกลาง	Ø ๐.๒๐ x ๐.๐๕	
๗	โปงลาง	ภาคอีสาน	๐.๓๐ x ๐.๓๕ x ๑.๐๐	เครื่องตี
๘	กลองมอญ	ภาคเหนือ	Ø ๐.๕๕ x ๑.๐๕	เครื่องตีในพิธีแห่
๙	กลองมอญ	ภาคเหนือ	Ø ๐.๕๕ x ๑.๐๕	
๑๐	กระพรวน	ภาคกลาง	เส้นรอบวง ๐.๕๕	แขวนคอสัตว์เลี้ยง
๑๑	กระดิ่ง	ภาคเหนือ	เส้นรอบวง ๑.๕๐	แขวนคอวัว - ควาย
๑๒	เกราะ	ภาคกลาง	เส้นรอบวง ๑.๒๐	แขวนคอวัว - ควาย
๑๓	เกราะ	ภาคกลาง	เส้นรอบวง ๑.๑๐	
๑๔	เกราะ	ภาคเหนือ	เส้นรอบวง ๑.๔๐	
๑๕	เกราะ	ภาคเหนือ	เส้นรอบวง ๑.๓๐	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๘. เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด

ลำดับ	ชนิดวัสดุแสดง	ท้องถิ่น	ขนาด	ประโยชน์ใช้สอย
๑	เปีย	ภาคอีสาน	๐.๓๕ x ๐.๓๐	ใช้เป็นแกนพันใยผ้า
๒	กระสวย	ภาคกลาง	๐.๓๐ x ๐.๑๒	ใส่เส้นด้าย
๓	ตะกรวงไหม	ภาคอีสาน	∅ ๑.๕๐	เลี้ยงดักแด้
๔	อ้าว	ภาคอีสาน	๐.๓๕ x ๐.๔๐	แยกฝ้ายจากเมล็ด
๕	พวงสาว	ภาคอีสาน	๐.๒๕ x ๐.๔๕ x ๐.๔๐	ใช้สาวเส้นไหมจากดักแด้
๖	โน	ภาคอีสาน	๐.๕๐ x ๐.๕๕ x ๐.๕๕	ปั่นด้าย
๗	เครื่องอัดผ้า	ภาคกลาง	๐.๕๐ x ๐.๒๐ x ๐.๔๕	อัดผ้าให้เรียบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การหาพื้นที่ใช้งานและขนาดใช้งานต่อหน่วยของวัตถุแสดง สามารถหาได้ด้วยการวิเคราะห์ต่อไปนี

การหาขนาดเฉลี่ยของวัตถุแสดงแบบลอยตัว

๑. เครื่องมือทำนา

ลำดับ	ชนิดวัตถุแสดง	ขนาดเฉลี่ย
๑	ระหัดคินน้ำ	๐.๒๕ x ๒.๓๐ x ๐.๔๐
๒	คันไถ	๓.๘๐ x ๑.๓๐
๓	คราด	๒.๐๐ x ๐.๖๕
๔	ไม้รองตักข้าว	๖.๘๕ x ๐.๕๐ x ๐.๖๕
๕	ห้อม	∅ ๐.๓๕ x ๐.๘๐
๖	แก้ว	∅ ๒.๕๐ x ๐.๕๕
๗	เหล็กทาดข้าว	๑.๑๐ x ๑๖.๕
๘	ลูกขลุบ	∅ ๐.๖๐ x ๑.๘๕
๙	โพง	๑.๓๕ x ๐.๓๐ x ๐.๒๐

๒. ของใช้ในครัวเรือน

ลำดับ	ชนิดวัตถุแสดง	ขนาดเฉลี่ย
๑	ครกตำข้าว	∅ ๐.๖๐ x ๐.๕๕
๒	ลือซง	๐.๔๐ x ๑.๔๐ x ๐.๒๕
๓	สีข้าว	∅ ๐.๔๐ x ๐.๓๕
๔	กระทาช	∅ ๐.๔๐ x ๐.๕๕
๕	กระบุง	∅ ๐.๔๐ x ๐.๓๐
๖	แคร่อยู่ไฟ	๑.๕๐ x ๐.๕๕ x ๑.๑๐
๗	ครกกระเดื่อง	๐.๘๐ x ๒.๔๐ x ๑.๒๐
๘	ไม้ซ้า	∅ ๐.๔๕ x ๐.๕๐

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓. เครื่องดนตรีและสัมภาระ

ลำดับ	ชนิดวัตถุแสดง	ขนาดเฉลี่ย
๑	โปงลาง	๐.๑๕ x ๑.๖๐ x ๐.๗๐
๒	กลองเอา	๐.๕๕ x ๒.๕๐

๔. เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด

ลำดับ	ชนิดวัตถุแสดง	ขนาดเฉลี่ย
๑	ใบ	๐.๑๕ x ๑.๖๐ x ๐.๗๐
๒	หูกทอผ้า	๑.๗๐ x ๒.๓๐ x ๑.๔๐

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แสดงองค์ประกอบหลักและและองค์ประกอบย่อยของโครงการ

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้สอย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
๑. ส่วนบริการสาธารณะ			
๑.๑ ที่จอดรถ	- ผู้มาใช้บริการ - ผู้มาติดต่อ - เจ้าหน้าที่ - ผู้แสดงและ ผู้ติดตาม	- ที่จอดรถผู้ให้บริการ - ที่จอดรถ BUS - ที่จอดรถของศูนย์ - ที่จอดรถเจ้าหน้าที่	- อำนวยความสะดวก
๑.๒ โถงทางเข้าใหญ่	- เจ้าหน้าที่ - ผู้มาชม - ผู้มาติดต่อ	- INFORMATION SECTION - TELEPHONE BOOTH - TICKET BOOTH - แผนผังแสดงสำนักงาน และกิจกรรมในศูนย์ฯ - SECURITY SECTION - ตู้น้ำดื่มสาธารณะ - TOILET	- ติดต่อสอบถาม - โทรศัพท์สาธารณะ - ช่องจำหน่ายบัตร - อธิบายแก่ผู้เข้าชม - รักษาความปลอดภัย
๑.๓ ห้องอาหาร	- ผู้ให้บริการ - ผู้มาใช้บริการ	- ที่จำหน่ายอาหาร - DINNING AREA -ครัว - ลานส่งของ, เก็บขยะ - STORAGE - TOILET	- สำหรับบุคคลทั่วไป - บริเวณขายอาหาร - ส่วนรับประทานอาหาร - ส่วนปรุงอาหาร - ที่รับส่งของ, อาหาร สด และขยะ - ที่เก็บของ
ร้านค้าขายของที่ระลึก (SOUVENIR SHOP)	- ผู้ให้บริการ - ผู้มาใช้บริการ	- SALE AREA - OFFICE - STORAGE	- บริเวณบริการ VIP - ส่วนบริการของร้าน - ส่วนเก็บของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้สอย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
๒. ส่วนบริหารงาน			
๒.๑ ฝ่ายบริหาร	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้อำนวยการ - รองผู้อำนวยการ - เลขานุการศูนย์ฯ - คณะกรรมการศูนย์ฯ - ผู้มาติดต่อ - เจ้าหน้าที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องผู้อำนวยการ - ห้องรองผู้อำนวยการ - ส่วนเลขานุการ - ห้องประชุม - ส่วนรับแขก, พักคอย - ส่วนเตรียมอาหาร - ห้องเก็บของ - TOILET 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ทำงานและส่วนรับแขก - ที่ทำงานของรองผู้อำนวยการ - ส่วนทำงานของเลขานุการ - ที่ประชุม - คณะกรรมการศูนย์ฯ - ใช้พักคอยสำหรับผู้มาติดต่อ และเจ้าหน้าที่ - เตรียมของว่างของผู้เข้าประชุม
๒.๒ ฝ่ายธุรการ	<ul style="list-style-type: none"> - หัวหน้าฝ่ายธุรการ - รองหัวหน้าฝ่ายธุรการ - เจ้าหน้าที่สารบรรณ - เจ้าหน้าที่การเงินการบัญชี - หัวหน้างานทะเบียนและพัสดุ 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องหัวหน้าฝ่ายธุรการ - ห้องรองหัวหน้าฝ่ายธุรการ - ห้องทำงานเจ้าหน้าที่ - ส่วนเก็บเอกสาร - ส่วนเก็บเงินและเอกสาร - ห้องหัวหน้างานทะเบียนและพัสดุ 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ทำงานหัวหน้าฝ่ายธุรการ - ที่ทำงานรองหัวหน้าฝ่ายธุรการ - ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่ - เก็บเอกสารต่าง ๆ - เก็บเงินและเอกสาร - ที่ทำงานหัวหน้างานทะเบียนและพัสดุ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้อย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
	เจ้าหน้าที่งานทะเบียน	- ส่วนเจ้าหน้าที่	- ที่ทำงานเจ้าหน้าที่
	- เจ้าหน้าที่พัสดุ	- ส่วนเจ้าหน้าที่	- ที่ทำงานเบิก - จ่ายพัสดุ เก็บพัสดุ อุปกรณ์ทั่วไป
	- ผู้มาติดต่อ	- ส่วนรับแขก, พักคอย	- เป็นที่พักคอย
	- เจ้าหน้าที่, คนทั่วไป	- ห้องพยาบาล	- สำหรับผู้มาติดต่อและเจ้าหน้าที่ปฐมพยาบาลผู้ได้รับบาดเจ็บ
	- เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด	- ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่	- ที่ทำงานเจ้าหน้าที่
	- หัวหน้าฝ่ายฯ	- TOILET - ห้องหัวหน้าฝ่ายฯ	- ที่ทำงานหัวหน้าฝ่ายฯ
๒.๑ ฝ่ายอาคารสถานที่	- เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด	- ห้องพักเจ้าหน้าที่	- ส่วนพักเจ้าหน้าที่
	- คนสวน	- เรือนเพาะชำ	- คนสวน พนักงานขับรถ
	- พนักงานขับรถ	- ห้องเก็บอุปกรณ์ ทำสวนและอุปกรณ์ทำความสะอาด	- เพาะพันธุ์พืชต่าง ๆ - เก็บอุปกรณ์
	- เจ้าหน้าที่ยาม	- ห้องควบคุมระบบงานรักษาความปลอดภัย	- รับผิดชอบความปลอดภัยในศูนย์
		- TOILET	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้อย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
๓. ส่วนงานวิชาการ			
๓.๑ ฝ่ายวิจัยและประเมินผล	<ul style="list-style-type: none"> - หัวหน้าฝ่ายฯ - รองหัวหน้าฝ่ายฯ - เจ้าหน้าที่วิจัย - นักวิจัย - รองหัวหน้าฝ่ายฯงานประเมินผล - เจ้าหน้าที่ประเมินผล - รองหัวหน้าฝ่ายฯงานอนุรักษ์ - เจ้าหน้าที่งานเทคนิค - นักวิทยาศาสตร์ - เจ้าหน้าที่งานศิลปกรรมและซ่อมแซม - เจ้าหน้าที่จัดเก็บ - เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องพักหัวหน้าฝ่ายฯ - ห้องรองหัวหน้าฝ่ายฯงานวิจัย - ห้องเจ้าหน้าที่ (ห้องค้นคว้าวิจัย) - ห้องรองหัวหน้าฝ่ายฯงานประเมินผล - ห้องเจ้าหน้าที่ - ห้องรองหัวหน้าฝ่ายฯงานอนุรักษ์ - ห้องเจ้าหน้าที่ - ห้องปฏิบัติการทางเคมี - ห้องปฏิบัติการ - ห้องจัดเก็บชิ้นงาน - ที่พักคอย - TOILET 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ทำงานหัวหน้าฝ่ายฯ - ที่ทำงานรองหัวหน้าฝ่ายฯ งานวิจัย - ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่ - ที่ทำงานรองหัวหน้าฝ่ายฯ งาน - ประเมินผล - ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่ - ที่ทำงานรองหัวหน้าฝ่ายฯ งานอนุรักษ์ - ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่ - ส่วนปฏิบัติการทางเคมี - ส่วนปฏิบัติการซ่อมแซม - เก็บชิ้นงานก่อนและหลังตรวจซ่อม และชิ้นที่นำส่งต่อไป - ส่วนพักคอยของผู้นำติดต่อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้สอย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
๓.๒ ฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่	<ul style="list-style-type: none"> - หัวหน้าฝ่ายฯ - เจ้าหน้าที่ฝ่ายกิจกรรม - นักวิชาการ - เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ - เจ้าหน้าที่เอกสารพิมพ์ - วิทยากร - รองหัวหน้าฝ่ายฯ - เจ้าหน้าที่จัดการแสดง - เจ้าหน้าที่งานนิทรรศการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องหัวหน้าฝ่ายฯ - ส่วนงานเจ้าหน้าที่ - ห้องทำงาน - ส่วนงานเจ้าหน้าที่ - ส่วนงาน - ห้องเจ้าหน้าที่ - ห้องทำงานรองหัวหน้าฝ่ายฯ งานจัดการแสดง - ส่วนงานเจ้าหน้าที่ - ส่วนงานเจ้าหน้าที่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ทำงานหัวหน้าฝ่ายฯ - ที่ทำงานเจ้าหน้าที่ - ที่ทำงานของนักวิชาการ - เป็นที่ทำงานและสามารถติดต่อได้ง่ายกับผู้มีติดต่อจากภายนอก - ที่ทำงาน จัดเตรียมงาน ทำ ART WORK ที่จะส่งพิมพ์ต่อไป - เป็นที่พักและที่ทำงานของวิทยากร - ที่ทำงานรองหัวหน้าฝ่ายฯ งานจัดการแสดง - เป็นที่ทำงานเจ้าหน้าที่ประสานงาน โรงละครหรือหน่วยงานอื่น ๆ - เป็นที่ทำงานเจ้าหน้าที่ เมื่อประสานงานกับห้องนิทรรศการหรือหน่วยงานอื่น ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้อย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
		- ส่วนพักคอย, ต้อนรับ - TOILET - ส่วนทำงานเจ้าหน้าที่	- ส่วนพักคอยของผู้มา ติดต่อ - ที่ทำงานเจ้าหน้าที่
๔. ส่วนบริการการศึกษา			
๔.๑ งานห้องสมุด		ส่วนบริการสาธารณะ	
	- บรรณารักษ์	- โถงทางเข้า	- โถงก่อนเข้า ห้องสมุด
	- ผู้ช่วย บรรณารักษ์	- ที่รับฝากของ	- ชั้นวางของสำหรับผู้ มาใช้บริการ
	- เจ้าหน้าที่ประ ทางเข้าออก	- ตู้บัตรรายการ	- โต๊ะยืมและคืน หนังสือ, ติดต่อ
	- ผู้มาใช้บริการ	- BULLETBOARD	- เก็บบัตรรายการ
		- คู่มือบรรณการ	- ป้ายประชาสัมพันธ์ ห้องสมุด
		- ถ้วยเอกสาร	- ไซ้หนังสือออกใหม่
		- ชั้นวางหนังสือ	- ถ้วยเอกสาร
		- ส่วนอ่านหนังสือ	
		- ห้องวรรณกรรม ท้องถิ่น	- หนังสืออ้างอิง, รวบรวมวรรณกรรม ท้องถิ่น
		- TOILET	
		ส่วนทำงานบรรณารักษ์, เจ้าหน้าที่	
	- บรรณารักษ์	- ห้องทำงาน บรรณารักษ์	- ที่ทำงานบรรณารักษ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้อย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
	- ผู้ขาย บรรณารักษ์	- ห้องเก็บหนังสือ - ห้องเก็บ, ซ่อมแซม หนังสือ - TEMPORARY STOCK - CATALOGING - PROCESSING SECTION - REGISTER SECTION - ห้องพักรักษาการ - LOADING AREA - PANTRY - ส่วนพักคอย - TOILET	- เก็บหนังสือเก่า, หนังสือหายาก - ชั้นหนังสือชั่วคราว สำหรับหนังสือมา ใหม่ - จัดหมวดหมู่หนังสือ - ทำบัตรรายการ หนังสือ, ตรวจสอบ สภาพหนังสือเก่า, ทำปกหุ้ม - ลงทะเบียนหนังสือ เกี่ยวกับรายละเอียด ต่าง ๆ - ที่ทำงานนักวิชาการ การศึกษา
๔.๒ ห้องโสตทัศน อุปกรณ์	- เจ้าหน้าที่ ประจำแผง ควบคุม - เจ้าหน้าที่จัด โปรแกรมผู้มา ใช้บริการ	- COLLECTION	- ส่วนเก็บโสตทัศน อุปกรณ์ต่าง ๆ จะมี เจ้าหน้าที่หยิบให้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้สอย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
		<ul style="list-style-type: none"> - RECORD COLLECTION - TAPE REEL & CASSETE COLLECTION - V.D.O. COLLECTION - SLIDE, FILM STRIP MICROFILM COLLECTION - AUDIO VISUAL LISTENING & BOOTH AREA - V.D.O. BOOTH AREA - SLIDE, FILM STRIP AREA - CONTROL STATION ROOM - TOILET 	<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนเก็บ V.D.O., FILM STRIP และ MICROFILM - ให้บริการฟังเทป มี เครื่องหูฟัง - บริการดู V.D.O. จัดเป็น ๘ เครื่อง/ ๔ คน - ส่วนดู SLIDE, FILM - ที่ทำงาน, ส่วนพักของเจ้าหน้าที่
๔.๓ ห้องบรรยาย	<ul style="list-style-type: none"> - วิทยาการประจำ - วิทยาการรับเชิญ - เจ้าหน้าที่ช่างเทคนิค 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องบรรยาย - เวที - ที่นั่ง 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องมีที่นั่ง, เวที - ฉายภาพยนตร์, SLIDE - เพื่อสัมมนา, ปาฐกถา, บรรยาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้สอย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
	- ผู้มาใช้บริการ	- ห้องวิทยากรรับเชิญ - ห้องฉายภาพยนตร์ - ห้องเก็บของ - PANTRY	- ห้องนักวิทยากรที่ เชิญมา, บรรยาย - ฉายภาพยนตร์ - เก็บอุปกรณ์ - เตรียมเครื่องดื่มของ ว่างสำหรับวิทยากร และผู้มาฟังบรรยาย
๔.๔ ฝ่ายบริการทาง การศึกษา	- หัวหน้าฝ่ายฯ - รองหัวหน้า ฝ่ายฯ - นักวิชาการ การศึกษา - เจ้าหน้าที่ ทางการศึกษา - ผู้มาติดต่อ	- ห้องหัวหน้าฝ่ายฯ - ห้องรองหัวหน้า งานวิชาการ - ห้องทำงาน - ห้องบรรยาย - ห้องทำงาน - ที่พักรอ - TOILET	- ที่ทำงานหัวหน้าฝ่าย ฯ - ที่ทำงานรองหัวหน้า ฝ่ายฯ งานวิชาการ - ส่วนทำงานและ พักผ่อนของ เจ้าหน้าที่ - ส่วนบรรยายให้ ความรู้แก่ผู้สนใจ - ส่วนทำงานและ พักผ่อนของ เจ้าหน้าที่ - ที่พักรอสำหรับผู้ มาติดต่อ
๕. ส่วนโรงละคร			
๕.๑ ส่วนโรงละคร		FRONT OF THE HOUSE - เจ้าหน้าที่ จัดการแสดง	- โถงทางเข้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้สอย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
	- เจ้าหน้าที่เทคนิค	- FOYER	- โถงใหญ่พักผ่อนระหว่างนั่งชม
	- เจ้าหน้าที่ศิลปกรรม	- PROMENAVE	
	- ศิลปิน, นักแสดง	- TICKET BOOTH	- จำหน่ายบัตร
	- ผู้ให้บริการ	- REFRESHMENT	- จำหน่ายเครื่องดื่มอาหารว่างสำหรับผู้ชม
		- TOILET	
		- STAGE	- เวทีแสดง
		- AUDIENCE	- ที่นั่งชมการแสดง
		BACK OF THE HOUSE	
		- ห้องเตรียมการแสดง	- เป็นห้องซ้อม, ทบทวนการแสดง
		REHEARSAL	
		- GREEN ROOM	- ห้องพักนักแสดง
		- ห้องแต่งตัวชาย-หญิงและ TOILET	- ส่วนแต่งตัวศิลปิน
		- ห้องควบคุมแสงเสียง	- ควบคุมแสงเสียงเวลาซ้อม, แสดงจริง
		- ห้องฉายภาพยนตร์	- ส่วนฉายภาพยนตร์
		- ห้องเก็บฟิล์ม	- เก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ
		- ห้องเครื่อง	- ห้องที่ไว้อุปกรณ์ติดตั้งเครื่องทางเทคนิคระบบต่าง ๆ
		- LOUNGE	- ห้องพักผ่อน
		- TOILET	- สำหรับเจ้าหน้าที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้สอย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
		<ul style="list-style-type: none"> - SHOP - ห้องทำงานเจ้าหน้าที่ - LOADING AREA - STORAGE 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ทำงานเจ้าหน้าที่ - ที่ทำงานร้านน้ำ - ห้องเก็บของสำหรับ SHOP
๖. ส่วนนิทรรศการ			
<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนนิทรรศการถาวร และกลางแจ้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย 	<ul style="list-style-type: none"> - โถงทางเข้า - ที่จำหน่ายบัตร - ที่รับฝากของ - ติดต่อสอบถาม - ร้านขายหนังสือ - TOILET 	<ul style="list-style-type: none"> - โถงก่อนเข้าพิพิธภัณฑ์ - ส่วนที่นั่งชมการ แสดง - รับฝากของ - ติดกับที่จำหน่ายบัตร - บริการขายหนังสือ - สำหรับผู้ใช้บริการ
<ul style="list-style-type: none"> - ส่วนนิทรรศการหมุนเวียน 	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าหน้าที่ทำงานเทคนิค - เจ้าหน้าที่จัดแสดง 	<ul style="list-style-type: none"> - โถงทางเข้า - ห้องแสดงงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่พักหรือรวมกลุ่มของผู้ใช้บริการ - ส่วนจัดแสดงงานมี PATITION
๗. ส่วนงานเทคนิค			
<ul style="list-style-type: none"> - งานช่างเทคนิค 	<ul style="list-style-type: none"> - หัวหน้าพนักงาน - ช่างไฟฟ้า - ช่างอิเล็กทรอนิกส์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ห้องหัวหน้าพนักงาน - ห้องพักเจ้าหน้าที่ - ห้องทำงานเจ้าหน้าที่ - ELECTRONIC CONTROL ROOM - MACHANICAL ROOM 	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ทำงานร้านน้ำ - ที่ทำงานเจ้าหน้าที่ - ที่ทำงานเจ้าหน้าที่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบหลัก	ผู้ใช้สอย	องค์ประกอบย่อย	หน้าที่
- งานโสตทัศนอุปกรณ์	- ช่างภาพ - เจ้าหน้าที่ ภาพยนตร์ - เจ้าหน้าที่ ควบคุมระบบ	- ห้องล้างฟิล์ม, อัดรูป - ห้องเก็บอุปกรณ์ - ห้องพักเจ้าหน้าที่ - PAPER COPY ROOM - ห้องถ่ายรูป	- เป็นที่ปฏิบัติการทาง ภาพถ่าย - เก็บอุปกรณ์ต่าง ๆ - ที่พักเจ้าหน้าที่ - ห้องปฏิบัติการโสตฯ

๕.๒ การประเมินพื้นที่ใช้สอยของโครงการ

ส่วนจัดแสดงงาน

ส่วนงานแสดงถาวร

จากที่แสดงไว้ดังตารางข้างต้นคิดเป็น ๑,๕๔๕.๔๕ ตารางเมตร

ส่วนงานแสดงชั่วคราว

เป็นส่วนจัดแสดงนิทรรศการเป็นครั้งคราว ในช่วงเวลาสั้นๆ และจัดติดต่อกันตลอดปี สำหรับช่วงโอกาสพิเศษ โดยเฉพาะเทศกาลประจำปีต่างๆ จะจัดแสดงเรื่องราวที่เป็นประเพณีอันเกี่ยวข้องกับเทศกาลนั้น และ จัดแสดงเรื่องราวประเพณีต่างๆ

โดยทั่วไปส่วนงานแสดงส่วนนี้ไม่สามารถกำหนดประเภทหรือขนาด จำนวนได้ไม่แน่นอนจึงศึกษาจากตัวอย่างของหน่วยต่างๆ ได้พื้นที่โดยเฉลี่ยดังนี้ ๓๔๕.๐๐ ตารางเมตร

ส่วนงานแสดงกลางแจ้ง

ส่วนนี้อาจจัดเป็น INTERNAL COURT หรือ EXTERNAL COURT เพื่อเป็นที่เปรียบเทียบอริยาบถของผู้ชมได้ รวมทั้งเป็นที่จัดแสดงวัตถุคงทน ต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ในกรณีที่วัตถุตั้งอยู่กลางแจ้งจึงมักจะเป็นวัตถุจำลองมาจากของจริงที่ทรงคุณค่า

โดยจะจัดทำหุ่นจำลองขนาดเท่าจริงเพื่อให้เห็นบรรยากาศของท้องถิ่นสุพรรณบุรีและบรรยากาศของชานนาไพรหอย จะได้พื้นที่ ๑,๕๘๑.๒ ตารางเมตร

ส่วนคลังพิพิธภัณฑ์

การวิเคราะห์พื้นที่ของส่วนคลังพิพิธภัณฑ์ขึ้นอยู่กับจำนวนและวิธีเก็บ แต่ในที่นี้ใช้จากการดูจากพื้นที่ใช้สอยคลังพิพิธภัณฑ์ภายในอาคารพิพิธภัณฑ์ต่างๆ จึงได้พื้นที่ดังนี้

ขนาดเฉลี่ย ๒๕% ดังนั้นจะได้พื้นที่ ๕๗๔ ตารางเมตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนบริการสาธารณะ (PUBLIC SERVICE)

๑. โถงทางเข้าใหญ่ (ENTRANCE LOBBY)

- จำนวนผู้เข้าชมเป็นหมู่คณะสูงสุด ๒๒๕ คน
(จากสถิติของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทธร)
- จากการวิเคราะห์ ๑ คนใช้สอยพื้นที่ ๐.๖๔ ตร.ม.
- ดังนั้น ต้องใช้พื้นที่ = $๒๒๕ \times ๐.๖๔ = ๑๔๔.๐$ ตร.ม.
- Circulation ๓๐% = ๔๓.๒ ตร.ม.
- เพราะฉะนั้น พื้นที่ส่วนโถงทางเข้าใหญ่ = ๑๘๗.๒ ตร.ม.

๒. ห้องอาหาร (CAFETERIA)

พิจารณาแบบบริการอาหารแบบบริการตนเอง (SELF SERVICE) เนื่องจากมีผู้มาใช้บริการจำนวนมาก มีความสะดวก คล่องตัว โดยมีลักษณะการดำเนินงานของระบบห้องอาหาร แบ่งเนื้อที่ใช้สอยออกเป็นส่วนต่างๆ คือ

๒.๑ ส่วนรับประทานอาหาร (DINING AREA)

จำนวนผู้ใช้บริการห้องอาหารพิจารณาจาก

- จำนวนผู้เข้าชมใน ๑ วัน = ๕๖๕ คน
- ช่วงที่มีผู้ใช้บริการห้องอาหารสูงสุด คือ ช่วงเวลา ๑๒.๐๐-๑๓.๐๐ มีจำนวนผู้ใช้บริการใน ๑ ชั่วโมง = ๑๒๐ คน
- เจ้าหน้าที่ของศูนย์ = ๑๑๑ คน
- จำนวนผู้ใช้หอประชุม = ๔๐๐ คน
- ดังนั้นผู้ใช้บริการห้องอาหาร = ๖๑๑ คน
- ให้มีผู้มาใช้บริการประมาณ ๗๐% = ๔๒๘ คน

ผู้ใช้บริการห้องอาหารใช้เวลารับประทานอาหารประมาณคนละ ๑๕-๒๐ นาที ในเวลา ๑ ชั่วโมง แบ่งได้ ๓ ผลัด

$$\text{ดังนั้นห้องอาหารต้องสามารถรับผู้ใช้ได้} = \frac{๔๒๘}{๓} = ๑๔๓ \text{ ที่นั่ง}$$

$$\text{จัดโต๊ะแบบ ๔ ที่นั่งได้} = \frac{๑๔๓}{๔} = ๓๖ \text{ ชุด}$$

$$\text{พื้นที่โต๊ะอาหาร} = ๔.๕๐ \text{ ตร.ม.}$$

$$\text{ดังนั้นพื้นที่ส่วนรับประทานอาหาร} = ๓๖ \times ๔.๕๐ = ๑๖๒ \text{ ตร.ม.}$$

$$\text{Circulation ๓๐\%} = ๔๘.๖ \text{ ตร.ม.}$$

เพราะฉะนั้น รวมพื้นที่ส่วนรับประทานอาหารประมาณ ๒๑๐.๖๐ ตร.ม.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๒.๒ ส่วนทำงาน (WORKING AREA)

เป็นส่วนทำงานของเจ้าหน้าที่และพนักงานประกอบด้วย

๒.๒.๑ ส่วนครัว คิดเป็น ๒๕ % ของพื้นที่ส่วนรับประทานอาหาร

= ๕๒.๖๕ ตร.ม.

ส่วนครัวประกอบด้วย

- ที่เตรียมอาหาร	คิดเป็น ๘ % ของพื้นที่ครัว	= ๒.๐ ตร.ม.
- ที่เตรียมผัก	คิดเป็น ๗ % ของพื้นที่ครัว	= ๓.๗ ตร.ม.
- ที่เตรียมเนื้อ	คิดเป็น ๔ % ของพื้นที่ครัว	= ๒.๐ ตร.ม.
	รวม	= ๗.๗ ตร.ม.

๒.๒.๑ ส่วนประกอบอาหาร

- ของหวาน ๖ % ของพื้นที่ครัว	= ๓.๒ ตร.ม.
- ของคาว รวมหุงข้าว ๑๒ % ของพื้นที่ครัว	= ๖.๓ ตร.ม.
- กังจาม ๘ % ของพื้นที่ครัว	= ๔.๒ ตร.ม.
- ที่เก็บอาหารเตรียมบริการ ๔ % ของพื้นที่ครัว	= ๒.๐ ตร.ม.
- ทางเดิน ๒๕ % ของพื้นที่ครัว	= ๑๓.๒ ตร.ม.
	รวม = ๒๘.๙ ตร.ม.

๒.๒.๑ ส่วนบริการของครัว ประกอบด้วย

- ที่เก็บอาหาร ๕ % ของพื้นที่ครัว	= ๒.๖ ตร.ม.
- ที่เก็บอาหารแห้ง ๕ % ของพื้นที่ครัว	= ๒.๖ ตร.ม.
- ที่เก็บผัก ๖ % ของพื้นที่ครัว	= ๓.๒ ตร.ม.
- ที่เก็บเนื้อสัตว์ ๔ % ของพื้นที่ครัว	= ๒.๐ ตร.ม.
- ที่เก็บเครื่องคั้น ๕ % ของพื้นที่ครัว	= ๒.๖ ตร.ม.
- ที่เก็บขยะ ๕ % ของพื้นที่ครัว	= ๒.๖ ตร.ม.
	รวม = ๑๕.๖๐ ตร.ม.

เพราะฉะนั้น รวมพื้นที่ส่วนทำงานของครัว = ๖๘.๒๕ ตร.ม.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๓. ร้านจำหน่ายของที่ระลึก (SOUVENIR SHOP)

เป็นการจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ได้แก่ ผลผลิตที่เป็นงานฝีมือจากส่วนสาธิต และของที่รับมาจากชาวบ้าน เป็นการกระจายรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น โดยการจำลองร้านค้าของชาวบ้าน มีส่วนยกพื้น, ตู้โชว์

- SALE AREA	=	๖ x ๔ ตร.ม.
	=	๒๔ ตร.ม.
- OFFICE	=	๑๒ ตร.ม.
- STORAGE (๒๐ %)	=	๓.๒๐ ตร.ม.
รวม	=	๔๓.๒๐ ตร.ม.

๔. ที่จอดรถ (PARKING)

๔.๑ ส่วนหอประชุม (AUDITORIUM)

จำนวนผู้ใช้หอประชุม = ๔๐๐ คน

๔.๒ ส่วนเตรียมการแสดง เพื่อรับ – ส่ง นักแสดงและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการแสดง

- จำนวนเจ้าหน้าที่ผู้ติดตาม = ๑๕ – ๒๐ คน / ๑ ครั้ง

ดังนั้น จำนวนผู้แสดงและผู้ติดตามประมาณ ๑๐๐ คน / ๑ ครั้ง

(เปรียบเทียบข้อมูลจาก งานมรดกอีสาน มศว. มหาสารคาม)

๔.๒ ส่วนนิทรรศการ

- จำนวนผู้เข้าชม ๘๖๕ คน / ๑ วัน และเฉลี่ยผู้ชมใช้เวลา ๒ ชั่วโมง ในเวลา ๒ ชั่วโมง มีจำนวนผู้เข้าชม ๒๔๐ คน

ดังนั้น ผู้เข้าชมศูนย์ในโอกาสสูงสุด = ๔๐๐ + ๑๐๐ + ๒๔๐ = ๗๔๐ คน

จากสถิติของกองสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร แบ่งผู้มาใช้บริการของทางราชการ ประเภทอาคารทางวัฒนธรรม สวนสาธารณะ แบ่งได้เป็น

- มาโดยรถโดยสาร ๗๐% = ๕๑๘ คน

- มาโดยรถรับจ้าง ๕% = ๓๗ คน

- มาโดยรถส่วนบุคคล ๒๕% = ๑๘๕ คน

โดยมีผู้มาโดยรถจักรยานยนต์ ๒๐% ของรถส่วนบุคคล = ๓๗ คน

การวิเคราะห์พื้นที่ที่จอดรถ

- ที่จอดรถยนต์ส่วนบุคคล = ๑๘๕ - ๓๗ = ๑๔๘ คน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รถยนต์ ๑ คัน บรรทุกผู้โดยสาร ๔ คน : $\frac{๑๔๘}{๔} = ๓๗$ คัน

ดังนั้น พื้นที่จอดรถยนต์ส่วนบุคคล = $๓๗ \times ๒๕ = ๙๒๕.๐$ ตร.ม.

(รถยนต์ ๑ คัน ใช้พื้นที่จอดประมาณ ๒๕ ตร.ม.)

- ที่จอดรถจักรยานยนต์ ๓๗ คัน

รถจักรยานยนต์ ๑ คัน บรรทุกผู้โดยสาร ๒ คน : $\frac{๓๗}{๒} = ๑๘$ คัน

ดังนั้น พื้นที่จอดรถยนต์ส่วนบุคคล = $๑๘ \times ๒.๔ = ๔๓.๒๐$ ตร.ม.

(รถจักรยานยนต์ ๑ คัน ใช้พื้นที่จอดรถประมาณ ๒.๔ ตร.ม.)

- ที่จอดรถบัสของผู้เข้าชมเป็นหมู่คณะ

รถบัส ๑ คัน บรรทุกผู้โดยสาร ๖๐ คน : ๒ คัน

ดังนั้น พื้นที่จอดรถบัส = $๒ \times ๔๐.๐ = ๘๐.๐$ ตร.ม.

(รถบัส ๑ คัน ใช้พื้นที่จอดรถประมาณ ๔๐.๐ ตร.ม.)

- ที่จอดรถบัสของนักแสดงและเจ้าหน้าที่ ประมาณ ๒ คัน

ดังนั้น พื้นที่จอดรถบัสของนักแสดงและเจ้าหน้าที่ = $๒ \times ๔๐.๐ = ๘๐.๐$ ตร.ม.

- ที่จอดรถบริการของศูนย์ (สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลาไม่มากและมาเพื่อชมการแสดงของศูนย์ฯ ในส่วนโรงละคร)

กำหนดรถ ๑ คัน บรรทุกผู้โดยสารได้ ๑๕ คน : ๔ คัน

พื้นที่จอดรถบริการศูนย์ฯ = $๔ \times ๒๕.๐ = ๑๐๐$ ตร.ม.

- ที่จอดรถเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ๑๑๑ คน

ตามเทศบัญญัติกำหนด ๑๐ คน ต่อ ๑ คัน : ๑๑ คัน

- ที่จอดรถจักรยานยนต์ของเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ๒๐% ของผู้ใช้รถยนต์ ประมาณ ๙ คัน

ดังนั้น พื้นที่จอดรถยนต์ของเจ้าหน้าที่ = $๑๑ \times ๒๕.๐ = ๒๗๕.๐$ ตร.ม.

พื้นที่จอดรถจักรยานยนต์ = $๙ \times ๒.๔ = ๒๑.๖$ ตร.ม.

- กำหนดให้ที่จอดรถส่วนบริการห้องอาหาร ๒ คัน

พื้นที่จอดรถส่วนบริการห้องอาหาร = $๒ \times ๒๕.๐ = ๕๐.๐$ ตร.ม.

- กำหนดให้ที่จอดรถราชการของศูนย์ฯ ๔ คัน

พื้นที่จอดรถราชการของศูนย์ฯ = $๔ \times ๒๕.๐ = ๑๐๐.๐$ ตร.ม.

รวมพื้นที่จอดรถสาธารณะ = ๑,๑๒๘.๒ ตร.ม.

รวมพื้นที่จอดรถส่วนบริการศูนย์ฯ = ๕๔๖.๖ ตร.ม.

เพราะฉะนั้น รวมพื้นที่จอดรถทั้งหมด = ๑,๖๗๔.๘ ตร.ม.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๕. ส่วนบริการการศึกษา (EDUCATION SERVICE)

๕.๑ ห้องสมุด (LIBRARY)

๕.๑.๑ ส่วนห้องสมุด (LIBRARY SECTION)

พิจารณาผู้มาใช้บริการห้องสมุด

- เจ้าหน้าที่ของศูนย์ ที่มีโอกาสมาใช้ห้องสมุดคิด ๔๐ % ของจำนวน
เจ้าหน้าที่ ประมาณ ๔๔ คน

- ผู้มาใช้บริการ

สถิติผู้ใช้บริการเป้าหมายใน ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ = ๒๕๕,๘๕๐ คน

ใน ๑ วัน จะมีผู้เข้าชม = ๕๖๕ คน

มีโอกาสใช้บริการห้องสมุด ๑๐ % ของผู้มาใช้บริการ

ดังนั้น ผู้มาใช้ห้องสมุดจำนวน = ๕๖ คน

รวมผู้ใช้บริการห้องสมุด = ๕๖ + ๔๔ = ๑๐๐ คน

ช่วงเวลาที่คนเข้ามาใช้บริการห้องสมุดประมาณ ๓ ชั่วโมง/คน

จึงแบ่งช่วงเวลเป็น ๓ ช่วง

ผู้มาใช้บริการแต่ละช่วง = $\frac{๑๐๐}{๓}$ = ๔๖ คน/ช่วง

จะได้จำนวนที่นั่งอ่านหนังสือ = ๔๖ ที่นั่ง

พื้นที่อ่านหนังสือ = ๒.๖๕ ตร.ม./คน

ดังนั้นมีพื้นที่อ่านหนังสือ = ๔๖ x ๒.๖๕ = ๑๒๑.๓ ตร.ม.

กำหนดให้ห้องสมุดมีหนังสือทั่วไป ๓,๐๐๐ เล่ม

STACK ใ้หนังสือได้ ๒๐๐ เล่ม ใช้พื้นที่ ๑.๑๖ ตร.ม./STACK

รวม CIRCULATION ค่าย

ดังนั้นพื้นที่ชั้นเก็บหนังสือ = ๑๓.๖๐ ตร.ม.

๕.๑.๒ ห้องวรรณกรรมท้องถิ่น (ส่วนหนังสืออ้างอิง)

เป็นห้องเก็บวรรณกรรม, วรรณคดีต่าง ๆ เช่น นิทานพื้นบ้าน, เพลงร้อง,
ปริศนาคำทาย

- วรรณคดีทั่วไป มีหนังสือจำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

พื้นที่ชั้นเก็บหนังสือ = $\frac{๓,๐๐๐ \times ๑.๑๖}{๒๐๐}$ = ๑๖.๖๐ ตร.ม.

ผู้ใช้บริการห้องหนังสืออ้างอิง ๒๐ % ของผู้ใช้บริการห้องสมุด ดังนั้นจะได้ที่นั่ง

อ่านหนังสือในห้องอ้างอิง = ๑๐ ที่นั่ง

พื้นที่อ่านหนังสือในห้องอ้างอิง = ๑๐ x ๒.๖๕ = ๒๖.๕ ตร.ม.

๕.๑.๓ ส่วนโสตทัศนศึกษา

พิจารณาจากผู้เข้าชมเป็นหมู่คณะความถี่สูงสุด ๑๐๐ คน มีโอกาสใช้ ๒๐ %
ดังนั้นจึงมีที่นั่ง ๒๐ ที่นั่ง

พื้นที่ห้องโสตทัศนศึกษา = $(20 \times 0.86) + \text{CIRCULATION } 30\%$

๕.๑.๔ ส่วนดู SLIDE, FILM STRIP, MICRO FILM เกี่ยวกับประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม

เรื่องราวที่รวบรวมเกี่ยวกับโบราณวัตถุ, โบราณสถาน, เทศกาล, วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น

กำหนดผู้ใช้บริการ ๕% = ๑ คน

พื้นที่ดู MICRO FILM ๑ BOOTH พื้นที่ ๓.๖๐ ตร.ม.

(พื้นที่ ๓.๖๐ ตร.ม. / ๑ คน)

๕.๑.๕ ห้องเก็บหนังสือและซ่อมแซม

เนื่องจากเป็นห้องสมุดที่ทำหน้าที่รวบรวมวรรณกรรมท้องถิ่นและหายาก จึงต้องมีพื้นที่ใช้ในการเก็บรวบรวมและคัดลอกและใช้ในการซ่อมแซมหนังสือ เก็บเอกสารของห้องสมุด

กำหนดพื้นที่ ๓๐% ของพื้นที่ชั้นวางหนังสือ

ดังนั้นมีพื้นที่ประมาณ ๔๘ ตร.ม.

ประกอบด้วย

- TEMPORARY STOCK ๕ ตร.ม.
- CATALOGING CLASSIFICATION ๕ ตร.ม.
- PROCESSING SECTION } ๓๐ ตร.ม.
- REGISTER SECTION }

๕.๑.๖ โถงทางเข้า

พิจารณาเป็นพื้นที่ ๑๐% ของพื้นที่ส่วนอ่านหนังสือ

เพราะฉะนั้นพื้นที่ส่วนโถงทางเข้า = ๑๖.๐ ตร.ม.

๕.๒ ห้องบรรยาย (LECTURE ROOM)

ผู้ชมเป็นหมู่คณะที่มีความถี่สูงในช่วง ๐ - ๑๐๐ คน

ดังนั้นจึงพิจารณา จัดห้องบรรยายขนาด ๕๐ คน ๒ ห้องที่สามารถเปิดถึงกันได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ ๕.๖ แสดงความถี่ของผู้เข้าชมเป็นหมู่คณะของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติองค์พระปฐมเจดีย์

ความถี่ของผู้ชม	จำนวนครั้ง	เปอร์เซ็นต์
ผู้ชมในช่วง ๐ - ๕๐ คน	๓๖	๓๐.๒๕
ผู้ชมในช่วง ๕๐ - ๑๐๐ คน	๔๓	๓๕.๕๐
ผู้ชมในช่วง ๑๐๑ - ๑๕๐ คน	๑๖	๑๔.๒๕
ผู้ชมในช่วง ๑๕๑ - ๒๐๐ คน	๑๒	๑๐.๐๘

กำหนดผู้เข้าชมฟังการบรรยาย แบ่งเป็น

- นักเรียน นักศึกษา
- ประชาชนทั่วไป

โดยมีการฉาย SLIDE ประกอบ การสาริตต่าง ๆ การฉายภาพยนตร์

พื้นที่ห้องบรรยาย ๕๐ ที่นั่ง

พื้นที่ส่วนนั่งฟังบรรยาย

$$= ๐.๖๐ \text{ ตร.ม./ที่นั่ง}$$

พื้นที่ส่วนนั่งฟังบรรยาย

$$= ๕๐ \times ๐.๖๐ = ๓๐ \text{ ตร.ม.}$$

CIRCULATION ๓๐%

$$= ๕ \text{ ตร.ม.}$$

รวม

$$= ๓๕ \text{ ตร.ม.}$$

- โถงทางเข้าคิด ๑/๖ ของจำนวนที่นั่ง

$$= ๑/๖ \times ๔๐ = ๘ \text{ คน}$$

ดังนั้นพื้นที่ส่วนโถงทางเข้า

$$= (๓๕ + ๕) \times ๒ = ๘๐ \text{ ตร.ม.}$$

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๖. ส่วนหอประชุม (AUDITORIUM)

เนื่องจากทางศูนย์ฯ จัดให้มีการแสดงเป็นช่วง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ประมาณสัปดาห์ละ ๒ วัน โดยจัดให้เกี่ยวข้องกับเทศกาลต่าง ๆ ระยะเวลาในการแสดงแต่ละชุดประมาณ ๑ เดือน โดยพิจารณาจาก

- การสำรวจผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สถาน พระปฐมเจดีย์ ในงานเทศกาลต่าง ๆ โดยเฉพาะช่วงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งมีเทศกาลลอยกระทง

จำนวนผู้เข้าชมงานใน ๑ วัน ประมาณ ๘๐๐ - ๑,๐๐๐ คน

ถ้าจัดแสดง ๒ รอบ จะได้รอบละ ๔๐๐ - ๕๐๐ คน

- ระยะการมองเห็นของผู้ชมต่อการแสดงบนเวทีที่ดีที่สุด ประมาณ ๑๕ เมตร (๕๐ ฟุต) ซึ่งจะจัดได้ประมาณ ๔๐๐ ที่นั่ง (จาก TEATRES, TIME SAVER STANDARD FOR BUILDING TYPE, P. ๒๕๕)

เพราะฉะนั้นพิจารณาเลือกหอประชุมขนาด ๔๐๐ ที่นั่ง ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนผู้เข้าชมและระยะการมองเห็นที่ดี

การวิเคราะห์พื้นที่

๖.๑ โถงทางเข้า (FOYER)

โถงทางเข้าคิดเป็น ๑/๖ ของจำนวนที่นั่ง

(จากการวิเคราะห์ ๑ คน ใช้พื้นที่ ๐.๖๔ ตร.ม.)

พื้นที่โถงทางเข้า = $(\frac{1}{6} \times 400) \times 0.64 = 42.67$ ตร.ม.

๖.๒ ส่วนที่นั่งชมการแสดง (SEATING)

พื้นที่นั่งชมการแสดง = ๑.๐๕ ตร.ม./ที่นั่ง

ดังนั้นพื้นที่นั่งชมการแสดง = $400 \times 1.05 = 420$ ตร.ม.

บทที่ ๖

การศึกษาระบบและเทคโนโลยีทางอาคารพิพิธภัณฑ

๖.๑ ระบบโครงสร้างและการเลือกวัสดุ

การเลือกใช้ระบบโครงสร้างกับอาคารนั้น พิจารณาจากความเหมาะสมกับประเภทอาคาร, ความประหยัด, และสะดวกต่อการสร้างภายในท้องถิ่น โครงสร้างที่แปลกตาจะขัดต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งยังคงลักษณะเป็นอาคารที่ก่อสร้างอย่างเรียบง่ายอยู่ เช่นที่พุกอาศัยและวัด

จากองค์ประกอบต่างๆ ของโครงการ พอจะจำแนกประเภทของอาคารได้ ๒ ประเภท ได้แก่

๑. อาคารช่วงสั้น (SHORT SPAN) ได้แก่ สำนักงานฝ่ายต่างๆ

๒. อาคารช่วงยาว (WIDE SPAN) ได้แก่ อาคารแสดงนิทรรศการ, ห้องบรรยาย ฯลฯ

สำหรับอาคารช่วงสั้น จะพิจารณาใช้โครงสร้างแบบเสาและคาน ซึ่งเป็นที่นิยมสะดวกและประหยัดในด้านโครงสร้างเหมาะสมกับอาคารในท้องถิ่นนี้ และจะพิจารณาใช้โครงสร้างแบบโครงถัก (TRUSS) สำหรับอาคารช่วงยาว เนื่องจากเป็นโครงสร้างที่มีประสิทธิภาพ สะดวกประหยัด และเป็นที่ยอมรับใช้เช่นกัน

๖.๑.๑ ระบบเสาและคาน

ระบบเสาและคานสามารถเลือกใช้ระบบในการจัดวางคาน และพื้น ได้เป็น ๓ ระบบย่อย อันได้แก่ ระบบตารางสี่เหลี่ยมผืนผ้า (RECTANGULAR GRID), ระบบตารางสี่เหลี่ยมจัตุรัส (SQUARE GRID), และระบบตารางทแยง (SCREW GRID), ซึ่ง ๒ ระบบแรก ในบางกรณีสามารถใช้ร่วมกันได้ ในกรณีที่ช่วงกว้างเท่ากันหรือเป็นครึ่งหนึ่งของช่วงยาวก็สามารถใช้ระบบตารางทั้ง ๒ นี้ได้ สำหรับระบบตารางทแยง เหมาะกับพื้นที่ที่มีช่วงกว้างครึ่งหนึ่งของช่วงยาว เพราะจะประหยัดที่สุด และสามารถพาดช่วงได้กว้างกว่า ๒ แบบแรก ซึ่งโดยเฉลี่ยมีขนาด ๖-๘ ม.

สำหรับระบบพื้นควรคำนึงถึง การเดินท่อต่างๆ ด้วย เพราะแน่นอนว่าจะต้องมีการเดินผ่านหรือเจาะพื้นและคานในบางส่วน ดังจะพิจารณาจากระบบโครงสร้างพื้น ได้แก่

๑. โครงสร้างพื้นระบบถาง (RIBBED FLOOR) อันมี ๒ ชนิด ได้แก่

๑.๑ ระบบถางทางเดียว (ONE WAY RIB) สามารถทำให้พื้นบางมากได้ และยึดหยุ่นต่อการเจาะรูสำหรับท่อต่างๆ แต่ไม่เหมาะสมที่จะเจาะผ่านคาน เพราะมีความหนาและอาจทำให้เสี้ยกล้างต้องเสริมเหล็กทำให้ลำบากในการก่อสร้าง และไม่เหมาะสมในกรณีขึ้นคาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๑.๒ ระบบถ่าง ๒ ทาง (TWO WAY RIB) สามารถทำพื้นให้บางมากได้เช่นกัน แต่ควรถ่ายน้ำหนักในช่วงกว้างมากๆ จึงจะคุ้มค่าก่อสร้าง ยึดหยุ่นมากในการเจาะพื้น โดยไม่จำเป็นต้องเสริมเหล็กเพิ่ม สามารถวางท่อได้ทุกทิศทาง แต่ในการเจาะผ่านคานจะลำบาก เพราะต้องเจาะหลายตัว เสารับน้ำหนักทั้ง ๔ ควรมีหน้าตัดรูป ๔ เหลี่ยมจัตุรัส แต่ก็สามารถประยุกต์ใช้เสาลักษณะอื่น เช่น เสากลมได้

ข้อดีของระบบเสาและคาน สำหรับโครงการนี้

๑. สามารถทำเป็นอาคารเปิดโล่งหรือปิดทึบ ได้ตามความเหมาะสมของแต่ละส่วน
๒. ยึดหยุ่นได้มากในการเจาะช่องแสง หรือหน้าต่างในจุดจำเป็น
๓. ยึดหยุ่นมากในการกั้นผนัง
๔. เป็นโครงสร้างที่มีน้ำหนักปานกลาง รับน้ำหนักได้ตามต้องการ
๕. ยึดหยุ่นในการเดินท่อภายในอาคาร
๖. เหมาะกับการขยายตัวในอนาคต เพราะทำได้ง่าย
๗. การก่อสร้างง่าย ช่างโดยทั่วไปมีความสามารถทำได้
๘. การออกแบบเสา, คานและพื้น สามารถออกแบบต่างกันได้ตามลักษณะ, การรับน้ำหนัก
๙. สามารถใช้ทำเป็นโครงสร้าง สำหรับทางเดินในส่วนที่ไม่เป็นตัวอาคารได้
๑๐. เป็นโครงสร้างเดียวกับอาคารข้างเคียง

๖.๑.๒ ระบบโครงถัก (TRUSS)

คือ โครงสร้างทางแนวยาวซึ่งรับน้ำหนักจากด้านบนเพื่อถ่ายลงสู่จุดรองรับ (SUPPORT) เช่นเดียวกับคานนั่นเอง แต่เนื่องจาก โครงถักสามารถรับน้ำหนักได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า และน้ำหนักก็เบากว่า ดังนั้น โครงสร้างที่มีช่วงกว้าง (WIDE SPAN) หรือรับน้ำหนักมากๆ จึงเหมาะสมกับโครงถักมากกว่าที่จะใช้คาน โดยเฉพาะในการก่อสร้าง โครงหลังคา

๖.๒ ระบบรักษาความปลอดภัย

๑. มีทางเข้าออกน้อยที่สุด เพื่อไม่ให้เกิดการรบกวนของความร้อนและความชื้นจากร่างกายและอากาศภายนอกเข้ามาเกินไป ให้มีการเข้าเยี่ยมชมน้อยที่สุด ถึงแม้จะเป็นไปเพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษา ต้องมีห้องพิเศษเป็น TRANSITION ZONE
๒. การให้แสงสว่างทั้งแสงธรรมชาติและไฟฟ้าควรลดน้อยที่สุด
๓. การระบายอากาศ ต้องมีการปรับอากาศและกรองอากาศอย่างดี เพื่อควบคุมอุณหภูมิ ความชื้น และฝุ่นละออง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อการสงวนรักษาเข้ามาเป็นเอกในการพิจารณา สถาปัตยกรรมพิพิธภัณฑสถานจะกลายเป็น ปัญหาทางเทคนิคที่จำเป็น แม้ว่าข้อแม้ทางการสงวนรักษาไม่ต้องการ SPACE ที่แตกต่างจาก ธรรมดา นัก หากแต่ข้อพิจารณาสถานะแวดล้อมก็ต้องถูกนำมาพิจารณาด้วยอย่างกว้างขวาง ดังนั้น การเก็บรักษาอาจอยู่ในรูปของ

๑. อาคาร STORAGE อยู่ในลักษณะที่ปิดและแยกตัวเป็นอิสระ
๒. SPACE STORAGE ถูกล้อมรอบด้วยส่วนใช้สอยอื่นๆ
๓. ห้องเก็บรักษาใต้ดิน ถูกรบกวนจากสภาพธรรมชาติน้อย เหมาะกับการสงวนรักษา ในกรณีที่พื้นที่ต่ำหรือระดับน้ำใต้ดินสูง การเก็บรักษาแบบนี้อาจจะไม่ได้ผลในแง่ของ ความประหยัด
๔. ห้องเก็บรักษาแยกออกจากอาคารใหญ่ การเคลื่อนย้ายวัตถุต้องกระทำอย่างระมัดระวัง โดยการควบคุมสถานะที่เหมาะสมดังเดิม

การสงวนรักษาในห้องจัดแสดง

การสงวนรักษาวัตถุในห้องจัดแสดง เริ่มต้นโดยการศึกษาวัตถุหรือกลุ่มของวัตถุ ความสัมพันธ์ทางกายภาพและเคมี ความสัมพันธ์กับองค์ประกอบต้องมีความสอดคล้องกันกล่าวคือ THE MICRO-CLIMATE, THE MICRO CLIMATE & THE HUMAN MICRO-CLIMATE

๑. THE MICRO CLIMATE ไม่เหมาะสมกับทั้งสถานะของผู้ชมและวัตถุ ในกรณีของ อาคารบ้านเรา ดังนั้น อาคารหรือส่วนของอาคารภายนอกจะเป็นตัวป้องกันความร้อน ความเป็นฝุ่น ละออง ความชื้น ที่จะเข้ามารบกวนภายในอาคาร

๒. THE MICROMATE มี ๒ ส่วน คือ MICRO CLIMATE สำหรับผู้ชมและสำหรับวัตถุ ที่แสดง ซึ่งอาจใช้วิธีแยกส่วนทั้งสองออกจากกันด้วยกระจกหรือรวมกัน โดยที่ต้องสลесันใด อันหนึ่ง

๓. กรณีที่มีความต้องการความแตกต่างระหว่าง MICRO CLIMATE กับบริเวณจัดแสดง ไม่มากนัก การปรับอากาศด้วยเครื่องปรับอากาศจำเป็นเพียงเพื่อเหตุผลของสถานะน่าสบายของผู้ชม

๔. กรณีที่มีความต้องการสถานะอากาศเหมือนกัน การจัดก็มีอิสระมากขึ้น โดยมีข้อแม้ ทางการป้องกันความปลอดภัย

ข้อแม้ดังกล่าว ทำให้การแก้ปัญหาทางสถาปัตยกรรมมีต่างๆ กันออกไป การแยกส่วนของ สถานะแวดล้อมเป็นปัญหาเทคนิคของสถาปัตยกรรมโดยพื้นฐานแล้ว มีวิธีการจัด SPACE อยู่ ๒ กรณี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๑. แยกห้องหรือรวมห้อง ด้วยระบบปรับอากาศที่เป็นอิสระหรือต่างๆ การรักษาและจัดแสดงจะกระทำใน SECTION ต่างๆ กันด้วย การติดตั้งเทคนิคในแต่ละส่วนจำเป็นต้องมีการวางแผนล่วงหน้าในขั้นแรกๆ ของการออกแบบ

๒. ใช้ระบบของ SPACE ใน SPACE โดยปรับอากาศสำหรับวัตถุโดยเฉพาะ ผู้ชมต้องการชมงานชิ้นหนึ่งชิ้นใดเป็นเวลานานๆ ผู้ชมน่าจะไต่ยืนบนพื้นระนาบขนานกับพื้นโลก

ในการออกแบบพิพิธภัณฑ์ศิลปะสมัยใหม่นี้ เลือกระบบการไหลเวียนในแนวตรงในแต่ละชั้นเชื่อมต่อกันด้วยบันไดและลิฟต์

๖.๓ ระบบปรับอากาศและระบายอากาศ

การปรับอากาศภายในพิพิธภัณฑ์

สถานะการปรับอากาศที่เหมาะสม

สมาคม AMERICAN SOCIETY OF HEATING AND VENTILATING ENGINEER ได้กำหนดหลัก "EFFECTIVE TEMPERATURE INDEX" (ดัชนีอุณหภูมิประสิทธิภาพ) แสดงถึงการเคลื่อนไหวของอากาศที่สบายที่สุด อุณหภูมิประมาณ และ ๖๖ องศาฟาเรนไฮต์ - ๗๐ องศาฟาเรนไฮต์ในฤดูหนาว อุณหภูมิดังกล่าวมีความชื้น ๕๐% อากาศจะหมุนเวียนระหว่าง ๑๕ ถึง ๒๕ ฟุต/นาที แต่ในฤดูหนาวไม่สามารถบังคับความชื้นสัมพัทธ์ให้ถึง ๕๐%

พิพิธภัณฑ์ส่วนมากจะปรับอากาศใกล้กับอุณหภูมิที่กำหนดไว้ เช่น NATIONAL GALLERY ตั้งอุณหภูมิในฤดูหนาว ๖๘ - ๗๐ องศาฟาเรนไฮต์ ในฤดูร้อน ๗๐ - ๗๐ องศาฟาเรนไฮต์ ความชื้นสัมพัทธ์ ๕๐%

MUSEUM OF ART ใน NEW YORK ใช้อุณหภูมิ ๗๒ องศาฟาเรนไฮต์ ตลอดปี เวลาที่อากาศภายนอกสูงจะลดลงอีก ๑๐ องศาฟาเรนไฮต์

บางแห่งอุณหภูมิที่สบายอาจไม่ใช่ตามที่กล่าวข้างต้น ซึ่งอาจจะเป็น ๗๐ องศาฟาเรนไฮต์ในฤดูหนาว และ ๘๐ องศาฟาเรนไฮต์ ความชื้นสัมพัทธ์ ๕๐% ก็ได้

หลักการในการปรับอากาศของพิพิธภัณฑ์

อาคารพิพิธภัณฑ์ SPACE ที่ต้องปรับอากาศเป็นจำนวนมาก เช่น EXHIBITION AREA, STORAGE, AUDITORIUM, OFFICE

เมื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมและการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้กับอาคารกำหนดให้ใช้ระบบปรับอากาศด้วยไฟฟ้า ระบบ WATER COOLED CHILLED WATER SYSTEM

การปรับอากาศด้วยระบบ WATER COOLED CHILLED WATER SYSTEM เป็นที่เหมาะสมกับอาคารใหญ่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๑. COOLING TOWER	๒. CONDENSER COIL
๓. CONDENSER TUBE	๔. FILTER DRIER
๕. EXPANSION VALVE	๖. COOLING TUBE
๗. VALVE	๘. WATER PIPE ๔๕ F
๙. FAN COIL	๑๐. THERMO STAT
๑๑. CONDENSER COIL	๑๒. EVAPORATOR COIL

LTC = LOW TEMPERATURE CONTROL

T = TEMPERATURE CONTROL

ระบบการทำงาน แบ่งเป็น ๒ ส่วนคือ

๑. ส่วนที่ทำหน้าที่ทำความเย็น COMPRESSOR จะอัดน้ำยาทำให้ CONDENSER COIL มีความดันสูง กลั่นตัวเป็นหยดน้ำ โดยมี CONDENSER TUBE ซึ่งได้รับน้ำจาก COOLING TOWER ผ่าน PUMP ออกจาก อัดเข้ามาเป็นตัวระบายความร้อนให้น้ำยาใน CONDENSER COIL เย็นลง แล้วส่งน้ำกลับไปยัง FILTER TOWER อีกทีหนึ่ง เมื่อน้ำยาใน CONDENSER COIL กลั่นเป็นหยดน้ำส่งต่อไปยัง FILTER DRIER (ทำหน้าที่กรองไอน้ำที่ขังเหลือค้างให้เป็นหยดน้ำเพิ่มขึ้น พร้อมกับกรองฝุ่นละอองที่ผสมน้ำอยู่ในน้ำยา) ผ่าน EXPANSION VALVE มายัง COOLER TUBE ในส่วนนี้น้ำยาจะรับเอาความร้อนมาจาก EVAPORATOR COIL แล้วกลับไปยัง COMPRESSOR อีกที

๒. เป็นส่วนที่ต่อไปยังห้องต่างๆ โดยน้ำที่เย็น (อุณหภูมิ ๔๕ องศาฟาเรนไฮต์) จะผ่าน VALVE ออกจาก COOLER TUBE ไหลไปตามท่อที่มีฉนวนหุ้ม เพื่อไม่ให้ความเย็นสูญเสียไปในขณะเดินทางไปยังห้องต่างๆ ซึ่งจะมี FAN COIL อยู่เป็นประจำแต่ละห้อง น้ำจะผ่านเข้าไปและที่สำคัญความเย็นออกสู่ห้อง และรับความร้อนจากภายในห้อง ทำให้อุณหภูมิของน้ำภายในสูงขึ้น ผ่านกลับมายัง COOLER TUBE อีกที โดยมี PUMP ดูดกลับ และในแต่ละจุดจะมี THERMO STAT ควบคุมปริมาณน้ำที่จะผ่าน FAN COIL (ควบคุมอุณหภูมิ)

การติดตั้ง

จัดให้มีห้องโดยเฉพาะ และตั้งอยู่ประมาณส่วนกลางของอาคารห้องที่ใช้ปรับอากาศต้องมีปริมาณที่เหมาะสม ไม่ควรมีที่ว่างมากเกินไปเกินความต้องการ เพื่อความประหยัดและความสะดวกในการจ่ายไปยังส่วนต่างๆ ของอาคารอีกด้วย

ระบบการถ่ายเทอากาศในห้อง ลมเย็นจะไปตาม SUPPLY AIR DUCT และไปช่วยระบายความร้อนภายในห้องและอากาศเสียผสมกับลมเย็นจะถูกดูดกลับมาจาก AIR RETURN DUCT และที่นั่นจะมี FILTER กรองอากาศเสีย คงปล่อยแต่ลมเย็นประมาณ ๗๕% ผสมกับอากาศบริสุทธิ์จากภายนอกอีก ๒๕% และผ่าน ไปยังความร้อนที่เกิดจากน้ำกลายเป็นลมเย็นออกไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

DUAL DUCT คือ สำหรับไอร่อนและไอเย็น ท่อคู่ซึ่งขนานกันไปตลอดจนความยาวของอาคาร ในที่ปล่อยออกแต่ละอันจะมีที่ไขออกสู่ ATTENUATOR UNIT ซึ่งไอร่อนเย็นผสมกันใน ATTENUATOR และนำกลับไปยังเนื้อที่ที่ต้องการ

DIFFUSION เป็นสิ่งจำเป็นมากในเรื่อง AIR CONDITIONING ถ้าการกระจายไม่ก็จะเป็ นผล แม้ระบบของ AIR CONDITIONING จะมีเพียงใด การติดตั้งแบ่งออกเป็น

๑. SIDE WALL UNIT ติดตั้งขนานกับกำแพงภายในห้องเป็นเส้นตรง
๒. UNDER THE WINDOW UNIT ติดตั้งใต้หน้าต่าง
๓. CEIVLING UNIT ใช้กระจายออกทางเพดานซึ่งอาจทำท่อกระจายได้ทั้งกลมและสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นวิธีที่ดีและนิยมใช้กันมากสำหรับอาคารใหญ่ๆ

๖.๔ ระบบการป้องกันภัยภายใน

๖.๔.๑ เทคนิคการป้องกันภัยในพิพิธภัณฑ์สถาน

ระบบสัญญาณแจ้งภัยมีอยู่มากมายในปัจจุบันเทคโนโลยีสมัยใหม่ ได้ทำให้มีเครื่องสัญญาณภัยด้วยระบบต่างๆ มากมาย

ระบบป้องกันภัยสมัยใหม่นั้น Mr. Andre Noblecourt ได้เขียนบทความไว้ในวารสาร MUSEUM มีโดยย่อดังนี้

ก. เทคนิคทางกลศาสตร์ (MACHNICAL TECHNIQUE)

คือ การป้องกันรักษาความปลอดภัยที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ได้แก่

๑. การสร้างรั้วล้อมที่มั่นคงแข็งแรง
๒. ใช้ระบบกุญแจ ใส่ประตูห้องและตู้จัดแสดง
๓. ตู้กระจกกันสั่นสะเทือน(SHOCK-PROFING) กันกระสุน(BULLET-PROOFING)
๔. ใช้พลาสติกหนา หรือ LEXIGLASS
๕. สร้างห้องนิรภัย ตู้นิรภัย ป้องกันทั้งโจรและอัคคีภัย
๖. ใช้บานประตูเหล็กสำหรับห้องสำคัญ และทำประตูเปิดปิดอัตโนมัติ

ข. เทคนิคทางไฟฟ้า (ELECTRICAL TECHNIQUE)

ใช้เป็นระบบสัญญาณแจ้งเหตุ (ALARM SYSTEM) ประกอบด้วยเครื่องตรวจจับ (DETECTOR) ซึ่งจะรายงาน (TRANSMISSION) เป็นสัญญาณเสียง (ALARM) ซึ่งเป็นเครื่องช่วยป้องกันรักษาความปลอดภัย มีเทคนิคใหม่ๆ อยู่มาก เช่น

๑. เทคนิคทางไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์ (ELECTRIC AND ELECTRONIC DEVICES)

๑.๑ เครื่องตรวจจับเสียง (SOUND DETECTORS) ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์จับเสียง ถ้ามีคนร้ายลักลอบเข้าไปใช้สถานที่ซึ่งติดตั้งเครื่องดักเสียงไว้ หรือถ้ามีการรบกวน ทำให้เกิดเสียงขึ้นแล้ว เครื่องจับเสียงรายงานไปยังสัญญาณแจ้งเหตุ ทำให้เกิดเสียงกริ่งขึ้นแจ้งภัยทันที

๑.๒ เครื่องจับโดยอาศัยหลักในการเปลี่ยนแปลงของความจุไฟฟ้าภายในห้อง ถ้ามีคนเข้าไปในเขตซึ่งติดตั้งเครื่องนี้ ประจุไฟฟ้าจะถูกรบกวนเพราะคนเป็นสื่อนำไฟฟ้า จึงทำให้ความจุของไฟฟ้าเปลี่ยนแปลงไป เครื่องจับก็จะส่งสัญญาณทำให้เกิดเสียงกริ่งขึ้น

๑.๓ รั้วไฟฟ้า (ELECTRIC FENCING) วิธีนี้ใช้เดินสายไฟฟ้าหรือลวดไว้ที่รั้ว หากเกิดการกระทบกระทั่ง ทำให้วงจรไฟฟ้าขาด ก็จะทำให้เกิดเสียงกริ่งสัญญาณขึ้น

๑.๔ เครื่องตรวจจับด้วยคลื่นเสียงสูง (ULTRASONIC DETECTORS) วิธีนี้ใช้ติดตั้งคลื่นเสียง ULTRASONIC WAVE เข้าไป เมื่อมีการเคลื่อนไหวผ่านคลื่นเสียง จะทำให้คลื่นเสียงถูกตัดทำให้ค่าของ ULTRASONIC WAVE ที่ตั้งไว้ลดลง ก็จะส่งสัญญาณเสียงกริ่งขึ้น วิธีนี้มีประสิทธิภาพมาก แต่เมื่อกริ่งดังขึ้นแล้วทุกครั้งจะต้องตั้งเครื่องใหม่

นอกจากนี้ ULTRASONIC DETECTORS ยังใช้ป้องกันไฟไหม้ได้อีกด้วย คือ เมื่อเกิดความร้อนขึ้นในที่ซึ่งติดตั้งเครื่องคลื่นเสียงไว้ ก็จะมีผลต่อ ULTRASONIC WAVE เช่นเดียวกับที่มีคนผ่านเข้ามาเช่นกัน

๑.๕ เครื่องกีดขวางไฟฟ้า (ELECTRIC FIELD BARRIERS) คล้ายกับรั้วไฟฟ้า แต่ใช้ไฟแรงสูง ถ้าคนเข้าไปถูกสายไฟฟ้า หรือลวดอาจถึงตายได้

๒. เทคนิคทางกลศาสตร์และอิเล็กทรอนิกส์ (ELECTROMECHANICAL DEVICES)

๒.๑ เครื่องตรวจจับการกระทบกระเทือน (IMPACT AND VIBRATION DETECTORS) มักใช้ป้องกันวัตถุ ตู้แสดง ตู้เซฟ กำแพง ประตู และหน้าต่าง ถ้ามีการกระทบกระเทือนก็จะเกิดสัญญาณเสียงขึ้น

๒.๒ เครื่องตรวจจับด้วยลวด (WIRE DETECTORS) มี ๒ วิธี

ระบบกลศาสตร์ ใช้ลวดตัดกับวัตถุหรือที่ซึ่งต้องการคุ้มกัน แล้วต่อไปยังสัญญาณเสียงเมื่อลวดถูกดึง หรือขาดก็จะเกิดเสียงขึ้น

ระบบไฟฟ้า ผ่านไปบนลวดซึ่งมีฉนวนห่อหุ้ม ถ้าวงจรไฟฟ้าขาดก็จะเกิด สัญญาณเสียง ระบบไฟฟ้ามักใช้ภายนอกอาคาร ส่วนระบบกลศาสตร์มักใช้ภายในอาคาร

๒.๓ พรหมลวดไฟฟ้า (WIRED CARPETS) ใช้ลวดซ่อนอยู่ใต้พรมและเดิน กระแสไฟฟ้า ถ้ามีคนเดินเหยียบบนพรม วงจรไฟฟ้าและแรงกลจะทำให้เกิดสัญญาณเสียง ขึ้น

๒.๔ วงจรสัมผัส (SECURITY CONTACTS) ใช้โลหะเป็นแผ่นหรือปุ่มสัมผัส กันอยู่ แล้วเดินกระแสไฟฟ้า ถ้าปุ่มหรือแผ่นโลหะแยกจากกันจะทำให้วงจรไฟฟ้าขาด ทำให้เกิดเสียง หรืออาจทำตรงข้าม คือ เมื่อจุดทั้งสองซึ่งไม่ได้สัมผัสกัน ถ้าถูก กระแทกกระเทือนทำให้เกิดการสัมผัสกันขึ้น วงจรไฟฟ้าปิด ทำให้เกิดเสียงดังขึ้น

๒.๕ เครื่องวัดความร้อน (HEAT DETECTOR) วิธีนี้ใช้ติดตั้งในที่ซึ่งเป็นโลหะ เช่น ห้องนิรภัย เพื่อป้องกันการใช้เครื่องเผาเจาะเหล็กด้วยตะเกียงฟู่ (BLOW LAMP) มี เครื่องวัดอุณหภูมิ ถ้าความร้อนขึ้นถึงขีดที่ตั้งไว้ ก็จะเกิดสัญญาณเสียงขึ้น

๒.๖ การควบคุมประตูทางเข้า (ELECTROMECHANICAL CONTROL AND LOCKING OF EXITS) การควบคุมประตูทางเข้าออก สำคัญมากในการดักจับคนร้าย เมื่อ เกิดเหตุฉุกเฉินใช้วิธีการกลศาสตร์และอิเล็กทรอนิกส์ ใช้แม่เหล็กไฟฟ้า เครื่องควบคุมไฟฟ้า เครื่องตรวจจับไฟฟ้านำมาใช้ควบคุมประตู ซึ่งจะทำงานอัตโนมัติได้ เมื่อเกิดสัญญาณขึ้น ประตูจะปิดโดยอัตโนมัติหรือจะใช้คนกดสวิทช์ปิดเปิดก็ได้

๒.๗ เครื่องจับ (TRAP DEVICES)

วิธีนี้ใช้เครื่องจับติดไว้ที่วัตถุที่ต้องการคุ้มครอง มีหลายแบบ มีแบบใช้เส้นลวด (WIRED TRAP BOXED) และแบบสำเร็จรูปในตัว (SELF-CONTAINED TRAP BOXED) เมื่อวัตถุที่ติดตั้งเครื่องจับได้ถูกสัมผัส กระแทกกระเทือน จะทำให้เกิดสัญญาณเสียง นิยมใช้ กับภาพเขียน เสา TRAP BOX ติดไว้ข้างหลังรูป ถ้ามีคนมาดึงรูปก็เกิดเสียงสัญญาณแจ้งภัย

๓. ระบบแม่เหล็กไฟฟ้า (ELECTROMAGNETIC)

ได้แก่ เครื่องเรดาร์ (RADARS) ใช้วัดความเปลี่ยนแปลงลักษณะของกริ่งแม่เหล็ก ที่สะท้อนกลับจากการที่มีวัตถุเคลื่อนที่ผ่านเข้ามาใกล้แรงของคลื่นแม่เหล็ก กริ่งที่สะท้อน กลับจะถูกส่งเข้าเครื่องรับ เกิดเป็นสัญญาณเสียง

๔. เทคนิคเชิงแสง (OPTICAL TECHNIQUE)

๔.๑ เครื่องกันด้วยแสงสว่าง (VISIBLE LIGHT BARRIERS) ใช้ลำแสงพุ่งไปยัง PHOTO ELECTRIC-CELL ถ้ามีสิ่งใดผ่านทางของแสง แสงจะถูกรบกวน สัญญาณเสียง จะดังขึ้น อาจใช้แสงกันในที่ใดที่หนึ่ง เช่น ทางเดินหรือทางเข้า แต่ควรเป็นภายในอาคาร เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๔.๒ เครื่องกันด้วยแสงชนิด INFRARED (INFRARED BARRIERS) เหมาะที่จะใช้กับทางเดิน ทางเข้าและทางออก แต่ไม่เหมาะสำหรับนอกอาคารเพราะอาจมีสัตว์และแมลงในเวลากลางคืน อาจทำให้เกิดสัญญาณเสียงได้

๔.๓ เครื่องรับโทรทัศน์ (VISIBLE LIGHT TELEVISION) ใช้กล้องโทรทัศน์จับสิ่งที่ต้องการคุ้มครอง กล้องโทรทัศน์ หลายแบบทั้งใช้ในอาคารและนอกอาคาร กันน้ำทนร้อนเย็นได้ โดยมากใช้กับทางเข้า แต่ต้องมีเจ้าหน้าที่คอยดูที่จอโทรทัศน์ และอาจต้องกับเครื่องสัญญาณเสียงก็ได้

STABLE-IMAGE TELEVISION เครื่องโทรทัศน์ที่ดัดแปลงมาจากแบบเก่า โดยใช้กล้องจับอยู่ที่จุดหนึ่งโดยเฉพาะ ถ้าแสงถูกรบกวนจะเกิดสัญญาณเหมาะสำหรับใช้กับที่ที่ไม่มีคนเฝ้า

INFRARED TELEVISION วิธีนี้คือที่ไม่ต้องการแสงสว่าง กล้องแบบนี้ไว้ต่อแสงใช้ในห้องที่ไม่สว่างได้

๔.๔ ใช้แสงสว่างควบคุม (NORMAL LIGHTING AND SPORT LIGHTS) การใช้ไฟฟ้าธรรมดาหรือ SPORT LIGHT ส่งไปยังที่ที่ต้องการคุ้มครอง ซึ่งมักใช้กับรั้วทางเข้าใช้ประกอบกับเครื่องมือซึ่งทำให้เกิดสัญญาณเสียง ลำพังแสงสว่างป้องกันไม่ได้ แต่อาจมีผลเพียงทางจิตวิทยาเท่านั้น

๔.๕ เครื่องถ่ายภาพ (PHOTOGRAPHY)

วิธีนี้ใช้กล้องถ่ายรูปตั้งไว้ยังจุดที่ต้องการคุ้มครอง เป็นกล้องอัตโนมัติ อาจจะใช้แสงแฟลช โดยไม่ต้องถ่ายรูปก็เมื่อมีคนเข้ามายังจุดที่ตั้งกล้องไว้ จะสว่างขึ้นโดยอัตโนมัติเกิดสัญญาณเสียง หรืออาจใช้กล้องถ่ายรูปอัตโนมัติบันทึกภาพโดยตลอดก็ได้

๕. เทคนิคทางเคมี (CHEMICAL TECHNIQUE)

๕.๑ ใช้แสงหรือควันเป็นสัญญาณ (FLARES AND SMOKE PRODUCER) ติดตั้งเครื่องตรวจจับ โดยใช้ส่วนผสมของสารเคมี เมื่อมีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นเป็นควันหรือแสงไฟแวบขึ้นที่เครื่องรับ

๕.๒ ใช้แรงระเบิด (EXPLOSIVES)

ติดตั้งเครื่องตรวจจับโดยส่วนผสมของสารเคมีให้เกิดเสียงระเบิด เมื่อมีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นในที่คุ้มครอง

๕.๓ สีย้อม (DYES)

ใช้สารเคมีที่เป็นสีย้อม ใช้ป้องกันของมีค่า ฉุกเฉิน หรือหีบเงิน ถ้าผู้ร้ายจับต้องจะต้องเป็นรอย และสีจะติดที่มือหรือเสื้อผ้าผู้ร้าย ช่วยในการจับตัวคนร้ายได้

เทคนิคดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นเครื่องมือช่วยในการจับผู้ร้ายที่จะลักลอบขโมยสิ่งของในพิพิธภัณฑ์สถาน โดยวิธีการต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดเสียงสัญญาณให้เจ้าหน้าที่เข้าปฏิบัติการจับตัวผู้ร้าย และถ้าเป็นไปได้ในกรณีที่พิพิธภัณฑ์สถาน ร่วมมือกับสถานีตำรวจกรุงสัญญาณอันตรายอาจเชื่อมโยงไปยังสถานีตำรวจ หรือเมื่อมีอันตรายเสียงสัญญาณแจ้งเหตุจะดังขึ้นที่สถานีตำรวจด้วย ทำให้การปฏิบัติการของตำรวจกระทำได้อย่างรวดเร็ว

แต่อย่างไรก็ตาม ไม่มีเครื่องมือเครื่องใช้ใดที่แทนคนได้ อุปกรณ์เหล่านี้จะต้องตรวจตราอยู่ตลอดเวลาว่าเครื่องยังทำงานอยู่หรือไม่ สัญญาณเสียงเป็นอุปกรณ์ที่ให้ประโยชน์เพียงช่วยเตือนหรือแจ้งเหตุให้เจ้าหน้าที่ทราบ ถ้ามีเหตุขัดข้อง เช่น ไฟฟ้าเสีย สายไฟถูกตัด หรืออุปกรณ์ขัดข้องไม่ทำงาน ก็เป็นหน้าที่ของยามหรือเจ้าหน้าที่รักษาการณ์โดยตรง ดังนั้นความปลอดภัยของพิพิธภัณฑ์สถาน จึงขึ้นอยู่กับความสามารถของเจ้าหน้าที่เวรยามรักษาการณ์เป็นสำคัญ

ค. เจ้าหน้าที่รักษาการณ์ (WATCHMAN, GUARDS, ATTENDANTS)

การดูแลรักษาความปลอดภัยของพิพิธภัณฑ์สถาน จะต้องคำนึงถึงการคุ้มครองป้องกันทั้งกลางวันและกลางคืน ตลอดเวลา ๒๔ ชั่วโมง ที่จะต้องจัดเวรยามรักษาการณ์ในเวลากลางวัน ที่เปิดให้ประชาชนเข้าชมด้วย อาจมีผู้ทุจริตเข้าไปก่อการโจรกรรม หรือทำความเสียหายแก่สิ่งของที่จัดแสดงได้ เจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑ์สถานทุกคนแม้จะไม่ใช่เจ้าหน้าที่เวรยามรักษาการณ์ ก็จำเป็นต้องมีจิตสำนึกในการระวังรักษาวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถาน

ในด้านด้านการบริหาร ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานจะต้องมีวิธีการในการอบรมปลูกฝังจิตสำนึกของเจ้าหน้าที่ ให้มีความรักหวงแหนระวังรักษาความปลอดภัยของวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถาน (SECURITY MINDED) อยู่ทุกขณะ ประการหนึ่งจะต้องวางระเบียบข้อบังคับสำหรับปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยของพิพิธภัณฑ์สถานอาจมีระเบียบที่ทุกคนต้องปฏิบัติ เช่น ห้ามสูบบุหรี่ในห้องจัดแสดง จะมีระเบียบสำหรับผู้เข้าชมนำหีบห่อ กระเป๋า หรือสิ่งซึ่งอาจจะชุกซ่อนสิ่งของได้เข้าไปในห้องจัดแสดง พิพิธภัณฑ์สถานจึงมีห้องตรวจรับฝากของ (CHECK ROOM) ตรวจทางเข้าห้ามผู้ชมสูบบุหรี่ หรือกระทำการใดๆ อันจะเกิดความเสียหายแก่วัตถุ

ระเบียบสำหรับเจ้าหน้าที่รักษาการณ์ ได้แก่ ยามและพนักงานเฝ้าห้อง ก็มีข้อห้ามและข้อปฏิบัติเป็นพิเศษ เช่น ห้ามพูดคุยกับผู้ชม และต้องเขียนรายงานเหตุการณ์ประจำวัน เป็นต้น

นอกจากนั้น จะต้องมึวิธีการให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตื่นตัวระวังอยู่เสมอ เช่น มีการฝึกหัดให้ใช้อุปกรณ์ในการป้องกันอันตราย และมีการซ้อมกันเป็นครั้งคราว และมีบำเหน็จความชอบแก่ผู้ปฏิบัติงานเข้าแข็ง วิธีการต่างๆ นั้น เกี่ยวกับการกระทำทางจิตวิทยา (PSYCHOLOGICAL ACTION) ซึ่งจะต้องพยายามให้ผล คือทำให้เจ้าหน้าที่มีจิตใจระวางระวังรักษาความปลอดภัย (SECURITY MINDED) ไม่ว่าจะทำอะไร จะต้องเป็นคนมีปฏิญาณไหวพริบระวางระวังกัเสมอ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๖.๔.๒ การรักษาความปลอดภัยในเวลาเปิดพิพิธภัณฑ์สถาน

ในเวลาเปิดพิพิธภัณฑ์สถาน หรือในเวลากลางวัน พิพิธภัณฑ์สถานทั่วไปจะมีพนักงานเฝ้าห้อง (ATTENDANTS) และเจ้าหน้าที่รักษาการณ์ (GUARDS) และยาม (WATCH-MEN) ทำหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัย แม้ว่าพิพิธภัณฑ์สถานจะได้วางระเบียบดังกล่าวมาแล้ว เช่น ให้ผู้ชมฝากสิ่งของหีบห่อก่อนเข้าไปในห้องแสดง ห้ามพนักงานเฝ้าห้องพูดคุยกับผู้ชมและมียามรักษาการณ์ที่ประตูทางเข้าออกก็ตาม พิพิธภัณฑ์สถานยังต้องใช้อุปกรณ์ ได้แก่ สัญญาณแจ้งเหตุอันตรายช่วยพนักงานด้วย ตามความจำเป็นของแต่ละห้อง และใช้ประตูอัตโนมัติในกรณีที่เกิดเหตุฉุกเฉินเกิดโจรภัย เมื่อเกิดสัญญาณเสียงแจ้งเหตุอันตรายขึ้น ในห้องใดประตูห้องนั้นจะปิดโดยอัตโนมัติทันทีเพื่อช่วยเจ้าหน้าที่จับผู้ร้ายได้ทันห่วงที่

นอกจากนั้น การจัดแสดงแต่ละห้อง จะต้องมั่นคงปลอดภัย ได้แก่ ตู้แสดง มีกุญแจแน่นหนาของมีค่าอยู่ในตู้กระจกชนิดทึบไม่แตก หรือใช้ PLEXI-GLASS วัสดุประเภทภาพเขียนต้องป้องกันด้วยระบบสัญญาณเสียง บางกรณีต้องใส่กรอบกระจกกันกระสุน (BULLET PROOF) เช่น รูปโมนาลิซ่า ในพิพิธภัณฑ์ลูฟส์ เพราะมีเหตุการณ์ปรากฏว่ามีผู้พยายามทำลายภาพ ฉะนั้น จึงจะอาศัยเพียงเจ้าหน้าที่เฝ้าเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องอาศัยการจัดแสดงที่ป้องกันอันตรายโดยรอบคอบด้วย วัตถุที่แสดงนอกตู้และล่อตาลูกคนจะต้องใช้ระบบสัญญาณเสียงวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น การจัดแสดงแบบ PERIOD ROOM เช่น ห้องอาหารมีเครื่องเงินตั้งโต๊ะ ในสภาพจริงทุกประการ ถ้าผู้ชมจะต้องเครื่องเงินชิ้นใดชิ้นหนึ่ง จะเกิดเสียงสัญญาณทันที ในบางกรณีที่พิพิธภัณฑ์สถานจัดแสดงของมีค่า เช่น เครื่องเพชรแม้จะอยู่ในตู้กระจกที่มั่นคงและมีสัญญาณเสียง ก็ต้องมีเจ้าหน้าที่รักษาการณ์ (GUARDS) หรือตำรวจพกอาวุธเฝ้าอยู่ด้วย

๖.๔.๓ ยามรักษาการณ์ในเวลากลางคืน

หลังเวลาปิดพิพิธภัณฑ์สถานแล้ว จะต้องมียามรักษาการณ์ รอบบริเวณ ผลัดเปลี่ยนกันตลอดคืน พิพิธภัณฑ์สถานจะต้องวางระเบียบปฏิบัติ ผลัดหนึ่งอาจจะเป็น ๓ - ๔ ชั่วโมง หรือ ๖ ชั่วโมง แต่ละผลัดอาจมีมากกว่าหนึ่งคน เช่น มียามตรวจและยามรักษาการณ์ ที่ห้องยามหรือห้องควบคุมความปลอดภัย (SECURITY OFFICE) การรักษาการณ์ของยามนั้น ถ้ายามเครื่องครัดตื่นระงับอยู่ตลอดเวลาที่ดี แต่ถ้าเผลอหรือหลับ ละเลยหน้าที่ จะเกิดผลเสีย ดังนั้นจึงควรมีวิธีการต่างๆ ที่จะใช้คุมยามระหว่างอยู่เวร และมีการรายงาน เพื่อส่งรายงานผลัดต่อไป

วิธีการควบคุมให้ยาม ปฏิบัติงานเคร่งครัดนั้น ก็มีวิธีให้ตรวจตามจุดต่างๆ ที่กำหนด (PATROL CHECK-POINTS) โดยมีอุปกรณ์ช่วยได้แก่ นาฬิกายาม

๑. บัตรเวลา (TIME-KEEPING CARDS) วิธีนี้ให้ตรวจตามจุดต่างๆ ที่กำหนด

(TIME-KEEPING CLOCK) ซึ่งจะประทับตรา หรือเจาะรูลงบัตร เมื่อยามรับเวรและออกเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาตเหมายามไปเซปรีเซชันด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เวร จะต้องพิมพ์หรือเจาะรูบอกเวลาที่นาฬิกา ซึ่งอยู่ที่ห้องยามและตามจุดต่างๆ ที่กำหนดไว้ให้ตรวจ เมื่อตรวจที่ใดเวลาใด เครื่องนาฬิกาจะประทับตราเวลานั้นบนบัตร

๒. การควบคุมโดยนาฬิกายาม (CONTROL CLOCKS) วิธีนี้คือ ระบบไขลานนาฬิกา ซึ่งมีกระด้ายม้วนบรรจุอยู่ข้างใน ติดตั้งไว้ตามจุดต่างๆ ที่จะให้ยามตรวจ เมื่อยามไปถึงจะใช้กุญแจไขลาน เวลาและเลขกุญแจจะปรากฏอยู่บนม้วนกระด้าย ซึ่งจะบอกได้ว่า ยามได้มาตรวจอาคารส่วนไหนในเวลาใดตามกุญแจ วิธีนี้ใช้อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร และส่วนภูมิภาค

๓. การควบคุมโดยแสงไฟ (SWTCHBOARD CHECK-LIGHTS) วิธีนี้เมื่อยามไปถึงจุดต่างๆ ที่ต้องตรวจจะมีกุญแจสำหรับไข ซึ่งเมื่อไขกุญแจก็จะปรากฏไฟสว่างขึ้นที่แผงไฟในห้องยาม เป็นการรายงานว่าได้ตรวจถึงจุดนั้นๆ แล้ว แต่วิธีนี้ต้องมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในห้องยามด้วย

๔. บันทึกที่สำนักงานกลาง (CENTRAL RECORDERS) วิธีนี้ยามใช้กุญแจไขตามจุดต่างๆ ที่กำหนดให้ตรวจ และเมื่อไขกุญแจแล้วจะปรากฏเวลา และเลขที่ของตำแหน่งที่ตรวจ บนแผ่นกระด้ายในห้องยามหรือสำนักงานกลาง

๖.๔.๔ ระบบการป้องกันอัคคีภัย

การป้องกันอัคคีภัย

การป้องกันอันตรายจากอัคคีภัย เป็นความรับผิดชอบอย่างสูงของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานเท่านั้นซึ่งต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของคน รวมทั้งประชาชนที่เข้าชมพิพิธภัณฑสถานด้วย การสูญเสียสมบัติอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม หรือความเสียหาย เพราะเป็นสิ่งซึ่งหาทดแทนไม่ได้ ฉะนั้นการระวังป้องกันรักษาความปลอดภัย จากอัคคีภัยจึงต้องกวาดขันทั้งในเรื่องระเบียบการบริหาร ตลอดจนต้องมีอุปกรณ์และเทคนิคที่ทันสมัยที่สุด ในการต่อสู้ป้องกันไฟ

ในการรักษาความปลอดภัย ในบางประเทศได้มีกฎหมายบังคับไว้เกี่ยวกับรูปของ อาคารทางเข้าออกฉุกเฉิน จำนวนผู้เข้าไปในอาคาร การเก็บเชื้อเพลิง และการใช้วัสดุที่ไวไฟ เหล่านี้ ถ้าประเทศใดมีกฎหมายก็ย่อมต้องปฏิบัติให้สอดคล้องตามที่กฎหมายบังคับไว้ ส่วนประเทศใดไม่มีกฎหมายบังคับในการป้องกันภัยไฟ ก็ย่อมต้องคำนึงถึงกฎหรือความจำเป็นดังกล่าว

ข้อเสนอแนะในการป้องกันอัคคีภัย

๑. วางระเบียบข้อบังคับสำหรับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ระเบียบนั้นมีระเบียบทั่วไปของพิพิธภัณฑสถาน และระเบียบเฉพาะของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ เช่น เจ้าหน้าที่ในห้องปฏิบัติการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายช่างในโรงงาน เจ้าหน้าที่ทำความสะอาดอาคาร เป็นต้น เพื่อจะได้ปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยจากไฟไหม้ด้วย
๒. มีเจ้าหน้าที่ไฟฟ้าโดยตรงทำหน้าที่ รับผิดชอบเกี่ยวกับกระแสไฟฟ้า ตรวจสอบสายไฟ และซ่อมแซม เจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นจะเกี่ยวข้องเรื่องไฟฟ้าไม่ได้
๓. มีห้องเก็บเชื้อเพลิง และสารเคมีที่ปลอดภัย
๔. อาคารพิพิธภัณฑสถาน ต้องเป็นอาคารที่ออกแบบโดยเตรียมการป้องกันอัคคีภัยด้วย ได้แก่ ทำห้องประตูเหล็ก ที่จะปิดกั้นไฟไม่ให้ลุกลามไปยังห้องอื่น เป็นต้น
๕. ติดตั้งสัญญาณแจ้งเหตุไฟไหม้ ในห้องจัดแสดงและห้องอื่นๆ ได้แก่ เครื่องมือดักควัน (SMOKE DETECTOR) และเครื่องมือดักความร้อน (HEAT DETECTOR) ทำนองเดียวกับเครื่องมือป้องกันโจรกรรม เมื่อมีความเคืองร้อนเกิดขึ้นในห้องก็จะเกิดเสียงกริ่งสัญญาณให้เจ้าหน้าที่ทราบ
๖. เตรียมตัวสูบ และสายสูบ สำหรับฉีดน้ำเมื่อเกิดไฟไหม้ พิพิธภัณฑสถานจะต้องเตรียมการป้องกันไว้ จัดตั้งหัวสูบน้ำในจุดต่างๆ เป็นระยะ และในกรณีที่น้ำประปาไม่เพียงพอจะต้องมีน้ำบาดาลไว้ใช้ มีเครื่องสูบน้ำและมีเครื่องทำไฟฟ้าอัตโนมัติ
๗. เตรียมสารเคมีสำหรับดับไฟในห้องจัดแสดง และห้องต่างๆ ของพิพิธภัณฑสถาน
๘. เตรียมฝึกเจ้าหน้าที่ให้มีจิตใจเตรียมพร้อม และระแวดระวังในเรื่องอัคคีภัย ฝึกเจ้าหน้าที่ให้รู้จักใช้สารเคมีป้องกันไฟ และแจ้งเหตุไฟไหม้มีการซ้อมดับเพลิงเป็นครั้งคราว
๙. มีสัญญาณแจ้งเหตุไฟไหม้ ไปยังสถานีดับเพลิง
๑๐. เทคนิคในปัจจุบันอาจติดตั้งเครื่องดักความร้อนในห้องจัดแสดง และเครื่องดับไฟด้วยสารเคมีอัตโนมัติได้ คือเมื่อเกิดมีความร้อนขึ้นในห้องถึงขนาดอุณหภูมิที่ตั้งไว้ เครื่องดับไฟสารเคมีจะทำงาน โดยอัตโนมัติ

บทที่ ๗

แนวความคิดในการออกแบบ

แนวความคิดหลักในการออกแบบ

พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทยนี้ มีจุดประสงค์ในด้านวัฒนธรรมซึ่งมุ่งเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้านอันอยู่กับชาวนาให้เป็นที่เข้าใจ และปลูกสำนึกทางวัฒนธรรม แก่ประชาชนและเยาวชน ยังผลให้พิพิธภัณฑ์ ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ เพื่อเราจะส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชนสนใจที่จะเข้าชม อันจะเป็นการนำไปสู่เป้าหมาย อันได้แก่จุดประสงค์ที่ได้กล่าวมาแล้ว

พิพิธภัณฑ์จะต้องตอบสนอง ต่อความรู้สึกต่อเนื่องมาจากวัฒนธรรมชาวนาทั้งด้านรูปทรง การวางผังสร้างบรรยากาศ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจ และสำนึกทางวัฒนธรรมได้ง่าย

ด้านการวางผัง

เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดหลัก ในการออกแบบจึงย้อนกลับไปศึกษาลักษณะการวางผังของ หมู่บ้านไทยซึ่งมีหลายลักษณะ แต่ลักษณะที่เหมาะสมที่สุดนั้น ควรใช้ลักษณะของ หมู่บ้านที่รวมเป็นกลุ่ม ซึ่งระหว่างบ้าน ๕-๖ หลังจะมีลานโล่งอันเป็นลานนวดข้าว ถูกล้อมอยู่บริเวณตรงกลาง ซึ่งชุมชนหมู่บ้านเช่นนี้จะมีความสัมพันธ์กันเหมือนเครือญาติ ลักษณะการวางอาคารเช่นนี้ จึงเหมาะกับอาคาร ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในแต่ละองค์ประกอบของโครงการ และต้องการลักษณะ อันตอบสนองต่อความรู้สึก ต่อเนื่องจากวัฒนธรรมชาวนาด้วย

ตัวอาคาร

ด้านรูปแบบลักษณะของตัวอาคาร

มีความกลมกลืนเข้ากับสภาพแวดล้อมเดิม เพื่อไม่ให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของให้แก่ประชาชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ด้านรูปแบบการจัดภายใน

จัดภายในส่วนแสดงให้มีบรรยากาศ เน้นความสำคัญของวัตถุ มีการจัดแสงสี เพื่อสร้างความสนใจยิ่งขึ้น แต่ก็ต้องคำนึงถึงการป้องกันการสูญหายของวัตถุจัดแสดงด้วย

การจัดทางเดินมีการกำหนดทางเข้าที่แน่นอน มีทางเข้าออกแยกจากกัน ให้ผู้ชมเดินต่อเนื่องไปโดยไม่ต้องย้อนกลับ ทำให้ชมได้อย่างทั่วถึง มีลำดับของการชมตามเนื้อเรื่อง แต่ละหัวข้อมีความสัมพันธ์กัน แต่เป็นเส้นทางสัญจรแบบอิสระ ผู้ชมสามารถเลือกชมได้ และมีจุดพักผ่อนที่ไม่ขวางทางสัญจรในการชมนิทรรศการ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงการ พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย MUSEUM OF THAI FARMERS AND RICE CULTURE

การวิเคราะห์และพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการ

หลักการพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการมีดังนี้

๑. ฐาน (Zoning)
 - ปัจจุบันเป็นโครงการที่มีความพร้อมแล้ว การก่อสร้าง ส่วนถึงกับเรือน
 - นักศึกษา นักท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้สะดวก
 - เขตการศึกษา หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
 - อยู่ในเขตกำหนดของผังเมือง
 - ไม่ควรอยู่ในสถานประกอบการหรือการค้า
๒. การจราจรและการเข้าถึง (Traffic And Accessibility)
 - อยู่ในที่ที่มีการจราจรสะดวก ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต
 - ความสะดวกและปลอดภัยในการเดินทางโดยรถสาธารณะ
 - พวงเวียนสี่ทาง
 - ทางรถไฟ
๓. ราคาที่ดิน (Land Cost) และเจ้าของ
 - การโอนมาของที่ดิน สำนักราคาเป็นไป
๔. สภาพแวดล้อม (Environment)
 - ควรใช้สถานที่ที่สงบเหมาะสม
 - มีแนวรูกำแพงของที่ดินกว้างขวางเหมาะสมกับขนาดโครงการ
 - ไม่มีสิ่งรบกวนการก่อสร้าง
๕. ความเป็นศูนย์กลาง (Center)
 - มีความสัมพันธ์กับความเป็นศูนย์กลางในเขตของเขตการศึกษา
 - ควรอยู่ในส่วนบริการวัฒนธรรม และชุมชนที่ใกล้เคียง (เนื่องจากอาจมีการประสานงานด้านกิจกรรมต่างๆ)

แผนที่ชุมชน ชก.๑๐๖.๒

การพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการ

ที่ตั้งโครงการอยู่ในเขตสวนสาธารณะ และสภาพแวดล้อมที่สงบเหมาะ
เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ และใช้พื้นที่ว่างในสวนสาธารณะ
ที่มีทัศนียภาพที่สวยงาม สดชื่น ร่มรื่น และมีความหมาย

ที่ตั้งโครงการเป็นที่ว่างโล่ง พื้นดินดี สภาพแวดล้อมดี มีทัศนียภาพ
ที่สวยงาม มีทัศนียภาพที่สวยงาม สภาพแวดล้อมที่สงบเหมาะ
เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ และใช้พื้นที่ว่างในสวนสาธารณะ

ที่ตั้งโครงการเป็นพื้นที่ว่างโล่ง อยู่ติดถนนทางหลวงหมายเลข ๑๐๖ ในด้าน
ทิศใต้ของถนน มีทัศนียภาพที่สวยงาม และใช้พื้นที่ว่างในสวนสาธารณะ

การวิเคราะห์ที่ตั้งโครงการ

ข้อควรพิจารณา

การตั้งโครงการ - สามารถดำเนินการได้สะดวกเนื่องจากที่ตั้งโครงการ
ติดกับถนนสายหลักและอยู่ใกล้แหล่งชุมชนที่มี
ประชากรหนาแน่น
สภาพทั่วไปของโครงการ - ในด้านทิศตะวันออกและทิศใต้มีสภาพเป็นพื้นที่
ว่างโล่งและใช้เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์
ความเป็นศูนย์กลาง - เนื่องจากที่ตั้งโครงการที่เลือกไว้ใกล้กับสวนสาธารณะ
และใช้พื้นที่ว่างในสวนสาธารณะ
ของจังหวัดจึงทำให้มีทัศนียภาพที่สวยงามและใช้พื้นที่ว่าง
ในสวนสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- สัญลักษณ์โครงการ
- มลภาวะ
 - ทัศนียภาพ
 - มุมมอง
 - ทิศทางลม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โครงการ พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย MUSEUM OF THAI FARMERS AND RICE CULTURE

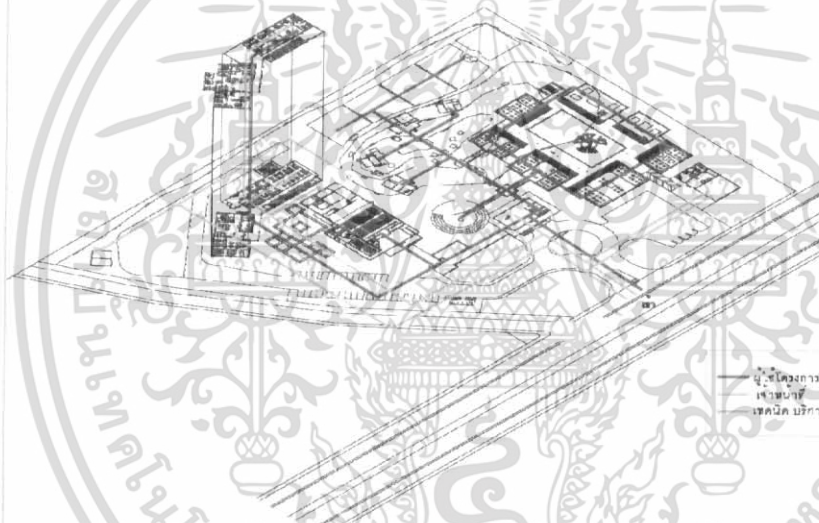
แนวความคิดในการออกแบบ

กลุ่มอาคารล้อมลาน

ไม่มีแนวความคิดในการออกแบบวางผังกลุ่มอาคารให้ล้อมรอบพื้นที่ใดเหมือนการวางผังของเรือนไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่กระทำตามๆกันแบบมีเหตุผล โดยกลุ่มของอาคารแต่ละกลุ่มจะสิงคกันด้วยหยรั

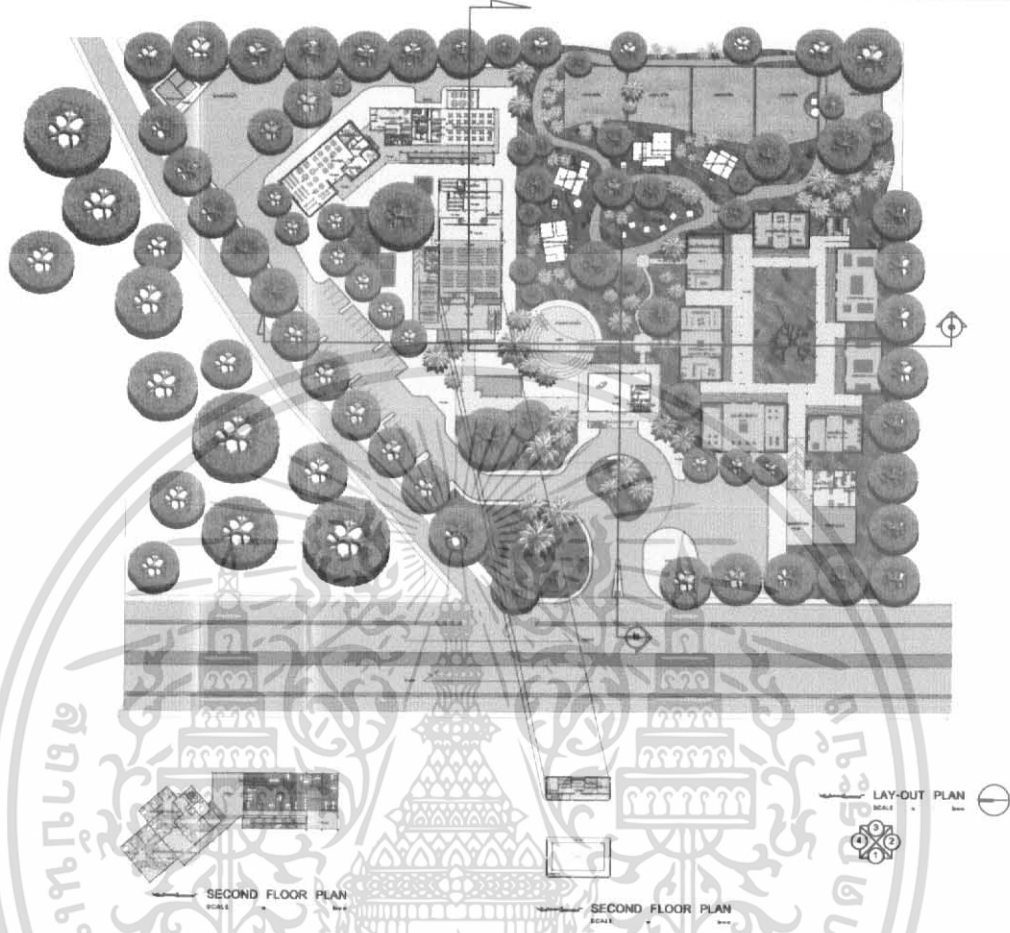
ไดอะแกรมแสดงทางสัญจรของผู้ที่เกี่ยวข้อกับโครงการ

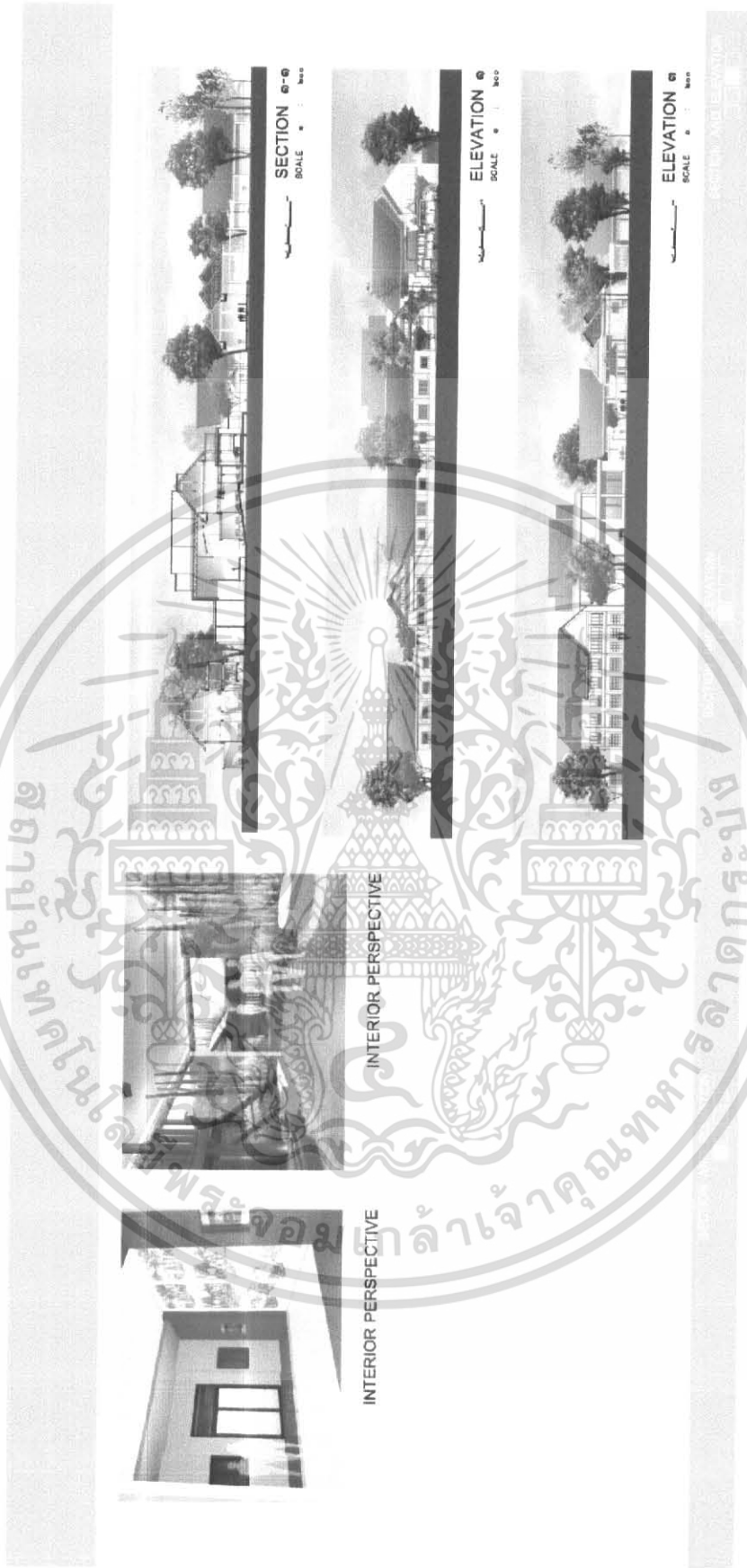
ค

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย
MUSEUM OF THAI FARMERS AND RICE CULTURE

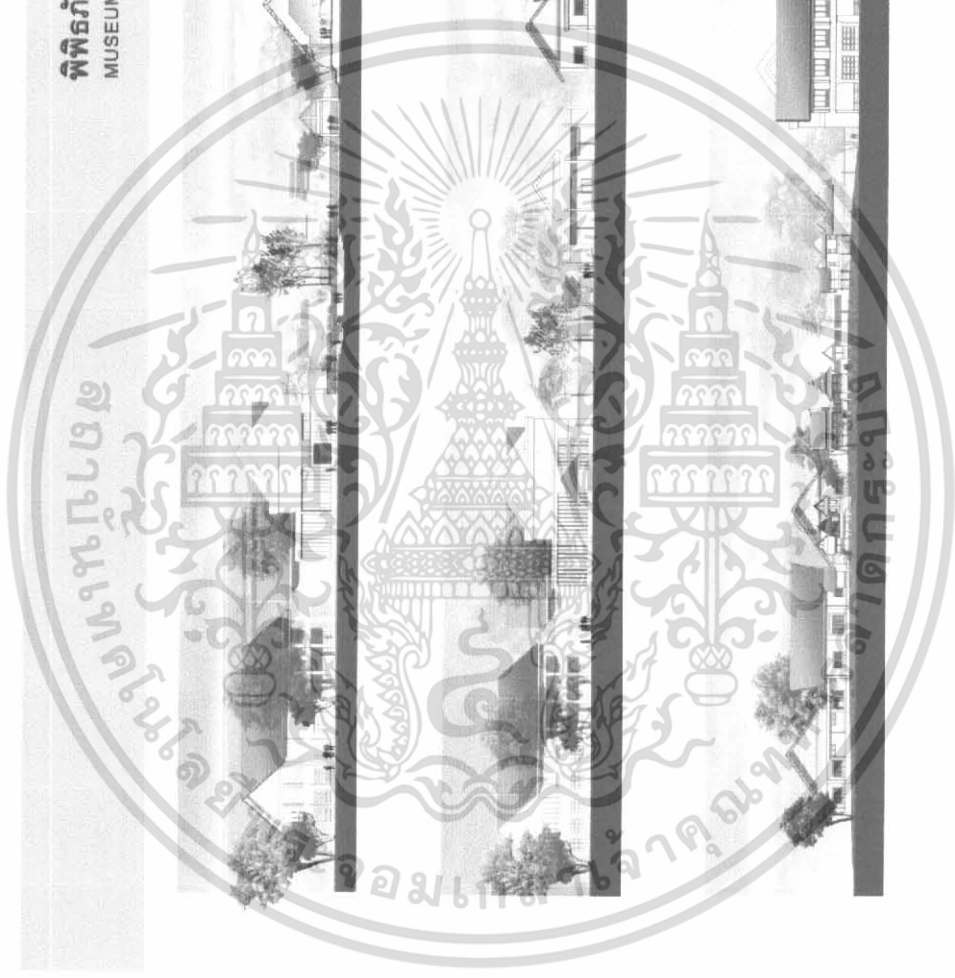

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

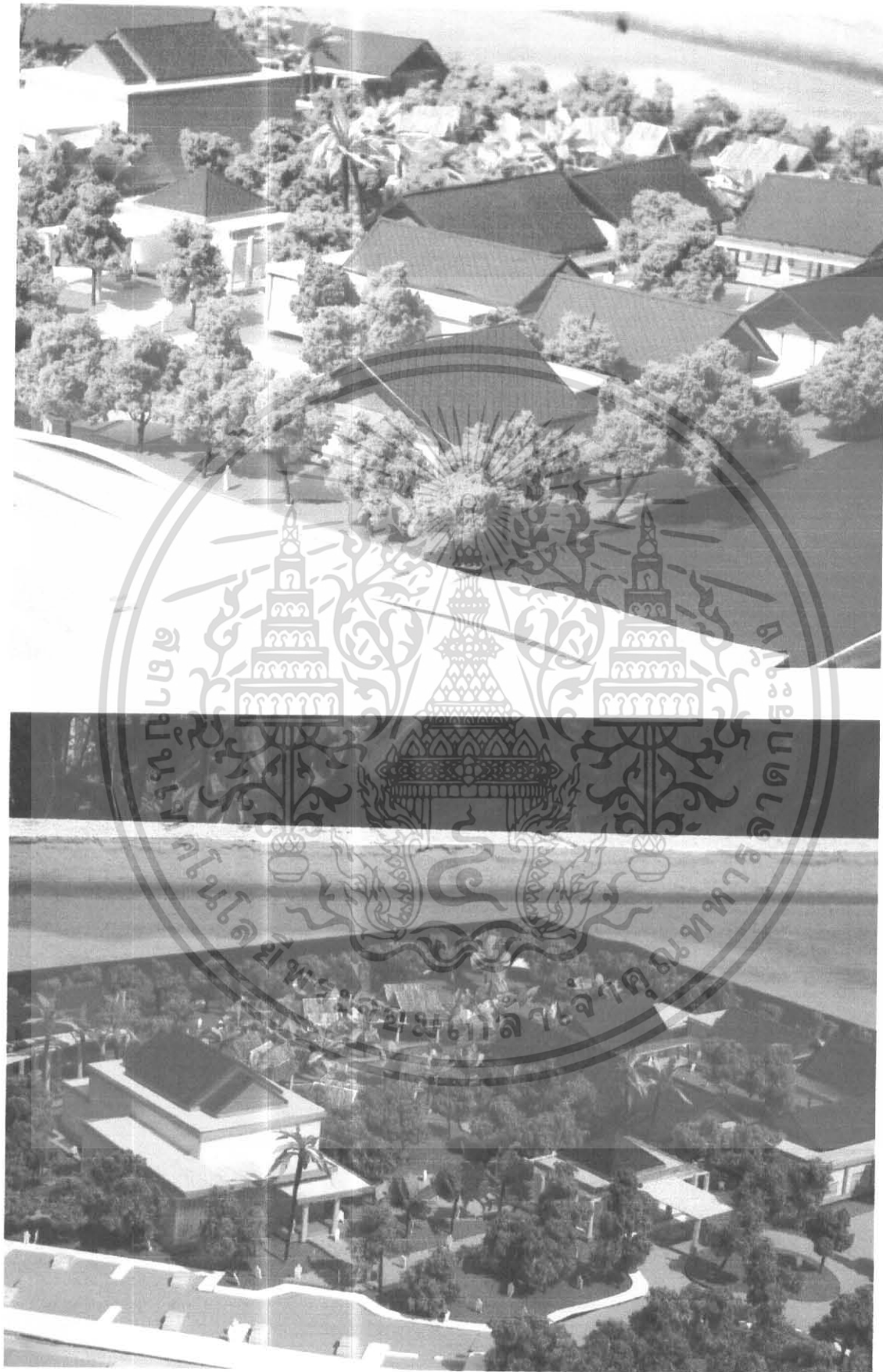

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมข้าวและชาวนาไทย
MUSEUM OF THAI FARMERS AND RICE CULTURE

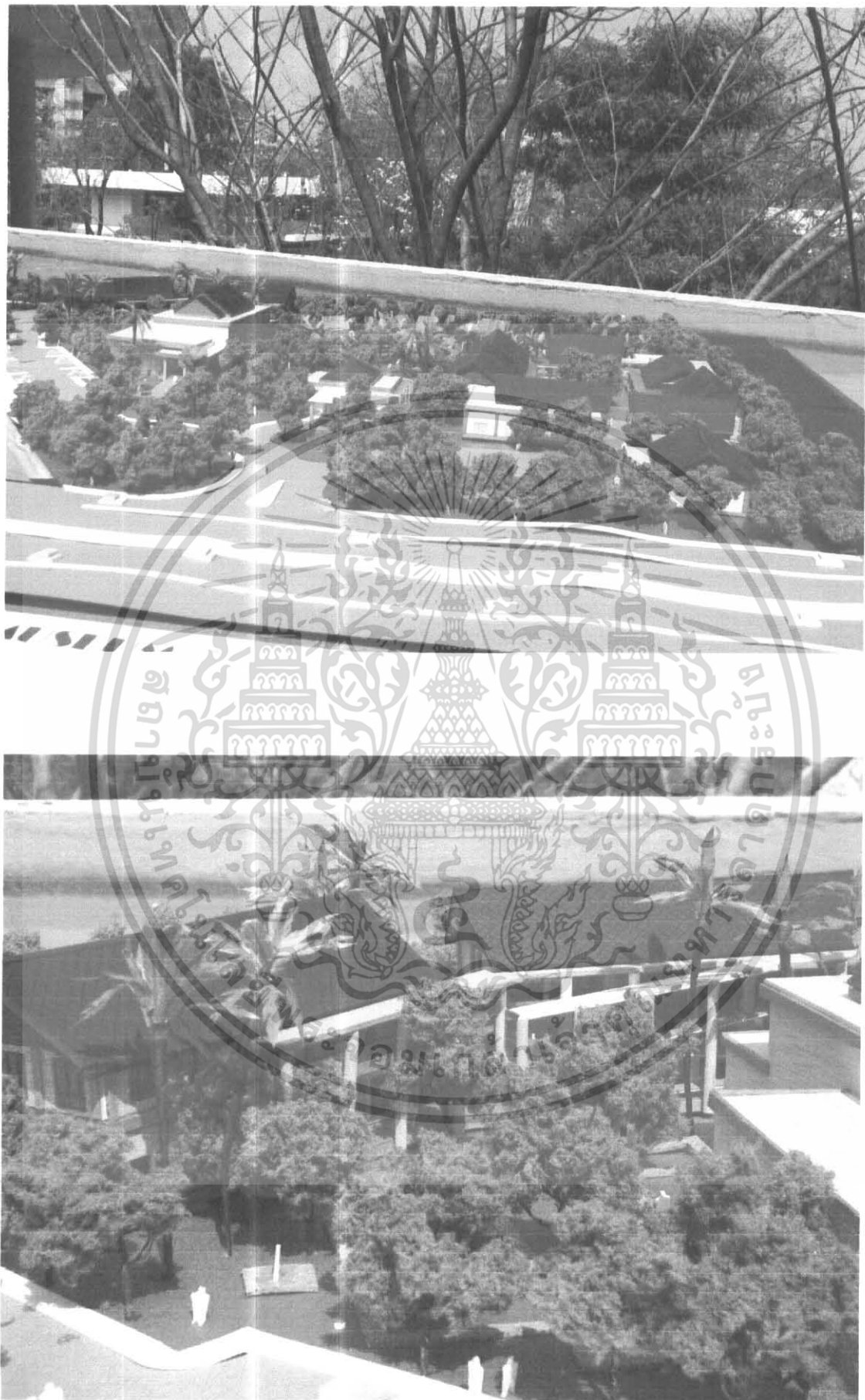
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารทสงวนเวลาสำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อนุญาดเห็นาเปเชบระเษชนทานการค้ำ
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บรรณานุกรม

กองสถิติและวิจัย ฝ่ายวิชาการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานโครงการสำรวจการท่องเที่ยวภายในประเทศ ภาคตะวันตก, ๒๕๔๔.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนหลักการพัฒนาการท่องเที่ยว, ภาควิชาเศรษฐศาสตร์และบริหารมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เมืองโบราณ. พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมชาวบ้าน, สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๓๐.

นิคม มุสิกคามะ. วิชาการพิพิธภัณฑ์, สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔.

ธีรวุฒิ โอตระกูล. การออกแบบพิพิธภัณฑ์, สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.

สำนักผังเมือง. ผังเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี, โรงพิมพ์สำนักผังเมือง, ๒๕๔๕.

เอี่ยม ทองดี. ข่าววัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๓๘.

JOSEPH DE CHIAIRA AND JOHN HANCOCK CALLENDER. TIME-SAVER STANDARDS FOR BUILDING TYPES.

JOHN WILEY & SONS.INC. BUILDING PLANNING AND DESIGN STANDARD, NEW YORK.

JOHN WILEY & SONS.INC. ARCHITECT'S DATA, HALSTED PRESS NEW YORK.

ROBERTO ALOT. THEATRES AND AUDITORIUMS, ITALY.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาคผนวก

เทศบัญญัติเกี่ยวกับอาคาร กฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับตามเทศบัญญัติคือ

๑. วัสดุที่ใช้ ควรเป็นวัสดุทนไฟ มีความมั่นคงแข็งแรง ถูกต้องตามกำลังวัตถุและน้ำหนักบรรทุกต่างๆตามเทศบัญญัติ แต่ถ้ามีรายการคำนวณวัตถุ และน้ำหนักบรรทุกแตกต่างกันไปจากเทศบัญญัติแล้ว จะต้องมียุทธการคำนวณและเอกสารแสดง ผลการทดลองของผู้เชี่ยวชาญที่เชื่อถือได้ และได้ผลตามความเป็นจริงทุกประการ โดยทั่วไปแล้ว น้ำหนักบรรทุกในพิพิธภัณฑสถานไม่ต่ำกว่า ๕๐๐ กิโลกรัมต่อตารางเมตร

๒. รั้วหรือกำแพง ทำได้ไม่เกิน ๓๐๐ เซนติเมตร เหนือระดับถนนสาธารณะและกำหนดให้ได้สภาพดิ่งเสมอไป ประตูรั้วหรือกำแพงรถเข้า เมื่อมีคานบน ให้วางคานนั้นสูงตั้งแต่ ๓๐๐ เซนติเมตรขึ้นไปจากระดับถนนสาธารณะ

๓. ห้องที่พักอาศัยในอาคาร ให้มีส่วนกว้างยาวไม่ต่ำกว่า ๒๕๐ เซนติเมตร รวมถึงเนื้อที่ไม่น้อยกว่า ๘ ตารางเมตร

๔. ห้องที่ใช้เป็นที่พักอาศัยในอาคาร มีช่องประตูและหน้าต่างเป็นเนื้อที่ไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๑๐ ของเนื้อที่นั้น โดยไม่รวมหรือ นับประตู หรือหน้าต่างอันติดต่อกับห้องอื่น

๕. ห้องของอาคาร ซึ่งบุคคลเข้าไปได้จะต้องมีช่องระบายลม ให้เพียงพอในเมื่อได้ปิดประตูหน้าต่างทั้งหมด ส่วนวิธีระบายลมนั้นให้ทำตามแบบซึ่งเหมาะสมกับสภาพอาคาร

๖. ช่องทางเดินในอาคาร สำหรับบุคคลใช้สอยหรืออาศัย ให้ทำกว้างไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เซนติเมตร กับให้มีเสากีดกันส่วนใดส่วนหนึ่งแคบกว่ากำหนดนั้น ให้มีแสงสว่างจากธรรมชาติและเห็นได้ชัดในเวลากลางวันด้วย

๗. ห้ามมิให้มีประตูและหน้าต่าง หรือช่องลมจากครัวไฟเข้าห้องส้วมได้โดยตรง

๘. ประตูสำหรับอาคารสาธารณะ ต้องมีธรณีประตูเรียบติดกับพื้นห้อง หรือไม่มีเลย

๙. บันไดสำหรับอาคารสาธารณะ ต้องทำขนาดกว้างไม่น้อยกว่า ๑๕๐ เซนติเมตร ช่วงหนึ่งสูงไม่เกิน ๕๐๐ เซนติเมตร และลูกตั้งสูงไม่เกิน ๑๘ เซนติเมตร ลูกนอนไม่แคบกว่า ๒๕ เซนติเมตร

๑๐. ลิฟท์สำหรับบุคคลใช้สอย ให้ทำได้แต่ในอาคารซึ่งประกอบด้วยวัตถุทนไฟเป็นส่วนใหญ่ และโดยเฉพาะที่ติดเนื่องกับลิฟท์จะต้องมีไม่น้อยกว่า ๔ เท่าของน้ำหนักที่กำหนดให้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๑๑.อาคารสาธารณะจะต้องมีที่ว่างปราศจากหลังคาคลุมอยู่ ๑๐ ใน ๑๐๐ ส่วนของพื้นที่ เว้นแต่กรณีพิเศษที่มีที่ระบายลมและให้แสงสว่างเหมาะสมเพียงพอแล้ว คณะเทศมนตรีจะอนุมัติให้ปลูกสร้างโดยมีที่ว่างเปล่าน้อยกว่าส่วนที่กำหนดให้ก็ได้

๑๒.อาคารที่จะปลูกสร้างต้องมีการระบายน้ำที่ใช้แล้วออกจากอาคารได้สะดวก

๑๓.การทำรางระบายน้ำออกจากอาคารไปสู่ทางน้ำสาธารณะจะต้องให้มีส่วนลาดต่ำไม่ต่ำกว่า ๑ ใน ๒๐ ตามแนวตรงที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถ้าจะใช้ท่อกลมเป็นทางระบายน้ำต้องมีบ่อตรวจทุกระยะ ๓๐ เมตร และทุกมุมเกี่ยวข้องกับ

๑๔.ถ้าการระบายน้ำโสโครกออกจากอาคารไปสู่ทางน้ำสาธารณะ ซึ่งมีได้จัดเตรียมไว้โดยเฉพาะแล้ว คณะเทศมนตรีอาจไม่ยอมอนุญาตให้จนกว่าเจ้าของอาคารจะได้จัดการให้น้ำโสโครกนั้นมีลักษณะที่ดีขึ้นตามที่เห็นสมควรได้

๑๕.อาคารสาธารณะถ้ามีท่อประปาสาธารณะติดต่อบนเขตที่ก่อสร้างอาคารก็ให้ท่อประปาเข้าสู่อาคารด้วย

๑๖.การทำการระบายน้ำและติดต่อบนระบายน้ำนั้น ท่อประปา ท่อระบายน้ำในอาคารและอุปกรณ์ต่างๆ สำหรับการต่อท่อประปาและสุขาภิบาล จะต้องมียกยัดติดต่อกัน เพื่อประโยชน์ในทางอนามัยตามแบบที่นิยมในทางวิชาการ

๑๗.ห้องส้วมต้องมีเนื้อที่ที่ไม่ต่ำกว่า ๑๕ ตารางเมตรต่อ ๑ แทน มีลักษณะที่จะรักษาความสะอาดได้ง่ายเรียบร้อย และมีเนื้อที่ที่ไม่ชื้น กับมีช่องระบายลมตามสมควร ถ้าเป็นส้วมระบายน้ำซึ่งไม่ใช่บ่อเก็บให้ทำในตัวอาคารได้ แต่ถ้าเป็นส้วมวิธีอื่นต้องทำให้เป็นส่วนต่างหากออกนอกไปจากที่พักนั้น